

ఓమ్.

పరబ్రహ్మణేనమః

శ్రీ గణేశదైవజ్ఞప్రొక్తంబగు

సిద్ధాంతగ్రహలాఘవము.

(శ్రీమల్లారి దైవజ్ఞకృత ఉపపత్తిసహితము)

ఈ గ్రంథము

మంగిపూడి వీరయ్య సిద్ధాంతిగారిచే

టికా తాత్పర్యోదాహరణ సహితముగా

వ్రాయబడి

ఇది

మంథిరీవట్టణమందు

కల్లానాగలింగశాస్త్రులవారి పుత్రుడగు

లక్ష్మీనృసింహశాస్త్రిచే

స్వకీయ

ఆర్యానంద ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపబడి ప్రకటింపబడియె

ద్వితీయ ముద్రణము

మంథిరీవట్టణము

1937

రిజిస్టర్డ్ కాఫీర్స్

[ప్రొఫెసర్లు ప్రశ్నకము]

శ్రీరస్తు.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

శ్లో॥ అచింత్యావ్యక్తరూపాయ నిర్గుణాయ గుణాత్మనే ।
నమస్తజగదాధార మూర్తయే బ్రహ్మణేనమః ॥
సిద్ధాంతసంహితావారా రూపస్కంధత్రయాత్మకం ।
వేదస్య నిర్మలంచక్షుర్జ్యోతిశ్శాస్త్రమకల్మషమ్ ।
వినైతదఖిలంశౌర స్మార్తకర్మనసిద్ధ్యతి ।
తస్మాజ్జగద్ధితాయేదం బ్రహ్మణానిర్మితంపురా ।
అతవవద్విజైతేత దధ్యేతవ్యంప్రయత్నతః ॥

శ్లో॥ వేదాస్తావద్యజ్ఞకర్మప్రవృత్తా యజ్ఞాః ప్రోక్తాస్తేతుకాలాశ్ర
యేణ శాస్త్రాదస్మాత్కాల బోధోయత స్వాద్వేదాంగ
త్వం శ్వేతిషస్యోక్తమస్మాత్ ॥

శ్లో॥ సూర్యః పితామహోవ్యాసో వసిష్ఠాతివరాశరాః ।
కశ్యపోనారదోగార్గ్యో మరీచిరమరంగిరాః ।
రోమశః పాలశశ్చైవ చ్యవనోయవనోభృగుః ।
శౌనకాష్టాదశశ్రేయోతే శ్వేతిశ్శాస్త్రవిశారదాః ॥

కేచిత్పాఠః.

శ్లో॥ బ్రహ్మచార్యోవసిష్ఠాతి ర్మనుః పాలస్త్యలోమశాః ।
మరీచిరంగిరావ్యాసో నారదాశ్చౌనకాభృగుః ॥
చ్యవనోయవనోగర్గః కశ్యపశ్చపరాశరః ।
అష్టాదశైతేగంధీరా శ్వేతిశ్శాస్త్రప్రవర్తకాః ॥

ప్రకటన.

గణకమహాశయులకు విజ్ఞప్తి.

ఆర్యులారా!

ఈ గ్రహాలాఘవమందు గ్రహణములు సరిగా వచ్చుట లేదని యీ గ్రంథమును నిర్లక్ష్యముగా చూచుచున్నారని సూర్యగ్రహణమునకు మధ్యాహ్నతూర్వము వచ్చునెడల దైవజ్ఞుడు చెప్పిన ధృవక్షేపకములతోనున్న మధ్యాహ్నతర్వాదు వచ్చునెడల విశ్వనాథ దైవజ్ఞుని ధృవక్షేపకములతోనున్న రవి చంద్రులను స్ఫుటముచేసినయెడలను రాత్రులు చంద్రగ్రహణమునకు చరసంస్కారము మేపాది ధనమున్న తులాది ఋణమున్న చేయ సరియైన స్వర్ణమోక్షములు సంభవించును గ్రహాలాఘవ గ్రహములు వారమునకొకసారిగాని 10 దినములకొకసారిగాని స్ఫుటముచేసిన సరిగావచ్చును.

గణేశ దైవజ్ఞకృత గ్రంథ నామాని.

శ్లో॥ కృత్వాదా గ్రహాలాఘవం లఘుబృహత్తిథ్యాదిచింతామణిం
సన్నిధాంత శిరోమణేశ్వవివృతిం లీలావతీవ్యాకృతిమ్॥

శ్రీబంధావన టికీకాంచవివృతిం మాహూర్తతస్యవై॥

సచ్చాస్త్రాదివినిర్ణయం సువివృతం ఛందోర్ణవాఖ్యస్యవై॥

శ్లో॥ సుధీరంజనం తర్జనీయంత్రకంచను కృష్ణాప్తమినిర్ణయంహాలి
కాయాః । లఘూపాయయాతాం స్తథాన్యైవ పూర్వా
గణేశోగురుర్బ్రహ్మ నిర్వాణమాపత్ ॥

పీఠిక.

అయ్యా! సర్వశాస్త్రములలో జ్యోతిషము ఈశ్వరనిర్మితమై భూతభవిష్యద్వర్తమానంబులఁ దెలుపునట్టిది.

శ్లో॥ సఫలం జ్యోతిషంశాస్త్రం చంద్రాశ్కా తత్రసాక్షిణా ॥

అను ప్రమాణమువలన నేదపురుషుని పడంగములలోముఖ్యాం గమైన జ్యోతిశాస్త్రమొక్కటియే ఫలసాధనార్హమైనదనియును విరాటస్వరూపుని మనోనేత్రములందుద్భవిల్లిన చంద్రసూర్యులు సాక్షులుగా నుండుటంబట్టి సర్వోత్కృష్టమైనదనియు జెప్పఁబడినది. లోకప్రకాశకుడగు శ్రీసూర్యనారాయణమూర్తి యీశాస్త్రమును మొదట మయుండ నెడరాక్షసశ్రేష్ఠునకనుగ్రహించఁబడి తదనంతర మది యీభూమియందువిలసిల్లెను ఇదిగాక ఈజ్యోతిశాస్త్రము...

పూర్వశ్లోకమందు పేర్కొనిన వారివలనను, మఱికొందఱు ఋషులవలనను వృద్ధిపొందివఁబడి సిద్ధాంత, జాతక, ముహూర్త భాగంబులుగా విభాగింపఁబడి లోకమందుఁ బ్రకాశించెను. పరబ్రహ్మము తన మాయాశక్తివలన పంచభూతస్వరూపములగు నక్షత్రములుగాను, సూర్యాదిగ్రహమండలంబులుగాను, అవతరించెననెడి ప్రమాణము లనేకములు గలవు కనుక పరబ్రహ్మ స్వరూపమైన జ్యోతిషము జదువ నభిలాషగలవారు భవత్రస్వరూపమైన నక్షత్రములయొక్కయు, సూర్యాదిగ్రహములయొక్కయు, స్వభావమును, గతిని, గుణధర్మములను జక్కఁగా నెఱుంగవలయును. వానిగుణధర్మములు భూగోళమునందు వ్యాపించినందునను నిచ్చట జన్మించు నట్టి జంతుజాలములయొక్క సుఖదుఃఖములకుఁగారణము నక్షత్రాది గ్రహమండలములగుటవలనను వానిఁ బరీక్షించుటకై “జ్యోతిషము సాంగోపాంగముగా నేర్చుకొనుట అత్యవశ్యకము. ఇందును గుఱించి సోమ, సూర్య, ఆర్యభట, బ్రహ్మ, రోమక, హ్యస, పైల, సిన్ధుములను అప్తసిద్ధాంతములుగలవు. మహాత్ములచే వాయుఁ

బడిన యాసిద్ధాంతగ్రంథములనుబట్టి భాస్కరాచార్యులు మొదలగువారు చేసిన గ్రంథములనేకములుగలవు అవి మనకు మహాపకారము చేయుచున్నవి.

శ్లో॥ స్కందత్రయాత్మకంశాస్త్రం ఆద్యంసిద్ధాంతసంజ్ఞకమ్ |
ద్వితీయంజాతకంస్కందం తృతీయంసంహితాహ్వయమ్ |

అని దైవజ్ఞ విలాసమందుఁ జెప్పబడిన ప్రకారము శాస్త్రము సిద్ధాంతజాతక సంహితలచే స్కందత్రయాత్మక స్వరూపముగలదై యీభువి విలసిల్లుచున్నది.

ఈశాస్త్రము ప్రత్యక్షఫలజనకంబగుటచే మనభరతఖండము నందేగాక ఐరోపా, అమెరికా మొదలగు విదేశవిజాతీయులవల్లను అంగీకరింపబడి గౌరవము పొందఁబడుచున్నది. మఱియు బ్రహ్మదేవునిచే లలాటమునందు లిఖింపబడిన శుభాశుభములను దెలిసికొనుటకదియే ముఖ్యసాధనము.

శాలిశకము ౧౮౨౯ గతమగు చుండగా- శ్రీ కేశవదైవజ్ఞ పుత్రుడైన గణేశదైవజ్ఞులవారు జన్మించిరి. వీరి ౧౩ వ సంవత్సరమునందు ఈ గ్రహలాభువము రచియించిరి. పిమ్మట కొంతకాలమునకు గోదావరి యుత్తరభాగంబున గోళగ్రామనాశ్రవ్యులగు శ్రీ దివాకర దైవజ్ఞ పుత్రులయిన మల్లారి దైవజ్ఞునిచే ఉపపత్తి వ్యాఖ్యయు పిమ్మటకొంతకాలమునకు విశ్వనాథదైవజ్ఞులవాడుదాహరణ వ్యాఖ్యయువాసిరి. ఇది సూర్యసిద్ధాంతరీత్యా అతిబాహుళ్యమగు గణితముచే పొందఁగిన విషయములను అతిసులభముగా నుండునటులు సిద్ధాంతగ్రంథములలో నిది అగ్రగణ్యమైయున్నది. సిద్ధాంతగ్రంథమునకు సరియైన వ్యాఖ్యానము లేనిచో ప్రయోజనములేదుగాన ఈగ్రంథమందు వ్యాఖ్యానసహితముగానుటకాతాత్పర్యోదాహరణ పూర్వకముగాను దృష్టాంతముగా గణితమునుకూడ చూపడమైనది. ఈవెంబడి వ్రాసియుండు విషయసూచికయందు సిగ్రంథమునందలి విశేషములు తెలియును. సిద్ధాంతగణిత పరిశ్ర

మకలవారలే గాక దాని యందభిలాషకల వారలు కూడ దీనిని చూచిరేని యభీష్టమును గురువుతో నగత్యములేకనే తీర్చుకొనగలరు.

ఈగ్రంథమున నాపొరబాటువలనగాని యితర కారణముల వలనగాని తప్పిదములుండినను దానిని తెక్కింకక తమింది గుణగ్రహణము చేయవలయునని సిద్ధాంతగణిత విద్యచ్ఛిఖామణులనెల్ల యను ప్రార్థింపుచున్నాడను.

ఇట్లు గుజనవిశేషములు.

మంగిపూడి వీరయ్యసిద్ధాంతి.

విజ్ఞప్తి.

ఈ సిద్ధాంతగ్రంథములు మూడు విధములు.

అందు ౧ సిద్ధాంతగ్రంథములనియును, ౨ తంత్ర గ్రంథములనియును, ౩ కరణగ్రంథములనియును వాడదురు.

- (1) కల్పదిలేక సృష్ట్యాది అహర్గణముసాధించునవి సిద్ధాంతములు
- (2) యుగాదిగా అహర్గణము సాధించునవి తంత్రములు
- (3) శాలివాహనశకాదిగా అహర్గణముసాధించునవి కరణములు.

ఈ గ్రంథము వలయువారలు మచిలీపట్టణమందుండు ఆర్యానంద ముద్రాక్షరశాలాధికారియగు చల్లా లక్ష్మీనృసింహ శాస్త్రిగారికి వ్రాసి తెప్పించుకొనగలరు. బందరు

ఉదాహరణము.

గృహలాభువోపయోగిని నిర్దానప్రకారముగా ప్రసాద్యాధునాక్షి
పాదిసాధనంక్రియలే తక్కితావత్ సారోక్ష్మి వివిధాచ్చుకుంకరితోనాబ్బి ఇత్యా
చార్యోక్తనమార్యః చంద్రోచ్చు చంద్రోచ్చు సూర్యసిద్ధాంతాహర్దశేన పూర్వసాధి
తేనసాధ్యతే యుగమదియై యుగగృహభగదాలభ్యంతే తదాహర్దశేన వివిధము
పాతః॥

అహః రవి భగ=30౮౬౨౨౧౨౧౨౪౦౬౪౦౦౦౦౦÷ యుగమదిసములు
౧౫౭౭౯౧౭౮

భ	రా భా లి విలి
౨౮=౧౯౫౫౮౮౪౬౨౦	౧౧-౧౯-౨౬-౨౬
౧౫ గడియలకుచాలనము	౧౪-౪౭
	౧౧-౧౯-౪౧-౧౩

స్వల్పాంతరత్వాత్ త్యక్తావిలిప్తాః ౧౩
౧౧-౧౯-౪౧ దద్యాగ్రోజ్ఞాః కుపేదాస్తవనే
చంద్రోక్షేపానయనం.

అహః చంద్ర భగ÷యుగమదిసాని=౪౧౫౯౨౧౩౩౫౫౨౩౮౬౫౨౭౨	
భ	రా భా లి విలి
=౨౬-౧౪౭౮౮౪౬౫౦	౧౧-౧౫-౫౮-౧౩
౧౫ గడియలకుచాలనము	౩-౧౭-౩౯
	౧౧-౧౯-౧౫-౫౨
నవకలాహినిః	౯-౦
	౧౧-౧౯-౬-౫౨
	కూలిసోగోభువన్నట్ ౫౨
	విలిప్తలు త్యజించడమైనది,

చంద్రోచ్చుక్షేపానయనం.

అహః ఉచ్చభగ÷యుగమదిసాని=౩౪౮౭౭౪౧౬౮౪౩౩౬౨౪౮౩౧=	
భ	రా భా లి విలి
౨౨౧౦౩౪౪౩౦	౫-౧౭-౩౮-౪౩
౧౫ గడియలకుచాలనం	౧-౪౦
	౫-౧౭-౪౦-౨౩

అత్యగజితన చంద్రోచ్చక్షేపః ౫-౧౭-౪౦ ఇతిసిద్ధ్యతి అరవివగోమలనా
తేనస్వకృతకురందటికాయాం ప్రసంగదత్తకుంగక్షాహ్లాభ్యవేదాః ఇతిపాతః
సాధియాగ్రో స్వీకృతః కేనాపిగృహకాకురాద్యన్యతమసారపక్షియరదేన గజేతన
మూలమిదమిందాచ్చుంసాధితమ్ తేనైవాగ్రసప్తకలామూలభావతేరికరియతే॥

౫-౧౭-౪౦

2

౫-౧౭-౩౩ కుంగక్షాకృష్టిదేవా.

అధార్యభటానుసారేణ గురుకుజరాహుసాధనార్థం తావల్లజ్జాక్ష్య
జ్ఞాః కాతేనభాబ్ధిరహితే కేనోక్ష్యతే ౨౫ ప్రస్తుంగతః కృత్యతే ౧౧౪ ప్రమస,
వదంతే ౯౬ తైలాబ్ధిః ౪౭ సురసురోద్దశితేసివోచ్చావృత్త్యంతిమంచక ౧౫౩
కంతే ౭ భృశరావ్య ౨౫౦ భక్తః

స్తంభరమాంబుధి రర హతేషిలినందనస్య సూర్యాత్యుజన్యగుణితే ౫౦ బర
లోచనైశ్చ ౨౦ వ్యోమాక్షిసాగర ౪౨౦ హతేవిదధీతలబ్ధం కితాంకునూచుచుం
గకలానువృద్ధిమ్.

అనేనగృహలాభువారంభకాలేద్యుద్ధీంద్యక కేగృహకాంబీజంసాధ్యతే॥

శకః	౧౪౪౨౫	౧౦౨౨౫	౧౦౨౨౫	౧౦౨౨౫
	౪౨౦	౧౧౪	౯౬	౪౭
	౧౦౨౨	౨౫౦ ౧౧౬౫౦౮	౨౫౦ ౯౮౧౧౨	౨౫౦ ౪౮౦౩౪
	౨౫	౪౬౬-౨	౩౯౬-౨౭	౧౯౨-౮
౨౫౦ ౨౫౫౫౦				
౧౦౨-౧౨	చంద్రోచ్చరీజం	రాహురీజం	గురురీజం	
చంద్రరీజం				

౧౦౨౨౫	౧౦౨౨౫	౧౦౨౨౫	౧౦౨౨౫
౧౫౩	౪౮	౨౦	౪౨౦
౨౫౦ ౧౫౬౩౬౬	౨౫౦ ౪౯౦౫౬	౨౫౦ ౨౦౪౪౦	౨౫౦ ౪౨౯౨౪౦
౬౨౫-౨౮	౧౯౬-౧౩	౮౧-౪౬	౧౭౧౬౫౫౮
కుగోచ్చరీజం	కురురీజం	శనిరీజం	బుధోచ్చరీజం

విషయ సూచిక .

విషయములు.	పుట.	విషయములు.	పుట.
గ్రంథాంశము	1	సంస్కారమధ్యగ్రహణయన	
సంజ్ఞానికుంటు	8	చక్రము	33
అహర్ణయము	4	గ్రహములకు విశ్వనాథము	
పూర్వగ్రహములు	10	కములు	34
క్షేపకములు	11	బీజసంస్కారనిణయము	35
సంస్కారక్రమము	12	భుజకోటిసాధనము	37
గ్రహణయనము	14	సూర్యస్పష్టికరణము	38
చంద్రతుంగహారానయనము	17	ఫలభాచరఖండసాధనము	43
కుజబుధశీఘ్రకేంద్రానయనము	19	చరసాధనసంస్కారము	45
గురుశుక్రశీఘ్రకేంద్రానయనము	21	చంద్రవియోక్తచరవిమంద	
శని ...	22	ఫలసంస్కారము	47
గ్రహములయొక్క మధ్యగతులు	23	చంద్రస్పష్టికరణము	49
భూపరిధినిణయము	26	సూర్యచంగులియొక్కగతి	
స్వదేశభూపరిధిసాధనము	27	స్థూలము	51
యోజనసాధనము	28	తిథికరణయోగానయనము	53
భూమధ్యరేఖానిణయము	28	కుజాదిపంచస్థూలధికారములు	57
దేశాంతరసంస్కారధ్రువక		కుజాదీనాంశీఘ్రకదకాంతరా	
సంస్కారము	29	నయనచక్రము	63
ద్యుగణజనితగ్రహములకు		శీఘ్రపదకాంతరలఘుసంఖ్యల	
సంస్కారక్రమము	29	చక్రము	64
పూర్వగ్రహములు తెలియు		కుజాదీనాం మందపదకాంతర	
చక్రములు	30	నయనచక్రము	65
డిటా 2వ చక్రము	31	మందపదకాంతర సంఖ్యల	
డిటా 3వ చక్రము	32	చక్రము	66
		శీఘ్రఫలసాధనము	67

విషయములు.	పుట.	విషయములు.	పుట.
మందఫలాయనము	68	వశాచ్చదస్తాదిపూర్వాస్తమయ	
శీఘ్రమందసంస్కారానయనము	69	చక్రము	96
ద్విలీయశీఘ్రఫలసంస్కారోదా		సోదయములు	97
హరణము	70	లగ్నస్థూలసాధనము	100
బుధస్థూలసోదాహరణము	70	ఇష్టకాలలగ్నసాధనము	102
గురుస్థూలదాహరణము	71	సాయకలగ్నసాయనరవి	104
శుక్రస్థూలదాహరణము	72	గోళాయనదినరాత్ర్యర్థములు	105
శనిస్థూలసోదాహరణము	72	నతోన్నతసంజ్ఞా అక్షరకణ	
కుజశుక్రలకుపునస్పష్టికరణము	73	జ్ఞానము	108
గ్రహములకుమందగతిస్థూలము	75	హారానయనము	110
శీఘ్రస్థూలగత్యానయనము	76	భూజ్యిష్టకర్ణభాయాజ్ఞానము	112
కుజబుధశుక్రలకుగతివిశేషము	78	నతజ్ఞానము	114
అత్రగణితోదాహరణము	80	క్రాంతిసాధనము	116
నక్షత్రపాదధ్రువములు	81	క్రాంతియంకములచక్రము	118
నక్షత్రరాశ్యాద్విధువములు	82	ప్రకారాంతరము	118
పాదప్రవేశానయనము	84	స్థూలక్రాంతి	119
సర్వాంతరచాలనానయనము	84	భుజాంశసాధనము	120
గ్రహములకుపక్షమధ్యగతి		నతాంశోన్నతాంశసాధనము	122
చక్రము	86	అభీష్టకణసాధనము	124
వక్రవక్రత్యాగకేంద్రభాగలు	88	ఇష్టకణముచే ఉన్నతకాల	
కుజగురుశనిలకు ఉదయాస్త		సాధనము	125
మయభాగలు	89	ఇష్టకర్ణయంత్రజోన్నతాంశ	
బుధశుక్రలకు ఉదయాస్త		సాధనము	126
మయములు	90	దిక్సాధనము	129
వక్రవక్రత్యాగాదిదినములు	91	విషువచ్ఛాయ అక్షాంశచర	
కుజగురుశనిలకు వశాచ్చదస్త		ఖండములు	131
దినములు	93	లగ్నక్షమాణములు	132

విషయములు.	పుట.	విషయములు.	పుట.
ప్రకారాంతరేణదిక్సాధనం	137	సూర్యగ్రహణాధి	
నలికాబంధసాధనం భుజకోటి		కారము.	
సాధనము	143	హారలంబనసంస్కృతతిథిసాధ	
నలికాబంధసము	144	నములు	174
చంద్రగ్రహణాధి		తిభోనలగ్ననతాంశసాధనం	178
కారము.		నతిస్పష్టశరము	179
తాత్కాలికరణానయనము	146	స్పర్శమోక్షలంబన స్పర్శ	
గ్రహణసంభవజ్ఞానము	152	మోక్షకాలము	181
రవిచంద్రబింబప్రమాణము	153	సమ్మిశ్రణోస్థిలనగ్రహణవర్ణ	
ప్రకారాంతరేణబింబసాధనం	156	జ్ఞానము	183
మానైక్యఖండగ్రాసప్రమాణ		ఇష్టకాలీనగ్రాసానయనము	184
సాధనము	156	మాసగణాద్గ్రహణద్వయ	
గ్రహణమధ్యస్థిత గ్రాసమర్ద		సాధనాధికారము	185
స్థితము	158	క్షేపకము	185
స్పర్శమోక్షస్థితమర్దానయనం	162	ధృవకము	186
కాలనిర్ణయము	163	మధ్యమరవివ్యగుసాధనము	187
ఇష్టగ్రాసానయనము	165	వృత్తవారాదిసాధనము	189
అయనవలనసాధనము	165	చక్రనిఘ్నధృవకచక్రం	
గ్రహోదయగ్రహాస్తమయమధ్య		32లగాయతు కాలవరకు	192
సతసాధనము	167	ధృవకక్షేపకసంస్కారనిర్ణ	
భన్నఖచ్చన్నాంఘ్రిగ్రహణ		యము	193
దిక్జ్ఞానము	170	పక్షచాలనము	193
స్పర్శమోక్షసమ్మిశ్రణోస్థి		షణ్మాసచాలనము	194
లనదిక్జ్ఞానము	172	ఇష్టసాధనము	195
		సూర్యచంద్రయోర్మందఫల	
		సాధనము	197

విషయములు.	పుట.	విషయములు.	పుట.
హారసాధనము	199	మేరువర్ణరేఖితి	215
స్ఫుటతిథిసాధనము	200	పురచతుష్టయ నిర్ణయము	215
అతస్తయోఃస్పష్టత్వార్థంఫల		ధ్రువనిర్ణయము	216
సాధనము	202	దేవరాక్షస కాలభేదములు	216
సూర్యబింబభూభాబింబ		లోకనిర్ణయము	217
సాధనము	203	దినప్రమాణ అధికన్యూనము	217
గ్రహణసంభవము	205	కాంతివిధి దినప్రమాణము	218
గ్రాససాధనము	206	నత్యున్నతిప్రకారము	220
సూర్యగ్రహణంబున గ్రహోదయ		గ్రహ కక్ష్యనిర్ణయము	220
గ్రహాస్తమయము	207	వారోత్పత్తి స్పష్టాదిసావవ	
గ్రాసానయనము	208	వర్ణమాసాదినిర్ణయము	221
పక్షేకానయనము	209	హారాధివతినిర్ణయము	221
సూర్యచంద్రసాధనము	211	కక్ష్యాప్రమాణము	222
భూగోళాధ్యాయసంగ్రహము	214	గ్రహ కక్ష్యాప్రమాణము	223
భగోళనిర్ణయము	115		

విషయములు సమాప్తము.

విజ్ఞప్తి.

ఈ గ్రహలాఘవము జనువరులందఱు ముద్రాణాదిలోపములు గనుగొన్న మహనీయులు మాకు తెలిపిన వాటిని రాబోవుతత్వతీయముద్రణమునందు సవరించెదము.

ఇట్లు

శ్రీ లక్ష్మీనృసింహశాస్త్రి.

సూర్యసిద్ధాంత గ్రంథ ప్రకటన.

అయ్యో,

అష్టాదశ సిద్ధాంతములలో సూర్యసిద్ధాంతము ముఖ్యమగునని యెల్లరకు విదితమే. సూర్యసిద్ధాంత మిదివరలో తెలుగు భాషలో లేమింజేసి నిండాపరిశ్రమచేసి బ్రహ్మగిరీపూడి వీరయ్యసిద్ధాంతిగారు లోకోపకారానిమిత్తము బాలురకుపయోగపడునటుల వ్రాసి ప్రకటిం చుటకై మా ఆర్యానందముద్రాక్షరశాలకు పంపియుండిరి. దానిని ముద్రించుటలో యున్నాము. వలయువారు వారి వారి పేర్లు తెలిపిన యెడల గ్రంథమందు ప్రోత్సహకులుగఁ జేర్పదలంచినాము గనుక వలయువారు శీఘ్రముగ మాకు దెలుపవలయును. ఈ సూర్య సిద్ధాంతము రంగనాథ వ్యాఖ్యతోను ప్రతిపదార్థ టీకా తాత్పర్య సహితముగ ముద్రింపదలచినాము- గ్రంథస్థ విషయములు ఈ స్వల్ప ప్రకటనలో చేప్పబడదు గ్రంథము చూచిన తమకే విశదమగును.

మావద్ద దొరకు సిద్ధాంత గ్రంథములు.

సిద్ధాంతగ్రహలూఘవము రెండవకూర్పు	1-4-0
సరకంఠీరవము సౌరసిద్ధాంతసౌరనంగ్రహసహితము	0-12-0
గణకానందము	1-4-0
సిద్ధాంతరహస్యము	2-0-0
తారావళి (౨౭) శ్లోకతాత్పర్యసహితముగా ముద్రించు చున్నాము పంచాంగము గణించువారికి అతిసులభముగానుండును	0-8-0

వలయువారు— ఆర్యానందముద్రాక్షరశాలా,
బచ్చుపేట, మచిలీపట్టణము.
అని వ్రాసి తెప్పించుకొనగలరు.

శ్రీ రస్తు.

శ్రీ గణేశాయనమః.

సిద్ధాంతగ్రహలూఘవ గ్రంథారంభః.

శ్లో॥ జ్యోతిఃప్రబోధజననీ పరిశోధ్యచిత్తం
తత్సూక్ష్మకర్మ చరణైర్గ్రహనార్థపూర్ణా
స్వల్పాక్షరాపిచ తదంశ కృతైరుపాయై
ర్యస్త్రీకృతా జయతికేశవ వాక్చుతిశ్చ॥

టీ॥ తత్సూక్ష్మకర్మచరణైః. తత్సూక్ష్మ = అవేదనము లెన్నగా జెప్పబడిన, కర్మ = స్నానసంధ్యాదికర్మలను, చరణైః = అచరించుటచేత, చిత్తం = మనస్సును, పరిశోధ్య = నిర్మలముచేసి, జ్యోతిః ప్రబోధజననీ- జ్యోతిఃజ్యోతిస్వరూపమైన పర బ్రహ్మస్వరూపమును, ప్రబోధ = తెలిసికొనుటను, జననీ = ఉత్పాదకమైనటువంటి యును, స్వల్పాక్షరాపి = స్వల్పమైనయక్షరములు గలిగియున్నదైనను, గ్రహనార్థ పూర్ణా = గంభీరార్థములతో సంపూర్ణమయినటువంటిన్ని, కేశవవాక్- కేశవ = శ్రీమన్నారాయణమూర్తియొక్క, వాక్ = నిర్వాసరూపమయినటువంటి, కృతిః = వేదము, తదంశకృతైః = ఆ బ్రహ్మాంశజాలగు రావణాదులచేతజేయబడిన, ఉపాయైః = పదము జటలానగుభాష్యాది సాధనోపాయములచేత, ర్యస్త్రీకృతా = స్పష్టముగాజేయ బడినదై, జయతి = ప్రకాశించుచున్నది.

టీ॥ తత్సూక్ష్మకర్మచరణైః. తత్సూక్ష్మ = అవేదనదైవజ్ఞానచేత లెన్నగా జెప్ప బడిన, కర్మ = గణితముల, చరణైః = అచరించుటచేత, చిత్తం = మనస్సును, పరి శోధ్య = నిర్మలముచేసి, జ్యోతిఃప్రబోధజననీ, జ్యోతిః = జ్యోతిర్వాక్త్రము, ప్రబోధ = తెలిసికొనుటను, జననీ = ఉత్పాదకమయినటువంటిన్ని, స్వల్పాక్షరాపి = స్వల్ప

మైన యక్షరములుకలిగి యున్నదైనను, గ్రహసామ్యములతో
 సంపూర్ణమైనటువంటిన్ని, కృతిః = వేదము, కేళవాక్ = కేళవదైవజ్ఞానియొక్కవా
 క్యము, తదంత్యతైః = అకేళవదైవజ్ఞాని పుత్రశిష్యులచేత జేయబడిన, ఉపాయైః =
 గణితలాఘవోపాయములచేత, వ్యక్తికృతా = స్పష్టముగా జేయబడినదై, ఇయతి =
 ప్రకాశింపుచున్నది.

శ్లో॥ పరిభగ్న సహర్వి కేళ చాపందృఢ
 గుణహారల సత్సవృత్తబాహుం ।
 సుఫలప్రదమా త్రస్య ప్రభంతస్మిర
 రామంకరణంచ విష్ణురూపం॥

టీ॥ పరిభగ్న సహర్వి కేళచాపం- పరిభగ్న = తునియలుచేయబడిన, సహ
 ర్విక = నారితోగూడిన, ఈళ = శివునియొక్క, చాపం = ధనుర్దశితుము గలి
 గినటువంటిన్ని, దృఢగుణహారల సత్సవృత్తబాహుం, దృఢ = దృఢమయిన, గుణ = చారములు
 గలిగిన, హార = హారములచేత, అసత్ = ప్రకాశింపుచున్న, సుఫలప్రదం =
 మనుష్యులకారమయిన, బాహుం = భుజములుగలిగినటువంటిన్ని, సుఫలప్రదం =
 మోక్షాదిఫలముల నిచ్చునటువంటిన్ని, ఆ త్రస్యప్రభం = పొందబడిన మానసావతారము
 గలిగినటువంటిన్ని, తత్ = ప్రసిద్ధమయిన, కరణం = జగత్కారణమైనటువంటి,
 విష్ణురూపం = శ్రీ మహావిష్ణు స్వరూపుడైన, రామం = శ్రీరామచంద్రుని, స్మర =
 స్మరింపుము.

టీ॥ పరిభగ్న సహర్వి కేళచాపం- పరిభగ్న = కొట్టివేయబడిన, సహర్విక =
 బాణితోగూడిన, ఈళ = గ్రహకరణసమర్థతగలిగిన, చాపం = ధనుర్దశితుము గలి
 గినటువంటిన్ని, దృఢగుణహారల సత్సవృత్తబాహుం, దృఢ = నిశ్చయమైన, గుణ =
 గుణకారములచేతను, హార = భాగహారములచేతను, అసత్ = ప్రసిద్ధమైన, సుఫలప్ర
 దం = యోగ్యమైన వసంతతిలకాదివృత్తముల భుజముగాగలిగినటువంటిన్ని,
 సుఫలప్రదం = మందశిష్యులములు గలిగినటువంటిన్ని, ఆ త్రస్యప్రభం = పొంద
 బడిన శంఖుచ్ఛాయ గలిగినటువంటిన్ని, తత్ = ప్రసిద్ధమయినటువంటిన్ని, రామం =
 మనోహరమైనటువంటిన్ని, విష్ణురూపం, కరణం = గ్రహలాఘవమును కరణ గ్రంథ
 మును, స్మర = స్మరియింపుము.

శ్లో॥ యద్యప్యకార్దురురవః కరణానిధీరాస్తేషు
 జ్యకాధనురపాస్యనసిద్ధిరస్మాత్ ।

జ్యాచాపకర్మరహితం సులఘుప్రకారం
 కర్తుం గ్రహప్రకరణం స్ఫుటముద్యతోఽస్మి॥

౩.

టీ॥ యద్యపి = విచారింపగా, ఉరవః = మహనీయులైనటువంటి, ధీరాః =
 వజ్రగర్భాది మహాబుధులు, కరణాని = కరణగ్రంథములను, అకార్దుః = చేసిరి,
 తేషు = అకరణగ్రంథములయందు, జ్యకాధనుః = జ్యాధనుర్దశితుములు, అపాస్య =
 పోగొట్టబడి, సిద్ధిః = ఫలసిద్ధి, న = పొందియుండలేదు, అస్మాత్ = ఈకారణము
 వల్లనంది, (అహం = నేను,) జ్యాచాపకర్మరహితం = జ్యాధనుర్దశితుములు లేనటు
 వంటిన్ని, సులఘుప్రకారం = మిగుల సులభతైలిగలిగినటువంటిన్ని, స్ఫుటం = స్ప
 ష్టమైనటువంటిన్ని, గ్రహప్రకరణం = గ్రహస్థులవక్రొదయా ప్రమయప్రకేళము
 లను, కర్తుం = చేయుటకు, ఉద్యతః = ప్రయత్నించినవాడను, అస్మి = అయితిని. ౩

— (అంకముల సంజ్ఞానిఘంటు) —

శ్లో॥ ఏకస్యసంజ్ఞా భూరూపకుచంద్రాశ్చ ప్రకీర్తితాః॥	౧.
దసోయుగ్మాక్షియమళ వక్షహస్తాద్విసంజ్ఞాకాః॥	౨.
త్రిసంజ్ఞాకాలోకరామ పురాగ్నిగుణపావకాః॥	౩.
చతుర్ణాంవేదబంధస్థం బుశ్మతాబ్ధిగతయోయుగాః॥	౪.
పంచాఖ్యాబాణభూతార్థా విషయేంద్రియనాయకాః॥	౫.
షష్ఠస్యసంజ్ఞాకథితాస్తరాంగరుసాస్తథా॥	౬.
సప్తసంజ్ఞాతురంగాద్విముని స్వరభయాస్మృతాః॥	౭.
అష్టమస్థానసంజ్ఞాశ్చ వసుసర్వగజాహ్వయః॥	౮.
నవసంజ్ఞాంకగోసంద నిధిగ్రహవిరించయః॥	౯.
అకాశంగగనంశూన్యం ॥౦॥ దిక్సంజ్ఞాః పంక్తిరేవచ॥	౧౦.
ఏకాదశ్యాఖ్యురద్రాశ్చ॥	౧౧.
మాసార్థాద్వాదశాహ్వయః॥	౧౨.
త్రయోదశసమాఖ్యాతగణకై ర్విశ్వసంజ్ఞాకాః॥	౧౩.
చతుర్దశేంద్రియనవః ॥౧౪॥ తిథిః పంచదశస్యతు॥	౧౪.
అష్టివృషాష్టాదశసాన్య ॥౧౫॥ త్యక్తిసప్తదశస్యతు॥	౧౫.
అష్టాదశస్యస్మృతయః పురాణాని ధృతిస్తథా॥	౧౬.

ఏకోనవింశతేరాఖ్యా విశ్లేయావిధృతిస్తథా॥ ౧౯.
 కృతిర్నఖాశ్వవింశత్యా ॥౨౦॥ మూర్ఖనాస్త్యేకవింశతిః॥౨౧.
 ద్వావింశస్యాదాకృతిస్తు ॥౨౨॥ త్రయోవింశతివికృతిః॥ ౨౩.
 సంకృతిర్జ్ఞానసిద్ధాశ్చ చతురుత్తరవింశతిః॥ ౨౪.
 తత్త్వానిపంచవింశత్యాః॥౨౫॥వడ్వింశత్యాస్తథోత్కృతిః॥ ౨౬.
 ధిష్ణ్యాఖ్యానస్తవింశత్యా॥౨౭॥ద్వాత్రింశద్దంతసంజ్ఞాకాః॥౩౧.
 త్రియస్త్రింశద్దేవసంజ్ఞా॥౩౩॥శూన్యంపూర్ణంవియున్నభోః॥౦.
 తానాఖ్యేనైకపంచాశ దేవమంతాభిధాన్యతాః॥ ౪౯.
 క-ట-వ-య-పురస్సరవర్ణానవనవపంచాష్టకల్పితాః క్రమశః॥
 జ-ణ-నకారవర్ణాః శూన్యం యుక్తోప్యధోక్షరం గ్రాహ్య ॥
 ఏకదశశతసహస్రాయుతలక్ష ప్రియుతకోటయః క్రమశః॥
 అర్బుదమబ్జంఖరవనిఖరవఃమహావద్భుశంఖ వస్తస్మాత్ ॥
 జలధిశ్చాంత్యంమధ్యం పరార్థమితిదశగుణోత్తరాసంజ్ఞాః॥
 సంఖ్యాయాః స్థానానాం వ్యవహారార్థకృతాః పూర్వైః॥

ఈగ్రంథ మందలి సంజ్ఞలు. + కలుపుట, - తీసివేయుట, X గుణించుట, అనగా హెచ్చించుట, + భాగించుట, = సమానము.

—♦ (అథావహర్గణానయనమాహ.) ♦—

శ్లో॥ ద్వ్యభీదోన్వితశక ఈశహృత్ఫలం
 న్యాచ్చుక్వాఖ్యం రవిహతశేషకంతుయుక్తం ।
 చైతాదైవ్యః పృథగముతః సద్వస్తు
 చక్రాద్విగృహ్యతామర ఫలాధిమానయుక్తం ౧.
 శ్లో॥ ఖత్తిఘ్నం గతతిథియుష్మిరగ్రి చక్రాంగం
 తాథ్యం పృథగముతోభిషట్య-లభైః ।
 ఊనాహైర్వయుత మహర్గణోభవే
 ద్వైవారస్సాచ్చరహత చక్రియుగ్గణోబ్ధాత్ ॥ ౨.

ఈ ద్వ్యభీదోన్వితశక-ద్వి = ౨, అభి = ౪, ఇంద్ర = ౧౪, = (౧౪౪౨)
 చేత, ఊన = తగ్గించబడిన, శకః = గతకాలినానశకము, ఈశహృత్, ఈశ =
 ౧౦ చేత, హృత్ = భాగింపబడినదై, ఫలం = విభక్తము, చక్రాఖ్యం = చక్రమును
 చేరుకలది, స్వాత్ = అగును, రవిహతశేషకంతు- రవి = ౧౨ చేత, హత =
 గుణింపబడిన, శేషకంతు = శేషమయితే, (౧౦ చేత భాగింపగా మిగిలిన శేషము
 ౧౨ చే గుణింపబడి) చైతాదైవ్యః = ఇష్టమానమునఱు గతించిన చైతాదిమాన
 ములచేత, యుక్తం = కలుపబడి, పృథక్ = అమొత్తము వేరొక ప్రతిగానుంచబడి,
 అముతః = దీనినుండి, విగృహ్యత్ = ౧౦ చేత గలుపబడిన, సద్వస్తుచక్రాత్ =
 రెట్టించిన చక్రిముచే గలుపబడిన దానినల్లనుంచి, అమరఫలాధిమానయుక్తం-
 అమర = ౩౩ చేత, ఫల = విభజింపగావచ్చిన విభక్తమును, అధిక = అధిక
 మానములను, యుక్తం = కలుపబడనలెను ॥౧॥ ఖత్తిఘ్నం-ఖ = ౦, త్రి = ౩, (౩౦)
 చేత, ఘ్నం = అధికమానములను గలిపిన సంఖ్యనుబెంచి, గతతిథియుక్, గత =
 ఇష్టతిథిరఱు గతించిన, తిథి = కుక్షప్రతిపదాదులను, యుక్ = కలిపి, విగ్రహచక్రాం
 గాంతాథ్యం = నిరగ్రిచక్రి = శేషవహితమగు చక్రిముయొక్క, అంగంశ = అఱు
 వభాగమును, అభ్యం = కలిపి, పృథక్ = ప్రతిగానుంచి, అముతః = అమొత్తమునుంచి
 అభిషట్య-లభైః- అభిషట్య = ౬౪ చేత విభజింపబడిన, లభైః = విభక్తమును,
 ఊనాహైః = తులయినములచేత, వియుతం = తగ్గించబడినదై, అహర్గణః = దినస
 ముదాయము, భవేత్ = అగును, గణః = ద్యుగణము, శరహతచక్రియుక్ = శర
 హత = ౫ చేత గుణింపబడిన, చక్రి = చక్రిముతోడ, యుక్ = కలుపబడినదై
 (౩ చేత విభజింపగా వచ్చిన శేషము) అబ్ధాత్ = సోమవారము మొదలుకొని, వా
 రః = గతవారము, స్వాత్ = అగును, వారము సరిగా రానియెడల ద్యుగణములో
 ౧ కలుపనలెను లేక ౧ తగ్గించనలెను, సిద్ధాంతశిరోమణి ॥ అభిష్టవారార్థమహర్గ
 ణశ్చేత్ చైకోనిరేకస్తిధయోపితద్యదితి.

ఉపపత్తిః అత్రగ్రంథారంభే ద్విచత్వారింశ దధిక చతుర్దశ శతమితః
 (౧౪౪౨ శక) అసీత్-తచ్చకమాచభ్య గ్రహానయవార్థం అనేనకశేవేవశక ఊసి
 కృతోగతవర్షగణః సోహితః యద్యుక్తం వర్షాయనర్థం యుగపూర్వకమత్రసౌ
 తాదితి ఆరస్తేసంవర్షాణాం మాసికరవార్ధమనుపాతః యద్యేకస్మిన్కశ్వేద్వాదశ
 సౌరమాసాభవంతి । తథేప్తసౌరవర్షైఃకమితి । వార్షాణాంద్వాదశ గుణోహవంహ
 రః । తస్యావికృతత్వాన్నాకః । అత్రకేచిన్మాసానాం చాంద్రిత్యభ్యయమోప్య ।
 ద్వాదశమాసాః సంవత్సర ఇతిభుజే । వైయధికరణ్య మాపాదయంతే । తదపత్

దిగ్రహసములను గలిపి రెండవప్రతిగానుంచి దీనిలో ద్విగుణితచక్రమును ౧౦-ని గలిపి 33 చేత పాలుగొనగా విభక్తము అధికమాసములగును. దీనిని మొదటి ప్రతిలో లిపి ౩౦ చే గుణించి గతిధులనుగలిపి చక్రములో వాచభాగము లిపి మరియొకప్రతినుంచి దీనిని ౬౮ చే విభజింపగా ఫలము త్మయదిగులగును. దీనిని మొదటిప్రతిలోనుండి తగ్గించగా అవార్తణమగును. ఈద్యుగణములో చక్రమును ౫ చే బెంచగా వచ్చినలభమునుకలిపి ౩ చే భాగింపగా శేషము సోమవారము మొదలు ద్విప్రదినమువరకు గతవారమువచ్చును. అట్లురానియెడల ౧ తగ్గించవలెను లేక ౧ కలుపవలెను. ౧-౨.

(౧) ఉదాహరణము. — ౧౮౨౫ గతకాలివాహన కళమగు శోభకృతు సంవత్సర ఆశ్వయుజ కు ౧౫ భానువారమునకు ద్యుగణానయనము.

౧౮౨౫ కళః.	(౨) ప్రతి ౧౦౮
౧౮౪౨	౬౮
౧౧] 3౮౩ ధృవాద్వములు.	౧౦
3౪ (లభం)చక్రము.	౩౩ ౧౯౨
శేషము ౯౫ (౨౫౦౦౮ + ౬౮౮౮) త్రివి గతిమాసములు.	గే అధిమాసములు.
(౧) = ౧౧౪	౬౪] 3౫౮౯
౫ అధికమాసములు.	౫౬ త్మయదినములు.
౧౧౯	3౪
౩౦ గుణించి	౫
౩౫౭౦	౧౭౦
౧౪ గతిధులు	౩౫౩౩ ద్యుగణము
౩౫౮౪	౭ ౩౭౦౩
౫ చక్రాంగంశ.	౫౮౯
3౫౮౯	3౪ చక్రం.
౫౬ త్మయదినములు.	౨
3౫౩౩ ద్యుగణం.	౬౮
౧ వారము	౬] 3౪చక్రం.
3౫౩౪ ద్యుగణము.	౫ అంగంశ.(లభం)

శేషము మున్నయగుటచే సోమవారమునకు ద్యుగణమువచ్చును. కాన ౧౫లప వలెను. యిప్పుడు 3౫౩౪ ద్యుగణము వారము మంగళవారము వచ్చినది.

(౨) ఉదాహరణము. — ౧౮౨౭ గతకళమగు విశ్వామను సం వైశాఖ ౧ బుధవారం ద్యుగణానయనం చక్రప్రాప్తియయి నిశ్చేషమైవందున వాయుబడియై. కళము ౧౮౨౭ — ౧౮౪౨ = ౩౫౫ + ౧౧ = 3౫ చక్రంశేషం = ౦ x ౧౨ = ౦ గత మాసములు 101 ప్రతి ౦ దృష్టుచక్రం ౭౦ = ౬౯ యక్తం + ౧౦ = ౮౦ + ౩౩ = ౨ అధిమాసములు x 3౦ = ౬౦ దినములుగతిధులు 101 చక్రం ౩౫ + ౬ = ౫ అంగంశలప ౬౫ పృథక్ ౬౫ + ౬౪ = ౧ త్మయదినములుతోయ ౬౪ శరహత చక్రం 3౫ x ౫ = ౧౭౫ యక్ ౬౪ = ౨౩౯ + ౭ = 3౪ శేషం ౧ మంగళవార ము కాన ౧ ౫లప బుధవారమగును ౬౪ + ౧ = ౬౫ ద్యుగణము.

(౩) ఉదాహరణము: — ౧౮౨౯ కళమగు ప్లవంగ సం ర అధిక చైత్రశుక్ల ౧ శుక్రవారము అధికమాసమునుగుణించి వాయుబడును. కళం ౧౮౨౯ - ౧౮౪౨ = 3౮౭ + ౧౧ = 3౫ శేషము ౨ x ౧౨ = ౨౪ ప్రతి ౨౪ + దృష్టుచక్రం ౭౦ + ౬౯ = ౧౦ యక్తం = ౧౦౮ + ౩౩ = 3 అధిమాసములు వై ప్రతిలో ౫లప ౨౭ x ౩౦ = ౮౧౦ గతిధులులేవు. చక్రాంగంశ ౬ ౫లప ౮౧౬ ప్రతి ౮౧౬ + ౬౪ + ౧౨ త్మయదినములు తనవ ౮౦౪ త్రింశోనం — 3౦ = ౭౭౪ ద్యుగణం శరహతచక్రం + ౧౭౫ = ౯౪౯ + ౭ = ౧౩౫ శేషము = ౪ శుక్ర వారము తిధిచక్రం.

శ్లో॥ పూర్వలభ్యాధి మాసేషు యద్దినే ప్యేకసంభవః ।
తదాది శుద్ధమాసాంతం త్రింశోనం ద్యుగణం స్ఫుటం

ఇందువలన 3౦ తీసినేయబడినది । గణకానందే । అధిమాసాత్పూర్వమా సే అధిమాసేపివాపునః । దైవజ్యోతిషసాధ్యో వత్సమాణ ప్రకారతః ।

శ్లో॥ పూర్వాబ్ధాధిక మాసేభ్యో వర్తమానాధిమాసకాః ।
అధికా యదితేష్యేకం హిత్యాసాధ్యోద్యునంచయః॥
తా॥ ఒకానొకప్పుడు అధికమాసము ౧ తగ్గును అప్పుడు ౧ కలుపవలెను. ఎక్కువగునపుడు తగ్గించవలెను. సిద్ధాంత శిరోమణి॥

శ్లో॥ స్ఫుట్టోధిమాసః పతితోఽప్యలభ్యా
యదాయదావా షతితోపిలభ్యః ।
సైతైర్నిరేకైః క్రిమశోధిమాసై
స్తదాదిసోఘః సుధియా ప్రసాధ్యః ॥

అథరవ్యాదీనాం పూర్వ భువానాహ.

శ్లో॥ ఖవిభుతానభవా స్రరణేర్ధ్రవః
 ఖమనలారసవార్ధయ ఈశ్వరాః ।
 సితరుచోభముఖోభ ఖగాయమా
 శరకృతాగదితో విభుతుంగజః॥

శ్లో॥ శైలాద్వాఖశరా అగోః క్షీతిభువో భూతత్వదంతావిదః ।
 కేంద్రస్యాభిగుణోడవిసురగురోఃఖంషడ్యమావస్వీలాః ।
 ద్రాక్షేంద్రస్యభుగోఃకుశక్రియమహ రాశ్యాదికోఢో
 శనేః శైలాఃపంచభువో యమాభయ ఇమేథ తేపకఃకధ్యతే॥ర.

టీ॥ తరణే = సూర్యునకు, భముఖః = రాశ్యాదియొనటువంటి, ఖవిభుతాన
 భవాః ఖ = ౦, విభు = ౦, తాన = ౪౯, భవాః = ౧౧ (౦-౧-౪౯-౧౧) భృవః =
 భృవము (భవతి = అగుచున్నది) పితరుచః = చంద్రునకు, ఖమనలార సవార్ధయ
 ఈశ్వరాః, ఖం = ౦, అనలా = ౩, రసవార్ధయః = ౪౬, ఈశ్వరాః = ౧౧, (౦-౩-
 ౪౬-౧౧) (భృవః = భృవము, భవతి = అగుచున్నది) అథ = పిమ్మట, విభుతుం
 గజః = చంద్రోచ్ఛ్రవము, ఖగాయమా శరకృతాః, ఖగా = ౯, యమా = ౨, శరకృ
 తాః = ౪౫ (౯-౨-౪౫-౦ భృవః = భృవము) గదితః = చెప్పబడెను॥ ౩.

టీ॥ అగోః = రాహువునకు, శైలాద్వాఖశరాః శైలా ౭, ద్వై = ౨, ఖశరాః =
 ౫౦ (౭-౨-౫౦-౦) (భృవః = భృవము, భవతి = అగుచున్నది) క్షీతిభువః =
 అంగారకునకు భూతత్వదంతాః, భూ = ౦ తత్వ, ౨౫ దంతాః = ౩౨ (౦-౨౫-౩౨-౦)
 విదః = బుధునియొక్క, కేంద్రస్య = కేంద్రమునకు, అభిగుణోడవి అభి ర గుణ ౭
 ఉడవి = ౨౭ (౪-౩-౨౭-౦ భృవః = భృవము, భవతి = అగుచున్నది.) సురగు
 రోః = బృహస్పతికి, ఖం షడ్యమావస్వీలాః, ఖం = ౦ షడ్యమా ౨౬ వస్వీలాః
 ౧౫ (౦-౨౬-౧౫-౦ భృవః = భృవము, భవతి = అగుచున్నది) భృగోః = కుశక్రియ
 యొక్క ద్రాక్షేంద్రస్య = భృగోకేంద్రమునకు కుశక్రియమహ రాశి ౧౪ క్రి ౧౪
 యమఖాః ౨ (౧-౧౪-౨-౦ భృవః = భృవము, భవతి = అగుచున్నది) అథో =
 అటుపిమ్మట, శనేః = శనికి, శైలాః పంచభువోయమాభయః శైలాః ౭ పంచభు
 వః ౧౫ యమాభయః ౪౨ (౭-౧౫-౪౨-౦ ఇమే = ఇవి, రాశ్యాదికః = రాశ్యాది

యొనటువంటి, (భృవాః = భృవములు, భవతి = అగుచున్నది) అథ = పిమ్మట,
 తేపకః = తేపకము, కధ్యతే = చెప్పబడుచున్నది.

ఉపపత్తి॥ అత్రాచార్యేణ ఏకాదశ తస్మాన్ కర్తావ్య అనర్హణా
 నయనం కృతం ఏనం యోచార్హణః స ఏకాదశ వర్తమధ్యస్థ ఏన తదుత్పన్నాయే
 గ్రహః తే ఏకాదశ వర్తమధ్యస్థ ఏన భవతి అతోయావంతి చక్రాణి భుక్తాని,
 తేషాం గ్రహానీయ ఏతేషుగ్రహేషు పృథ్విశ్చ గ్రంథకాది మారభ్య గ్రహః
 న్యుత్తిరి । ఏనమాచార్యేణ ఏకమితచక్రా దేకాదశ వర్తాత్మకాత్ గ్రహః స్సాధి
 తాః । తే యథాకల్ప సారవర్తైః కల్పగ్రహభగణః తదైకాదశ వర్తైః కరీతి ।
 అత్రాగతానాం భగణానాం పరియోజనాభావాత్ రాశ్యాద్యా ఏనగృహీతాః ।
 తేషాం భృవసంజ్ఞా కృతా స్థిరత్వాత్ । రాశ్యాద్యా ఏన గృహీతాః । తేషామనర్హ
 ణం పరిసాధ్య పూర్వ కరణోక్తరీత్యా గ్రహః సాధితాస్తే గ్రహేషుయోజ్యాః ।
 అత్రాచార్యేణ ద్వాదశరాశికుధాత్ కృత్యా భృవ సంజ్ఞాకృతాః । అతోదిన
 గణాగత గ్రహేషు భృవానియోజ్యా ఇత్యేతి ఉక్తమస్తి । చక్రగుప్తత్వాత్ । అత్ర
 బాలావబోధసార్థం భూతికర్మ ఏకాదశ వర్తానామయ మహర్హణః ౪౦౦౬ అతః
 అయమనర్హణో విశ్వగుణత్రిభాం కైర్భక్త ఇత్యాదివాచతో మధ్యమారవిః
 ౧౧-౨౫-౧౦-౪౯ అయంద్యాదశకుద్ధో వాతోరనిధృవః ౦-౧-౪౯-౧౧ ఏనం
 సర్వేషాం గ్రహాణాం భృవాః ఉత్పాద్యాః ॥ ౪.

అథరవ్యాదీనాం తేపకానాహ.

శ్లో॥ రుద్రాగోష్ఠాః కువేదాస్తపనఇహవిధాశూలినోగోభువన్వట్ ।
 తుంగేత్తాత్వస్థి దేవాస్తమసిఖముడవోష్టాగ్న యోథోమహిజే ।
 దిక్ష్మైలాష్టేజ్జేంద్రే విభకలనవభం పూజితే ద్వ్యశ్వభూనాః ।
 శౌక్రేకేంద్రే గృహద్యోదినఖనవశనాగోతిధిస్సర్వతుల్యః ॥ ౫

టీ॥ తపనే = సూర్యునియందు, గృహద్యాః = రాశిమొదలకొని, ఇహ =
 ఈగ్రంథమునకు, రుద్రాగోష్ఠాః కువేదాః । రుద్రాః ౧౧ గోష్ఠాః ౧౯కువేదాః
 ౪౦ (౧౧-౧౯-౪౦-౦) నిశ్చో = చంద్రునియందు, శూలినోగోభువన్వట్ శూలినః
 ౧౧ గోభువః ౧౯ వట్ ౬ (౧౧-౧౯-౬-౦) తుంగే = చంద్రోచ్ఛ్రవమునకు, అత్ర
 త్వస్థిదేవాః అక్ష ౫ అత్వస్థి ౧౭ దేవాః ౩౩ (౫-౧౭-౩౩-౦) తమసి = రాహు
 వునందు, ఖముడవోష్టాగ్నయః ఖ = ౦, ఉడవి = ౨౭ అష్టాగ్నయ ౩౫
 (౦-౨౭-౩౫-౦) అథ = అటుపిమ్మట, మహిజే = అంగారకునియందు, దిక్ష్మైలాష్టేజ్జేంద్రే

౧౦ శైల ౭ అష్టాంశ (౧౦-౭-౫౦) జ్వలేంద్రే = మధ్యేభూకేంద్రీయం, విధకల
నవభం-వి-విశ్రాంతన, భకల = ౩౭ లిప్తలగల, నవభం = ౯ రానుల,
(౫-౨౯-౩౭౦) భూశేతే = గురువియం, అద్యక్షిభూపా-అద్రి ౭ అక్షి భూ
పా-౧౬ (౭-౨-౧౬-౦) కాశ్యేకేంద్రీ = కుశ్యేకేంద్రీయం, అద్రినఖనవ-అద్రి
౭ నఖ ౨౦ నవ ౯ (౭-౨౦-౯-౦) శనా = శనియం, గోతిస్సర్గతుల్యః-గో
తిస్సర్గతుల్యః ౨౧ (౯-౧౧-౨౧-౦) క్షేపకః = క్షేపకము, స్వాతే = అగును.

ఉపపత్తి:—యేత్యగ్రహః తే గ్రహంధావంభ మారభ్యహతాః । అతోగ్రహం
ధావంభగ్రహః అత్యగ్రహాభ్యాం తే కల్పాదితమన్యంతి । తస్మాన్సంయోధా । ద్వ్యక్షింద్ర
తుల్యం = ౧౪౪౨ కంపుకల్పై చైత్రశుక్ల పృథివీమహోదయకా గ్రహసమభ్య
మా యస్మాత్తస్మాత్సూర్యయేకుటంతేత్ర త్వత్సేవ్యైతే సాధితాస్తేషాం తేష
కసంజ్ఞాకృతాః । యతః క్షిప్యతే సాతేషః అన్యగ్రహేషామతేష్యత్వాత్ తేషకత్వం. ౧౬.

అథాహర్మణోత్పన్న గ్రహణాం సంస్కార క్రియమాహ.

శ్రో॥ దినగణభవభేటశ్చక్రి నిఘ్నస్థవోనోదిన
సక్రదుదయే స్వతేజయుజ్ఞ ధ్యమసాన్యతో ।
నిజనిజపుర రేఖాంత స్థితాద్యోజనోఘాదౌ
సలవమితలిప్తాః స్వర్ణమిందావరే పాక్ ॥

టీ. దివగణభవభేదః- దివగణ = అనర్గళమునలన, భవ = పుట్టినటువంటి, భేదః = గ్రహము, చక్రగ్రహము వ్యవహారః- చక్ర = చక్రముచేత, నిఘ్న = గుణించబడిన, ధృవః = పూర్వపువసము, ఊహః = తగ్గించబడినదై, స్వక్షేపయోగః- స్వ = తనయొక్క, క్షేపః = క్షేపము, యోగః = కలపబడినదై, దివసకృదుదయే-దివసకృత్ = నూర్చునియొక్క, ఉదయే = ఉదయకాలమునగు పార్వతీకాలమందలి, మధ్యమః = బంకామధ్యగ్రహము, స్యాత్ = అగును, నిజనిజపుర రేఖాంత స్త్రీతాత్- నిజనిజ = తమతమ స్వకీయమైన, పుర = పట్టణమునకును, రేఖా = భూమధ్యరేఖామను, అంతస్త్రీతాత్ = అంతరమందుండునట్టి, యోజనసాహస్రం = యోజనమునందాయమునుంచి, రసలవమితలిప్తాః = ౭ చేత భాగించబడగా వచ్చినలిప్తాదులను, పరే = భూమధ్యరేఖను పశ్చిమదేశమునందును, పార్శ్వం = తూర్పుదేశమునందును, (గ్రహముగా) ఇంద్రం = చంద్రునియందు, స్వర్ణం = ధనమునముల, (భవతి = అగుచున్నది.)

ఉపపత్తిః అర్హ పూర్వసోపపత్తిః పూర్వమేవోక్తాస్తే । ఉత్తరాథసోపపత్తి ర్యథా । యశ్చ తోలంకాయాం మధ్యమోగ్రహః సస్పృశేతియః కర్తవ్యః । అతో దేశాంతరంజేయం । యద్దేశాంతరం ద్వివిధం పూర్వాపరం యామ్యాత్తరంచ । యత్త చ్చరీ కత్తరేభాగ్కోదయ లంకాగ్కోదయయోః అంతరం తదేన పరిపాదయన్యతి । పూర్వాపరంరేభాగ్కోదయ యారంతరంరేభా మధ్యరేభా భువభిశేషః । ఉక్తంచసిద్ధాంత శిరోమణో ॥ శ్లో ॥ యల్లంకోజ్జయనీ పురోపరికురు జేత్యాదిదేశాన్ సస్పృశేత్ । తూర్వగ్రం మేరుగతం బుద్ధైర్గృహితవామధ్య రేభాభువభిః । అత్యాగ్కోదయాత్ స్వాగ్కోదయః కదాభవిన్యతి । ఇతిజ్ఞానార్థమసాయః । లంకాయాం ఉక్తః పరమార్థాపరిధిః సప్తాశివదాగ్ధికుల్యః ౪౯౬౩ మేరాపరిభేరభావః మధ్యేనపాతః । స యథా లంకాయామపజ్ఞా భావాలంబజ్ఞా పరమాత్మిజ్ఞా కుల్యా అతఃయదికుత్మిజ్ఞాకుల్య యాలంబజ్ఞయా అయముక్తో భూపతి స్తకేష్వజ్ఞ లంబజ్ఞయామితి । లంబజ్ఞాయాః సర్వకృత్మిజ్ఞాతోల్పత్వాత్ ॥ ఉక్తాత్పూర్వతోగ్ర సవిభూపరిధిః స్వాదతః ముఖార్థమష్టచక్రం - శచ్చతమిత్గృహీతః । ౪౯౦౦ । తతోనుపాతః । యశ్చేభిఃపరిధియోజ్యస్తే ౪౯౦౦ ద్వై మాగతికలాః క్యామతితదే ప్రైమితి రేఖాస్పదేశాంతరయోజ్యస్తైమితి । అత్రాయం సంస్కారః చంద్రస్త్రివర్తతః । అశ్వేసంకరేరల్పత్వాత్ నకృతః సల్పంతకత్వాత్త్యక్తమశోనదోసాయ । ఉక్తంచసిద్ధాంత శిరోమణో ॥ శ్లో ॥ స్వల్పాంతరత్వాద బహూపయోగాత్ పరిసిద్ధభావాచ్చ బహుపరియాసాత్ । గ్రంథస్వతత్ జ్ఞేయతాధయేన యస్త్యజ్ఞ రేగ్గోగ్రసమావశాయేతి ॥ అతోరేఖా స్పదేశాంతస్యాం నవోగతిః ౭౯౦ గుణః పరిధిః ౪౯౦౦ హరః గుణహరాగుణేనావ వత్తిహతోహరః ౪౬౯౭ అత ఉక్తంనిజ నిజేత్యాది ధనశ్లోపపత్తి ర్యథాయేగ్రహస్తే మధ్యరేఖోదయభావః మధ్యరేఖాతః పూర్వదేశే రేఖాగ్కోదయాత్ పూర్వం నూర్వోదయః । అతఃముఖం క్రియతే । రేఖాయాః పశ్చిమదేశే స్థితానాం రేఖోదయానంతరం స్వాగ్కోదయః । అతః ధనం క్రియత ఇత్యుపపత్తం.

తా. అనర్థగోష్ఠిన్న గృహములలో వర్తమాన చక్రముచే చెప్పబడిన పూర్వ
 ధ్వజములను తినిది ఆయాగృహములకు దెప్పిన తే.పకములను గణప పాఠికాకాల
 అంకామధ్య గృహంబులగును. ఏమృత తాను గణితము చేయు దేశమునకును భూమి
 ధ్యరేఖకును మధ్యనుండు యోజనములను ౬ చే విభజింపగా వచ్చిన లిప్తాడులను
 భూరేఖకు తూర్పు పడమరదేశముల గుర్తెత్తిగి చంద్రునియందు ఋణాధనములచేయు
 వలెను. అనగా తూర్పుఅంశన ఋణము పడమరఅంశన ధనము చేయవలెను.

ఈ గ్రంథకర్త తక్కిన గ్రహములకు గతిస్వల్పమగుటచేత శాంతర సంస్కారము చెప్పియుండలేదు. అయినను సూర్యసిద్ధాంతాది గ్రంథములయందు చేయబడియున్నందున ఆ సంస్కారము యుక్తముగాన ముందు వివరించెద.

అథాహర్గణా ద్గ్రహనయవమానా.

శ్లో॥ స్వభవగలవహీనోద్యువగ్రహోర్జ్జశుక్లాః
ఖితిధిహృతగణోనో లిప్తికాన్యంత కాద్యాః ।
మనుగణహతిరిందుః సాద్విభూ భాగహీనః
ఖమనుహృత గణోనోలిప్తికాన్యంతపూర్వః.

2.

టీ॥ ద్యు వజ్రః=అహర్గణము, స్వ = శబ్దం. పృథిగానుంచి, భవగలవహీనః భవగ ౨౦ చేత విభజింపగా, లవ=వచ్చిన భాగాదివిభక్తము, హీనః = పృథిగానుంచ బడిన ద్యుగణములలో క్లింపబడినది, లిప్తికాను=లిప్తాదులయందు, ఖితిధిహృతగణో నః, ఖితిధి ౧౫౦ చేత, హృ = భాగింపబడిన, గణః = ద్యుగణము, ఊనః = లిప్తా దిని తగ్గించబడిన, అంతకాద్యాః = భాగాదియైన, అహర్గణముకాని = సూర్య- బుధ-శుక్ర-బుధ, (మ్యుః=అగురు) మనుగణహతిః = అహర్గణము, ౧౪ చే గుణిం పబడినది, స్వ=మతియొక పృథిగా శేషమువడి, అదిభూభాగహీనః, అదిభూ = ౧౨ చేత భాగింపబడినది, భాగ=భాగాది, హీనః = తివచబడినది, లిప్తికాను= లిప్తాదులయందు, ఖమనుహృతగణోనః, ఖమను ౧౪౦ చేత, హృ=విభజింపబడిన, గణః = అహర్గణము, ఊనః = తివచబడినది, అంతపూర్వః = భాగాదిగల, ఇందు= చంద్రగ్రహము, (భవతి = అగురున్నది) వీరిని రాశ్యాదిగామార్పుకొనవలెను. ౩.

ఉపపత్తిః అభిపూర్వకత్యా గ్రహసాధనం కర్తవ్యం । తత్రపూర్వగతి జ్ఞానో పామో యథా పూర్వం । బ్రహ్మణానైత్యో దారవివాదేష చక్రం కాంతి మం డలాది వృత్తాభ్యం ప్రవహనలేక్షిత్వం । తత్రగ్రహః ప్రవహనలవచేత భవక్రం కాంతి మయిత్యాభిన్న భిన్నయాపూర్వ గత్యాన్యసానాత్ కించిత్ కించిచ్ఛిధితాః । ఏవం ప్రత్యేకాం విలోకమానే గ్రహణాం పూర్వ గతిస్సాధిన్నా దృష్టా అభి గ్రహణాయనేక విమపామోన దృశ్యతే ; ప్రతివచ విలక్షణ తిత్వాత్ తత్రేథ్యం । బ్రహ్మణానివచితం గోళం చక్రవిలక్షణంకేతం కృత్వా పుత్యకం గ్రహవేదితాః । ఏవ ముద్యతకర్తవ్యం రంతరం గ్రహగతిః । ఏవం గ్రహభగణ భాగవర్తంతం మద్యతకర్తవ్యం రంతరం గ్రహగతిః । ఏవం గ్రహభగణ భాగవర్తంతం గ్రహగతి రానియతానుమద్యే యావదమాధికాగతిర్యాచి పరమావృతయో ర్భాగ గాగం మధ్యగతిః । వైవాంగికృతానుసాధ్యా నూత్నాణాం వికలాకృత్యం కాదీ

సామలక్ష్యత్వాత్ సామూహా నాతానైవాంగికృతా । ఏవం కియత్కవికాలే నాతే వసిష్టాది భి ర్విలోకమానేతే రంతరం దృష్టం । ఏవమన్యైశ్చి అన్యథట్ట బ్రహ్మ గుప్త భాగ్యరాద్యైస్తయైవ యుక్త్యాతయోభిన్నా దృష్టానైభ్యో భగణా అపిసా ధితా । నైయథాయద్యేదిశేనైతా పతితి స్తదాకల్పదినైః కిమితి । ఏవం సిద్ధాంతే గ్రహభగణాః భిన్నాభిన్నాః పాతపతితాస్తే తత్రావలపేవ ఖటంతేస్య । ఇదానీం మూదంతరితా దృశ్యంతే । ఉక్తంచ వరాహ సంహితాయాం ఉక్తాభివేదికృతిః పృథ్వికపరోక్షై ర్దృక్కిరితి వసిష్ట సిద్ధాంతే॥ ఇద్ధం మాండవ్య సంక్షేపాదుక్తం కాత్రం మయోత్తమమ్ । విస్తృత్యం చంద్రాద్యభివ్యతి యుగేయుగే । యుగేయుగే మహాకాలేతి సంస్రీనం విస్తరితిః । కిధిలత్సమియావత్ ఉక్తంచ సూర్యసిద్ధాంతే కాస్త్రీమాద్యంతి దేవేదం యత్పూర్వం పౌరాహణ్యురః । యు గానాం పరివర్తన కాలభేదోత్పత్తవలం । బ్రహ్మ సిద్ధాంతేషి ధ్యాన్యగ్రహాపి దేశాన్తం జ్ఞాత్వానుదైవజ్ఞైః । తత్సంస్కృతి ప్రహేధ్యః కర్తవ్య విషయాదేవా వితి అనుమాచార్యణ వతికాబంధన గ్రహసావేద్య గ్రహంతరాచి కృతాని లక్షి తాని । తద్యథా । సౌరపక్షియః నూర్వచంద్రోచ్చంచ నవలూన్యానా సౌరపక్షి యః । చంద్రోక్షుటతే । అర్చపక్షియః ఛమగురురాచావః । బుధకేంద్రం బ్రహ్మప క్షియం అర్చపక్షియః । శనిః పంచాంశాధికో ఘటతే మక్రకేంద్రంబు బ్రహ్మపక్షి యర్చ పక్షియయోర్భాగార్థభుల్యం ఘటతే । అస్మిక్ కాతే ఏతే దృగ్గోచరాః । ఏవమగ్రహి భవిష్యన్నహ గణైర్నువికా బంధానినా గ్రహవేధం కృత్వా అంత రానీ లక్షయత్వా గ్రహానినా కార్యాణిత్యగ్రే గ్రంథసమాప్తా వాచా చ్యతా పుష్కలమస్తీ అతోస్మిక్ కాతే అభిరత్యా ఏవ గ్రహాఘటంతే । ఏవమన యా వర్తమానఘటనయా జ్ఞాతా మధ్యమరవిగతి ర్భాగాద్యా ౦-౫౯-౫-౦౦-౦౫-౯-తత్రానుపాతః । యద్యేకదిశే నైతావతీగతిస్తదా మార్గతే నకిమితి । అహర్గణస్యగతిః గుణః । అభిఖండగుణసార్థం గతేకం ఖండం గత్యశేతుయా అధికం గృహీతం ౦-౫౯-౫-౩౪-౧౯-౯-అస్యాపి ఏకోద్ధృతః అంతరం ౦-౫౯-౧౦-౨౫-౪-౧౦- అనేనాహర్గణోగుణ్యః రూపగుణా మార్గవాప్సోగ్యః । అగ్రికర్మ గారవం లాఘవార్థ మిదం ౦-౦-౫౧-౨౫-౪-౧౦- యత్రకసంఖ్యం స్వాత్తథా శనాపిగుణ్యః ఏవంసప్రతి ౨౦ గుడితేరూర్ధ్వంయావం ౧ నిర్దేసంభవతి । అతోరూప గుణః । సప్రతి భక్తః । ఫలేనరూప గుణోహీనకార్యః । యతోధికం గృహీ తే ఉపయత్రరూప తుల్యగుణస్యా వికృతత్వాత్ । నాళః ఏవంస్వభవ గలవహీన తే ఇతి అథగతే రనేతుయాధికం గృహీతంయత్థండం ౦-౦-౦-౨౪-౦-౦ అనేనగణో

గుణ్యః । ఫలంరవాహీనం కార్యంఅధికత్వాత్ । అత్రాపిలాఘవార్థ మిదం భితిధిభిః
౧౫౦ సవర్ణితలకారం కలాస్థానేరూపం ౦ అతఃకలానుభ తిథివృత్తగణోనభి
యామధ్యమార్గగతిః । సైవబుధకుక్రియార్థప్రే ఆతోరవిబుధకుక్రా మధ్యమా
స్తవీన అభచంద్రంసాధయతి । అత్రచంద్రమధ్యమగతిః భాగాది ౧౩-౧౦-౩౪-౫౦-
౫౬-౦ అనయాగణోగుణ్యః తత్రగతేరధికం ఖండంగృహీతం ౧౩-౧౦-౩౫-౧౩-
౩౫-౫౦ అత్రాపిలాఘవార్థం పూర్ణాశ్చ తుద్యక్షహీతాః । అతఃకర్తం గణమనుమా
తితి ఇదంపతుర్దశభ్యః కియదన్యమస్తీతి చతుర్దశశుద్ధం ౦-౪౯-౨౪-౪-౨౦-౯
ఇదంసప్తదశగుణితం జాతమార్థస్థానే ౧౪ అతోభయ చతుర్దశతుల్య గుణోఅ
తః స్వాదిభూభాగహేన ఇత్యుక్తంతతో గతోగతేరపేక్షయాత్ గృహీతమధికం
ఖండంతిదం ౦-౦-౦-౨౫-౪-౫౦ ఖమనుభిః సవర్ణితలకారంకలాస్థానేరూపంసగు
ణః ఖమనవోహరః । దూపగుణస్వావికృతత్వాత్ ఖమనువృత్తగణోనో లిప్తి కాస్త్వితి
స్వస్వవృత్తస్వ స్వతేపసంస్కారః సర్వేషాం గ్రహజాం కార్యవీన. ౩.

తా. అవర్ణణమును రెండు ప్రతులుగానుంచి ఒకవ్రతిని ౩౦ చే భాగింప
గా వచ్చినభాగాదిని మొదటిప్రతిలో తిదిచి ద్యుగణమును ౧౫౦ చే విభజింపగా
వచ్చిన లిప్తాదినికూడ తిదిచినభాగాది రవి, బుధ, శుక్ర, మధ్యగ్రహములగును.
రవి గ్రహమే బుధ, శుక్ర లగుదురు. భాగలను రానులుగా మార్చవలెను. ౧౨రా
నుల కధికమయినవో ౧౨ను తినచవలెను; లేమమును గ్రహించవలెను. ద్యుగణమును
౧౪ చే బెంచి రెండుప్రతులుగానుంచి రెండవవ్రతిని ౧౩ చేతపోలుగొనగా వచ్చిన
భాగాదిని మొదటిప్రతిలోతగ్గించి ద్యుగణమును ౧౪౦ చే విభజింపగా వచ్చినలిప్తా
దిని మొదటిభాగాదిలో తగ్గించి రాశ్యాదిచేయ చంద్రుడగును.

సూర్యసిద్ధాంతే.

మానము శ్లో॥ ఏకలానాం కలావప్త్యైతత్ప్రే భాగఉచ్యతే ।
తత్త్రింశతా భవేద్రాశిః భగణోద్వాద శైవతే॥

తా. ౬౦ విశిష్టలు ౧ లిప్త, ౬౦ లిప్తలు ౧ భాగ, ౩౦ భాగలు ౧ రాశి,
౧౨ రానులు ౧ భగణము, ఇట్లు మాచ్చుకొనవలెను.

భా ౧ విలి-

ఉదాహరణము. — ద్యుగణము ౩౫౩౪ ÷ ౩౦ = ౫౦ — ౨౯ — ౪.

[భా - ౧ - విలి.

ప్రతి ౩౫౩౪౧౦౧ ద్యుగణము ౩౫౩౪ ÷ ౧౫౦ = ౨౩ — ౩౩

౫౦౧౨౯౪	౩౦ ౩౪౪౩౪౧౯
౩౪౪౩౩౧౫౬	౧౨ ౧౧౬౩౩౩౧౯
౦౨౩౩౩౩	౯౫౪౩౩౩౧౯

భిరా,భా,లి,విలి.

భగణములతో పనిలేదు రాశ్యాది రవి బుధకుక్రిలు ౫౩౩౩౧౯

చంద్రోస్యోదాహరణము.

౩౫౩౪ ద్యుగణము X ౧౪ = ౪౯౪౭౬౧౦ మరయొకప్రతి ౪౯౪౭౬ ÷

౧౩ = ౨౯౧౦౧.౨౧.౧౦ మొదటి ప్రతిలో తినచ ౪౬౫౬౫౩౪౫౦ ద్యుగణం
౩౫౩౪ ÷ ౧౪౦ = లిప్తాది ౨౫౧౦౪ భాగాదిలో తినచ ౪౬౫౬౫౩౪౫౦ ÷ ౩౦ =
౧౫౫౨౧౫౧౩౩౬ రాశ్యాది. దీనిని భగణములుచేయ అనగా ౧౨ చే విభజింపగా
భ ౧౨౯౧౪౪౫౧౩౩౬ (రాశ్యాదిచంద్రః) ౪౫౫౧౩౩౬ 7.

అభచంద్రతుంగ రావణోరానయసమాహ.

శ్లో॥ నవహృతదినసంఘశ్చంద్రతుంగంలవాద్యం ।
భవతిఖనగభక్తద్యువ్రజోపేతలిప్తం ।
నవకుభిరిషు వేదైర్ఘసృసంఘాద్విధాప్తా ।
త్ఫలలవకలితై క్యంస్యాదగుశ్చక్రిశుద్ధః ॥ 8.

టీ. నవహృతదినసంఘః । నవ ౯ చేత । హృత=భాగింపబడిన । దినసంఘః=
అవర్ణణము । లవాద్యం=భాగాది । చంద్రతుంగం=చంద్రోచ్ఛము । భవతి=అగు
చున్నది (దీనియందు) ఖనగభక్తద్యువ్రజః । ఖనగ ౩౦ చేత । భక్త=భాగింపబడిన

ద్యువ్రజః=అవర్ణము । లిప్తం=లిప్తాదిని । ఉపేతః=కలంపవలెను । ద్విభా= రెండుప్రతులుగా నుంచబడిన । ఘనసంఘాత= దినసముదాయమునుంచి । నవకుభిః ౧౯ చేతను । ఇహువదైః రగి చేతను (వరుసగా) అప్రాత్ = భాగించుటవల్లనుంచి, ఫలంపకలితకృం । ఫలం=వచ్చినవిభక్తము, లవం=భాగాదియు । కలిక=లిప్తాదియు, వికృం=కలంపబడి, చక్రీకుద్ధః । చక్రీ ౧౨ రాసులనుండి । కుద్ధః=లిప్తచుడినదై । అగుః = రాహుగ్రహము । స్వాత్=అగును ॥ 8.

ఉపపత్తిః । రత్రిచంద్రోచ్చగతిః । ౦౧౨౪౦౧౧౦౨౪౩౧ అత్రైఖండంగ తేర్నూన్యనం గృహీతం । ౦౧౨౪౦౧ అనేనగణోగుణ్యః । రత్రిలాఘవార్థం ఇదంనక ॥ ౯ ॥ సవర్ణితంజాతమూర్ధ్వస్థానేయాపం ॥ ౧౦ ॥ సగణో విశ్వతత్త్వా త్తక్తః । అతోనవమృతేఇత్యుక్త అవశిష్టంఖండం ౦-౦-౪౧౦-౨౪-౪౩ ఇదంసప్తతి ౭౦ సవర్ణితం జాతమూర్ధ్వంకలాస్థానేయాపం ౦౮౪౩ ఖనగభక్తద్యువ్రజో పేతలిప్తమి తియతః । పూర్వఖండం న్యూనం గృహీతం అతోయుక్తం । రాహుసామపాతః । పాతోనానుకాంతి మండలయోః సంన్యాసః । సూర్యోయస్మిక్త వృత్తేభ్యమతిత త్కాంతివృత్తంకాంతిమండలాత్ గ్రహణోయావతాం తరణద్వ్యతేతస్యాంతరస్య కర సంజ్ఞాకృతావనం రవివ్యతిరక్తః । సర్వగ్రహః కాంతిమండలేన భ్రమంతితర తుల్యాంతరేణగ్రహః । యత్రిద్రమంతితద్వృత్తస్య విమండలసంజ్ఞాకృతా ఏవంకాంతి వృత్త కరవృత్త సంపాతస్య విలోమగర్భృష్టై । తత్జ్ఞానం యథాగోశే పూర్వసం పాతాదన్యసంపాతః క్షయద్విభాజైః । పృష్ఠతోద్భవస్తేభాగాః సప్తి ౬౦ గుణాః కలాః తతో౭నుపాతః । య ద్యభిః సపాతద్వయాంతరదిన్తైః ఏతాః అంతరకలాః లభ్యంతే త దైకదిన్తేన కలితి లభా పాతస్య విలోమగతిః । ఏవం చంద్రపాతగతిః । అన్యేషాం గ్రహణాం పాతసాధనం నోక్తం యత స్తేషాం గతి ర్వర్తేణాపి వికలా న లభ్యతే । అత క్షంద్రపాత ఏవ సాధ్యతే । తద్గతిః ౦-౩-౧౦-౪౮-౨౪-౧౫ అతో౭నుపాతాత్ అవయాగణో గుణ్యః । అతగ్రాతే రపేక్షయా ఊనం ఖండం ధృతం ౦-౩-౯-౨౮-౨౪-౧౫ అనేన సావయాపేన ఖండేన గణో గుణ్యః । ఇతి కర్మగోరవం అతో లాఘవార్థం ఇద మేకోనవికత్యా ౧౯ స వర్ణితం జాత మూర్ధ్వస్థానే యాపం ౦ ఏవం నవకుభిః గణో భాజ్యః ఫలం భాగా అవశిష్టం గతఖండం ౦-౦-౧-౨౦-౦౦ ఇదం పంచ చత్వారింశతా సవర్ణితం జాతం కలా స్థానే యాపం ౦ అత ఇహ వేదైః భక్త ఇతి కలైకృం కార్యం యతఃపూర్వఖండం గోతే యానం ధృతం ఏవం పాతః పాతః స ఏవ పాతం ప్రసాధ్యతి 8.

తా॥ ద్యుగణమును ౯ చే భాగించగా వచ్చినభాగాదిని ౭౦ చే భాగించగా వచ్చిన లిప్తాదిని కలిపి రాశ్యాదిచేయ చంద్రోచ్చయగును. ద్యుగణమును రెండు ప్రతులుగా పెట్టి మొదటిప్రతిని ౧౯ చే విభజింపగా వచ్చినభాగాదితో రెండవ ప్రతిని రగి భాగించగావచ్చిన లిప్తాదిని కలిపి రాశ్యాది చేసి ౧౨ రాసులలో తివదిన రాహువగును. ఈ రాహువునకు సంస్కారములు చేసినవియ్యట ౬ రాసులు గలంప కేతువగును ॥ గణకానంజే ॥ రాశివచ్చే యులే చాస్మిక్త రాహుకా కేతు ర్వినిర్వితః ॥ 8 ॥

ఉదాహరణము:—ద్యుగణము ౩౪౩౪ + ౯ = ౩౯౨-౪౦-౦) + (ద్యుగణము ౩౪౩౪ + ౭౦ = ౪౧౦-౨౯ మొదటిభాగాది ప్రతిలో లిప్తాదిని రెండవప్రతిని గలంప భాగాది ౩౯౩ । ౩౦ । ౨౯ । రాశ్యాది ౧౩ । ౩ । ౩౦-౨౯ భగణము ౧-౨౪-౨౯ రాశ్యాది ౧-౩-౩౦-౨౯ చంద్రీతుంగం ॥ ద్యుగణము ౩౪౩౪ + ౧౯ = భాగాది ౧౦౬-౦-౦) + (ద్యుగణము ౩౪౩౪ + ౪౫ = లిప్తాది ౩౮-౩౨ భాగాదిలో గలప ౧౦౭-౧౮-౩౨ రాశ్యాది ౬-౭-౧౮-౩౨ ౧౨ రాసులలో తివచ ౫-౨౨-౪౧-౨౮ రాహుః ౬ రాసులు గలంప ౧౧-౨౨-౪౧-౨౮ కేతుః ॥

అథకుజగ్రహ, బుధశీఘ్ర కేంద్రానయన మామా.

శ్లో॥ దిఘ్నా ద్విధా దినగణోంకకుభిప్రై తైతై రభక్తః ఫ లాం శకకలావివరం కుజస్సాన్యత్ త్రిఘ్నా గణస్యవసు దృగ్ల వయుక్ జ్ఞశీఘ్రకేంద్రం లవాద్య హిగుణాప్రగణో నలిప్తమ్ ॥

టీ॥ దిఘ్నః = ౧౦ చేత గుణింపబడినదినగణః = ద్యుగణము, ద్విధా = రెండు ప్రతులుగలదై । అంకకుభిః ౧౯ చేతను, త్రిశైతైః ౭౩ చేతను (వరుసగా) భక్తః = భాగించబడి । ఫలాంశక కలావివరం । విభక్తమగు భాగాది, లిప్తాదుల అంతరము । కు జః = కుజాదు । స్వాత్ = అగును । త్రిఘ్నః = ౩ చే గుణింపబడిన । గణః = అవర్ణ జము । స్వప్రతిగానుంచి = వసుద్యుక్ - మొదటి ప్రతిని ౨౪ చేతలవయుక్ = భాగించగా వచ్చిన భాగాది ౧ ప్రతిలోకలిపి । అహిగుణాప్రగణోనలిప్తం । అహిగుణః = ౩౮ చేత, లిప్తః = భాగించబడిన । గణః = ద్యుగణము । ఉపలిప్తం = లిప్తాదిగార్హింపబడినదై । లవాది = భాగాది । జ్ఞశీఘ్రకేంద్రం = బుధశీఘ్ర కేంద్రము । స్వాత్ = అగును = 9 ।

తా॥ అహర్దణమును ౧౨ చే విభజింపగా వచ్చిన భాగాదిలో ద్యుగణమును,
 ౩౦ చేత భాగింపగా వచ్చిన లిప్తాదిని తనది రాశ్యాదిచేయ బ్రహ్మస్థి యగును ।
 ద్యుగణమును ౩ చే దెంచి రెండు ప్రతులు పెట్టి ౫ చేత మొదటిప్రతిని ౧౦౫ చేత
 రెండవప్రతిని విభజింపగా వచ్చిన భాగాది లభ్యములను ౫ లిపి రాశ్యాదిచేయ కుట్టి
 శిశ్రుకేంద్రమగును ॥ 10.

ఉదాహరణము :— ద్యుగణము ౩౫౩౪ ÷ ౧౨ = భాగాది ౨౯౪-౩౦-౦
 ద్యుగణము ౩౫౩౪ ÷ ౩౦ = లిప్తాది ౫౦ - ౨౯ తనచ భాగాది ౨౯౩-౩౯-౩౧
 ÷ ౩౦ రాశ్యాది ౯-౨౩-౩౯-౩౧ గురుడు । ద్యుగణము ౩౫౩౪ × ౩ = ౧౦౬౦౨
 ÷ ౫ = భాగాది ౨౧౨౦-౨౪-౦ ద్యుగణము ౩౫౩౪ × ౩ = ౧౦౬౦౨ ÷ ౧౦౪౦
 = భాగాది ౫౦-౩౪-౨౫ కలుప ౨౧౩౦-౫౦౨౪ భాగాది ౬ పోగా రాశ్యాది
 ౦-౧౦౫-౫౦౨౪ కుట్టి శిశ్రుకేంద్రము.

అథ శనే రాసయనమాహ.

శ్లో॥ ఖాగ్నృద్ధృతో దినగణో శముఖః శనిః స్వాత్ ।

మట్నంచ భూమృతగణా త్ఫలలిప్తి కాధ్యః ॥

11.

టీ॥ ఖాగ్నృద్ధృతః ౩౦ చేత భాగింపబడిన । దినగణః = అహర్దణము (భా
 గాది) మట్నంచ భూమృతగణాత్ = ౧౫౬ చేత భాగింపబడిన ద్యుగణమువల్లనంది ।
 ఫలలిప్తి కాధ్యః = వచ్చిన విభక్తమును లిప్తాదులతోఁ గలుపబడినదై । అంశముఖః =
 భాగాదియైన । శనిః = శని । స్వాత్ = అగును ॥ 11

ఉపపత్తిః॥ శనేర్మధ్యగతిః ౦-౨-౦-౨౩-౪-౩౩ అనయగత్యా అహర్దణో
 గుణ్య ఇతి । అత్రైకం ఖండం గృహీతం ౦-౨ ఇదం త్రింశతా సవర్ణితం భాగస్థానే
 రూపం ౦ జాతం తస్యా వికృతత్వాత్ । ఖాగ్నృద్ధృతో దినగణ ఇత్యుపసన్నం ।
 ఏకత్వం గతే రహస్య శేషం ౦-౦-౦౨౩-౪-౩౩ ఇదం మట్నంచాశదధికతన
 వర్ణితం జాతం । కలాస్థానే రూపం ౧ రస్యమ్యవికృతత్వాత్ । మట్నంచ భూమృ
 తగణా దిత్యుక్తం ఫలయో ర్మగ్నః కాశ్యగతః । పూర్వఖండం గతే రూపం భృతం
 అత ఉక్తం ఫలలిప్తి కాధ్య ఇతి ॥ 11

తా॥ ద్యుగణమును ౩౦ చేత విభజింపగా వచ్చిన భాగాదిలో అహర్దణ
 మును ౧౫౬ చే భాగింపగా వచ్చిన లిప్తాదిని ౫ లిపి రాశ్యాది చేయ శనియగును ॥ 11

ఉదాహరణము :— ద్యుగణము ౩౫౩౪ ÷ ౩౦ = భాగాది ౧౧౭-౪౦-౦
 ద్యుగణము ౩౫౩౪ ÷ ౧౫౬ = లిప్తాది ౨౨-౩౯ కలుప భాగాది ౧౧౮-౧౦-౩౯
 రాశ్యాది ౩-౨౦-౧౦-౩౯ శనిగ్రహము.

అథ గ్రహణాం మధ్యగతినిర్ణయ మాహ

శ్లో॥ గోక్షా గజా రవిగతిః శశినోఽ భిగోశ్వాః పంచాగ్న

యోఽథ వడిలాబ్ధయ ఉచ్చభుక్తిః॥

రాహణోన్మయం కుశశినోఽ స్పృజ ఇందు రామా

స్తర్కాశ్వినో జ్ఞచలకేంద్రజ వోర్యహిత్వాః ।

లిప్తా జనా వికలితా శ్చ గురోః శరాః ఖం శుక్రాశు

కేంద్రగతి రద్ధిగుణాః శనే ద్వై ॥ 12.

టీ॥ గోక్షా = గో లిప్తలు, గజాః = బలిప్తలు, శనిగతిః = నూర్వనియొక్క
 దినభుక్తి, (అస్తి-కలుదు) శశినః = చంద్రునకు, అభిగోశ్వాః = ౩౯౦, పంచాగ్నయః
 ౩౫, అథ పిమ్మట, వట్ ౬, ఇలాబ్ధయః కరి, ఉచ్చభుక్తిః = చంద్రోచ్చభుక్తి
 యగును, రాహణః = రాహువునకు, త్రియం ౩, కుశశినః = ౧౧ అగును, అస్త్రణః =
 కుజునకు, ఇందురామాః = ౩౧, తర్కాశ్వినః = ౨౬ అగును, అర్యహిత్వాః = ౧౦౬
 లిప్తాః = లిప్తలును జనాః = ౨౪ నిలిప్తాః = లిప్తలు, నుజ్జచలకేంద్రజనః = బుధశిశ్రుకేంద్ర
 గతియగును, గురోః = గురునకు, శరాః = ౫-ఖం = ౦ (౫౦) అగును, అద్ధిగుణాః = ౩౨ లిప్తలు,
 శుక్రాశుకేంద్రగతిః = శుక్రశిశ్రుకేంద్రగతియగును, శనే = శనికి, ద్వై = ౨ లిప్తలగును ॥ 12.

ఉపపత్తిః॥ రూప మహర్దగణం ప్రికల్ప్యై సర్వగ్రహః పూర్వోక్తవస్యధ్య
 మా సాధితాస్తా ఏన గతికలాః రాశివృత్తస్యవితాసతః కలాః । ప్రిత్యనంప్రాచ్యాం
 గృహః । పృథక్ పృథక్ స్వస్య క్షాయాం కామం తీతి భావః । త త్కథం రాశి
 మండలం ప్రినానానితీ షిప్తం । అతివేగేన నియతం పశ్చిమాభిముఖం భగ్నిమతి । కిఘ్రి
 మందభేదేన భిన్నగత్యా గ్రహ విచరంతీతి య ద్యేనం తర్హి తేషాం గ్రహణా మేక
 మార్గస్థానాం మధ్యమగతేః కిఘ్రిత్వమందత్వ మిత్యన్యథా త్వం కథం సంభవతీతి ।
 అతః పృథక్ పృథక్ జ్యోర్దగతా భగ్నిమం తీతి భావః । గతేర్విపద్వతత్వం కస్మా దిత్యుచ
 తే । యో హి భూమే రాసమ్నః స స్వల్పేన కాలేన భగణం ఖంక్షే తస్య కిఘ్రిగతి
 త్వం సంభవతి । యో హి దూరగః సమమాతా కాలే నేతి । తస్మాత్తస్య మండగతి

త్వమితి, ఏకస్మాదేకస్మాదవ్యవ్యయమందగతిః సంభవతి తథాచోక్తం, సిద్ధాంతాంతరము.

శ్లో॥ కక్షాః సర్వా అపి దివిషదాం చక్రలిప్తాంకితాస్తాః |
వృత్తేలఘ్వైర్వి లఘుని మహతిస్య ర్మహత్వశ్చ లిప్తాః |
తస్మాదేతే శశిజభృగుజాదిత్య భామేజ్యమందా |
మందాకాంతా ఇన శశధరా ద్భాంతి యాంతః క్రమే
జేతి || ఏవం గ్రహణాం కక్షాః సప్రగ్రహాక్షోపరి
అప్తమం నక్షత్రమండలం | తత్ర సమా ద్వాదశరా
శయః | తదంతాస్తే జ్యేష్ఠాంతాస్తస్య పూర్వాభి
ముఖనియతగతే రభావః | ప్రవహనిలాక్షిప్తం | పశ్చి
మాభిముఖ మేవ కరిభిము తీతి తదా రాశ్యంశకలా
ద్యవయవభాగవశాత్ | గ్రహణాం శీఘ్రమందత్వ
ముక్తం | నను యో హి యోజనాత్మకో దినగతిర్మార్గః |
స సర్వేషాం గ్రహణాంసమాన ఏవతత ఏ వాహ భాస్కరః |

సమాగతి స్తు యోజనై ర్మఖః సదాంసదా భవేత్ |
కలాదికల్పనావశామృదుర్ద్వితాచసాస్మృతేతి | అత్ర
భచక్రం ఏకత్ర స్థితేన స్థాతుం న శక్నోతి అతః |
కించి త్రాప్తృశ్చ దపి చల తీ త్యవగమ్యతే | కస్మా
ద్విషువాయనచిహ్నోదయ స్థానానాం నైకత్వావస్థిత
త్వాత్ విషువాయనచిహ్నోని స్వదేశస్థానా దదిక్రాం
తాని దృశ్యంతే || తదా చక్రం పృథ్వీ క్పలితం భవతి
అథాగతప్రోక్తాని తదా పాక్షిలితా మితి జ్ఞేయం || అతఃకం
సూర్యసిద్ధాంతే |

శ్లో॥ పాక్షిలికం చలితం హీనే ఛాయారూపేణాగతే |
అంతరాంతైః సమావర్త్య పశ్చాచ్ఛేషైస్తదాధికఇతి ||

కస్మాత్ స్థానాత్ పాక్షిలికం చలితం దృశ్యతే యథా యత్ర విషయే
దక్షిణోత్తరభృవాక్షితిస్థా భవతః | స నిరక్షరేణ స్థానం య త్సూర్యా
పరవృత్తం తద్విషువవృత్త సంజ్ఞం తతో యస్మిన్ స్థానే రవిః పూర్వగత్యా ద్వాదశ
రాశీన్ భుంక్తే తద్వృత్తస్య కాంతిం చందల సంజ్ఞాకృతా ఏవ ముభయోః కాంతిః |
వృత్త విషువవృత్తయోః వదాభాంతరే పాతద్వయం వర్త తేనైవా సంపాతో రాశి
మందతే మేషదితులాదిసంజ్ఞా జ్ఞేయా, తయో ర్విషువవృత్తం పాతయే | పాక్షిలికం
క్షితిజస్యోత్తరభృవే తద్విషువవృత్తా దక్షిణోత్తరత క్షతుర్వింశత్యం కాంతరేకాంతి
స్తద్దక్షిణోత్తరవృత్తయోః సంపాతద్వయం తస్మిన్ గత్యా ర్విదిసంజ్ఞం అనయో రయన
చిహ్న సంజ్ఞాకృతా, ఏవం విషువాయనచిహ్న చతుర్థ్యం రాశిమండలం పృథ్వీ
భృమణనకాత్, క్షితిజేషా తోదేతి తత్ర తత్ర క్షితిజే వి తేషాం తా ఏవ సంజ్ఞాః
కృతాః, తస్మాత్ భచక్రం చ మి త్యవగమ్యతే, యథా సర్వోపరిచ మండలం
తత్ర ద్వాదశరాశీన్ సమానాన్ సావంతాన్ పరికల్ప్య భూమధ్యా త్తదక్షణ
పాక్షిలికా నూత్రాణి, సంలక్ష్యాణి, యస్మిన్ యస్మిన్ నూత్రే స్వకక్షాక్షితో గ్రహ
స్థితి స తస్మిన్ రాశా తదంతాద్యవయవసో జ్ఞేయా, ఏవం శీఘ్రగత్యా రాశి
చక్రం సవత్సరం తదధిష్ఠిత గ్రహాక్షాంతిం దక్షిణోత్తరభృవయో ర్విషువ తత్ర
సర్వాన్ గ్రహాన్ మేషదిచిహ్నాను గ్రాహన్ సంస్థాప్త్య, ఏవంభచక్రం సృష్ట్య
ప్రవహనిలస్య పశ్చిమాభిముఖభృమత్వే నియుక్తం, గ్రహాన్ పూర్వాభిముఖభృమత్వే
నియుక్తాః | తతః సర్వగ్రహాః స్వస్వమార్గ పృథ్వీ భృమంతో ౭వి పూర్వాభిముఖం
ఏకాదశసహస్రాణి అప్తరేతాని చ పాదోన్మత్తి సహితాని యోజనాని పూర్వాభిము
ఖం పృథ్వీమం గంతుం పవృత్తాః, ఉక్తంచ సృష్ట్య భచక్ర మిత్యాది, తత్ర
స్వస్వక్షాంతిలిప్తానాం లఘుచనాత్వాత్ లిప్తావశేన శీఘ్రమందత్వ ముచ్చేశన చ
గతీనా ముపపన్నం, తత్ర భచక్రస్య పాక్షిలికా చలనం గో మహాంతా ఏవ
తద్వశేన తత్ర స్థితరాశీనాం విషువవృత్తాత్, దక్షిణోత్తరమారాసన్నత్వం యావద్వి
రంతైః భవతి తేషామంతరాంత్రాంతిసంజ్ఞా, తత్ర కాంతిసంజ్ఞ యత్కర్మ క్రియతే
తత్సాయనగ్రహ దక్షతరం ప్రయుజ్యతే, తేషామవస్థితి రయనాంకాః, యేషామతే
రాశిచక్రం భచక్ర దశ్యత్యస్థితం తేషాం సాధన మేవ ప్రమాణం స్వస్వగతికలానా
ముపపత్తి రేవ మపి సంక్షిప్తాపాస్తా, పూర్వవృత్తిపాదిత ప్రమేయా చ |

తా|| నూర్యవతు ౧౯-౮ చంద్రునకు ౩౯౦-౩౫ చంద్రోచ్చత ౬-౪౦ రాహువునకు ౩-౦౧ కుజునకు ౩౦-౨౬ బుధశిఖి కేంద్రమునకు ౧౮౬-౨౪ గురు నకు ౫-౦ శుక్రశిఖి కేంద్రమునకు ౩౭-౦ శనికి ౨-౦ ఇట్లు తిప్తా విలిప్తలు దిన మధ్యగతి యగును. అనఁగా ప్రతిగ్రహము భవశ్రమిమిద అది నడచుచు కనమి పములనుబట్టి యిట్లు గతి యేర్పడెను, కాని గ్రహము లన్నియు నొకమాదిరిగ నే నడచును. 12.

అథ స్వదేశగ్రహసీతార్థం నూర్యసిద్ధాంతోక్తవిధినా భూమధ్యరేఖాత్ స్వదేశస్య యోజనప్రమాణసాధన ముచా.

అథభూపరిధినిర్ణయః-

శ్లో|| యోజనాని శతా న్యస్తా భూకర్ణో ద్విగుణాని తు |
తద్వర్ణతో దశగుణా త్పదం భూపరిధి ర్భవేత్ ||

టీ|| అష్టైశ్చ అయిన, శతాని = వందల, యోజనాని = యోజనములను, (యోజనమనగా) అనుడ లేక గో మైళ్లు ద్విగుణాని = రెండించే బెంచినది, భూకర్ణః = భూమధ్యభాగ ప్రమాణము (స్యాత్ = అగును) తద్వర్ణః తత్ = అభూకర్ణయోజనములు, వర్ణః = కర్ణంబగావచ్చినదానినండి, దశగుణాత్ = ౧౦ చే గుణింపగావచ్చు లబ్ధ ముయొక్క, పదం = మూలము (కనుగొనిన) భూపరిధిః = భూమిచుట్టుకొలత, భవేత్ = అగును ||

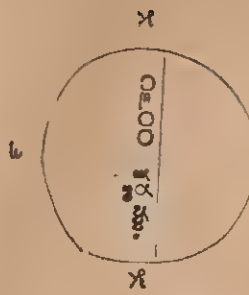
తా|| భూమధ్యకోలత ౧౬౦౦ యోజనములు గలది. దీనిని వర్ణించి ౧౦ చే బెంచి మూలము గనుగొనిన నది భూమియొక్క చుట్టుకొలత యగును.
ఉదాహరణము—

౮౦౦ × ౨ = ౧౬౦౦. ౧౬౦౦ × ౧౬౦౦ = ౨౫౬౦౦౦౦. ౨౫౬౦౦౦౦ × ౧౦ = ౨౫౬౦౦౦౦౦. దీనిమూలము.

౨౫౬౦౦౦౦౦ (౫౦౫౯) క్రమములముయొక్క యోజనములు. ఇదే ౨౫ [భూమి మొక్క చుట్టుకొలత.

౧౦౦౫) ౬౦౦౦
౫౦౨౫ (ఈ యోజనము లిప్పటికొలత. గో మైళ్లు = ౧ యోజన

౧౦౦౦) ౯౭౫౦౦
౯౦౯౮౧ [మగును.

ఈ మధ్య గీతయే దక్షిణోత్తరములుగా నుండి భూమధ్యరేఖయని చెప్పబడును.

అథ స్వదేశభూపరిధిసాధనమూచా.

శ్లో|| శంకుచ్ఛాయాకృతియ తేర్మాలం
కర్ణస్యవర్ణతః | శంకుచ్ఛాయాహ తే
త్రిజేవిషువ త్తర్క భాజితే లంబవ్యామ్ను
స్త్రిజేవాప్తః స్ఫుటో భూపరిధిః స్వకః ||

టీ|| శంకుచ్ఛాయాకృతియతః, శంకుచ్ఛాయాకృతియతః శంకుయొక్కయు, ఛాయా = శంకువలన, మేసాయన = కులాంతనమలయందుం గలగు విషువ చ్ఛాయయొక్కయు, కృతి = వర్ణము, యతః = కలిపినదాని మొత్తముయొక్క, మూలం = మూలము, కర్ణస్య = విషువత్కర్ణముయొక్క (ప్రమాణమగును) వర్ణతః అను శబ్ద మిచ్చట నవసరము లేనందున విడువబడియే. శంకు = శంకుప్రమాణాంగుళములు, త్రిజ్యా = త్రిజ్యచేత, హతా = గుణింపబడినదై, విషువత్కర్ణభాజితా = విషువత్కర్ణము చేత భాగింపబడినదై (లంబజ్య యగును) ఈచరణములో ఛాయా అనుదానినిబట్టి యిట్లే గణిత మితరతోపయోగము నిమిత్తము చెప్పబడుటచే, హతే, (త్రిజ్య, భాజితే అను ద్వివచనము లుపయోగింపబడినను, కాని యిచ్చట నవసరములేదు. కాన ఛాయను విడిచి శంకును బట్టియే గణితార్థము (వ్రాయబడినను.) లంబజ్యామ్ను = లంబజ్యచేత, భూపరిధియోజనసంఖ్య = గుణింపబడినదై, త్రిజేవాప్తః = త్రిజ్యయగు ౩౪౩౮ చేత భాగింపబడినదై, స్వకః = స్వదేశసంబంధ మైనటువంటి, భూపరిధిః = భూమిచుట్టుకొలత, స్ఫుటః స్పష్టము, (స్యాత్ = అగును.)

తా|| శంకుయొక్కయు విషువచ్ఛాయయొక్కయు వర్ణలను గలిపి మూలము చేయఁగా నది విషువత్కర్ణమగును. త్రిజ్యను శంకుచే బెంచి విషువత్కర్ణముచే భాగింప లంబజ్యయగును. భూపరిధియోజనములను లంబజ్యచేబెంచి, త్రిజ్యచే భాగింప స్వదేశభూపరిధి స్ఫుటప్రమాణ మగును ||

ఉదాహరణము:— శంకుయొక్క అంగుళములు ౧౨ × ౦౨ = ౧౪౪ శంకువర్ణ, విషువచ్ఛాయ రాజమండికి ౩-౪౨. ౩-౪౨ × ౩-౪౨ = ౧౩-౪౦-౨౪ ఇది విషువచ్ఛాయవర్ణ, యీరెండింటి మొత్తము ౧౫౭-౪౦-౨౪ దీనిమూలము ౧౨ ౩౨ యిది విషువత్కర్ణము, త్రిజ్య ౩౪౩౮ × ౧౨ (శంకు) ౪౧౨౫౬ + ౧౨, ౪౨ (లంబజ్య) = ౧౬౬౫౭౭౧౦ × ౩౪౩౮ (త్రిజ్య) = ౪౮౪౩—౪౩ స్వదేశ ౩౨ (విషువత్కర్ణ ౩౨౯౧-౪౨ లంబజ్య, భూపరిధి ౫౦౫౯ × ౩౨౯౧ స్ఫుట భూపరిధిప్రమాణము అనఁగా రాజమండికివద్ద భూమి చుట్టుకొలత.

అథ భూమధ్య రేఖాత్ యోజనసాధన మాహ.

శ్లో॥ అతీత్యోన్మీలనా దిందోః దృక్సిద్ధిర్గణితాగతాత్

తయోరంతరనాడిభిః హన్యా మ్భూపరిధింస్ఫుటం ।

వృష్ట్యా విభజ్య లభ్యైస్తు యోజనైః పౌ గణాపరైః ।

స్వదేశపరిధిః జ్ఞేయః కుర్యా ద్దేశాంతరం హి తైః ॥

టీ॥ ఇందోః=పూర్వగ్రహకాలచంద్రునకు, దృక్సిద్ధిర్గణితాగతాత్=దృక్సిద్ధి గణితమువల్ల గచ్చినట్లునంటి, అతీత్యోన్మీలనాత్-అతీత=అతీతమయినట్లునంటి, ఉన్మీలనాత్=ఉన్మీలనమువల్లనుంచి, తయోః=అరెండియొక్క, అంతరనాడిభిః=భేదముగల గడియలచేత, స్ఫుటం=స్పష్టమయిన, భూపరిధిం=స్వదేశభూపరిధి. హన్యాత్=గుణింపవలెను (అథ=పిమ్మట) వృష్ట్యా విభజ్యలభ్యైః వృష్ట్యా=౬౦ చేత, విభ=భాగింపగావచ్చిన, లభ్యైః=విభక్తమయినట్లునంటి. (పౌ గణాపరైః=తూర్పు దిశవలయున, హి తైః=ఇష్టమయినట్లునంటి, యోజనైః=యోజనములచేత, స్వదేశ పరిధిః=స్థానమండలి భూమిచుట్టుకొలత, జ్ఞేయః=తెలియవలెను, (అథ=పిమ్మట) దేశాంతరం=స్వదేశగ్రహమును, కుర్మ=చేయవలెను॥

తా॥ గణితాగతమయిన చంద్రగ్రహణోన్మీలనకాలమునకును చంద్రునియందు దృక్స్థమయిన కాలమునకును ఉండు భేదగడియలచేత స్వదేశస్ఫుటభూపరిధినిచెంది ౬౦ చేత భాగింప రేఖాగ్రహాంతరయోజనము లగును. ఆ యోజనములబట్టి దేశాంతరసంస్కారము గ్రహములకు జేయవలెను.

ఉదాహరణము:—౧౧౦౧౧౧ ౩౭ గణితాగత చంద్రగ్రహణోన్మీలనదృ క్షమయిన చంద్రునకు స్వదేశస్ఫుటభూపరిధి ౪౮-౪౩-౪౩×౩౭÷౬౦=విభక్తము ౫౦ యోజనములు, గణితోన్మీలనము అతీత్యోమిండుటచేత తూర్పుదిశ యని తెలియవలెను.

అథ భూమధ్య రేఖానిర్ణయ మాహ.

శ్లో॥ రాక్షసాలయదేవౌకశైలయో ర్మధ్యసూత్రగాః ।

రాహితక మవంతీచ తథా సన్నిహితం సరః ॥

తా॥ అంకామేరువులకు మధ్యగానుండిన -రాహితక అవంతీదేశములను ఎన్నికచేసి యే భూమధ్యరేఖ యగును॥

సిద్ధాంతశాస్త్రము ॥ య బ్లంజ్జయిసి పురోహి కురుక్షేత్రాదిదేశాన్ స్పృశ తూర్పుం మేరుగతం బుధై బ్లిగదితా సా మధ్యరేఖా భవతి ॥

అథ దేశాంతర సంస్కార ధృవకలత్సంస్కారం చాహ.

శ్లో॥ భాస్కర స్యేషువసుభి స్తుంగ స్యాబ్యక్షభూధరైః ।
రాహణోస్తరాశ్వషట్పందై శ్చౌషమస్యా భిన్నవైస్తతః ॥
బుధస్య ఋతువేత్తైశ్చ గురోః పంచాభిభేందుభిః ।
శుక్రస్య రామవిత్వైశ్చ శనే ర్వేదేందు తత్వకైః ।
యోజనా న్యాప్తజఫలం ఋణం లిప్తాదికం సదా ।
పౌగ్దేశే ధన మన్యత్ర కుర్యా న్మధ్యగ్రహేషు చ ॥

తా॥ నూర్వనకు ౫౧ చంద్రునకు ౬ కుంగమునకు ౩౧౪ రాహువునకు ౧౬౭౬ కుజునకు ౧౬౦ బుధునకు ౨౬ గురునకు ౧౦౦౧ కుశునకు ౧౩౩ శనికి ౨౫౦౪ ధృవకము లగును. ఈ ధృవకములచే యోజనసంఖ్యను భాగింప లిప్తాది ఫలము వచ్చును. భూరేఖకుఁ దూర్పుననున్న దేశములకుఁ జేయునప్పుడు ఋణమును పడమటి దేశములకుఁ జేయునప్పుడు ధనమును గ్రహములలో సంస్కరింప స్వదేశ గ్రహము లగును.

ఉదాహరణము:— ౪౫౦ ÷ ౪౫ = ౦-౩౫ చం ౫౦ ÷ ౬ = ౮-౨౦ కుం ౫౦ ÷ ౩౫౪ = ౦-౪ రా ౫౦ ÷ ౧౬౭౬ = ౦-౨ కు ౫౦ ÷ ౧౬౦ = ౦-౧౯ బుధునకు ౫౦ ÷ ౨౬ = ౧-౫౬ గురునకు ౫౦ ÷ ౧౦౦౫ = ౦-౩ కు ౫౦ ÷ ౧౩౩ = ౦-౨౩ శ ౫౦ ÷ ౨౫౦౪ = ౦-౧.

ద్యుగణజనితగ్రహములకు సంస్కారక్రియము.

ఉదాహరణము:— ద్యుగణజనిత రవి రాశ్యాది ౪-౩-౧౯ రవి పూర్వ ధృవం ౦-౧-౪౯-౧౧×౩౪ (చక్రం) = ౨-౧-౫౨-౧౪ తిరచగా ౬-౧-౧౫-౫ దేశకము ౧౧-౧౯-౪౧-౦ కలవగా ౫-౨౦-౩౯-౫ దేశాంతర విత్తము ౩౫ తిరచగా ౫౬౦౧౫౫౩౦ ఇట్లు కక్కిన గ్రహములకును జేయవలెను. వర్తమాన చక్రము ౩౪ గనుక పూర్వధృవములను గుణింపగా వచ్చిన ధృవములు రవికి ౨౧ ౫౨౧౪ చంద్రునకు ౪౫౧౦౧౪ కుంగమునకు ౯౩౩౦౧౦ రాహువునకు ౧౬౬ ౨౦౧ కుజునకు ౨౬౨౧౦౧ బుధభిక్షుమునకు ౭౬౭౧౦౮౦ గురునకు ౫౬౪ ౧౬౧ కుశు భిక్షుమునకు ౧౬౭౧౮౦ శనికి ౩౬౭౩౪౮౦౧

చక్రము మోటినప్పుడు పూర్వధృవములను చక్రముచే తెచ్చి దేశిగాన నలయును. అట్టి ధృవకము ౧౧ కులైనవలెను పనికివచ్చును.

(1) పూర్వధృవాదులు తెలియుచక్కము.

గ్రహములు	పూర్వధృవములు రాశి	క్షేపణములు రాశి	దేశాంతర భవములు	మధ్యగతిస్థానము	చంద్రగతిభవము రాశి	చంద్రగతిభవము రాశి	చంద్రగతిభవము రాశి
ర	౦-౦-౪౯-౦౦	౦౦-౦౯-౪౦-౦౦	౫౮	౫౯-౮	౫౯-౮	౫౯-౮	౫౯-౮
చ	౦-౩-౪౬-౦౦	౦౦-౦౯-౬౦-౦౦	౬	౭౦-౩౫	౭౦-౩౫	౭౦-౩౫	౭౦-౩౫
కు	౯-౨-౪౫-౦౦	౫-౦౭-౩౩-౦౦	౭౫౪	౬-౪౦	౬-౪౦	౬-౪౦	౬-౪౦
రా	౭-౨-౫౦-౦౦	౦-౨౭-౩౮-౦౦	౦౬౭౬	౩-౦౦	౩-౦౦	౩-౦౦	౩-౦౦
మ	౦-౨-౫౫-౩౩-౦౦	౦౦-౭-౮-౦౦	౦౬౦	౩౦-౨౬	౩౦-౨౬	౩౦-౨౬	౩౦-౨౬
మ	౪-౩-౨౭-౦౦	౮-౨౯-౩౩-౦౦	౨౬	౦౮-౬-౨౪	౦౮-౬-౨౪	౦౮-౬-౨౪	౦౮-౬-౨౪
గ	౦-౨౬-౦౮-౦౦	౭-౨-౦౬-౦౦	౦౦౦౫	౫-౦	౫-౦	౫-౦	౫-౦
కు	౦-౦౪-౨౦-౦౦	౭-౨౦-౯-౦౦	౦౩౩	౩౭-౦	౩౭-౦	౩౭-౦	౩౭-౦
శ	౭-౦౫-౪౨-౦౦	౯-౦౫-౨౦-౦౦	౨౫౦౪	౨-౦	౨-౦	౨-౦	౨-౦

చంద్రగతిభవము రాశి

(2) పూర్వధృవాదులు తెలియుచక్కము.

గ్రహములు	పూర్వధృవములు రాశి	క్షేపణములు రాశి	దేశాంతర భవములు	మధ్యగతిస్థానము	చంద్రగతిభవము రాశి	చంద్రగతిభవము రాశి
ర	౦-౦-౪౯-౦౦	౦౦-౦౯-౪౦-౦౦	౫౮	౫౯-౮	౫౯-౮	౫౯-౮
చ	౦-౩-౪౬-౦౦	౦౦-౦౯-౬౦-౦౦	౬	౭౦-౩౫	౭౦-౩౫	౭౦-౩౫
కు	౯-౨-౪౫-౦౦	౫-౦౭-౩౩-౦౦	౭౫౪	౬-౪౦	౬-౪౦	౬-౪౦
రా	౭-౨-౫౦-౦౦	౦-౨౭-౩౮-౦౦	౦౬౭౬	౩-౦౦	౩-౦౦	౩-౦౦
మ	౦-౨-౫౫-౩౩-౦౦	౦౦-౭-౮-౦౦	౦౬౦	౩౦-౨౬	౩౦-౨౬	౩౦-౨౬
మ	౪-౩-౨౭-౦౦	౮-౨౯-౩౩-౦౦	౨౬	౦౮-౬-౨౪	౦౮-౬-౨౪	౦౮-౬-౨౪
గ	౦-౨౬-౦౮-౦౦	౭-౨-౦౬-౦౦	౦౦౦౫	౫-౦	౫-౦	౫-౦
కు	౦-౦౪-౨౦-౦౦	౭-౨౦-౯-౦౦	౦౩౩	౩౭-౦	౩౭-౦	౩౭-౦
శ	౭-౦౫-౪౨-౦౦	౯-౦౫-౨౦-౦౦	౨౫౦౪	౨-౦	౨-౦	౨-౦

చంద్రగతిభవము రాశి

[illegible]

గ్రామము	దృగ్గణవివరణ	చక్రనిష్ఠుడైన ప్రవాహము	ప్రవాహము	దేశాంతరలిప్తము	స్వదేశ మధ్యగ్రామము
ర	౮-౩-౭-౧౯	౬-౧-౧౫-౫	౫-౧౦-౫౬-౫	౦-౩౫	౫-౧౦-౫౬-౩౦
చ	౪-౫-౧౩-౩౬	౧౧-౨౭-౩-౨౨	౧౧-౧౬-౯-౨౨	౮-౨౦	౧౧-౧౬-౧౧-౨౨
కు	౧-౩-౩౦-౨౦	౪-౦-౦-౨౦	౯-౧౭-౩౩-౨౦	౦-౪	౯-౧౭-౩౩-౧౬
రా	౫-౨౨-౪౧-౨౮	౪-౧౬-౨౧-౨౮	౫-౧౩-౫౯-౨౮	౦-౨	౫-౧౩-౫౯-౨౬
కు	౧-౨౧-౫౫-౫౪	౧౦-౨౩-౪౭-౫౪	౯-౦-౫౫-౫౪	౦-౧౯	౯-౦-౫౫-౩౫
బు	౫-౨౯-౫౬-౩౪	౧౦-౧-౪౭-౩౪	౭-౧-౨౦-౩౪	౧-౫౬	౭-౧-౧౮-౩౮
గు	౯-౨౩-౩౯-౩౧	౩-౨౯-౨౭-౩౧	౧౧-౧-౪౩-౩౧	౦-౩	౧౧-౧-౪౩-౨౮
కు	౦-౧౮-౫౮-౨౮	౧౦-౨౧-౫౦-౨౮	౬-౧౧-౫౯-౨౮	౦-౨౩	౬-౧౧-౫౯-౫౬
క	౩-౨౮-౧౦-౩౯	౦-౪-౨౬-౩౯	౯-౧౯-౪౩-౩౯	౦-౧	౯-౧౯-౪౩-౩౮

గ్రంథములకు విశ్వనాథ ధృవకములు.

గ్రంథములు	చక్రము ౨౦ కి ధృవకము	చక్రము ౨౯ కి ధృవకము.	చక్రము ౪౦ కి ధృవకము
ర	౨-౯-౩-౪	౨-౦౦-౫౬-౦౨	౨-౦౧-౨-౪-౧౦
చం	౪-౨౩-౩౦-౨౬	౪-౨౫-౦౪-౩	౫-౦-౪-౪-౨
తుం	౯-౦౪-౪౨-౪౦	౬-౦౨-౨౦-౦	౩-౨౦-౦౩-౨౦

గ్రంథములు	చక్రము ౪౦ కి ధృవకము	చక్రము ౪౨ కి ధృవకము	విశ్వనాథీయ ధృవకములు
ర	౨-౦౪-౩౪-౨౦	౨-౦౬-౨౨-౩౬	౦౦-౦౯-౪౨-౦౩
చం	౫-౪-౫౦-౨౦	౫-౪-౩౨-౫౫	౦౦-౦౪-౫౩-౨౫
తుం	౦-౨౨-౫౦-౪౦	౯-౨౫-౪౪-౦	౫-౦౬-౪-౪౦

అథకస్మిన్పక్షేకో గ్రహణో ఘటతే ఇత్యేకవృత్తేనాహ

శ్లో॥ సారో ౭ రోహి ౭ పివిధూచ్చ మంకకలికోనాబ్జో
గురుస్తావ్యజో ౭ సృగ్రాహూ చ కజంజ్ఞ కేంద్రకమథార్యేసేషు
భాగశ్శనిశ్చక్రం కేంద్రమజార్యమధ్యగమితి మే యాంతి దృక్తుల్య
తాంసిద్ధ సైరిహ పర్వధర్మనయసత్కార్యాదికం త్వాదిశేత్ ౧౩॥

దీని కుపపత్తి వెనుక పోయిబడినందున తాత్పర్యము మాత్రము చెప్పెదము.

తా॥ రవిచంద్రోచ్చయు, ౯ కలలు తిరచబడిన చంద్రుడును, సౌరపక్షి
యను లగును. కుజ గురు రాహువులును ౫ భాగలచో ౯ గలిసిన కనియు అర్యభట
సిద్ధాంత గ్రంథములు బుధకేంద్రము బ్రహ్మసిద్ధాంతము కుక్కకేంద్రము బ్రహ్మర్య
మధ్యమము వీనిని సౌరపక్షియనులుగా నీ గ్రంథమందు స్ఫుటసంస్కారములు
చేయబడినందున దృక్తుల్యములగును. కాన పర్వములయందును, నీలి ధర్మ కుభ
తార్యములయందును నీగ్రంథములనుబట్టియే యాచరింపదగును ॥

అథ బీజసంస్కారనిర్ణయమహా.

విశ్వనాథదైవజ్ఞః ।

శ్లో॥ గణేశకృతసిద్ధాహర్గణా ద్వేదాద్విపంచభిః ।

రసవేదాద్విభి ర్భూవైః ఖబ్దైః గుణబాహుభిః ॥

వేదార్థవై రసాశాభీ రసై రష్టదులోచనైః ।

వృథ గాస్తా విలిప్తా స్సురీ రిమే సిద్ధాః ఖచారిణాం ॥

శుక్రాశుకేంద్రే సూర్యేచగురా భామే ఋణంస్మృతం ।

ధన మన్యగ్రహే ష్వేపం గణేశాభిమతో గ్రహాః ॥

తా॥ గణేశదైవజ్ఞునిచే జెప్పబడినరీతిగా వచ్చిన అహర్గణమును వరుసగా
౫౭౪-౭౪౬-౦౬-౫౦-౨౩-౪౪-౦౦౬-౬-౨౬౦ సంఖ్యలచే వేలు వేలుగా
భాగింప రవి, చంద్ర, కుంగ, రాహు, కుజ-బుధ, కేంద్ర, గురు, కుక్క, కేంద్ర,
కనిగ్రహములకు విలిప్తములు వచ్చును. అవి శుక్ర, కేంద్ర, సూర్య, గురు, కుజ
లకు ఋణమును చంద్ర, కుంగ, రాహు, బుధ, కేంద్ర, కనులకు ధనమును
జేయవలయును.

చంద్రసూర్యయోగ్యహణస్య పుర్యమాజ్ఞావార్యపక్షేణ భవత ఇతి దృశ్య
తేతి శారణా దార్యపక్షస్థితిసాధనార్థం రవీందు తుంగానాం ధృవకక్షేపకానామ్॥

విశ్వనాథదైవజ్ఞః.

శ్లో॥ ఖవిధుతానగజాస్తరణే ర్ధ్రవః ౦-౧-౪౯-౮ఖ మనలా
రసవారిధి సమ్మితాః । నగగుణాః ౦-3-౪౬-3౭ శశినోఽథ ఖగా
యమా శరకృతాః ఖయమా ౯-౨-౪౫-౨౦ విధుతుంగజాః । త్మే
పోభవానంద భవోఽప్రివేదావిశ్వే । ౧౧-౧౯-౪౭-౧౩ ర్కఞ్చందా
కుభవో గజాబ్జాః । రామేషు వా బాణయమా ౧౧-౧౮-౫౩-౨౫
స్తదుచ్చై ర్భాణా వ్షడబ్జాశృతయః కువేదాః । ౫-౧౬-౪-౪౧.

అథ సూర్యచంద్రతుంగానాం బీజసంస్కారమాహ.

విశ్వనాథదైవజ్ఞః॥

శ్లో॥ యద్వా శ్రీగ్రహలాఘవోత్తరణౌ లిప్తో హి బీజంధనం ।
వన్వీశ్వే ౬౧౩ ధ విధావృణంయమభవః పంచాగ్నయ ౧౨-
౩౫ స్తుంగగే । నాగేభేనవభూమయః ౮౮-౧౬- స్వమనలా స్తర్కా-
శ్వినఃఖాశ్వినః । 3-౨౬-౨౦ చక్రీఘ్నా వికలా రవీందుశశభృతుంగే
స్వమస్వం ఋణమ్॥

తా॥ గణేశదైవజ్ఞ కృతగ్రహలాఘవమందు వచ్చిన సూర్యచంద్ర తుంగము
లందు వరుసగా చక్రమును 3-౨౬-౨౦ చేత గుణించి వచ్చిన విలిప్తలను ఈక్రింది
రవిభృవకమందు ధనమును చంద్ర చంద్రోచ్చయందు ఋణమును జేయగా వచ్చిన
(౪౬-౧౩, చంద్ర ౧౨-3౫, తుంగ ౮౮-౧౬) ధృవకముల లిప్తావరవియందు ధనము
ను చంద్రునియందు ఋణమును, చంద్రోచ్చయందు ధనమును చేయవలెను.

ఇతి శ్రీ గణేశ దైవజ్ఞ కృతగ్రహలాఘవే

మధ్యాధికారః ప్రథమ

స్థూపః.

అథ రవిచంద్రస్థూతాధికారః

అత్రాదా భుజకోటిసాధనమాహ.

శ్లో॥ దోస్త్రీభోనం త్రిభోర్ధ్వం విశేష్యం రస్తై శ్చక్రతోఽం
కాధికం స్యా ద్భుజోనం త్రిభం । కోటి రేక్షకం త్రిత్రిభైః స్యా త్ప
దం సూర్యమందోచ్చ మష్టాద్రయోంశా భవేత్॥

టీ॥ (మందోచ్చం గ్రహవర్జితం నిగదితం కేంద్రం తదాఖ్యం బుధైః । అని
ముందు చెప్పబోతున్నది మందసంస్కారము చేయుటకు ముందుగా గ్రహమును
ఆ గ్రహముయొక్క మందోచ్చలోనుండి తివచంగా మిగిలినది కేంద్రమగును. త్రిభో
నం=౪ రాసులకుఁ దక్కువగా నున్నటువంటి (కేంద్రం=కేంద్రము) దో=భుజ,
భవతి=అగుచున్నది, త్రిభోర్ధ్వం=మూడు రాసులకుపైన తొమ్మిదింటివరకున్న కేం
ద్రము, రస్తై=అటు రాసులచేత, విశేష్యం=అంతరముచేయఁగినది, అనగా ౪
రాసులకన్న నెక్కువగానున్న కేంద్రము ౪ రాసులనుండి తివచియు ౪ రాసులకన్న
ఎక్కువగానున్న కేంద్రము ౪ రాసులచే తివచబడియు, దో=భుజ, స్యాత్=
అగును. అంశాధికం=౯ రాసుల కెక్కువగానుండు కేంద్రము, చక్రీతః=౧౨
రాసులనుంచి, విశోధ్యం=తివచబడినదై । దో=భుజ, స్యాత్=అగును, భు
జోనం=భుజచేత తివచబడిన, త్రిభం=౪ రాసులు, కోటి=కోటి, స్యాత్=
అగును, త్రిత్రిభైః=మూడేసిరాసులచేత, ఏక్షకం=ఒక్కొక్కటైన, పదం=
పదము, స్యాత్=అగును, అష్టాద్రయః=౭౮, అంశాః=భాగాలు, సూర్యమం
దోచ్చం=రవిమందోచ్చము, భవేత్=అగును.

ఉపపత్తిః॥ అవార్గణా త్సాధిలో యో గ్రహాః స మధ్యమః । యతో యం
త్రపేథే నాకాశే విలోక్య మానెతావాన్ గ్రహాన్ న దృష్టః । కించిదంతరం దృష్టం
ప్రత్యహం గతే ర్విసదృశత్వాత్ । ఏవం ప్రత్యహం గ్రహాణ గోళేన చక్రీయంత్రేణ
వా విధ్యా అహర్గణోత్పన్న మధ్యమగ్రహవేధితస్పష్టగ్రహయో రంతరాణి సాధితాని
ఏవం ప్రత్యహం గ్రహాణాం యామ్యోత్తరగమనాని క్రాంతిమండలా ద్యావద్భూగమి
తానిదృష్టాని తాని శరసంజ్ఞాని జ్ఞాతాని । ఏవం పరమశరపరమాల్పశరయో ర్వ్యాగ
ర్థం మధ్యమః శరో జ్ఞాతః । త ఏవ గ్రహాణాం శరాః అగ్రేఅచార్యే నోదయాస్తాధి

కారే పరితాః సంతి । తతోఽనుపాతే నేష్టశరః ప్రసాధితోఽస్తి । సయధా । యది
 త్రిజ్యాతుల్యసాతగ్రహదోష్ట్యా ఏతే శరాస్తదేష్టదోష్ట్యయాశచితి । ఏవదోష్ట్యతి
 జ్యాభక్తా పరితశరగుణా ఇన్దశరః స్యాత్ = సాఽపి గ్రహసానీయః । గ్రహస్థానాని
 త్రిణి తద్వృత్తాని చ మధ్యమే గ్రహః మందపరిమండలేఽస్థితి కల్పనా । మంద
 స్పష్టగ్రహః శీఘ్రపరిమండలే భ్రమతితి స్పష్ట గ్రహః స్వస్వవిమండలేఽస్థితి
 కల్ప్యతే శరః సాధితో మందస్పష్టగ్రహత్ । యతః సాతాః ప్రతిమండలసావేధితాః
 సంతి । అతః శరాః శీఘ్ర ప్రతిమండలస్థా గ్రహస్థానీయా స్తత్ర శీఘ్రకన్ధో వ్యాసా
 తే । దత్తశీశరాః సాధితా స్తేతు త్రిజ్యాగ్రహస్థానీయాః । కార్యాః । జ్యాయాప
 త్యాత్ । అతో ద్వితి యోఽనుపాతః । యది శీఘ్రకన్ధా అనుశరస్తదా త్రిజ్యాగ్ర
 కఃపూర్వం త్రిజ్యాహరః ఇదానీంగుణః తుల్యత్వాత్ యో ర్నైకః ఏవం దోష్ట్యపరిత
 శరగుణా శీఘ్రకన్ధభక్తా శరఃస్యాత్ । శీఘ్రకన్ధోనామ కింతదుద్యతే దోష్ట్య భుజశోటి
 జ్యాంత్యఫలజ్యయో ర్మ్యగ్రకర్మాదికేంద్రీయ యదోగ్ధాంతరం సాశోటిః । తద్వర్జ్య
 పతం కర్ణః । తస్య కర్ణస్య త్రిజ్యాత్ । పర మనూనాధికం య దంతరం సాంత్యఫల
 జ్యైవ । తద్దనుః పరమ ఫల మిత్యర్థః । అత్ర శరా ద్విలోమవిధినా కర్ణః । సాధితః
 సాయథా దోష్ట్యపరితశరగుణా పరమాధికశరేణ పరమాలృకరేణ చభక్తాపతిక్రమేణ
 పరమాలృ పరమాధికా శీఘ్రకన్ధా లభ్యతే ఉభయత్ర త్రిజ్యయా సహంతరేకృతేసాతా
 పరమశీఘ్రఫలజాతుల్యైవ । తస్మాః భనుః పరమం శీఘ్రఫలం । ఏవం యద్దినజా చ్చరా
 దేవం శీఘ్రఫలం సాధితం । త ద్విమధ్యగ్రహస్పష్ట గ్రహంతర మసింజ్ఞాత్వేద మంతరం
 పరమఫలం । శీఘ్రఫలం తుల్యం నా సీత్ । అతో ఽన్యత్ఫలం కల్పయం । మధ్యస్పష్టాం
 తరం ఫలయోగః । అస్మాత్పరమం శీఘ్రఫలం విశోభ్య జాతం ద్వితీయం ఫలం । తస్య
 మందఫలసంజ్ఞా కృతా । ఏవం ప్రత్యహం విలోక్యమానే యస్మిన్ దినే పరమం మంద
 ఫలం తస్యగ్రహస్య దోష్ట్యా త్రిజ్యా ఽభూత్ । పున ద్ద్వైతప్రతిత్వం విలోక్య
 మానే పరమఫలస్థానే దోష్ట్యా గ్రహస్య త్రిజ్యాతుల్యాత్ నాభూత్ । పరమఫలదినే
 దోష్ట్యా త్రిజ్యాతుల్యయా భవితవ్యం పరమత్వాత్ । సా న జాతా । అత్ర స్తస్మిన్
 గ్రహే తథోనం కార్యం । యథా రాశిత్రయం భుజః స్యాత్ । యన్న్యూనం
 కార్యం తస్యచ సంజ్ఞా మందఫలశీఘ్రఫలావయనే మందోచ్చ శీఘ్రోచ్చసంజ్ఞే కృతే ।
 పున ద్విలోక్యమానే తావ తోచ్యేన పరమత్వం న భవతి । అతస్త స్యాచ్చక్రమం
 దగతిః జ్ఞాతా । తతోపాయో యథా । అద్యతన కృ స్తమమందస్పష్ట గ్రహయో
 రంతరాంతం క్షుప్తగతిః । ఏవముభయో రుచ్చయో రంతరం కృత్వానుపాతః కృతః

సయథా । యద్యేతిః పరమఫలాంతరదిన్దైః ఏతావంత్య ఉచ్చాంతరకలా లభ్యంతే
 తస్తేన దినేన కేతి । జ్ఞాతే మందోచ్చశీఘ్రోచ్చగతి । ఏవం మందోచ్చగతి కృత్
 వైవ । అస్మేషాం వర్షే జాపి వికలా నోత్పద్యతే । అస్మాః గతే కల్పేఉచ్చభగ
 జాఃపాతా స్తేయథా । యద్యేదిన్దై నైతావతి గతిస్తథా కల్పమదినైః కి మితి ।
 ఏవం పునా వ్యోచ్చభగజాః । సిద్ధాః । సాతపతిస్తదై నూర్యగ్య కర్మమందోచ్చ
 భగజాః రఽ-౦ కల్పసారవర్షై రేతే భగజా లభ్యంతే । తదా కల్పగతాదైః కిమితి
 అనుసాతా ద్ద్యంథాదౌ రవేర్మందోచ్చం । ౨-౧౭-౫౬-౪౦ స్పష్టి ర్వర్షైః రనే
 ర్మందోచ్చగతి రేకా ౧ వికలా లభ్యతే । అత ఆచార్యేణ శ్చిరం నిబద్ధం బహుకా
 లేన యే గణకతిలకా ఉత్పన్న్యంతే । తే అనేనై నానుపాతేన రచయన్మంతి ।
 ఏవం మందోచ్చశీఘ్రోచ్చవాసనా సర్వేషాం గ్రహాణాం సంఖీ ప్రోక్తా । గ్రంథవిప్రు
 రభయాత్ ।

తా॥ గ్రహమును తనమందోచ్చలో తివిచిన మిగిలినది కేంద్రమగును. ఆ కేం
 ద్రము ౩ రాసులకుఁ దక్కువగానుండిన అదే భుజ యగును. ౩ కంటె నెక్కువగా
 నుండునపుడు ౬ రాసులలోనుండి తివిచిన భుజ యగును. ౬ రాసులకంటె నధిక
 ముగా నుండిన ౯ రాసులకు తిక్కువగా నుండునపుడు ౬ రాసులు తివచఁగా భుజయ
 గును. ౯ రాసులకంటె నధికముగా నుండిన ౧౨ రాసులలో తివచ భుజయగును. భుజను
 ౩ రాసులలోనుండి తివచ శోటియగును. ౩ రాసుల శోక్కిక్కువదము అగును!

ఉదాహరణము:— రవిమందోచ్చమురా ౨ భా ౧౮ లో రవిమధ్యగ్రహము
 రాశ్యాది ౫-౨౦-౫౫-౩౦ తివచ రాశ్యాది ౮-౨౭-౪-౩౦ కేంద్రము. ఇది ౬
 రాసులకంటె నెక్కువగా నున్నందున ౬ రాసులు తివచ ౨-౨౭-౪-౩౦ భుజ
 యగును. ౩ రాసులలో తివచ ౦-౨-౫౫-౩౦ శోటి యగును.

అథ నూర్య సృష్టికరణానయన మాహ.

శ్లో॥ మందోచ్చం గ్రహవర్జితం నిగదితం కేంద్రం తదాఖ్యం
 బుద్ధైః । కేంద్రే స్యా త్వ మృణం ఫలం క్రియ తులా
 ద్యేధో విధేయం రవేః । కేంద్రం తద్భుజభాగభేదరలవో
 నఘ్నా నఖాస్తే పృథక్ । త ద్దోశోననగేషుభిః పరి
 మృతాస్తైః ౨౦శాదికం స్యా త్ఫలమ్ ॥ ౭.

టీ॥ గ్రహకర్తృత్వం=గ్రహముచేత తివచబడిన, మందోచ్చం=మందోచ్చము, బుధైః=పెద్దలచేత, తత్=అది, కేంద్రం=కేంద్రమని, అఖ్యం=పేరుగలదిగా, నిగదితం=చెప్పబడునది, క్రియతులాద్యం=మేమతులాదియైనటువంటి, కేంద్రం=కేంద్రమునందు, ఫలం=మందఫలము, స్వం=ధనమును, ఋణం=ఋణమును, (వరుసగా) రవే=నూర్యునకు, విధేయం=చేయవలసినది, అధ=అటుపిమ్మట, తద్భుజభాగభేదరల వోనఘ్నైః । తత్=ఆ కేంద్రముయొక్క, భుజభాగ=భుజభాగములను, భేదరలవ=ఆ చే విభజింపగా వచ్చిన విభక్తముచేత, ఉప=తివచబడినదని చేత, ఘ్నైః=గుణింపబడినటువంటి, నఖాః=౨౦ భాగములు, (కార్యాః=చేయవలెను) తే=ఆ గుణింపగావచ్చిన లబ్ధము, పృథక్=ప్రతిగానుంచి, దద్గోళోననగే ఘ్నైః । తత్=ఆ ప్రతిగా నుంచినదాని, గోళం=౯ వ భాగము, ఉప=తివచబడిన, నగేఘ్నైః=గోళచేత, పరివృతాః=భాగింపబడినవై, తే=ఆ విభక్తము, అంశాద్వికం=భాగాదియైనటువంటి, ఫలం=మందఫలము, స్యాత్=అగును ॥ 2

ఉపపత్తిః ॥ అత్ర కేంద్రవాసనా యదోచ్చ స్యాల్పగతిత్వా । ధ్రువాగతి బాహుభ్యా చ్చ మందోచ్చరహితో గ్రహః కృతస్తస్య కేంద్రసంజ్ఞా । అత్ర ముహూర్యావృత్తితః కేంద్రశబ్ద స్యాద్గో నజాయతే । కేంద్రగోళేన వృత్తస్య మధ్య ముచ్యతే । అథ గ్రహస్థుటస్థానం జ్ఞాతుం బుద్ధిమగ్న్వి రాద్యై రతీంద్రియజ్ఞై ర్యత్రాదివేధన వృత్తత్రయం కల్పితం । తేషాం యాని మధ్యచిహ్ననితాని కేంద్రసంజ్ఞాని । వృత్తస్య మధ్యం కిల కేంద్రముక్త మితి భాస్కరాచార్య వచనా । త్వేథమం కక్షావృత్తం తత్పరిధౌ ద్వితీయం మందనీచోచ్చవృత్తం తత్పరిధౌ తృతీయం శీఘ్రనీచోచ్చవృత్తం తత్పరిధౌ గ్రహః । స భూమధ్యా ద్రాశిమండలగామి నూత్రస్థో యస్మిక్ రాశ్యవ యవే దృశ్యతే । తత్త్ర స్థః స్థుటోజ్ఞేయః । కక్షాపరిధిస్థితమందనీచో చ్చవృత్తపరిధౌ శీఘ్రనీచోచ్చవృత్తమధ్య పరిధిజ్ఞానాయ మందకేంద్రం కల్పితం । భూమధ్యా ద్భూరే నీచోచ్చవృత్తస్య యః ప్రదేశ స్తస్యోచ్చసంజ్ఞా । తదుక్తం । యవద్భ్రూహే ద్వితో ధ్యతే । తావ న్మందనీచోచ్చవృత్తయో రంతరజ్ఞానం భవతి । తస్మాదపి శీఘ్రనీచో చ్చవృత్తపరిధౌ వర్ణితస్థుటజ్ఞానాయ శీఘ్రకేంద్రం కల్పితం । తస్మిక్ కేంద్రచిహ్నై గ్రహస్థివృత్తితి భావః । య ద్య ప్యత్ర గ్రహభగవాపేక్షయా మందోచ్చభగవా అల్పా ఇతి మందోచ్చేనహీనో గ్రహో మందకేంద్ర మితి వక్త ముచితం । తథాపి గ్రహవర్ణత ముచ్చం కేంద్ర మితి యదుక్తం తదపి భగవానాం ప్రయోజనాభావా ద్గోర్యాదిసామ్యేనఫనే ౭ పి తైలక్షణ్యాభావా దేవోక్త్యా మందచలఫలయో ర్ధనర్థ

తాక ధనలాఘవా చ్చ యుక్త మేవేతి ధ్యేయం । ఏవం కేంద్రవాసనా॥ సమాయాం భూమా వభిష్టత్రిజ్యామితేన కర్కశేన వృత్తమాలిఖ్య దిగంతేన కుర్యా । త్వావ్యర్వా త్రవృత్తి మేనుదీక్ష రాశిక్ పరికల్ప్య । రాశాన త్రింశద్భాగా నంకయే । త్రతో గ్రహమందోచ్చం యత్రరాశా భాగేలిప్తాయాం వర్తతే । తత్ర చిహ్నం కృత్వా తతో భూమధ్యే యావ ద్భాగం కుర్యా । తత్ర మధ్యా స్త్రహాప మమందఫలపరి ణతం నూత్రం ప్రతిష్ఠ్యనిస్సార్వ చిహ్నంకార్యం । తత చిహ్నై త్వావ్యర్వం కర్కశేన యద్వృత్త ముత్పద్యతే । తస్మందప్రతిమండలం । తస్య యత్రాత్మ్యచ్చతా తత్రోచ్చ వ్యవదేశః । ఏత దపి పూర్వపదాత్మ్యచ్చతాయాం రాశ్యాదిభి రంకయే । దేవం స్థితే కక్షాయాం గ్రహో యత్యవర్తతే । మధ్యమ స్తత్ర చిహ్నంకారయే త్రతోహి పరమం మందఫలం । నాన్యాసార్ధేన తత్పరిణతేన యద్వృత్త ముత్పద్యతే । తస్మంద నీచోచ్చవృత్తం తద్భాగాంకితం చ । తతః పరిమండలాచ్చ పదేశా త్రద్వృత్త మనులాపం గ్రహాప్రవేశ మానీయ గ్రహచిహ్నై తస్య మధ్యం కారయే । దేవం స్థితే పరితః పరిమండలపరిధే శ్చ సంపాతో య స్తత్ర పరమాధిగో గ్రహః । నను సంపాతత్రయం తిష్ఠతి । తేషాం మధ్యే కతమే వైవం భవితవ్యం । అత్రోచ్చతే ఉచ్చరేఖాయః కక్షామండలపరిధే త్రయః । సంపాతా స్తస్మాదతిమాంచ్యమా గ్రహః స్థిత స్తావ త్యేనమాతే పరిమండలాతోచ్చతో భుజభ్యా । గృహీతా కక్షా మండల పరిమండల యోస్తుల్యా భవతి సాభుజభ్యాస్వమందపరిధివృత్తే । తచ్చాపం మందఫలం । అత్రరవే ర్మందపరిధ్యంశాః । ౧౩-౪౩-౪౨ అస్మాదనుసారః । యది భాంశపరిధే ౩౬౦ త్రిజ్యామితం ౧౨౦ వ్యాసార్థం లభ్యతే । తదా ఏషాం పరిభాగానాం కిమితి తేషాం త్రిజ్యా ౧౨౦ గుణోభగణాంశా ౩౬౦ భాగహరః । అత్ర గుణహారా గుణే నావర్త్య । హరస్థానే త్రయో లబ్ధా స్తస్మాత్త్రి భక్తాః । పరిధయఃపరిధానాం వ్యాసార్థానాం వ్యాసార్థానిన్యూః । తాః పరమఫలభ్యాః ఏవం రవేః పరమఫలభ్యా ౪-౩౪-౩౪ అస్యాధనుః నూర్యస్య పరమం మందఫలం ౨౦౦-౪౫ ఏవం చంద్రాదీనా మపి పరమ మందఫలాని సాధ్యాని । ఇయం ఫలావపత్తిః । పూర్వోక్తఫలయక్తిమూలా । అధ్యేష్టఫలం సాధ్యతే । తత్ర త్రిజ్యా తుల్యయా దోర్ధ్వయా య దేవం పరమం మందఫలం । త దేష్టకేంద్రదోర్ధ్వయా కిమితి । ఏవ మిష్టఫలాని సాధ్యాని । తత్రాచార్యే జాస్మిక్ గ్రహం ధనుశ్చేనసాధి తే జీవాం వివా ఫలాదిసిద్ధి ర్న స్యా । ద్భాగేభ్య । త్రై । రాశికాసంభవా । ద్వృత్తతేత్ర య త్పరిధ్యాంకితం తత్రై రాశిశేన సిద్ధ్యతి । వర్ణాత్మకత్వాద ।

త ఏవాహ భాస్కరః । వర్తే వర్తపదం భనం భనపదం సంఖ్యజ్య య ద్భజ్యతే ।
 త తై రాశికమితి । అతో జీవాం వివా ఫలసిద్ధిర్ను । అత్ర భనుర్భవ క్రియతే ।
 ఇత్యాచార్యేణ గ్రంథాదౌ ప్రతిష్ఠా కృతాస్తి । ఫలసిద్ధిరితి కృతాస్తి । తత్ర కా
 యుక్తి రితి శేచి దల్బమతయోఽత్ర ముహూర్తి । అత్రోచ్యతే । తత్రాచార్యేణ
 జీవా ప్రతిఫలం ఖండై ర్వివా ఫలమధ్య సాధిత మస్తి । ఉక్తం చ । కోమ్యం
 శవర్ణేణ - తదంబ్రిణా చ దియో న యుక్తాః ఖఖభూగజా శ్చ ౧౦౦౦ ఆద్యాగుణ
 స్తేన గుణాః ఖనూర్య ౧౨౦ స్వనోయో హర స్తేన మృతాః క్రిమజ్యాః ॥ అథ వా
 భుజభాగానాం నవాంశేన జీవా మృతా ద్వావింశతిః ౨౨ ఖార్క ౧౨౦ మితే
 వ్యాసార్థే క్రమజ్యా భవతి । అత్రాచార్యేణ రవిమండలజన్యస్యేతిజ్యా శత ౧౦౦
 మితా భృతా । తత్ర ఇష్టజీవా సాధితా । సా యథా । పరమభుజాంశావతః ౧౦
 ఏవాం నవాంశేన ౨౦ వింశతి ౧౦రూనా ౧౦ తతస్తేనైవమృతాజాతాత్రిజ్యా ౧౦౦
 ఏవమిష్టభాగేభ్యో ౭ పి ఇష్టా జీవా స్యాత్ । అత ఏవోక్తం । తద్భుజభాగభేదర
 వో నభూ నభా ఇతి ఇయం త్రిజ్యా శేన భక్తా పరమం మండఫలం స్యాత్ । అత
 ఇయ మేవ పరమఫలభక్తజాతో హరః సావయవః ౪౫-౫౩-౨౦ అత్ర లాఘవా
 ర్థం నగేషవో గృహీతాః । అత్ర హరాంతర ౧౦-౬-౪౦ మిదం నవభిః సవర్ణితంజాత
 మూర్ధ్వస్థానే నిఃశేవం శతం ౧౦౦ స్తేన త్రిజ్యా । ఏవం దోర్జ్యా నవాంశ హీనన
 గేషభిర్భక్తా లబ్ధం ఫలం స్యాత్ । అత ఉక్తం । తే పృథ గిత్వాది । అథ ధన్వో
 పవత్తి మహా । మండప్రతిమండల పరిభే ర్వింవోచ్యపరిభే శ్చ సంపాతా ద్యత్
 నూత్రం భూమధ్యం నీయతే । తత్క-మండలపరిభే శ్చ మధ్యమగ్రహో దపరేణ
 సంపాత స్తత్ర పారమార్థికో గ్రహః । స చ మధ్యా దూనో పరేణ స్థితత్వాత్ ।
 మధ్యగ్రహస్య కక్షాయాః నూత్రయోగ స్య చ యదంతరం తత్ఫలం । అత స్తేనోనో
 మధ్యమః స్ఫుటో భవతి । పృథమపదే భుజజ్యా వర్తతే ఫలమపి వర్తతే । ద్వితీయపదే
 పృథమానీతం ఫల మపచీయతే । తత్రాల్పం భవతి । పదా దర్వాక్ పదాంతేన తు
 ల్యం తుల్యత్వాత్ । ఋణభనయో ర్నూతే సతి ఫలాభావ స్త్రుతీయపదే భక్తస్య
 భుజజ్యా భవతి । తత్ర మధ్యగ్రహప్రదేశే ప్రతిమండలప్రదేశా స్త్రివోచ్యవృత్తయో
 వ దానీయతే । తస్య కక్షాపరిభే శ్చ యః సంపాతః స మధ్యగ్రహో త్పూర్వే జైవ
 భవతి । తస్య మధ్యగ్రహస్యచారంతరం ఫలం । తేన మధ్యమోధికః సతః స్ఫుటో
 భవతి । స్ఫుటగ్రహో త్రుతీయపదే భుజజ్యా వర్తతే । ఫల మపి వర్తతే । చతుర్థపదే
 ఫల మపచీయతే । పదాంతేఫలాభావః । అతో మేషాదికేంద్రేణ మిత్యవపన్నం

పర మిదం మృమాచ్ఛేన హీనోగ్రహా మండకేంద్ర మితి పక్షే చ కల్ప్యతే ।
 ఇహ తు కేంద్రస్త్రోవ వ్యత్యస్తత్వా ద్ధనర్ణస్తయో రపి వ్యత్యాసేన భావ్యం । అ
 త ఉక్తం । కేంద్రే స్యా త్స్వమృణం ఫలం క్రియతులాద్య ఇతి ॥ ౨.

తా॥ మందోచ్చలాగుండి గ్రహమును తివచగా కేంద్రమగును. ఆకేంద్రమును
 భుజ చేసి భుజభాగలను ౯ చే భాగింపగా భేదరలవ మగును. దానిని ౨౦ భాగల
 లోనుండి తినిచి మిగిలినదానిని భేదరలవముచే బెంచి ప్రతిగా నుంచి రెండవ ప్రతిని
 ౯ చే భాగింపగా వచ్చిన విభక్తమును ౫౭ భాగలలో నుండి తినిచి మిగిలినదాని
 చేత ప్రతిగా నుంచినదానిని విభజింప భాగాదిమండఫల మగును. ఈ మండఫలము
 మేషాదికేంద్రమయిన మధ్య రవిలోఁ గలుపవలెను, తులాదికేంద్రమయిన తివచవలెను.
 కేంద్రము ౬ రాసులకుఁ దక్కువగా నున్నప్పుడు మేషాదికేంద్రము ౬ రాసులకుఁ
 బైగా నున్నప్పుడు తులాదికేంద్రము నగును ॥ ౨.

ఉదాహరణము :- రవి మందోచ్చము ౨-౧౮-౦-౦ రవిమధ్యగ్రహము
 ౫-౨౦-౫౫-౩౦ తివచగా ౮-౨౭-౪-౩౦ కేంద్రము ఇది ౬ రాసులకుఁ బైగా
 నున్నందున ౬ రాసులు తివచగా ౨-౨౭-౪-౩౦ భుజ దీని భాగాది ౮౭-౪-౩౦
 దీనిని ౯ చే విభజింపగా ౯-౪౦-౩౦ భేదరలవము దీనిని ౨౦-౦-౦ లో తివచ
 ౧౦-౧౯-౩౦ X ౯-౪౦-౩౦ = ౯౯-౫౩-౩౯ ÷ ౯ = ౧౧-౫-౫౭. దీనిని
 ౫౭-౦-౦ లో నుండి తివచ ౪౫-౫౪-౩ దీని విలిప్తలు ౧౬౫౨౪౩ చేత ౯౯-
 ౫౩-౩౯ ని విలిప్తలు చేయ ౩౫౯౬౧౯ ని భాగింప భాగాది ౨-౧౦-౩౪ రవి
 మండఫలం దీనిని రవిమధ్యగ్రహము ౫-౨౦-౫౫-౩౦ లోను తులాదికేంద్రమగుటచే
 ఋణముచేయ మండఫల సంస్కృతరవి ౫-౧౮-౪౪-౫౬ ॥

అథఫలభాచర ఖండసాధనమాహ.

శ్లో॥ మేషాదిగే సాయనభాగసూ ర్యేదిసార్థజాభాఫలభాభవేత్సా ।
 త్రిస్థా హతా స్వర్ణశభిర్భుజంబైర్దిగ్భి శ్చరాధాని గుణోద్ధృ
 తాంత్యా ॥ ౩

టీ॥ సాయనభాగసూర్య = అయనాంశయుక్తుడైనటువంటిసూర్యుడు, మేషా
 దిగే = భాగాదిరహితమైన మేషరాశ్యాదిని బొందినటువంటిదినమందు (మేషాయనము)
 దినార్థజా = పగలు రెండుభాములవేళగలిగిన, భా = భాయ, ఫలభా = విఘనచ్ఛాయ ।
 భవేత్ = అగును, సా = ఆ విషయచ్ఛాయాంగుళవియంగుళములు, త్రిస్థా = మూడుప్ర
 తులుగా సంపదబడినవై, దశభిః = మొదటిప్రతి ౧౦ చేతను, భుజంబై = రెండవ

ప్రతి ౮ చేతను, దిగ్విజయముడవ ప్రతి ౧౦ చేతను, మాతాః=గుణింపబడినతై
 (తతః=పిమ్మట) అంత్యా=చివరనుండు మూడవప్రతి, గుణోద్భూతా=౩ చే భా
 గింపబడి, చరఖండములు, న్యూః=అగును॥ ౩॥

ఉపపత్తిః॥ సాయనసూర్యో యద్దినే మేషాదౌ తద్దినే నూర్యస్య నాడికా
 మండలే స్థితిః । నాడికామండలం లంకాపూర్వపదం । అత స్తద్దినే మధ్యాహ్నా
 లంకాయాం శంకుచ్చాయా నాస్తి । ఖమధ్యస్థితత్వాత్ । అన్యదేశేతు పూర్వాపరం
 సమమండల మత స్తద్దినే ౭పి మధ్యాహ్నా ౭న్యదేశే శంకుచ్చాయా భవతి । తైవ
 ఫలభా । తస్యాః ఫలభా విమవతీతః పర్యాయా । ఏవ మత్తైకాంగుళాం ఫలభాం
 ప్రకల్ప్య । అత్ప్రభాం సంగుణితాపమజ్యేత్యాద్యక్త ప్రకారేణ రాశిత్రయస్య చరా
 ణి ప్రసాధ్య । తాన్యథో ౭భాః శుద్ధాని జాతాని చరఖండాని । ౧౦-౮-౩-తథో
 ౭నుపాతః । య ద్యేకాంగుళ యాత్యప్రభయా ఏతావ నిర్మాణాని చరఖండకా
 ని । త దేష్టాత్యప్రభయా కా నీతి । ఏవ మత్ప్రభా తిస్థా । ఏభిః పృథగ్భవితా
 మారేణాన్యతా సతీష్టచరఖండాని భవం తీతి అత్రైత త్రైరాశికం సుఖార్థ మంగీ
 కృతం । అప్రాప్తా మే ప్రాప్తిః కృతా । వృత్తే తే పరిధ్యాఖ్యతత్వాత్ । అథో
 విరోధః ప్రతిభాతి । సవత్స మశక్యతే । య న్యహద్వి రాచాన్యై రంగీకృతం తద్దో
 వయఃక్త మ ప్యదున్యం । యావ దుష్టాంగుళాత్ ప్రభా తావ దంతరం నాస్తి । తప్ప
 రతః సాంతరాణి భవంతి ఇతి బుద్ధిమద్వి ర్విలాక్యం॥ ౩॥

తా॥ ముందు జెప్పబోవు రీతిని అయినాంశలఁ దెచ్చి నూర్యనిలఁ గలుప
 సాయనరవి యగును. మేషరాశిని బొందును. అనగా మేషాయన దినముయొక్క
 పగలు రెండు జాములవేళ ౧౨ అంగుళముల పొడవుగల శంకువల్ల సమప్రదేశమందుఁ
 గలిగినచాయ విమవచ్చాయ యనబడును । దానిని ౩ ప్రతులుగా నుంచి మొదటి
 ప్రతిని ౧౦ చేతను రెండవప్రతిని ౮ చేతను మూడవప్రతిని ౧౦ చేతను బెంచిమూడ
 వప్రతిలబ్ధమును ౩ చే భాగింపఁగా వచ్చినవిభక్తమును క్రమముగా నుంచ ౧౦-౮-౩-
 చరఖండము లగును ॥ ౩॥

ఉదాహరణము॥ రాజమండికి విమవచ్చాయ॥ అం ౩, వి యంగుళములు ౪౩

3 - ౪౩	3 - ౪౩	3 - ౪౩
౧౦	౮	౧౦
<hr/>		
3౩ - ౧౦	౨౯-౪౪	3 3౭-౧౦
<hr/>		
౧౨ - ౨౩		

౧ చరఖండము ౩౭

౨ చరఖండము అక్షోత్ర

నూర్యమున ౩౦ మూడవ చరఖండము ౧౨ అయ్యెను.
 అథ చరసాధన సంస్కారానయన మాహ.

శ్లో॥ స్యా త్సాయనోష్ఠాంశుభుజక్షుఃసంఖ్యా చరార్థయోగో
 లవభోగ్యసూతాత్ । ఖాగ్నాప్తియ క్తస్తుచరం ధనర్ణం
 తులాజవద్భే తప నే ౭న్యధాస్తే ॥ 4 ॥

టీ॥ సాయనోష్ఠాంశుభుజక్షుః సంఖ్యాచరార్థయోగః । సాయన=అయినాంశల
 తోఁ గూడినఁ ఉష్ణాంశు=రవియొక్క, భుజక్షుఃసంఖ్యా = భుజరాశిసంఖ్యచేత,
 చరార్థయోగః= గతచరఖండములగును, లవభోగ్యసూతాత్, లవ=భాగాదిని,
 భోగ్య=భోగ్యఖండముచేత, సూతాత్=గుణించుటవల్ల, ఖాగ్నాప్తియక్తః,
 ఖాగ్ని=౩౦చేత । అప్తి=భాగింపఁగా వచ్చిన విభక్తమందు, యుక్తః=గత
 ఖండముల మొత్తము కలుపబడినదై । చరం = చరము । స్యాత్ = అగును । తత్తు
 =అచరమస్తునో । తపనే=నూర్యనియందు । తులాజవద్భే=తుల । మేషాదివట్కము
 లయందు । ధనర్ణం = ధనములులు । స్యాత్ = అగును । అస్తే = సాయంకా
 లగ్రహకరణమందు । అన్యథా = మఱియొకరీతిగా ముఖ్యధనములుచేయవలెను. 4

ఉపపత్తిః॥ చరంనామ లంకారోద్దయయో రంతరం । అత స్తద్దక్షిణోత్త
 రం తత్సాధనా యోసాయః । అత్ర ప్రతిరాశిఖండాని సంత్యతో భుజరాశిమిత
 యోగః కర్తవ్యం । శేషా త్రైరాశికం యది త్రింశద్భిః ౩౦ భాగై రప్యఖండతుల్యం
 చరం లభ్యతే । తదా శేషభాగైః ౩ మితి సుగమం । అథ ధనర్ణోపపత్తిః । జాతా
 గ్రహా లంకారోద్దయకాలీనా రేఖారోద్దయకాలీనాః కార్యాస్తప్రలంకాయాం
 యత్ షీతిజం తస్యోన్మండలసంఖ్య । అన్యదేశీయస్య షీతిజస్య షీతిజసంఖ్యైవ । ఉ
 త్తరగోశే ఉన్మండలారోద్దయ త్సూర్యం షీతిజారోద్దయస్య భూతత్వాత్
 ఉన్మండలాస్తాత్ । పశ్చాత్ షీతిజాస్తమయో యతః । షీతిజా దుపత్యన్మండలం
 అత ఉత్తరగోశే ఉదయే చర మృణం । అస్తే చ ధనం । దక్షిణగో శే ౭స్మా ద్విప
 రీతం । త ద్యధా । ఉన్మండలారోద్దయనంతరం షీతిజారోద్దయస్య భూతత్వా
 త్ । ఉన్మండరాస్తమయో త్సూర్యం షీతిజాస్తమయో యతః షీతిజా దధ ఉన్మం
 డలం । అథో దక్షిణగోశే ఉదయే చరం ధన మస్తేముఖ వి త్యుపపన్నం ॥ 4॥

తా॥ సాయనరవిభుజయొక్క రాశిసంఖ్యలో నెన్నియంత అందునో అన్ని చరఖండములు గలించునట్లు తెలిసికొని ఏవ్యఖండముచేతఁ బెంచి ౩౦చేత విభజింపఁ గా వచ్చినవిభక్తమందు గతఖండములను గలంప చరవిలిప్తలగును, వీనిని రవి యందు సాయనరవితులాదివక్తుమయిన ధనమును మేషాదివక్తుమయిన బుధమును జేయవలెను. రాత్రియందుఁ జేయుగ్రహములకు అనఁగాచంద్రగ్రహము మొదలగు రాత్రిగ్రహములకు మైధనములు వ్యతిరేకముగాఁ జేయవలెను. 4

ఈ శ్లోకములలోని అస్త్రే అన్యధాయను గణితమును గొందఱు సిద్ధాంతములు. అన్యధా యనునవి యాగ్రంథమునకుఁ జెల్లదనియు, ఈ గ్రహములు ప్రాతఃకాల గ్రహములనియుఁ జేయుటలేదు. అందునల్లనే గ్రహములు ఋషావుగా వచ్చుట లేదు. ఇందునకు సిద్ధాంతశిరోమణిమందు

శ్లో॥ చరఖ్నుభుక్తిర్ద్యువికాసుభక్తా తయో నియుక్తఃఖచరోవిభేదః | క్రమాదుదృష్టిఃసగోళ గోఽర్కే నూర్వోదయే వ్యస్త మతోఽస్తకాలే॥

ఉదాహరణము. మందఫలసంస్కృతరవి గృహగ్రహములను జెప్పఁ బోవుచిరిని వర్తమాన ౧౮౨౬ శకమునకు వచ్చిన అయనాంశలు భాగాది ౨౩|౨౦ వీనిని గలంప ౬|౧౧|౪౬|౫౬ సాయనరవి ౬ రాసులకంటె నెక్కువగానుండినందున ౬ రాసులు తీవచ ౦|౧౧|౪౬|౫౬ భుజ. రాశిస్థానమందు | ౦ | అగుటచేత గతఖండములు లేవు గాన ఏవ్యఖండము ౩౭ చేత భుజను గుణింప ౪౩౫|౫౬|౩౨ దీనిని ౩౦ చేత భాగింప ౧౪ విభక్తము, అశేష మవసరములేదు. గతఖండములు లేనందున కలుపలేదు ౦౪ చరవిలిప్తలు. భుజరాశిస్థానమందు ౧ ఉన్నయెడల మొదటిఖండము ౩౭ ఉంచి రెండవఖండముగు ౩౦ చేత గుణియించి ౩౦ చే విభజింప వచ్చిన విభక్తమును మొదటిఖండముగు ౩౭ ను గలంప చరవిలిప్తలగును. రాశిస్థానమందు ౨ ఉన్నయెడల మూడవఖండముచే పెంచి ౩౦ చే విభజింపఁగావచ్చిన విభక్తమందు ౧|౨ ఖండముల మొత్తమును గలంప చరవిలిప్తలగును.

గృహగ్రహముల మందఫల సంస్కృతరవి

౦౪ చరవిలిప్తలు. సాయనరవితులాది కేంద్రమగు

స్థానికరవి గృహగ్రహముల టచేతను పకటి గ్రహముగుటచేతను ధనము.

అథ చంద్రస్య చర రవిమంద ఫలసంస్కారాయనాంకా నయనమాహ॥

శ్లో॥ దేయం త చ్చర మరుణే విలిప్తికాసు మధ్యేందౌ ద్విగుణనవోద్భృతం కలాసు భాప్తం తద్వ్యమణిఫలం లవేఽథ వేదాబ్ధ్యభ్యాసః ఖరప్రమాతః శకోఽయనాంతాః॥ ౪.

టీక॥ తత్ = ఆ, చరం = చరఫలము, అరుణే = రవియందు, విలిప్తికాసు = విలిప్తయందు, దేయం = సంస్కరింపవలెను (తదేవ = ఆచరఫలమే ద్విగుణనవోద్భృతం, ద్విగుణ = రెండుచేఁబెంచబడి, నవోద్భృతం = ౯ చే భాగింపబడి, (ఫలము) మధ్యేందౌ = మధ్యచంద్రునియందు, కలాసు = లిప్తలయందు (దేయం = సంస్కరింపవలెను) భాప్తం = ౨౭ చే భాగింపబడిన, (యత్ = యే) ద్యమణిఫలం = రవిమంద ఫలము గలదో, తత్ = అది, లవే = భాగలయందు (దేయం = సంస్కరింపవలెను, అథ = అటుపిమ్మట, శకిః = కాలినానాశకము | వేదాబ్ధ్యభ్యాసః = ౪౪౪ చేత తీవచబడినదై | ఖరప్రమాతః ౬౦ చే భాగింపబడినదై | అయనాంతాః = అయనాంశలం | స్వః = అగుచున్నది॥ ౪.

ఉపపత్తిః॥ యదానీతం చరం ఫలాత్మకం | యద్ద్రాహణాం స్వస్వగతివశా ద్దేయం తద్యధా యదహారాత్రిఫలై ౩౬౦౦ రేఖిగతికలా లభ్యంతే తథేవైచ రఫలైః కిమితి | ఏవం సర్వేషాం గ్రహాణాం దేయం | తత్రాచార్యేణాం గుంస్కారో రవీంద్యో రేవకృతః | అన్యేషాం స్వల్పగతిత్వాత్ స్వల్పాంతరత్వాత్ క్షయః | తత్ర రవిగతిః వప్తి ౬౦ తుల్యా | తయాపవర్తితే చరఫలాని వప్త్య భావ్యా నీతి జాతం | ఏవం తాః కలావికలార్థం వప్తిగుణాః | వప్తితుల్యయో ర్ధ్వహారయో ర్నా కే కృతే చరఫలతుల్యా ఏవ వికలా రహా దేయా ఇత్యుపపన్నం | ఏవం చరఫలానాం చంద్రమధ్యగతి ౭౯౦ ర్ధ్వణః హారాప్త ఏవ | ౩౬౦౦ అత్రగుణాహారా గుణాద్ధా నాపవర్త్య | జాతో గుణః ౨ హరః | కించి దధికానవతే సుఖాధే నవైవ గృహీతాః | తతో ద్విగుణం నవ ౯ భక్తం | చరం చంద్రో కలాసు దేయ మితియుక్త ముక్తం | అథ వోః ఫలాపపత్తిః దేశాంతరఫలేన స్వదేశమధ్య మా ర్కోదయకాలినా గ్రహిః కృతాః | సూర్యస్య మందఫలేన స్ఫుటార్కోదయకాలీ నాః క్రియంతే | అస్మాకం స్ఫుటార్కోదయే నభవిత్వం | మధ్యమార్కు స్వాద్యభ్యత్వాత్ | అతస్త్రైరాశికం | యది చక్రకలాభి ౨౧౬౦౦ ర్విత్వం ప్రవాహానిలేన పశ్యాన్వీయమానాభి ద్గ్రహా అహారాత్రవృత్తేన స్వీయగతితుల్యాః కలాః స్వపాత్తి

సారణ ప్రాప్తయంతి । తదా రవిమందఫలకలాభి రపరణ నీయమానాభిః కి మితి ఫలం
 గ్రహేషా ఋణధన మతః క్రియతే । ఋణఫలే స్ఫుటార్క స్యాన్నత్వాత్ । ధన
 ఫలే నోనాః సంతః స్ఫుటార్కోదయకాలినా భవంతి । ధనఫలే స్ఫుటార్కా
 దధికత్వాత్ । మధ్యమార్కాత్ ఫలేనాధికాః సంతః స్ఫుటార్కోదయకాలికా
 భవంతి । ఏవ మత్యాచార్యేణా యం సంస్కార శ్చంద్రైవ కృతః । గతివాహ
 క్యాత్ । అశ్వేషాం స్వల్పగతిత్వా న్నోక్తః । ఏవం రవిఫలం లవాద్యం వస్త్రగుణం
 కలాద్యం స్యాత్ శ్చంద్రమధ్యమగత్వా గుణ్యం । ఏవం గుణమాతో గుణః
 ౪౭-౪౭-౫ చక్రకలా ౨౧౬౦౦ హోరో లవాదిఫలార్థం వస్త్ర ౬౦శ్చ ఏవం మార
 మాతో మారః ౧౨౯౬౦౦౦ గుణా మారా గుణేనాపరవ్యూహతో మారః ౨౭ అత
 ఉక్తం భావం చ ద్యుమణిఫలం లవ ఇతి । అధాయనాంశోపపత్తిః ॥

ఇప్రదినే దినార్థే యంత్రాది వేధేన సావయవా నున్నతాంశాక్ ప్రసాధ్య
 తాక్ నవతే ద్వికోధ్య శేషాంశస్వాంశయో రేణాన్యదిశో రంతరం యోగం విధాయ
 తేభ్యః క్రాంతిభాగభ్యః క్రాంతిఖండకచ్ఛాయం కుర్యాత్ । స సాయనసూర్యస్య
 భుజః స్యాత్ । తత్కాలిక్షగణితాగతస్ఫుటార్క స్యాసి భుజః కార్య స్ఫుటార్క
 గుణజయో రంతరం తే యనాంశాః యదిగణితాగతా వృద్ధ్యా ద్భూత్వా కిం దా
 ధనాభ్యాః । ఊనా స్తదా ఋణాభ్యా ఏవ । అత్రోపలభి తేవ వాసనా । ఏషాం
 ప్రతివర్ష మేకైకా కలా ఉత్పద్యతే । చతుశ్చత్వారింశదధికచతుశ్చత ౪౪౪ మిలేశ
 శే యనాంశాభావో భూత్ । ప్రతివర్షం కలావృత్తిః । అతోవేదాభ్యజ్ఞానో శత
 యావంతి వర్షాణి తావంత్య ఏవాయనాంశకలా స్తాః వస్త్రీకతా భాగాః న్యుః ।
 అతః ఖరసహస్రదితి । చత్వారింశదధికచతుర్దశతవర్షే ౧౪౪౦ పరమాయనచలనస్య
 వ్యావృత్తి ర్భవతి । తత్ర యస్మిక్ పక్షే కలాపచయ స్తస్మిక్ పక్షే చతుర్వింశ
 త్యంశాః పరమాయనచలనాంశాః । యస్మిక్ పక్షే చతుః పంచాశ గిర ద్వికలా
 ఉపచీయంతే । తత్పక్షే సప్తవింశత్యంశాః ౨౭ పరమా ఉత్పద్యంతే । అప్రదేశకత
 ౧౫౦౦ వర్షమధ్యేవ మేషాం చ యోపచయవశాత్ ప్రాగపరవశాచ్ఛ భవర్షసంభవః
 స్యాత్ ॥ ౪

తా॥ చరవిలిప్తల రవియందు విలిప్తలలోను ద్విగుణితవోద్భుతమైనకలాది
 మధ్య చంద్రునియొక్కకలాదియందును సంస్కరింపవలెను. రవిమందఫలమును ౨౭
 శే భాగించి భాగాదివెచ్చి మధ్యచంద్రునియందు రవిలో వలెనే ధనయణములుగా

సంస్కరింపవలెను శాలివాహనశకవత్సరములలో ౪౪౪ తీసివేసి ౬౦ చే విభజింపగా
 వచ్చినవి భాగాదిఅయనాంశ లగును. ౪.

ఉదాహరణము:— దేశాంతరసంస్కారమధ్య చంద్రుడు ౧౧-౧౬-౧౦-౨
 చరఫలము.

లిప్తాది ౩-౬ ధనము ౧౧-౧౬-౪-౫; రవియొక్కచరం ౧౪X౨%౯=
 సంస్కారరవిమందఫలము ౦-౦-౪-౫౦; లిప్తాది ౩-౬

ఫలత్రయ సంస్కృతము ౧౧-౧౬-౪-౫
 మధ్యచంద్రుడు రవిమందఫలం ౨-౧౦-౩౪%-౨౭=౦-౪-౫౦
 శాలివాహనశకవత్సములు ౧౫౨౬-౪౪౪=౧౩౫౨ % ౬౦=౨౩-౨౦
 అయనాంశలు ౪.

అథచంద్రస్పష్టికరణానయన మాహా.

శ్లో॥ విధోః కేంద్రదోర్భాగవత్ప్రసనిఘ్నః ఖరామూః పృథక్ తన్న
 ఖాంశోనితైశ్చ । రసాక్షై ర్మతా స్తే లవాద్యం ఫలం స్యా
 ద్రహిందూస్ఫుటా సంస్కృతో స్త శ్చ తాభ్యామ్ ॥ ౪.

టీక॥ విధోః=చంద్రునియొక్క । కేంద్రదోర్భాగవత్ప్రసనిఘ్నః, కేంద్ర=
 కేంద్రమునుండి వచ్చిన, దోః=భుజయొక్క, భాగ=భాగాదిలో, వత్ప్ర=అతివచనము
 చేత, ఊన=తివచబడి, నిఘ్నః=గుణింపబడినటువంటి, ఖరామూః=౩౦ భా
 గలు, పృథక్=ప్రతిగానుంచి, తన్న ఖాంశానితైః, తత్=వెనుక గుణింపగావచ్చిన
 లభ్యమును, సఖాంశ=౨౦ చే భాగింపగావచ్చిన భాగాది, ఊనితైః=తివచ
 బడినటువంటి, రసాక్షైః=౫౬ భాగలచేత, మృతాః=విభజింపవలెను, తేచ=ఆ
 ఫలమును, లవాద్యం=భాగాది, ఫలం=ఫలము, స్యాత్=అగును, తాభ్యామ్=
 ఆ ఫలముచేత, సంస్కృతో=సంస్కరింపబడినవై, స్ఫుటో=స్ఫుటగ్రహమైన,
 రహిందూ=సూర్యచంద్రులు, స్తః=అగుదురు ౪.

ఉపపత్తిః॥ పరమం చంద్రఫలం భాగాద్యం ౫౧౧౪౦ అత్ర చంద్రమందఫలాన
 యనే త్రిజ్యా పంచవింశత్యధికతద్వయమితా భృతా యావద్వాదధికా తావ
 త్తవత్ఫలస్య సూక్ష్మత్వం, అతః సూక్ష్మత్వాద్ధ మేతావతీ త్రిజ్యా ౨౫౫ పరమభా

గా నవతిఁగొంట్రైసం భుజభాగానాం వడంశేన ౧౫ ఊనా ద్విం శతోంగే తత
 న్నేనైవ హతా పరమదోర్భ్యా భవతి ౨౨౫ ఏవమిష్టభాగే భోపిష్టజీవా భవతి అత
 ఊక్తం, కేంద్రదోర్భ్యాగవప్టోననిఘ్నాః భరామయతి, సాత్రిజ్యా కేనోభక్తా పర
 మమందఫలం స్యా దితి జ్ఞానార్థం పరమభుజే నైవ భక్తాజాతో హరః. సావయవః
 ౪౪౪౫౦ అసౌ సావయవో లాఘవార్థం రసాజ్ఞాగృహీతాః, అనయారంత
 రం ౧౧౧౧౫౦ ఏతద్వింశత్యా ౨౦ సవర్జితం త్రిజ్యా భవతి ౨౨౫౫ అత ఏవోక్తం
 తన్నభాం శోనీతైః రసాత్మైర్వృతా ఇతి స్వస్వమందఫల సంస్కృతా వేవ సూర్యేం
 మా స్ఫుటౌ భవత స్తయోః శిఖుఫలాభావాత్ ॥ 6.

తా॥ ఫలత్రయ సంస్కృత చంద్రుని తన మందోచ్చలానుండి తివిచి భుజవేసి
 భుజభాగల యొక్క అణవవంతు భాగాది 3౦ భాగలలో తివచినదానిచే ఆ యాణ
 వవంతును బెంచి ప్రతిగానుంచి ౨౦ చే హరింపగా వచ్చినదానిని ౫౬ భాగల
 లోతివచి మిగిలిన దానిచే ప్రతిగా నుంచినదానిని విభజింపవలెను. భాగాదిచంద్ర
 మందఫలమువచ్చును. ఈ ఫలమును సూర్యునియందువలెనే మేవతూలాదికేంద్ర
 ముల నెఱిగి భవదణములు చేయ చంద్రుడు స్ఫుట మగును. 6.

ఉదాహరణము. చంద్రతుంగము ౯౧౦౩౩౩౨౫ ఫలత్రయ సంస్కృత
 చంద్రుడు ౧౧౧౧౬౫౫౫౦ తివచగా ౧౦౧౧౨౪౨౭౧ కేంద్రము (తులాది) దీని
 భుజ ౧౨౨౮౩౫౩౩ భాగాది ౫౮౩౫౩౩౩ అణవవంతు ౯౪౪౫౫౬౫౨౦౧౦౪౪=

	3౦౧౦౧౦
౧౯౭౧౦౯౧౦౦%౨౦=౯౫౧౦౫౬	౯౫౪౫౫౬
	౨౦౧౦౪౪
౧౯౭౧౦౯౧౦౦ వీని విలిప్తులు	౫౬౫౦౧౦
	౯౫౧౦౫౬

౭౧౦౩౫౦ ÷ ౧౬౬౦౪౩ = ౪౧౬౩౭ భాగాదిమందఫలం ౪౬౫౮౩ వీనిలిప్తులు
 తులాదికేంద్రముగాన ఫలత్రయసంస్కృతచంద్రునిలో ౧౬౬౦౪౩
 ఋణము చేయ ౧౧౧౧౧౫౫౨౭౧ స్ఫుటచంద్రుడు

అధరవిచంద్రయోః గతిస్ఫుటీ కరుణానయనమాహ.

శ్లో॥ కేంద్రస్య కోటిలవఖాశ్విల వోననిఘ్నా రుద్రాగ్రవేస్త్రికుమ్భా
 తాః శశివో ద్వినిఘ్నాః । స్వాంగంశ కేన సహితా శ్చ గతో ధ
 నర్థం కేంద్రే కుశీరమృగవట్క-గతే స్ఫుటా సా ॥ 7.

టీ॥ కేంద్రస్యకోటి లవఖాశ్విలవోననిఘ్నాః, కేంద్రస్య= కేంద్రముయొక్క
 కోటిలవ= కోటిభాగలను, ఖాశ్వి= ౨౦ చేత, లవ= విభజింపఁగావచ్చిన విభక్త
 ముచేత, ఊన= తివచబడి, నిఘ్నాః= గుణింపబడినటువంటి, రుద్రాః=౧౧
 భాగలు (కార్యాః=చేయవలెను) తే= అవి, రవే= సూర్యునకు, త్రికుమ్భతాః=
 ౧౩ చే భాగింపబడినవై (తదా=అప్పుడు) రవే= రవికి, కలాద్యం= లిప్తాది,
 గతిఫలం= గతిఫలము, స్యాత్= అగును) శశివః= చంద్రునకు (కోటిభాగలు)
 ద్వినిఘ్నాః= ౨ చేగుణింపబడినవై, స్వాంగంశకేన= తన అణవవంతుచేత,
 సహితాః= కలుపబడినవై, (తదా= అప్పుడు, చంద్రగతే= చంద్రునియొక్క,
 కలాద్యం= లిప్తాది, ఫలం= ఫలము, స్యాత్= అగును.) కుశీరమృగవట్క-గతే=
 కర్మాటకమకరముల వట్కమును బొందినటువంటి, కేంద్రే= కేంద్రమునందు,
 గతో = రవిచంద్రులమధ్యగతియందు, ధనర్థం = ధనఋణములు, భవతః= అగు
 చున్నవి, సా= అది, స్ఫుటా= స్ఫుటమయిన, గతిః= గతి, భవతి= అగుచున్నది ॥ 7.

ఉపపత్తిః ఆద్యతనశ్చస్తవస్వస్థగ్రహయో. రంతరం స్వస్థగతి ప్రధాన్య
 తనశ్చస్తవయో గ్రహఫలయో రంతరం గతిఫలం, తద్దానార్థ ముపాయః, పృథమ
 పదాదౌ భుజ్యాకూన్యం, తత్రగ్రహఫల మపి కూన్యం తత్రకోటిజ్యా పరమా తత్ర
 గతిఫల మపిపరమం, యథా యథా గ్రహఫలస్య వృద్ధి ప్రధాతథా గతిఫల స్యా
 పచయో దృశ్యతే, ఏవం కోటిజ్యాయాః పరమత్వై గతిఫలస్య పరమత్వం, కోటిజ్యా
 భావే గతిఫలాభావః, అతః కేంద్రకోటిజ్యా తో గతిఫలసాధనం కర్తం యజ్ఞ్యతే
 తద్యథా, అ త్రోభయత్రాపి త్రిజ్యా సపాదైకోశ త్రింశన్మితా ౨౯౧౦౫ పృతా
 తత్సాధనం యథా కోటిభాగానాం పరిమాణం ౯౦ సఖాంశేన ౪-3౦ ఊనా రు
 ద్రాగ్రవో హతా జాతాత్రిజ్యా ౨౯౧౦౫ ఏవ మిష్టాంశేభ్య ఇష్టా స్యా దేవ, అత
 ఏవోక్తం కోటిలవఖాశ్విలవోననిఘ్నా ఇతి తతో దోర్భ్యాతః ఫలసాధనం రవే
 పరమం గతిఫలం ౨౧౫ త్రిజ్యా ౨౯౧౦౫ కేన భక్తాసతిధం స్యాదత న్నేనైవ

త్రిభాగ భక్తా జాతో హర త్రయోదశ ౧౩ అతోరనేత్రిమహృతా ఇతి ఏవం చంద్రస్య పరమం గతిఫలం ౬౦-౦౫ అత్ర దోర్ధావ తేన గుణితా సతీదం ఫలం స్యాద త త్రిభాగభక్తం ఫలం జాతం గుణస్థానే ౨ - ౨౦ అత్ర ద్వావేన గృహీతో అత ఉక్తం తేనో ద్వివిధా ఇతి ఏవం ద్విగుణ త్రిభాగయాం జాతం ౫౦-౩౦ అస్య ప రమగతిఫలస్య చాంతర మిదం ౯-౪౫ వడ్డీః సవర్ణితం జాతం తత్తుల్యమేవ అతః స్వాంగంశోకేన సమీతా ఇతి తచ్చంద్రగతేః ఫలం తత్తుల్యద్యయం స్వస్వమధ్యమగ తో దేయం ఏవం మ్ముటాగతిః అధభస్మోపపత్తిః తత్త్ర తావ దుచ్చోనో గృహః కేంద్రా మిత్యస్మిక్ పక్షే మకరాదికేంద్రే గృహస్య ధనఫల స్యావసయా వృత్తిగాది కేంద్రే గతిఫల మ్ముణం వర్ణతే, మేషాదికేంద్రే గ్రహస్య ఋణఫలవృద్ధా శత్రూం మే షాదికేంద్రే గతిఫల మ్ముణ మపచీయతే, ఆతో మృగాదికే వడ్డీ కేంద్రే గతిఫల మ్ము ణం, కర్కాదికేంద్రే గ్రహస్య ఋణఫలప్రాసే గతే ధనఫలం వర్ణతే, తులాదిశ్రయే కేంద్రే గ్రహధనఫలవృద్ధా గతేః ఫల మపచీయతే అతః కర్కాదివడ్డీ ధన మితి యుక్తం, గ్రహోన ముచ్చం కేంద్ర మిత్యస్మిక్ అపి పక్షే మకరాదిశ్రయే ఋణఫల వృద్ధి మేషాదిశ్రయే ధనఫలప్రాసే, అతో మకరాదివడ్డీ గతిఫల మ్ముణమేవ ఏవం క ర్కాదివడ్డీ ధనమితి, ఆతో యుక్త ముక్తంధనకేంద్రే కుశీరమృగవడ్డీ గతే ఇతి.

తా|| శోటిభాగలను ౨౦ చే పాలుగొని ౧౧ భాగలలో దానిని తివిచి శేషముచే భాగ్యలవమును బెంచి ౧౩ చే విభజింపగా వచ్చినలిప్తాదిఫలము రవిమధ్యగతియం దును చంద్రశోటిభాగలను ౨౦ చే పాలుగొని ౧౧ భాగలలో దానినితివిచి శేష ముచే భాగ్యలవమును బెంచి దానిని రెట్టించి ప్రతిపెట్టి ఆటవవంతు గలువగా వచ్చినలిప్తాదిని చంద్రమధ్యగతియందును కర్కిమకరకేంద్రముల నెఱిగిధనఋణములు చేయ రవిచంద్రులకు స్ఫుట గతులగును. 7.

ఉదాహరణము రవిభుజ ౨ - ౨౭ - ౪ - ౩౦ దీనిని ౩ రాసులలో తివ చ ౦ - ౨ - ౫౫ - ౩౦ శోటిదీని ౨౦ వ - వంతు ౦ - ౮ ఇది ౧౧ లో తివ చ ౧౦ - ౫౦ + ౦ - ౮ = ౧ - ౨౬ + ౧౩ = ౦ - ౬ గతిఫలంధనం మధ్యగతి ౫౯ - ౮ + ౦ - ౬ - ౫౯ - ౧౪ ర విస్ఫుటగతిచంద్రభుజ ౧ - ౨౮ - ౨౫ - ౫౩ దీనిని ౩ రాసులలో తివచ ౦ - ౧ - ౩౪ - ౩ శోటి దీనిభాగాది ౩౦ - ౩౪ - ౩ దీని ౨౦ వవంతు ౦ - ౩౫ - ౦ ఇది ౧౧ లో తివచ ౯ - ౨౫ X ౧ - ౩౫ = ౧౪ - ౪౫ దీనిని ౨ చే బెంచ ౨౯ - ౩౦ + ౬ = ౪ - ౫౫ + ౨౯ - ౩౦ = ౩౪ - ౨౫ గతిఫలం ఋణం మధ్యగతి ౩౯౦ - ౪౫ - ౩౪ - ౨౫ = ౩౫౬ - ౧౦ చంద్రస్ఫుటగతి.

అథ తిధికరణనక్షత్రయోగానయన మాహా.

శ్లో|| భక్తా వ్యర్కవిధో ర్ల వాయమకుభి ర్యాకాతిధిః స్యాత్ఫ లం శేషం యాతమిదం హరాత్ప్రపతితం భోగ్యం విలిప్తా స్తయోః! భుక్త్యైరంతరభాజితాశ్చ ఘటికా యాతైవ్యకాః స్యుఃకృమా త్పు ర్వాధే కరణం బవా ద్గతతిధి ద్విఘ్నవి ద్విఘ్నభవేత్ || 8

శ్లో|| త త్రైకం త్వపరే దశేధ శకునేః స్యుః కృష్ణభూతోత్ర రాదర్ధాచ్చాభ విధో శ్చ సార్కసితగోర్లిప్తాః ఖభాష్టోద్ధృతాః యా తేస్తా భయతీ కృమా ద్గగన వణ్ణి మ్మే గతైవ్యే తయో రిందో ర్భుక్తివృత్తే జవైక్యవిహృతే యాతైవ్యనాద్యః కృమాత్ || 9

టీ|| వ్యర్కవిధోః=రవినితివిచన చంద్రునియొక్క, లవాః=భాగలు, యమకుభిః= ౧౨ చేత, భక్తాః=భాగింపబడినవై, ఫలం=విభక్తము, యాతాతిధిః=గతతిధిసం ఖ్య, స్యాత్=అగును, శేషం=శేషము, యాతం=గతతిధిఃకుటికలగును, ఇదం=ఇది, హరాత్=హరమగు ౧౨ నుంచి, ప్రపతితం=తీసివేయబడినవై, భోగ్యం=భోగ్యఘటి కాది, స్యాత్=అగును, తయోః=నాటియొక్క విలిప్తాః=విలిప్తలు, భుక్త్యైః=రవినం ద్రగతులయొక్క, అంతరభాజితాః=అంతరముచేత భాగింపబడినవై, క్రమాత్=వరుస గా, యాతైవ్యకాః=గతైవ్యములగు, ఘటికాః=నాడులు (గడియలు) స్యుః= అగును, ద్విఘ్న = ౨ చే గుణింపబడినటువంటిన్ని, అద్రితస్తాః=౩ చే భాగింపబడినటు వంటిన్ని, గతతిధిః=గతతిధిసంఖ్య, బవాత్=బవకరణము మొదలుకొని, తిథిః=తిధి యొక్క, పూర్వాధే=మొదటిభాగమందు, కరణం=కరణము ౧ చొప్పున, భవేత్= అగును, నై కంతు=౧ కలిపినట్లుయితే, తత్=అది, అపరే=రెండవదియగు, దశే=భా గమందు, కరణం=కరణము (స్యాత్=అగును) అథ=అటుపిమ్మట, కృష్ణభూతోత్ర రా థాత్, కృష్ణభూతం=బహుళచతుర్దశియొక్క, ఉత్తరాథాత్=రెండవభాగమునుంచి, శకునేః=శకునికిని, స్యుః=అగును, అథ=పిమ్మట, విధోః=చంద్రునియొక్క, సార్క సితగోశ్చ=రవిచంద్రయోగముయొక్క, లిప్తాః=లిప్తలు, ఖభాష్టోద్ధృతాః=౮౦౦ చే భాగింపబడినవై, (ఫలం=విభక్తము) క్రమాత్=వరుసగా, యాతే=గతించిన, భయ తి=నక్షత్రయోగములు, స్తాః=అగును, తయోః=నానియొక్క, గతైవ్యే=గతైవ్య ములు, గగనవణ్ణి మ్మే = ౬౦ చేత గుణింపబడినవై, ఇందోః=చంద్రునియొక్క, భుక్తివృత్తే=గతిచేత భాగింపబడినవై నక్షత్రమును, జవైక్యవృత్తే=రవినంద్రగతి

యోగముచేత భాగంబుననై, యోగమును (తదా=అప్పుడు) కర్మావత్=ప్రస్తుతగా) గతైవ్యనాద్యః = గతైవ్యఘటికలు (మ్యః=అగును 8-9

ఉపపత్తిః॥ దర్శాంతే నూర్యచంద్రో సహా భవతః । దర్శనూన్మేయసంగమ ఇతి స్మరణాత్ । తతో దర్శాంతా చంద్రో బహుగతిత్వా దగ్ధో యాతిపునరేమాం తే సహా తయారంతరే చాంద్రమాసః॥ దర్శావధి శ్చాంద్రమసో హి మాసస్మరణాత్ । తయో రంతరం త్రింశ త్రిభయః । త్రింశత్తిథిర్భుది భాంశతుల్యం ౩౬౦ నూర్యచం ద్రాంతరం లభ్యతే తదైకతిథ్యా కి మితి । జ్ఞాతాద్వాదశభాగాః ౧౨ ఏకతిథా నూ ర్యచంద్రాంతరం యది ద్వాదశభాగతుల్యేన రవిచంద్రాంతరే జ్ఞాతాస్థితిః । తద్దేవ్యనూ ర్యచంద్రాంతరభాజైః కియత్య ఇతి । అత్రీమాన్యగత్యధికా చంద్రగతి రతో వ్యర్క విధోర్లవా యమఖటి ర్భక్తా ఇతి తతో య త్వేవంతత్ యాతంగ్రహభుక్తత్వాత్ । తతో హేతద్వాదశకుంభం భోగ్యం స్యాత్ ఏవం తతో ఘటికాజ్ఞానార్థ మనుపాతః । యది గత్యంతరకలాభిః వష్టిఘటికా స్తదా గతైవ్యకలాభిః కిమితి । కలాః వష్టిగుణా వికలాః మ్యః । అతో యాతైవ్యవికలాః । గత్యంతరకలా భక్తాః । తిథి యాతైవ్యఘటి కాస్ఫుర్భితుపపన్నం । అధకరణోపపత్తిః ఏకతిథా కరణద్వయ మిత్యాగమః । త తో ౭నుపాతః । య ద్యేకతిథ్యా కరణద్వయం త దేవ్యతిథ్యా కిమితి । అత స్తిథి ర్విగుణా కదాచి త్సప్తాధికా స్యాత్ ॥ కరణాని సప్తైవ । అతః సప్తతప్తశేవమితం శుక్లప్రతిపాదితో గతతిథిగ్రహణాత్ కిం న్దు ఘ్నాదికం కరణం వర్తమానతిథిపూ ర్వార్థం గతం స్యాత్ । త ద్వనాదితో గణనార్థం నిరేకం కార్యం । వక్త మానత్వార్థం చ వైకమితి । తుల్యయోధ్యర్థ త్వేవయో రేకస్యనాశేవేవమితమేవవతామానతిథిపూ ర్వార్థే వతామానకరణ మితి యుక్తం । తదేవ వైక ముత్తరాధే స్యా దితి ప్రత్యక్ష సిద్ధం శకున్యాదికరణచక్రప్రయసంస్థాన మాగమప్రమాణకం । అథ నక్షత్రీయోగసాధ నోపపత్తిః । సమస్తో భవంజో ద్వాదశరాశిభి ర్వాన్యప్రస్తథా సప్తవింశతినక్షత్రై శ్చ క్రికలా ౧౦౬౦౦ భవంతి । తదైకనక్షత్రేణ కి మితి । అతో నాతో ౭వక్తలాః ౧౦౦ అష్టతకలాభి రేకం నక్షత్రం త దేవ్యగ్రహకలాభిః కియం తితి । లబ్ధం గతనక్ష త్రాణి శేవం భుక్తం హరకుంభం భోగ్యం స్యా దేవ । తతో ౭న్యో ౭నుపాతః । యది చంద్రగతికలాభిః వష్టిఘటికా స్తదా గతైవ్యకలాభిః కా ఇతి । కలాః వష్టిగుణాః వికలాః । తాశ్చంద్రగతిభక్తాః నక్షత్రగతైవ్యఘటికాః మ్యః రితుపపన్నం । అథ యోగవాసనా రవిచంద్రయో ర్విరితయో ర్యన్నక్షత్రం సయోగ ఇత్యుచ్యతే । అతో

త్రీయుక్తిర్నక్షత్రవత్ । గతగమ్యఘటికార్థ మనుపాతో గతియోగేన కర్తం యజ్యతే । యోగానయనత్వాదితి ప్రత్యక్షోపపత్తిః 8 - 9

తా॥ వ్యర్కేందుభాగలను ౧౨ చే విభజింప గతతిథిసంఖ్య వచ్చును. శేవము ను వ్యర్కేందుగతిచే విభజింప తిథియొక్క గతఘటికలను శేవమును ౧౨ లోనుండి తివించిన దానిని వ్యర్కేందుగతిచే పాలుగొన ఏవ్యఘటికలు వచ్చును. తిథిలో సగము కరణప్రమాణమగును. గతతిథులను ద్విగుణించి ౭ చే భాగింప శేవము బహు దిచరకరణములగును. చరకరణములలో నొకటిగుణప ఏవ్యమయినప్పుడు వతామాన కరణమగును. ప్రతిమాసమందును బహుళచతుర్దశియొక్క ఉత్తరార్ధమందు కళసి అమావాస్య పూర్వోత్తరభాగములయందు చతుష్పాత్తు నాగవమును శుక్లప్రతిపత్తు యొక్క పూర్వభాగమందు కింస్తున్నుమును ఉత్తరభాగాది బహుదిచరకరణములును వచ్చును. చంద్రవిలిప్తలను ౧౦౦ చే విభజింప గతనక్షత్రమువచ్చును. అవిలిప్తలను చంద్రగతిచే విభజింప నక్షత్రీయయొక్క గతైవ్యగడియలును అగును. ఇట్లే రవిచం ద్రుల గతిని ౧౦౦ చే విభజింప గతియోగసంఖ్య కలుగును. మిగిలినదానిని గతైవ్య ముల నెత్తిగ రవిచంద్రగతియోగముచే విభజింప యోగఘటికలు వచ్చును 8 - 9

ఉదాహరణము॥ స్ఫుటచంద్రుడు ౧౧/౧౧/౧౨/౧౪ దీనిలోనుండి స్ఫుటరవి ౧౧/౧౨/౧౪/౧౦ ని తివచగా ౧౧/౨౨/౧౪/౧౪ వ్యర్కేందు దీనిభాగలు ౧౭౨+౧౨ =౧౮ గతతిథులు శేవభాగాది ౪-౧౭-౪౮ ను విలిప్తలుచేయ ౧౭౨౬౪ X ౬౦ =౧౦౩౨౮౪౦ + ౪౦౮౧౬ గడియాది ౨౧-౩౭ ఇది తిథియొక్క గతఘటిక లు. ఇందులో ౪౦౮౧౬ వ్యర్కేందుగతివిలిప్తలు అనగా చంద్రస్ఫుటగతి ౭౫౬-౧౦ లో రవిస్ఫుటగతి ౫౯-౧౪ ను తివచగా ౬౯౬-౫౬ వ్యర్కేందుగతి దీనివిలిప్తలు ౪౦౮౧౬- ఇకను ఏవ్యతిథిఘటికల నెఱుంగువిధము- హరమగు ౧౨ లోనుండి ౪-౧౭-౪౮ అగుశేవమును తివచ ౭-౨౦-౧౬ దీనివిలిప్తలు ౨౫౩౩౬ X ౬౦ = ౧౫౧౬౦ + ౪౦౮౧౬ వ్యర్కేందుగతిచే భాగింప ౩౬-౨౧ ఏవ్యఘటికలు వర్త మానపూర్ణమదిశే ఘటికాః ౩౬ విఘటికాః ౨౧

కరణోదాహరణము॥ గతతిథిసంఖ్యా ౧౪ X ౨=౨౮ గతకరణములు హర మగు ౬-౦-౦ లో ౪-౧౭-౪౮ తిథిలోని శేవభాగాది తివచ ౧-౨-౧౬ దీనివిలిప్త లు ౩౭-౩౬ X ౬౦ = ౨౨౪౦౬౦ వ్యర్కేందు గతియగు ౪౦౮౧౬ చేతభాగింప విభక్తము ౫-౨౧ ఘటికాది-గతకరణములు ౨౮ + ౭=౪ శేవము -౦- అగుట వల్ల ౭ న కరణము భద్రవాకరణము- ఇది పూర్ణమ పగటిభాగమందున్నందున- దీనిని

విష్టియినపేరు. ఈదిశమున విష్టికరణము ఘటికాది ౫-౨౦ నక్షత్రోదాహరణము॥
 స్థూలచంద్రుడు ౧౧-౧౧-౪౨-౫౪ విలిప్తలు ౨౦౫౦౨ + ౮౦౦ = ౨౧౫ గతనక్ష
 త్రములు = శేషము ౫౦ ౨-౫౪ విలిప్తాది - దీనివిలిప్తలు ౩౦౧౭౪ X ౬౦ = ౧౮౦౦
 ౪౪౦ దీనిని చంద్రగతివిలిప్తలగు ౪౫౩౭౦ చే భాగింప ఘటికాది ౩౯-౫౪ గత
 నక్షత్రఘటికలు॥ ఇంక ఏవ్య నక్షత్రఘటికలు = హారమగు ౮౦౦-౦౦౦ లో
 ౫౦౨౫౪ తివచ ౨౯౭-౬ దీనిని విలిప్తలుచేయ ౧౭౫౨౬ X ౬౦ = ౧౦౬౯
 ౫౬౦ + ౪౫౩౭౦ చంద్రగతివిలిప్తలచే భాగింప ఘటికాది ౨౩ - ౩౪ - గతనక్షత్ర
 ములు ౨౫ గాన వర్తమానము ౨౬ వది ఉత్తరాభాద్రా॥ ఘటికాది ౨౩-౩౪ - గత
 దినమందు భుక్తి ౩౯-౫౪

యోగోదాహరణము॥ చంద్రుడు ౧౧-౧౧-౪౨-౫౪ రవి ౫-౧౮-౪౫-౦౦౪
 లుపగా ౫-౦-౨౮-౪ దీనివిలిప్తలు ౯౦౨౫ + ౮౦౦ = ౧౦౦ గతయోగములు =
 శేషము ౨౨౫-౪ దీనివిలిప్తలు ౧౩౬౮౪ X ౬౦ = ౮౨౦౦౪౦ దీనిని రవిచం
 ద్రల గతులను గలుపగా వచ్చిన విలిప్తలు ౪౮౯౨౪ చే భాగింప ఘటికాది ౧౬-౪౬
 ఇవిగతయోగ గణియలగును. గతయోగములు ౧౧ గాన వర్తమానము భవనామయో
 గము ఇంకనీదిశముయొక్క ఘటికాదిని దెచ్చుటకు = హారమగు ౮౦౦-౦౦౦ లో
 ౨౨౫-౪ ను తివచగా ౫౭౧-౫౬ దీనివిలిప్తలు ౩౪౩౧౬ X ౬౦ = ౨౦౫౮౯
 ౬౦ + గతివిలిప్తలు ౪౮౯౨౪ = ౪౭౭-౫ ఇవి వర్తమానదినమందు భవనామయో
 గ ఘటికాది యగును॥

ఇతి శ్రీగణేశ దైవజ్ఞకృతగ్రహలాఘవే

రవి చంద్ర స్థూటాధికారః ద్వితీయ స్సమాప్తః

పూర్ణిమ ౩౬-౨౧ ఉత్తరాభాద్రా ౨౩-౩౪ భవనామయోగం ౪౨-౫-
 విష్టి ౫-౨౧ ॥

శ్రీరస్తు.

శ్రీగణేశాయనమః

అథ కుజాదిపంచగ్రహస్థూటాధికారః

అథ కుజశీఘ్రాంకానాహ

శ్లో॥ ఖ మష్టమరుతో ఒదిగ్రహాభువ ఉదధ్యగోర్వ్యోఒష్టద్వై
 శో నవనగాశ్విన్తో ఒక్షదశనాః శరాంగాగ్నయః॥
 గుణాంకదహనాః ఖఖాబ్దయ ఇభాంగరామాః క్రమా స్స
 వాంబుధిద్వితో నభః క్షీతిభువ శ్వలాంకా ఇమే ॥

టీ॥ ఖం= అష్టమరుతః ౫౮ అదిగ్రహాభువః ౧౧౭ దధ్యగోర్వ్యః
 ౧౭౪ అష్టద్వైతః ౨౨౫ నవనగాశ్విన్తః ౨౭౯ అక్షదశనాః ౩౨౫ శరాంగాగ్న
 యః ౩౬౫ గుణాంకదహనాః ౩౯౩ ఖఖాబ్దయః ౪౦౦ ఇభాంగరామాః ౩౬౫ న
 వాంబుధిద్వైతః ౨౪౯ నభః= ఇమే=ఇవి-క్రమాత్=వరుసగా-క్షీతిభువః=అంగార
 వని - చలాంకాః శీఘ్రాంకములు భవంతి=అగుచున్నవి.

తా॥ కుజాని శీఘ్రాంకములు- ౦-౫౮-౧౧౭-౧౭౪-౨౨౫-౨౭౯-౩౨౫-
 ౩౬౫-౩౯౩-౪౦౦-౩౬౫-౨౪౯-౦ వీనికే పదకలిప్తనిపేరు.

అథబుధశీఘ్రాంకానాహ

శ్లో॥ ఖం భూకృతాః కువసవోఒ దిగ్రహాః ఖతిథ్యో ఒష్టాదీం
 దవో నవనవక్షీతయోఒ ర్కపక్షాః॥
 అర్కాశ్విన్తః శరఖగక్షీతయోఒ క్షితిథ్యో గోష్టా ఖ మా
 శుభలజాః స్యు రిమే విదోంకాః॥ ౨

టీ॥ ఖం=భూకృతాః ౪౦ కువసవః ౮౦ అదిగ్రహాః ౧౧౭ ఖతిథ్యః ౧౫౦
 ఒష్టాదీందహః ౧౭౫ నవనవక్షీతయః ౧౯౯ అర్కపక్షాః ౨౧౨ అర్కాశ్విన్తః ౨౧౨

శరభగణితయః ౧౫౫ అక్షరభ్యః ౧౫౫ గోష్ఠ్యైర్భాగం = ౦-౫౫ = ఇవి, విదః = బుధవియోక్త - ఆశుభలభాః = శిశుభలమురచ్చునటువంటి- అంకః = అంకములు - న్యూః = అగును ||

తా|| బుధనకు - ౦ - ౪౧ - ౮౧ - ౧౧౭ - ౧౫౦ - ౧౭౮ - ౧౯౯ - ౨౧౨ - ౧౯౫ - ౧౫౫ - ౮౯ - ౦ - ఇవి శిశుభలములగును

అథగురుశిశుభలకానాహ

శ్లో|| ఖం తత్వాని నగాబ్ధయో ఒప్తవట్కాః పంచభాగజభేద రా రసాశాః నాగాశాద్విదిశో నవాహయః పట్టప్తిః పట్కగుణా నభోగురోః న్యూః || ౩

టీ|| ఖం = ౦ - తత్వాని ౨౫ నగాబ్ధయః ౪౭ అప్తవట్కాః ౬౮ పంచభాః ౮౫ గజభేదరాః ౯౮ రసాశాః ౧౦౬ నాగాశాః ౧౦౮ ద్విదిశః ౧౦౯ నవాహయః ౧౯ పట్టప్తిః ౬౬ పట్కగుణాః ౩౬ నభః = ౦ - గురోః = గురునకు - న్యూః = అగును, ఇందులో నవాహయః అనునపుడు, నవ = ౯, అహయః = ౮ = (౧౯)

వికవచనము అహిః = పాము - ౮

తా|| గురునకు - ౦ - ౨౫ - ౪౭ - ౬౮ - ౮౫ - ౯౮ - ౧౦౬ - ౧౦౮ - ౧౦౯ - ౧౯ - ౬౬ - ౩౬ - ౦ - ఇవి శిశుభలము లగును. ౮

అథగురుశిశుభలకానాహ

శ్లో|| ఖమగ్నయస్తే స్తుల్యారసయమభవః పట్కభృతయోసిద్ధ్యాః పక్షాభాగ్నయ ఉదధీనారాచదహనాః | ద్విశ్చూన్యోదన్వంతః | ఖజలధిక్వతా భూరసక్వతా స్త్రివేదోదన్వంతో రసయమగుణాః ఖంభ్యగుజనేః || 4

టీ|| ఖం - ౦ - అగ్నయస్తే = ౬౩ రసయమభవః ౧౨౬ పట్కభృతయః ౧౮౬ అరిసేద్ధ్యాః ౨౪౬ పక్షాభాగ్నయః ౩౦౨ ఉదధీనారాచదహనాః ౩౫౪ ద్విశ్చూన్యోదన్వంతః ౪౦౨ ఖజలధిక్వతాః ౪౪౦ భూరసక్వతాః ౪౬౧ త్రివేదోదన్వంతః ౪౪౩ రసయమగుణాః ౪౨౬ ఖం - ౦ - భ్యగుజనేః శుక్రసక్వతాః = సమానములయిన యంకములు, న్యూః = అగును || 4

తా|| శుక్రసక్వత - ౦ - ౬౩ - ౧౨౬ - ౧౮౬ - ౨౪౬ - ౩౦౨ - ౩౫౪ - ౪౦౨ - ౪౪౦ - ౪౬౧ - ౪౪౩ - ౪౨౬ - ౦ ఇవి శిశుభలములగును. 4

అథశనిశీఘ్రాంకానాహ

శ్లో|| ఖమిషుక్షితయో గజాశ్వినో గోదహనా నాగకృతాః పయోధిబాణాః | ద్విరగేషు మితా హుతాశబాణాః శరవేదాస్త్రిగుణా ధృతిః ఖ మార్కేః || ౫

టీ|| ఖం - ౦ - ఇషుక్షితయః ౧౫ గజాశ్వినః ౨౮ గోదహనాః ౩౯ నాగకృతాః ౪౮ పయోధిబాణాః ౫౪ ద్విరగేషు ౫౭ - ౫౭ హుతాశబాణాః ౫౩ శరవేదాః ౪౫ త్రిగుణాః ౩౩ ధృతిః ౧౮ ఖం - ౦ - మార్కేః = శనిమితాః = ఈ పరిమితముగలవి - న్యూః = అగును || ౫

తా|| శని - ౦ - ౧౫ - ౨౮ - ౩౯ - ౪౮ - ౫౪ - ౫౭ - ౫౭ - ౫౩ - ౪౫ - ౩౩ - ౧౮ - ౦ - ఇవి శిశుభలములు - ౫ ఉపపత్తిః - అత్ర గ్రహస్వప్తి శరణార్థం గ్రహణా మసక్వన్యందఫలాని శిశుభలని ప్రసాధ్య - తత్సంస్కృతోగ్రహః స్వప్తి భవతి త ద్యథా - ప్రధమం శిశుభలం ప్రసాధ్యం శిశుకేంద్రస్య దోష్ట్యాకోటిశ్చ విధాయ తతః కోటిబ్యాంభ్య ఫలజ్యయోః శర్కమ్యుగాదికేంద్రే అంతరయోగో గ్రహేణ సా కోటిః దోష్ట్యాభిజః - తత స్తత్కల్పిత్యో గ్యోగపద మితి శిశుకర్ణః ప్రసాధ్యః తతోఽను సాతద్యయో త్వలం - యది త్రిబ్యా తుల్యయో శిశుకేంద్రే దోష్ట్యా పరమశిశుభలబ్యా తుల్యంఫలం లభ్యతే తత్వయోగిమితి త తోఽన్యోనుపాతిః యది శిశుకర్ణాగ్రే ఇదం ఫలం తదా త్రిబ్యాగ్రే కి మితి-త్రిబ్యా తుల్యయోద్భవనరయోర్నాగ్రే శిశుకేంద్రేదోష్ట్యా అంభ్యఫలబ్యాగుణా శిశుకర్ణ భక్తా ఇష్టఫలబ్యా భవతి - తద్దనుః శిశుభలం - అత్రేదం జడశర్కదృష్ట్యా ఆచార్యేణ శిశుకేంద్రంపంచదశభాగవృద్ధ్యాప్రకల్ప్య - శిశుభలని ప్రసాధ్య-తాని సావయవాన్యతోదశగుణాని రాశిమట్కమభ్యే ద్వాదశకన్యేసం గ్రహణాం పృథక్ పృథగన్వాదితాని - తత్ర మందావభోధార్థం ధూళి శర్కవ్రతి త్యోచ్యతే-తత్ర ప్రధమం భామశిశుభలనయనార్థంకూన్యం శిశుకేంద్రం ప్రకలప్యబాతంశిశుభల మపికూన్యం - భూభావాత్ - ఏవం ద్వితీయశిశుభలంకోత్పత్తే శిశుకేంద్రం పంచదశభాగాః ౧౫ అన్యదోష్ట్యా ౩౧ కోటిబ్యా ౧౧౫-౬౦ భామస్య పరమశిశుభల బ్యా ౭౭ అన్యై ర్భాస్క రాన్యైఃభూమంజరా-౮౦ ఉక్తాః - అస్మిక్ కాత ఆచార్యేణ ఏతావతీ జ్ఞాతా - అత ఇయం కోటిబ్యా ౧౧౫-౩౦ పతే కానేన ౭౭ ద్వా భ్యాం చ గుణితా-౧౭౭౭ అనయా భాభ్యాభిక్తైః ౧౪౪౦యంతా పరకృతి ద్యతై కృతా ౩౮౧౦౬ అత్ర పరకృతి ద్యతై కృతా కృచి దూనాపి శర్కవ్యా-ఏవ

మస్యఃమూలం జాతః శిశుకర్ణః ౧౯౫-౧౮౪౪౪౪ ౪౪ దోష్ట్యా ౩౦ గుణితా జాతా
 ౨౩౨౩ ఇయం కర్ణేన భక్తా జాతా ౧౨-౧౩ అస్యాః ధనుఃశిశుఫలం భాగాద్యం
 ౪-౪౦ ఏక తానయన మతో దశగుణం జాత మేకస్థానే గౌ అతో భావ
 స్యాంకో ద్వితి యోజ్యమయత ఇత్యుక్తః - ఏవ మగ్న౨పి - పంచ దశభాగవృద్ధ్యా
 శిశుకేంద్రం ప్రకల్ప్య - సర్వేషాం శిశుభాంకాః - అత్ర దోష్ట్యా శోటిశ్య
 రాశిత్రయమధ్యేఽతో రాశిత్రయమధ్యే వదేన శిశుభాంకా వక్తవ్యాః । కథ మత్ర
 వదాశిమధ్యే ద్వాదశోక్తః ఉచ్యంతే ఇదం శిశుఫలం కర్ణాశికం కర్ణస్య పర
 మాధిక్యం త్రిభే న భవతి । కించి దధికేనైవ త్రిభేన భవతి । కర్ణాంత్యల్పత్వాత్
 ద్వితియ త్రిభే ఊన ఏవ భవతి । ఏవం వదాశిమధ్యే కర్ణప్రాసవృద్ధిః । అతః శిశు
 ఫలానయనే పదం త్రిభా మాసాధికం భవతి । తద్యథా । ప్రధమం పదం త్రిభం
 శిశుఫలాంతరే రధికం ద్వితియం శిశుఫలాంకోనం తృతియం శిశుఫలాంకోనం చతు
 ర్థం శిశుఫలాధిక మితి । అత ఏవోక్తం సిద్ధాంతశాఖామణిః ॥ శ్లో॥ చాపేన శిశుభాంకస్య
 ఫలజ్యకాయాః త్రిభం యతోఽనేన యతం పదాని । దోస్తేషు యాలైష్య మయు
 గ్మ యుగ్మ ఇతి ॥ అతః వదాశిమధ్యే ఉక్తాని వదాశిభాగాః । అశిశుధికతరం ।
 అత ఏతే పంచదశభక్తాః ద్వాదశైవాంకా భవంతి 1-2-3-4-5.

అథ కుజాదీనాం మాందాంక మందోచ్చానామా.

శ్లో॥ ఖంగోశ్వినోఽద్రిమరుతోక్షగజా నవాశాః

సిద్ధేందవః ఖదహనక్షితయోఽ సృజోంకాః ।

మాందా బుధస్య ఖమినాః కుద్మ శోఽష్టపతా

దేవా శ్వరానలమితా రసవహ్నయస్సుప్తిః ॥ 6.

శ్లో॥ భేంద్రాణి నవాగ్నయో హ్యుదధయో త్తాతానగాతా
 గురోశ్శుక్రస్యాభిరసేశవిశ్వమనవోద్వీర్బాణచంద్రాఃకృమాత్ । ఖం
 గోబ్జాఃఖక్తతా ఖమణ్ణగనగా గోష్ట్యేతి నందాశ్వనేః । శుద్ధోద్భిద్భి
 వడగ్నినాగగృహత స్సాన్వన్మందకేంద్రంకుజాత్ ॥ 7.

టీ॥ ఖం = ౦ - గోశ్వినః ౨౯ అది మరుతః ౫౭. అక్షగజాః ౮౫ నవాశాః
 ౧౦౯ సిద్ధేందవః ౧౨౪ ఖదహనక్షితయః ౧౩౦ (ఏతే = ఇవి) అస్యః = అంగా
 రకునకు - మాందాంకాః = మందసంస్కారాంకములు - న్యుః = అగును - ఖం =
 ౦, ఇవాః ౧౨ కుద్మకః ౨౦ అష్టపతాః ౨౦ దేవాః ౩౩ శ్వరానలమితాః ౩౫ రస
 వహ్నయః ౩౬ (ఏతే = ఇవి) బుధస్య = బుధునకు - న్యుః = అగును. ఖం = ౦
 ఇంద్రా ౧౪ ఋతాణి ౨౭ నవాగ్నయః ౩౯ అహ్యుదధయః ౪౦ అక్షాతాః ౫౫
 నగాతాః ౫౭ (ఏతే = ఇవి) గురోః గురునకు - న్యుః = అగును. అభి = ౦, రస ౬
 ఈశ ౧౧ విశ్వ ౧౩ మనవః ౧౪ ద్విర్బాణచంద్రాః = ద్విః రెండయన - బాణ
 చంద్రాః = ౧౫-౧౫ (ఏతే = ఇవి) కృమాత్ = వరుసగా - శుక్రస్య = శుక్రునకు.
 న్యుః = అగును. ఖం = ౦, గోష్ట్యాః ౧౯ ఖక్తతాః ౪౦ ఖమ.టో ౬౦ నగనగాః
 ౭౭ గోష్ట్యే ౮౯ త్రినందాః ౯౩ (ఏతే = ఇవి) శనేః శనికి - మాందాంకాః = మం
 దాంకములు - న్యుః = అగును. అబ్ధ్యదివడగ్ని నాగగృహతః - అద్భి ర అద్భి ౭
 వ.టో ౬ అగ్ని ౪ నాగ ౮ గృహతః = వీనిని రాశ్యాదిమంది - కుద్మః = గృహము
 తినచుబడినదై - కుజాత్ = కుజుండు మొదలుకొని - మందకేంద్రం = మంద
 కేంద్రము, స్యాత్ = అగును. 7

తాః కుజానకు ౦ - ౨౯ - ౫౭ - ౮౫ - ౧౦౯ - ౧౨౪ - ౧౩౦ - బుధు
 నకు ౦ = ౧౨ - ౨౦ - ౨౮ - ౩౩ - ౩౫ - ౩౬ గురునకు ౦ = ౧౪ - ౨౭-౩౯
 ౪౦ - ౫౫ - ౫౭ శుక్రునకు ౦ = ౬ - ౧౧ - ౧౩ - ౧౪ - ౧౫ - ౧౫ శనికి ౦
 ౧౯ - ౪౦ - ౬౦ ౭౭ ౮౯ - ౯౩ ఇవి మందాంకము అగును. కుజాదులకు నకు
 సగా ౪-౭-౬-౩-౮ ఇవి రాశ్యాది మందోచ్చములగును. 6-7.

ఉపపత్తిః మందోచ్చకేంద్రవాసనా మందఫల పరమర్థజ్ఞానే నానవాచ్చ
 పూర్వ మేవోక్తా । అత్ర మందఫలానయనే రాశిత్రయ మేవ పదం గృహీతం । త
 త్కథం కర్ణానంగీకారాత్ । అహా అత్ర శిశుఫలార్థం కణోఽ గృహీతః । మంద
 ఫలార్థం న గృహీతః । స కథం కణోఽహా గృహ కక్షయా వ్యాసార్థం । ఏవం
 మందకణో మందప్రతిమంద ప్రతిమందలే వ్యాసార్థం । శిశుకర్ణః శిశుప్రతిమం
 దలే వ్యాసార్థం । ఏవం యశ్చాస్థికం మందఫలం తస్మద్భూత్ । మధ్యమే మంద
 ప్రతిమందలే అతో జాతం మందఫలం మందకర్ణాగ్రస్థానీయం అతో మందఫలానయనే

మందకణోఽపి గ్రహాః । స సర్వైరపి నాంగీకృత స్తత్రగ్రహాకర్తాగ్రహాణే ఏకం
 కారణం వక్తవ్యం । కింపుఫలా న్మందఫల స్యానత్వాత్ । స్వల్పాంతరత్వాత్ మంద
 కర్మణి కణోఽనన్యహితః । ఏవంచే త్రహికా స్వత్వేపి కింపుఫలే కణోఽగృహ్యతే
 తదధికే మందఫలే న గృహ్యతే । ఏవం కథం అతోఽత్య యత్త్రా హేతుజ్ఞానం
 భవతి । ఫలవాసనానిచిత్రాస్తే । ఏతాదృశేనైవ కర్మణా । ఆకాశే గ్రహస్పష్ట
 త్వం దృశ్యతే । ఆరః పరిత్యక్తప్రమాణోపలభ్యా ఏక తక్కుకమితి వక్తవ్యం । సర్వం
 నిరవద్యం । ఉక్తంచ సిద్ధాంతశిరోమణౌ ॥ ౧౧ ॥ స్వల్పాంతరత్వా న్మృదుకర్మణి నా
 కర్తవ్యతో నేతిచ కేచిదాచుః । నా కంకనీయం నచలేకి మిథ్యం యతో విచిత్రా
 ఫలవాస నాల్లేతి । అత్ర త్రిహ్యకుల్యయా మందకేంద్రదోర్జ్యయా యది పరమం
 మందఫలం । త దేవ్యదోర్జ్యయాకి మితి । ఏవం పంచదశభాగవృద్ధ్యా మందకేంద్రం
 ప్రకల్ప్య । అనయా యత్త్రా మందఫలాని పరిసాధ్యాని తాని సావయవా స్వతో
 దశగుణాని కృత్వా రాశిత్రియమధ్యే గ్రహజాం పృథక్ పృథక్ వదంతః మాందా
 భవంతీత్యుపపన్నం అత్రధూళికర్మ ప్రథమాంశో భుజాభానాచ్యుప్యం తతః-పంచదశ
 ౧౧ భాగాస్తేషాం జ్యా ౩౧ భామమందపరమఫలేన గుణితావాతా ౩౪౩-౧౨
 ఇయం భార్య ౧౨౦ భక్తావారం ఫలం ౨౫౪ ఇదం సావయవత్వాద్దశగుణం ౨౫
 జాతో భామస్య ద్వితియో మాందాంశః । ఏవం సర్వేషాం సర్వేఽంశా ఉత్పాద
 నీయాః ॥ 6, 7.

కుజాదీనాం శీఘ్రపదకాంతరాసయన చక్రమ్.

మణి.		బుధః.		గురుః.		శుక్రః.		శనిః.	
పదకం.	అంతరం.	పదకం.	అంతరం.	పదకం.	అంతరం.	పదకం.	అంతరం.	పదకం.	అంతరం.
౦	౫౪	౦	౪౦	౦	౨౫	౦	౬౩	౦	౧౫
౧	౫౬	౪౦	౪౦	౨౫	౨౫	౬౩	౬౩	౧౫	౧౫
౨	౫౮	౪౦	౩౬	౪౨	౨౦	౬౦	౬౦	౨౦	౧౦
౩	౬౦	౪౦	౩౩	౪౮	౧౭	౬౦	౬౦	౩౬	౬
౪	౬౨	౪౦	౩౦	౫౪	౧౩	౫౬	౫౬	౪౮	౩
౫	౬౪	౪౦	౨౭	౬౦	౧౦	౫౬	౫౬	౫౪	౦
౬	౬౬	౪౦	౨౩	౬౬	౦౬	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౭	౬౮	౪౦	౨౦	౭౨	౦౩	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౮	౭౦	౪౦	౧౭	౮౦	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౯	౭౨	౪౦	౧౪	౮౭	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౧౦	౭౪	౪౦	౧౧	౯౩	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౧౧	౭౬	౪౦	౦౮	౧౦౦	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౧౨	౭౮	౪౦	౦౫	౧౦౭	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౧౩	౮౦	౪౦	౦౨	౧౧౪	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౧౪	౮౨	౪౦	౦౦	౧౨౦	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౧౫	౮౪	౪౦	౦౦	౧౨౭	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౧౬	౮౬	౪౦	౦౦	౧౩౪	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౧౭	౮౮	౪౦	౦౦	౧౪౦	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౧౮	౯౦	౪౦	౦౦	౧౪౭	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౧౯	౯౨	౪౦	౦౦	౧౫౪	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౨౦	౯౪	౪౦	౦౦	౧౬౦	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౨౧	౯౬	౪౦	౦౦	౧౬౭	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౨౨	౯౮	౪౦	౦౦	౧౭౪	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౨౩	౧౦౦	౪౦	౦౦	౧౮౦	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౨౪	౧౦౨	౪౦	౦౦	౧౮౭	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౨౫	౧౦౪	౪౦	౦౦	౧౯౪	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౨౬	౧౦౬	౪౦	౦౦	౨౦౦	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౨౭	౧౦౮	౪౦	౦౦	౨౦౭	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౨౮	౧౧౦	౪౦	౦౦	౨౧౪	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౨౯	౧౧౨	౪౦	౦౦	౨౨౦	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౩౦	౧౧౪	౪౦	౦౦	౨౨౭	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౩౧	౧౧౬	౪౦	౦౦	౨౩౪	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౩౨	౧౧౮	౪౦	౦౦	౨౪౦	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౩౩	౧౨౦	౪౦	౦౦	౨౪౭	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౩౪	౧౨౨	౪౦	౦౦	౨౫౪	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౩౫	౧౨౪	౪౦	౦౦	౨౬౦	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౩౬	౧౨౬	౪౦	౦౦	౨౬౭	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౩౭	౧౨౮	౪౦	౦౦	౨౭౪	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౩౮	౧౩౦	౪౦	౦౦	౨౮౦	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౩౯	౧౩౨	౪౦	౦౦	౨౮౭	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౪౦	౧౩౪	౪౦	౦౦	౨౯౪	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౪౧	౧౩౬	౪౦	౦౦	౩౦౦	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౪౨	౧౩౮	౪౦	౦౦	౩౦౭	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౪౩	౧౪౦	౪౦	౦౦	౩౧౪	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౪౪	౧౪౨	౪౦	౦౦	౩౨౦	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౪౫	౧౪౪	౪౦	౦౦	౩౨౭	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౪౬	౧౪౬	౪౦	౦౦	౩౩౪	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౪౭	౧౪౮	౪౦	౦౦	౩౪౦	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౪౮	౧౫౦	౪౦	౦౦	౩౪౭	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౪౯	౧౫౨	౪౦	౦౦	౩౫౪	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౫౦	౧౫౪	౪౦	౦౦	౩౬౦	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౫౧	౧౫౬	౪౦	౦౦	౩౬౭	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౫౨	౧౫౮	౪౦	౦౦	౩౭౪	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౫౩	౧౬౦	౪౦	౦౦	౩౮౦	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౫౪	౧౬౨	౪౦	౦౦	౩౮౭	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౫౫	౧౬౪	౪౦	౦౦	౩౯౪	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౫౬	౧౬౬	౪౦	౦౦	౪౦౦	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౫౭	౧౬౮	౪౦	౦౦	౪౦౭	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౫౮	౧౭౦	౪౦	౦౦	౪౧౪	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౫౯	౧౭౨	౪౦	౦౦	౪౨౦	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౬౦	౧౭౪	౪౦	౦౦	౪౨౭	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౬౧	౧౭౬	౪౦	౦౦	౪౩౪	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౬౨	౧౭౮	౪౦	౦౦	౪౪౦	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౬౩	౧౮౦	౪౦	౦౦	౪౪౭	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౬౪	౧౮౨	౪౦	౦౦	౪౫౪	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౬౫	౧౮౪	౪౦	౦౦	౪౬౦	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౬౬	౧౮౬	౪౦	౦౦	౪౬౭	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౬౭	౧౮౮	౪౦	౦౦	౪౭౪	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౬౮	౧౯౦	౪౦	౦౦	౪౮౦	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౬౯	౧౯౨	౪౦	౦౦	౪౮౭	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౭౦	౧౯౪	౪౦	౦౦	౪౯౪	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౭౧	౧౯౬	౪౦	౦౦	౫౦౦	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౭౨	౧౯౮	౪౦	౦౦	౫౦౭	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౭౩	౨౦౦	౪౦	౦౦	౫౧౪	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౭౪	౨౦౨	౪౦	౦౦	౫౨౦	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౭౫	౨౦౪	౪౦	౦౦	౫౨౭	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౭౬	౨౦౬	౪౦	౦౦	౫౩౪	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౭౭	౨౦౮	౪౦	౦౦	౫౪౦	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౭౮	౨౧౦	౪౦	౦౦	౫౪౭	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౭౯	౨౧౨	౪౦	౦౦	౫౫౪	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౮౦	౨౧౪	౪౦	౦౦	౫౬౦	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౮౧	౨౧౬	౪౦	౦౦	౫౬౭	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౮౨	౨౧౮	౪౦	౦౦	౫౭౪	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౮౩	౨౨౦	౪౦	౦౦	౫౮౦	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౮౪	౨౨౨	౪౦	౦౦	౫౮౭	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౮౫	౨౨౪	౪౦	౦౦	౫౯౪	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౮౬	౨౨౬	౪౦	౦౦	౬౦౦	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౮౭	౨౨౮	౪౦	౦౦	౬౦౭	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౮౮	౨౩౦	౪౦	౦౦	౬౧౪	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౮౯	౨౩౨	౪౦	౦౦	౬౨౦	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౯౦	౨౩౪	౪౦	౦౦	౬౨౭	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౯౧	౨౩౬	౪౦	౦౦	౬౩౪	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౯౨	౨౩౮	౪౦	౦౦	౬౪౦	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౯౩	౨౪౦	౪౦	౦౦	౬౪౭	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౯౪	౨౪౨	౪౦	౦౦	౬౫౪	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౯౫	౨౪౪	౪౦	౦౦	౬౬౦	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౯౬	౨౪౬	౪౦	౦౦	౬౬౭	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౯౭	౨౪౮	౪౦	౦౦	౬౭౪	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౯౮	౨౫౦	౪౦	౦౦	౬౮౦	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౯౯	౨౫౨	౪౦	౦౦	౬౮౭	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౧౦౦	౨౫౪	౪౦	౦౦	౬౯౪	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౧౦౧	౨౫౬	౪౦	౦౦	౭౦౦	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౧౦౨	౨౫౮	౪౦	౦౦	౭౦౭	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౧౦౩	౨౬౦	౪౦	౦౦	౭౧౪	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౧౦౪	౨౬౨	౪౦	౦౦	౭౨౦	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౧౦౫	౨౬౪	౪౦	౦౦	౭౨౭	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౧౦౬	౨౬౬	౪౦	౦౦	౭౩౪	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౧౦౭	౨౬౮	౪౦	౦౦	౭౪౦	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౧౦౮	౨౭౦	౪౦	౦౦	౭౪౭	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౧౦౯	౨౭౨	౪౦	౦౦	౭౫౪	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౧౧౦	౨౭౪	౪౦	౦౦	౭౬౦	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౧౧౧	౨౭౬	౪౦	౦౦	౭౬౭	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౧౧౨	౨౭౮	౪౦	౦౦	౭౭౪	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౧౧౩	౨౮౦	౪౦	౦౦	౭౮౦	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౧౧౪	౨౮౨	౪౦	౦౦	౭౮౭	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౧౧౫	౨౮౪	౪౦	౦౦	౭౯౪	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౧౧౬	౨౮౬	౪౦	౦౦	౮౦౦	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౧౧౭	౨౮౮	౪౦	౦౦	౮౦౭	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౧౧౮	౨౯౦	౪౦	౦౦	౮౧౪	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౧౧౯	౨౯౨	౪౦	౦౦	౮౨౦	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౧౨౦	౨౯౪	౪౦	౦౦	౮౨౭	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౧౨౧	౨౯౬	౪౦	౦౦	౮౩౪	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౧౨౨	౨౯౮	౪౦	౦౦	౮౪౦	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౧౨౩	౩౦౦	౪౦	౦౦	౮౪౭	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౧౨౪	౩౦౨	౪౦	౦౦	౮౫౪	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౧౨౫	౩౦౪	౪౦	౦౦	౮౬౦	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౧౨౬	౩౦౬	౪౦	౦౦	౮౬౭	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౧౨౭	౩౦౮	౪౦	౦౦	౮౭౪	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౧౨౮	౩౧౦	౪౦	౦౦	౮౮౦	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౧౨౯	౩౧౨	౪౦	౦౦	౮౮౭	౦	౫౪	౫౪	౫౪	౦
౧౩౦									

దశమ స్కంధము

క్రమం	కూలక	బాధ	గరు	పట్ట	కని
౦	.....	.....	$\times \quad \times \div 3$	$\times \quad ౧0 \div \times$	$\times 0 \div 0$
౦	.....	$\times \quad ౮ \div 3$	.....	$\times \quad ౧0 \div \times$	.....
౧	$\times 0 ౯ \div \times$	$\times 0 ౧ \div \times$	$\times \quad 8 \div \times$	$\times \quad ౪ \div 0$	.....
౩	$\times 0 ౮ \div \times$	$\times 0 0 \div \times$	.....	$\times \quad ౪ \div 0$	$\times 3 \div \times$
౪	$\times 0 ౭ \div \times$	.....	.....	.....	$\times ౧ \div \times$
౫	.....	$\times \quad ౭ \div \times$	.....	.....	$\times 0 \div \times$
౬	$\times ౮ \div 3$	.....	.....	$\times ౦ ౬ \div \times$	.....
౭	.....	.....	$\times \quad ౧ \div \times$	.....	.....
౮	.....	.....	.....	$\times \quad ౭ \div \times$	.....
౯	.....	$\times \quad ౮ \div \times$	.....	$\times \quad ౬ \div \times$	$\times ౪ \div \times$
౧౦	.....	$\times ౧ ౧ \div \times$	$\times \quad ౧ \div 0$	$\times 3 ౬ \div \times$	$\times 0 \div 0$
౧౧	$\times ౮ 3 \div \times$	.....	$\times 0 ౧ \div \times$	.....	$\times ౬ \div \times$

సిద్ధాంత గ్రహ లాఘవము.

(9)

కుజాదీగాం మండలకాంతరానయన
మహాకవి.

[illegible]

三ノ

మౌనపదకాండలో సంఖ్యలు చదవడమునందు అంతరముచే గుణించి 15 చే భాగించుటకు బదులుగా యీ చక్రము ప్రకారము చేసికొనవలెను.

పదకాండ	కుంభ	మధ్య	గురు	శుక్ర	శని
౦	...	X	...	X	...
౧	...	X	...	X	...
౨	...	...	X	...	...
౩	...	X	X	...	...
౪	...	...	...	...	...
౫	...	...	...	...	...
౬	...	...	...	...	...

అథ శీఘ్రఫలసాధన మాహ.

శ్లో॥ భామార్కీ-జ్యోతిషీనమధ్యమరవిస్వ త్వాశుకేంద్రంతు
విద్యుగ్నోరుక్తమిదంరసోర్ధ్వమిభా చ్చుద్ధంతదంశాదినైః ।
భక్త్యాభాదిఫలంకమాదిహగతాం కో-సాక్షయర్థ్యాహతా
చేమాద్భాణకులబ్ధిహీనయగయం దిగ్మౌల్లవాద్యంఫలం ॥ 8

టీ॥ భామార్కీ-జ్యోతిషీనమధ్యమరవిః-భామ=అంగారకుడు-అర్కి=శని-ఇజ్యో
బృహస్పతి (ఈగ్రహములచేత) విహీన=తివచబడిన - మధ్యమరవిః=రవిమధ్యగ్ర
హము - స్వ=తమయొక్క, అశుకేంద్రం=శీఘ్రకేంద్రము-స్వాత్=అగును-విద్యుగ్నో
రుక్త=బుధకుక్కులకయినచో, ఉక్తం= వెనుక జెప్పబడినది - ఇదం = ఈశీఘ్రకే
ంద్రము - రసోర్ధ్వంబేత్ = ౬ రాసులకధికమయిన - ఇనభాత్ = ౧౨ రాసులలో
నుండి - శుద్ధం = తివచబడినలెను (అప్పుడు శీఘ్రభుజయగును) తదంతః = ఆభుజ
భాగము - స్వతః = ౧౫ చేత, భక్త్యాస్పృశః = భాగింపబడినదై - ఇహ = ఈగ్రంథ
మందు - క్రమాత్ = వరుసగా - భాదిఫలం = భుజమైత్యాది శీఘ్రఫలమును - గతాం
కః = గతమగు అంశసంఖ్యయు (భవేత్ = అగును) అసా=ఈభాదిఫలము- తయర్థ్యా
గతైస్త్వంశాంతరముచేత - హతాత్ = గుణింపబడినటువంటి । శేషాత్ = శేషము
వల్ల-రాణకులబ్ధిహీనయగ్ - రాణకు = ౧౫చేత - లబ్ధి = భాగింపంగవచ్చినవిభక్త
మందు - హీనయగ్ = ఋణపదకమయ్యేనేని దోయటయను, ధనపదకమయినచో
గలుపుటయను - కార్యాః = చేసుకోవలసినవి - అయం = ఇది - దిక్ మౌల్ - ౧౦ చే
భాగింపబడినదై - లవాద్యం = భాగాదియైన - ఫలం = ఫలము (భవేత్ - ఆ
గును.) 8

ఉద్దేశ్యము యది పంచదశభాగై శేషః శీఘ్రాంక స్తదేష్టే - ఏవం య
ల్లబుంకన్యతో గతఃస్వాత్ - తతః శేషాదనుపాతః - యది పంచదశభాగైః గతై
స్త్వాంతరకుల్యాహోనర్ధిర్ధ్యతే - తదా శేషాంతైః ౩ మితి - ఫలేన త్తయే హీనః
వృద్ధో యుక్తః గతాంకః కార్య ఏవ - తతో దశగుణాంకః సంత్యతో దశభిర్భ
క్తోభాగాద్యం శీఘ్రఫలం భవతి. 8

తా॥ ఋజు శని గురువులకు మధ్యరవియే శీఘ్రాచ్చ కనుక మధ్యరవిలోనుండి
ఆయాగ్రహములను తివచిన శీఘ్రకేంద్రమగును- బుధకుక్కులకు ఈవలకు గణితరీతిని
వచ్చినదే. శీఘ్రకేంద్రము- ఈ శీఘ్రకేంద్రము ౬ రాసులకులదై గానున్నప్పుడు ౧౨రా

గులలోనుండి తినిచిన శిశువునకు యగును - ఆభుజభాగలను ౧౫ చే భాగింప గతాంకము వచ్చును - మిగిలినదానిని గతాంకముయొక్కయు దానిపిమ్మట అంకముయొక్కయు అంతరముచే బెంచి ౧౫ చే విభజించి వచ్చినభాగాది గతాంకము క్షయించునది యైన ఆయంకఫలమునుండి తీవచనలెను. వృద్ధిపదకమయిన యెడలఁ గలుపకలెను. ఏ మృదు ౧౦ చే భాగింప భాగాది శిశువులమనవచ్చును. ౯.

ఉదాహరణము = మధ్యరవి ౫ - ౨౦ - ౫౫ - ౩౦ మధ్యభుజాంశు ౯ - ౦ - ౫౫ - ౩౫ తీవచ ౮ - ౧౯ - ౫౯ - ౫౫ కేంద్రము ఇది ౬ రానుల కధికముగాన ౧౨ రానులలో తీవచ ౩ - ౧౦ - ౦ - ౫ భుజ దీనిభాగలు ౧౦౦ ÷ ౧౫ = ౬ గతాంకములు శేషము భాగాది ౧౦ - ౦ - ౫ దీనిని ౭ - ౬ అంకములంతర మగు ౪౦ చే బెంచగా ౪౦౦ - ౩ - ౨౦ ÷ ౧౫ = ౨౬ - ౪౦ - ౧౩. ఇందులో ౬ అంకధనపదకం ౩౨౫ - ౦ - ౫లువగా ౩౫౧ - ౪౦ - ౧౩ ÷ ౧౦ = ౩౫ - ౧౦ - ౧ శిశువులం ... .. పాజ్యధ్యమేత్యాది శ్లోకోక్తవిధిగా ఇదంత్యక్రమం ౧౭ - ౩౫ - ౦ - మధ్యభుజాంశు ౯ - ౦ - ౫౫ - ౩౫ - శిశువులార్థం - మధ్యగ్రహము తులాదికేంద్ర మగుటచే ఋణముచేయ ౮ - ౧౩ - ౨౦ - ౩౫ ఇది ప్రథమశిశువులసంస్కారగ్రహము. ౯.

అథ మందఫలానయనమాహ.

శ్లో॥ మృదుకేంద్రభుజాంశ కాదినాప్తాః ఫలమంకః పగితస్తదూనితైవ్యః | పరిశేషహతో దినాప్రియుక్తో దశభక్తః ఫలమంశకాదిమాందమ్ || 9.

టీ॥ మృదుకేంద్రభుజాంశకాః | మృదుకేంద్ర = మందకేంద్రముయొక్క - భుజాంశకాః = భుజభాగలు - దినాప్తాః = ౧౫ చేత భాగించబడిన - ఫలం = విభక్తము - పగితః = గతమయిన - అంకః = అంకము - స్యాత్ = అగును - తదూనితైవ్యః తత్ = అగతాంకముచేత - ఊనితః = తీవచబడిన - ఏవ్యః = ఏస్యాంకము - పరిశేషహతః = గతాంకములలో మిగిలిన భాగాదిచేత గుణింపబడినదై - దినాప్రియుక్తః = ౧౫ చే భాగింపఁగావచ్చిన విభక్తమునందు మాందాంకఫలము కలుపఁబడినదై, దశభక్తః = ౧౦ చే భాగింపఁబడి - అంశకాది మాందం = భాగాది మందసంబంధమయిన - ఫలం = ఫలము - భవతి = అగుచున్నది || 9.

ఉపపత్తిః | అనుపాతద్వయేన | యది పంచదశభాగై రేవో మాందాంకస్తతః పై మందకేంద్రాంతైః కిమితి | అతో గతాంశాదిసాప్తాగతాంశః స్యాదితి శేష

నుపాతః | యది పంచదశభాగై రేతావతి గతైస్యాంతరకుల్యా వృద్ధిర్లభ్యతే - తదా శేషాంతైః కిమితి - అంశాదిగుణితాః సంత్యక్తస్తద్దశభి ర్భాజ్యం ఫలం భవతిత్యుపపత్తిః || 9.

తా॥ మందోచ్చలోనుండి ప్రథమశిశువుల సంస్కారగ్రహమును తీవచమంద కేంద్రమగును - దానిని రవిచంద్రులవలెనే మందభుజచేసి ఆ భుజభాగలను ౧౫ చేత విభజింపగతాంకమువచ్చును. శేషమును గతగమ్యాంకాంతరముచే బెంచి ౧౫ చేత విభజించి మందపదకమును గలిపి ౧౦ చేత భాగింప భాగాదిమందఫల మగును. 9.

ఉదాహరణము | మందోచ్చరాశ్యాది ౪ - ౦ - ౦ - ౦ ప్రథమ శిశువులసంస్కారకుల్యాంశు ౮ - ౧౩ - ౨౦ - ౩౫ ను తీవచగా ౭ - ౧౬ - ౩౯ - ౨౫ మందకేంద్రము. ఇది ఆఱురానుల కధికముగా నున్నందున ౬ రాలును తీవచగా ౧ - ౧౬ - ౩౯ - ౨౫ మందభుజ - దీనిభాగలు ౪౬ ÷ ౧౫ = ౩ గతాంకము ౧ - ౩౯ - ౨౫ శేషము ౪ - అంకముల అంతరము ౨౪ చేత గుణింప ౩౯ - ౪౬ - ౦ ÷ ౧౫ = ౨ - ౩౯ - ౪ పదకం ౮౫ - ౦ - ౦ గలుప ౮౭ - ౩౯ - ౪ ÷ ౧౦ = ౮ - ౪౫ - ౫౪ మందఫలం - మధ్యభుజాంశు ౯ - ౦ - ౫౫ - ౩౫ లో తులాదికేంద్రమగుటచే ఋణముచేయ ౮ - ౨౨ - ౯ - ౪౧ మందఫలసంస్కారరక్షణాంశు. 9.

అథ శిశు - మంద - శిశుఫలసంస్కారానయన మాహ.

శ్లో॥ పాజ్యధ్యమే చలఫలస్యదళం విదద్యాత్తస్మాచ్చమాంద మఖిలం విదధీత మధ్యే | దాక్రేంద్రకేపిచ విలోమమతశ్చ శిశుం సర్వంచతత్ర విదధీతభవేత్సుఖతోఽసా || 10

టీ॥ పాజ్య్ = ముందు - చలఫలస్య = శిశువులముయొక్క - దళం = సగమును, మధ్యమే = మధ్యగ్రహమునందు - విదద్యాత్ = సంస్కరింపవలెను - తస్మాత్ = శిశు సంస్కార గ్రహమువల్ల, మాందం = వచ్చిన మందఫలము - అఖిలం = అంతయు - మధ్యే = మధ్యగ్రహమునందు - విదధీత = సంస్కరింపవలెను - అపిచ తత్ = అఫలమును - దాక్రేంద్రకే = శిశుకేంద్రమునందు - విలోమం = వ్యతిరేకముగా - విదద్యాత్ = సంస్కరించవలెను - అతః = దానినుంచి - శిశుం = ద్వితీయ శిశువులము - సర్వం = అంతయు | తత్ర = మందఫలసంస్కృత గ్రహమునందు - విదధీత = సంస్కరించవలెను - అసా = ఈగ్రహము - స్వరూపః = స్వప్రకృతి - భవేత్ = అగును || 10.

తా|| పృథమ శిశుకేంద్రమును అర్థించి మధ్యగ్రహమందు సంస్కరింపవలెను. ఈ సంస్కారగ్రహమువల్ల మందఫలమును సాధించి మందఫలమంతయు మధ్యగ్రహములోనే సంస్కరింపవలెను. మందఫలమంతయు శిశుకేంద్రములో విలోమముగా సంస్కరింపగా ద్వితీయ శిశుకేంద్రమగును. ఇందువల్ల వచ్చిన శిశుకేంద్రమంతయు మందఫలసంస్కార గ్రహములో సంస్కరించిన న్నుటయగును. ఈ మాడుసంస్కారములను మేషతులాశేంద్రముల నెఱిగి ధనబుణములు చేయవలెను. 10.

ద్వితీయ శిశుకేంద్ర సన్స్కారోదాహరణము.

పృథమ శిశుకేంద్రం ౮ - ౧౯ - ౫౯ - ౫౯ మందఫలంధనం - ౦ - ౮ - ౪౫ - ౫౯ గలప ౮ - ౨౮ - ౪౯ - ౪౯ యిది ద్వితీయ శిశుకేంద్రంబయ్యె. దీని భుజ రాశ్యాది ౩ - ౧ - ౧౪ - ౧౧ భాగాది ౯౧ - ౧౪ - ౧౧ ÷ ౧౫ = ౬ గతాంశము ౧ - ౧౪ - ౧౧ శేషము. ఏష్యాంశ ౩౬౫ గతాంశ ౩౨౫ అంతరం ౪౦ చే గుణింపగా ౪౯ - ౨౭ - ౨౦ ÷ ౧౫ = ౩ - ౧౭ - ౪౯ పదకము గలప + ౩౨౫ - ౦ - ౦ = ౩౨౮ - ౧౭ - ౪౯ + ౧౦ = ౩౨ - ౪౯ - ౪౭ ద్వితీయ శిశుకేంద్రంబు. మందసంస్కారములు ౮ - ౨౮ - ౪౯ - ౪౯ ద్వితీయ శిశుకేంద్రంబు ఋణం ౧ - ౨ - ౪౯ - ౪౭ తీసివేయ ౭ - ౧౯ - ౧౯ - ౫౯ న్నుటయగును.

బుధస్సుట సోదాహరణము.

(౧) బుధశిశుకేంద్రం ౭ - ౧ - ౩౮ - ౩౮ శిశుకేంద్రం - ౨౮ - ౨౧ - ౨౨ భుజభాగాదులు ౧౪౮ - ౨౧ - ౨౨ ÷ ౧౫ = ౯ గతాంశము - శేషము ౧౩ - ౨౧ - ౨౨ దీనిని గతగమ్యాంతరముల అంతరమగు ౪౦ చే గుణింప ౫౩౪ - ౧౪ - ౪౦ ÷ ౧౫ = ౩౫ - ౩౬ - ౫౮ ఋణపదకము గాన. పదక సంఖ్యయగు ౧౯౫ లో నుండి తీవచగా ౧౫౯ - ౨౩ - ౨ ÷ ౧౦ = ౧౫ - ౫౬ - ౧౮ దీని నగము ౭ - ౫౮ - ౯ ఋణశిశుకేంద్రం (తులాదిశేంద్రం) బుధనకు మధ్యగ్రహము రవిగాన రవిమధ్యగ్రహము ౫ - ౨౦ - ౫౫ - ౩౦ లో శిశుకేంద్రమును తీవచగా ౫ - ౧౨ - ౫౭ - ౨౧ పృథమ శిశుకేంద్రసంస్కారబుధుడు.

(౨) బుధమందోచ్చ ౭ - ౦ - ౦ - ౦ పృథమశిశుకేంద్రసంస్కారబుధుడు ౫ - ౧౨ - ౫౭ - ౨౧ తీవచగా ౧ - ౧౭ - ౨౩౯ మందశేంద్రము ౩ రాసులకు తక్కువగా నున్నందున ఇతేభుజ - దీనిభాగాదులు ౪౭ - ౨ - ౩౯ + ౧౫ = ౩ గతాంశము - శేషము ౨ - ౨ - ౩౯ గతగమ్యాంతరమగు ౫ చే భేంచి

౧౫ చే భాగింప ౦ - ౪౦ - ౫౩ పదకము ౨౮ గలప ౨౮ - ౪౦ - ౫౩ ÷ ౧౦ = ౨ - ౪ - ౫౩ మందఫలము బుధునికి గ్రహమగు మధ్యరవిలో మేషాదిశేంద్ర మగుటచే గలపగా రాశ్యాది ౫ - ౨౩ - ౪౭ - ౩౫ మందఫల సంస్కృత బుధు డయ్యెను.

(౩) పృథమ శిశుకేంద్రము ౭ - ౧ - ౩౮ - ౩౮ లో మందఫలము ౨ - ౪ - ౫౩ ను విలోమముగా సంస్కరింప ౬ - ౨౮ - ౪౬ - ౩౨ ద్వితీయ శిశుకేంద్ర ము - దీని భుజ ౫ - ౧ - ౧౩ - ౨౭ భాగాది ౧౫౧ - ౧౩ - ౨౭ ÷ ౧౫ = ౧౦ గతాం శము - శేషము ౧ - ౧౩ - ౨౭ దీనిని అంతరమగు ౬౬ చే భేంచి ౧౫ చే భాగింప ౫ - ౨౩ - ౧౧ పదకము బుణమగుటచే పదకమగు ౧౫౫ లో తీవచ ౧౪౯ - ౩౬ - ౪౯ + ౧౦ = ౧౪ - ౫౭ - ౪౦ శిశుకేంద్రము - మందఫల సంస్కృత బుధుడు ౫ - ౨౩ - ౪౭ - ౩౫ శేంద్రము తులాదియగుటచే తీవచగా ౫ - ౮ - ౪౯ - ౫౫ న్నుటయగును.

గురుస్సుటోదాహరణము.

(౧) శిశుకేంద్రము ౫ - ౨౦ - ౫౫ - ౩౦ మధ్యగురుడు ౧౧ - ౧ - ౪౩ - ౨౮ శేంద్రము ౬ - ౧౯ - ౧౨ - ౨ భుజ ౫ - ౧౦ - ౪౭ - ౫౮ భుజభాగాది ౧౬౦ - ౪౭ - ౫౮ ÷ ౧౫ = గతాంశ ౧౦ శేషము ౧౦ - ౪౭ - ౫౮ అంత రం ౩౦ ÷ ౧౫ = ౨ - ౩ - ౫౬ ఋణపదకమగు ౬౬ లో తీవచగా ౪౪ - ౨౪ - ౪ ÷ ౧౦ = ౪ - ౨౬ - ౨౪ అధికృతం ౨ - ౧౩ - ౧౨ ఋణం ౧౧ - ౧ - ౪౩ - ౨౮ లో తీవచ ౧౦ - ౨౯ - ౩౦ - ౧౬ శిశుకేంద్రసంస్కృతగురుడు.

(౨) మందోచ్చ ౬ - ౦ - ౦ - ౦ శిశుకేంద్ర సన్స్కృత గురుడు ౧౦ - ౨౯ - ౩౦ - ౧౬ తీవచ ౭ - ౦ - ౨౯ - ౪౪ శేంద్రము - దీనిభుజ ౧ - ౦ - ౨౯ - ౪౪ భుజభాగాది ౩౦ - ౨౯ - ౪౪ ÷ ౧౫ = ౨ గతాంశ శేషము, ౦ - ౨౯ - ౪౪ అంతరం ౧౨ ÷ ౧౫ = ౦ - ౨౩ - ౪౭ పదకము + ౨౭ - ౦ - ౦ = ౨౭ - ౨౩ - ౪౭ + ౧౦ = ౨ - ౪౪ - ౨౭ మందఫలం ఋణం - మధ్యగ్రహమగు ౧౧ - ౧ - ౪౩ - ౨౮ లో నుండి తీవచ ౧౦ - ౨౮ - ౫౯ ౬, మందఫల సంస్కృతగురుడు.

(౩) పృథమ శిశుకేంద్రం ౬ - ౧౯ - ౧౨ - ౨ మందఫలం ౨ - ౪ - ౫౩ విలోమముగా సంస్కరింప ౬ - ౨౮ - ౫౬ - ౨౪ శిశుకేంద్రం - దీనిభుజ ౫ - ౮ - ౩ - ౩౬ భుజభాగాది ౧౫౮ - ౩ - ౩౬ ÷ ౧౫ = ౧౦ గతాంశ శే షం ౮ - ౩ - ౩౬ అంతరం ౩౦ ÷ ౧౫ = ౨ - ౩ - ౧౨ పదకమగు ౬౬ లో

నుండి తివచగా ౪౯-౫౨-౪౮ ÷ ౧౦=౪-౫౯-౧౬ శిశువులం - మందల
సంస్కృత గురుడు ౧౦-౨౮-౫౯-౬ లో తివచ ౧౦-౨౩-౫౯-౫౦ స్థుట
గురుడు॥

శుక్రస్యాదాహరణము.

(౧) శిశువేంద్రము ౬-౧౧-౫౯-౫ భుజ ౫-౧౮ - ౧-౫౫ - భాగాది
౧౬౮-౦-౫౫ ÷ ౧౫ = ౧౧ ౫౮౦౯ - శేషము ౩-౦-౫౫ X అంతరము
౩-౨౬ ÷ ౧౫ = ౬౫ - ౩౧ - ౫౫ పదకము ౩-౨౬ లో తివచగా
౨౬౦-౨౮-౫ ÷ ౧౦ = ౨౬-౨-౪౮ ÷ ౨ = ౧౩ - ౧ - ౨౪ ఋణము-
౫ - ౨౦ - ౫౫ - ౩౦ లో తివచ - ౫ - ౩ - ౫౪ - ౬ శిశువుల సంస్కృత
శుక్రము.

(౨) మందోచ్చ ౩-౦-౦-౦ మందల సంస్కృత శుక్రము ౫ - ౩ -
౫౪-౬ తివచగా ౯-౨౨-౫-౫౪ మందేంద్రము - భుజ ౨-౦ - ౫౪ - ౬
భాగాది ౬౩ - ౫౪ - ౬ ÷ ౧౫ = ౫౮౦౯ - ౪ - శేషము ౩ - ౫౪ - ౬ X
అంతరము ౧ ÷ ౧౫ = ౦ - ౩౧ - ౩౬ పదకము ౧౪ కలవగా ౧౪ -
౩౧ - ౩౬ ÷ ౧౦ = ౧ - ౨౦-౯ మందలము ఋణము ౫-౨౦-౫౫-౩౦ లో
తివచగా ౫-౧౯-౨౮-౨౧ మందల సంస్కృత శుక్రము.

(౩) ప్రథమశిశువేంద్రము ౬-౧౧ - ౫౯-౫ మందలము-౧ - ౨౦ - ౯
తివచ - ౬-౧౩ - ౨౬-౧౪ ద్వితీయశిశువేంద్రము భుజ ౫ - ౧౬ - ౩౩ - ౪౬
భాగాది ౧౬౬ X ౩౩-౪౬ ÷ ౧౫=౫౮౦౯ ౧౧ శేషము ౧-౩౩-౪౬ X అంతర
ము ౩-౨౬ ÷ ౧౫=౩౩-౫౨-౫౨ ఋణపదకము ౩-౨౬ లో తివచగా ౨౯-౨-౨౮
÷ ౧౦=౨౯-౧౨-౧౨ శిశువులముతివచగా ౪ - ౨౦ - ౧౬ - ౯ ద్వితీయ
శిశువుల సంస్కృతశుక్రము ఈగ్రహమునకు అంతిమాంశమగు౧౧వ యంశమునచ్చి
నందున ముందు జెప్పబోవు శుక్రారయోచ్చలభవోంత్యతి శ్లో రీతిని నాల్గవసంస్కృ-
రము చేయగా శుక్రము స్థుటమగును. ఆశ్లోకమునద్దశే దానిగణితము వ్రాయఁ
బడెను.

శనిస్థుట స్యాదాహరణము.

(౧) శిశువేచ్చ ౫ - ౨౦ - ౫౫ - ౩౦ మధ్యకని. ౯ - ౧౯ ౪౩ - ౩౮
వేంద్రము ౮ - ౧ - ౧౧ - ౫౨ - భుజ ౩ - ౨౮ - ౪౮ - ౮ భుజభాగాది౧౮
౪౮ - ౪౮ ÷ ౧౫ = ౫౮౦౯ ౩ శేషం ౧౩ - ౪౮ - ౮ X అంతరం ౪ ÷

౧౫ = ౩ - ౪౦ - ౫౦ ఋణపదక మగు ౫౨ లో తివచగా ౫౩ = ౧౯ ౧౦
÷ ౧౦ = ౫ - ౧౯-౫౫ ÷ ౨ = ౨ - ౩౯ - ౫౩ ఋణం, మధ్య కనిలో తివచ
౯ - ౧౨ - ౩ - ౪౧ ప్రథమ శిశువులసంస్కృత కని.

(౨) మందోచ్చ ౮ - ౦ - ౦ - ౦ ప్రథమశిశువుల సంస్కృతకని ౯ - ౧౨ -
౩ - ౪౧ తివచగా ౧౦ - ౦౨-౫౬ - ౧౯ వేంద్రము - మందభుజ ౧ - ౧౩ -
౩ - ౪౧ భాగాది ౪౩ - ౩ - ౪౧ ÷ ౧౫ ౫౮౦౯ - ౩ - శేషము ౨ - ౩ -
౪౧ X అంతరం ౧౨ ÷ ౧౫ = ౨ - ౨౦ - ౧౦ - పదకమగు ౬౦ ౫౮౦౯ ౬౨ -
౨౦ - ౧౦ ÷ ౧౦ = ౬ - ౧౪ - ౧ మందలము ఋణము - ౯ - ౧౯ - ౪౩ -
౩౮ లో తివచగా ౯ - ౧౩ - ౨౯ - ౩౩ మందల సంస్కృతకని.

(౩) ప్రథమశిశువేంద్రము ౮ - ౧ - ౧౧ - ౫౨ మందలము విలోమ
ముగా సంస్కరింప ౮ - ౨ - ౨౫ - ౫౩ ద్వితీయశిశువేంద్రము ౩ - ౨౨ - ౩౪ - ౩
ఇదిభుజ. దీనిభాగాది ౧౧౨ - ౩౪ - ౩ ÷ ౧౫ = ౫౮౦౯ ౩ శేషము ౨ -
౩౪ - ౩ X అంతరము ౪ ÷ ౧౫ = ౨ - ౧ - ౬ పదకమగు ౫౩ లో నుండి
తివచగా ౫౪ - ౫౮ - ౫౪ ÷ ౧౦ = ౫ - ౨౯ - ౫౩ ఋణము - ౯ - ౧౩
౨౯ - ౩౩ లో తివచ ౯ - ౩ - ౫౮ - ౪౪ స్థుటకని.

రాశుకేతువులకు స్థుటము లేనందున మధ్యగ్రహములే స్థుటగ్రహములగును 10

లభ కుజశుక్రయోః పునః స్పష్టికరణ మాహ.

శ్లో॥ శుక్రారయో శ్చలభ వోంత్యగతో యదాంకః శేషాంశకా
శ్చవతితాః పృథగక్షభూభ్యః | యే ల్లాభ్యగో స్త్రివి
వృతా అస్యజోలక్షభక్తా దేయాస్వ శిశువులవ త్స్థుట
యో స్సుప్తా తౌ | 11.

టీ॥ యదా=ఎప్పుడు-శుక్రారయో= శుక్రగ్రహాలకు-చలభవః=ద్వితీయశిశువు
వేంద్రమునల్లఁ బుట్టిన - అంకః = అంకము, అంత్యగతః స్వాత్ = ౧౧ వదియగు తివ
రయంక మగునో (రదా = అప్పుడు) శేషాంశకాః=మిగిలిన భాగము - పృథక్ = పరి
తిగా (స్థాస్యాః=ఉంచబడవలెను) ఏకత్ర=ఒక ప్రతి-అక్షభూభ్యః = ౧౫లోనుంచి,
వతితాః = తివచబడవలెను (రయోః = మొదటిప్రతి తివచగా వచ్చిన శేషము ఈ
రండిటిలోను) దేవప్రతి-అల్పాః=రక్త-గాఢుడునో (తే=అది) భృగోః = శుక్రగ్రహ

కు - త్రివిధములు = 3 చేతభాగింపబడవలెను - అప్పుడు = అంగారకువకు - అక్ష
భక్తాః = ౫ చే భాగింపబడవలెను. (లే=అని) స్వశిఖిఫలవత్ = కమయొక్క శిఖి
ఫలమును ధనములుములు చేసినట్లుగానే స్ఫుటయో=స్ఫుటములయందు - దేయాః =
సంస్కరించవలెను (తదా=అప్పుడు) తా=అ కుశ్రహవాని, స్ఫుటా= స్ఫుట
గ్రహములు - భవతః = అగుచున్నార . 11

ఉపపత్తిః॥ ఏవం శిఖిఫలాంత్యాంకాగమే అంత్యాంత్యులసాను పాతా
త్ అంతరం జాతం - తద్భావముకుశ్రయో రేవాంకబహుత్వా దుక్తం - అశ్వినా మ
వ్యంతరమస్తీతస్త్విత్త్యాన్వీకృతం అంత్యాంతాః పంచవ్యధికతత (౧౭౫) మిత
శిఖిఫలకేంద్ర భాగాంతే అత్యధికతత (౧౦౦) భాగాంతేకూన్యం-౦-తుల్యః పంచదశ
భాగానాం మధ్యః సార్థాః సప్త ౭-౩౦ తేన్యంతరం భామస్య ౧-౩౦ కుశ్రస్య
౨-౩౦ అతోనుపాతార్థం సార్థే సప్తభాగాల్ప ప్రియోజనాత్ . పంచదశకుద్ధా
భాగాస్తయోరల్పాగృహీతాః . యది సార్థసప్తభాగై రంతరే భామకుశ్రయో
రతే లభ్యతే - తదావీధి ర్భాగైః ౩౦ - ఉభయత్రాపి సార్థసప్తభాగైః - స్వల్పాంతరే
గుణా గుణవతా గుణాభ్యా మపవర్తమాతా వాచా మంగళ గే కుక్ర ౩ అభ్యాంతే
అబ్ధభాగాః భావాః - ఫలం శిఖిఫలసంబంధిత్యాత్ స్పష్టయోః శిఖిఫల వర్ధనర్థం
కార్య మితుకపపన్నం - పరంతు అనేనాపి విశేషఫలన సంస్కృతా భామకుశ్రా
వహంతరితా దృశ్యతే - అంత్యాంకబాహుళ్యాత్ . - అత్యనుభీధిః ఏకాంత్యాం
కమధ్యేత్రిం శ్చతురో వా అంతా కృత్యా - శిఖిఫలసిద్ధిః కర్తవ్యా - ఫల సా
ధనార్థం నూత్రం మయోక్తం॥ శ్లో॥ కుజనితచపలాంకోఽంత్యస్తదా శేషభాగతిల
వమితగతాంక స్తత్పరాంతరేణ - వినిహతనిజశేషాదగ్ని ౩ భాగేన హీనః సచ
దశవిన్యూతః స్వాదంకతూర్వం ఫలం హి॥ శ్లో॥ శిఖింకాః కుసుతస్యగో జవమితా
ద్య్వంకేంద్ర వోగేంద్రీకాః - కూన్యాకాద్వికేరాశ్చఖం త్వధభృగో స్తర్కాశ్విరామా
స్తథా - కూన్యాంగాశ్విమితా గణాంబరదృశోఽబ్ధింద్రా నవాశ్వాశ్చఖం దేయం
తచ్ఛఫలం ఫలం హిసకలం మందస్థతే స్వాతుస్థిటః. 11.

తా. కుశ్రాంగారకులకు ద్వితీయ శిఖిఫలాంకము ౧౦ వది వచ్చినప్పుడు
అంక శేషభాగలను ప్రితిగానుంది ౧౫ భాగలలో తినిది యీ రెండింటిలో శేష
యల్పముగా నుండునో దానిని కుశ్రునకు ౩ చేతను, కుజానకు ౫ చేతను పాల్గొనగా
వచ్చిన భాగానిని ద్వితీయ శిఖిఫల సంస్కారములో వత్తేనే ధనములుములు నెఱిగి
సంస్కరింప స్ఫుటమగును. 11

ఉదాహరణము॥ కుశ్రునకు శేషాంకం ౧ - ౩౩ - ౪౬ వీనిని ౧౫ భాగల
లో తివచగా ౧౩ - ౨౬ - ౧౪ యీ రెండింటిలో ౧ - ౩౩ - ౪౬ అల్పముగాన
౧ - ౩౩ - ౪౬ ను ౩ చే భాగింప ౦ - ౩౧ - ౧౫ ఫలం - శిఖిఫలం ఋణము
గాన ద్వితీయ శిఖిఫల సంస్కారకుశ్రుకుడు ౪ - ౨౦ - ౧౬ - ౯ లో ఋణము
చేయ ౪ - ౧౯ - ౪౪ - ౫౪ స్ఫుటకుశ్రుకుడు, కుజానకు అంతిమాంక మివ్వడు
రానందున కుజానకు యీ వాల్లన సంస్కార మివ్వడక్కరలేదు॥ 11

అథ గ్రహాణాం మందగతి స్ఫుటానయనమాహ.

శ్లో॥ మాందాంకాంతరమార్కస్య స్పష్టరూపాణాంభ క్తంబాణనగైశ్చరైః
ఖరామైః । విద్యుగ్గోద్ధివిహతేషుభాజితం తద్దద్యాత్సాగ్విదితౌ
మృదుస్ఫుటానా॥ 12.

టీ॥ అర్కస్యస్పష్టరూపాం = శనికుజగురువులయొక్క - మాందాంకాంతరం =
మాందాంకములయొక్క అంతరము (శ్రీమేణ = వరుసగా) బాణనగైః = శనికి ౭౫
చేతను - శరైః = కుజానికి ౫ చేతను - ఖరామైః = గురునికి ౩౦ చేతను - భక్తం =
భాగింపబడవలెను. విద్యుగ్గోః = బుధకుశ్రులకు - ద్విహతేషు భాజితం అచే గుణిం
చి ౫ చే భాగింపబడవలెను. తత్ = అవిభక్తమగు కలాది-సాగ్విత్ = రవిచంద్ర
స్ఫుటాధ్యాయమందు జెప్పినరీతి కర్కష్యుకేంద్రీయము నెఱిగి గతా = మధ్యగతి
యందు - దద్యాత్ = సంస్కరించవలెను. సా = అది -మృదుస్ఫుటా = మందస్ఫు
టగతి (భవేత్ = అగును) 12

ఉపపత్తిః॥ ప్రితిపాదిత ప్రిమేయా - తథాపి కిందియచ్చతే - అత్యగ్రహఫలా
భావేగతిఫలం పరమం - గ్రహఫల పరమత్వే - గతిఫలాభావః - గ్రహఫలాభావము
భుజాదా - తత్రమాందాంకాంతరమపి పరమం - తత్రగతిఫలానిమాందాని పరమాణి
కలాదీని లక్షితాని - భామ ౫ - ౪౪ బుధ ౪ - ౪౪ గురు ౨౦ కుశ్ర ౨ - ౨౪ -
శని ౧౫ ఏభ్యోనుపాతః - యది మాందాంకాంతరేణ ప్రిథమాంకతుల్యేన ఏతాని తతే
జ్ఞేన కానీ తి - ఏక మిష్టమాందాంకాంతరం ఏభిః పరమఫలైర్జ్యోతిం - పరమ
మాంకాంకాంతరై రాధ్యాంకతుల్యై ర్భాజ్యం - ఏవం సర్వశ్రీ గుణావతా గుణే
సావకర్తితా వాతా భామాదీనాం హారః - భామస్య ౫ బుధస్య ౨ - ౩౦ గురోః
౩౦ కుశ్రస్య ౨-౩౦ శేషే ౭౫ ఏవంభామగురు శనికాం భారా నిరణయవా-

అతో మాందాంకాంతర మేభి ర్భాజ్యమితి=బుధశుక్రయోః సూరౌ సావయవావత
స్తా ద్వి ౨ సవయవా తాత సమా వేన ౫ అతస్తయో ద్విచతాశుగోద్భవమితి
ఏవ మేతత్ మందఫలం మధ్యమగతౌ జేయం = సామందస్పష్టగతి ర్భవ తీర్థ్యవప
న్నం—అత్యగతిఫలధనణత్వవాసనా పూర్వోక్తవ జ్ఞాతవ్యా॥ 12.

తా॥ శనిమజగురులయొక్క మందసంస్కారాంతరమును వరుసగా ౩౫-౫-
౩౦ చేత భాగింప లిప్తాది ఫలమగును. ఆయాగ్రహమధ్యగతిలో కర్కశుక్రరాది
కేంద్రముల నెఱిగి ధనరుణములు చేయవలెను. బుధశుక్రలకు మాందాంకాంతరమును
౨చే బెంచి ౫చే విధజింప వచ్చిన లిప్తాదిని, బుధశుక్రలకు గ్రహమగు రవి మధ్య
గతిలో సంస్కరింప మందస్ఫుటగతి యగును॥ 12.

ఉదాహరణము:-మజుడు = మాందాంకాంతరము ౨౪ ÷ ౫ = ౪ - ౪౦
ఫలముకర్కశుక్ర కేంద్రము గాన మందగతి ౩౧-౨౬ లోగలుప = ౩౬ - ౧౪ మజ
మందస్ఫుటగతి ..... బుధుడు - మాందాంకాంతరము ౫౫ ÷ ౫ = ౧౧
౦ - మకరాదికేంద్రము ఋణము మధ్యగతి ౫౦ - ౦ - ౨ - ౦ = ౫౭ - ౦ బుధ
మందస్ఫుటగతి=గురుడు - మాందాంకాంతరము ౧౨ ÷ ౩౦ = ౦ - ౨౪ ధనం=
మధ్యగతి - ౫ - ౦ + ౦ - ౨౪ = ౫ - ౨౪ గురుమందస్ఫుటగతి ... శుక్రగడు-
మాందాంకాంతరము ౧౫ ÷ ౫ = ౩ - ౨౪ ఋణము ౫౯౦ - ౦ - ౨౪ =
౫౯ - ౪౪ శుక్రమందస్ఫుటగతి - శని మాందాంకాంతరము - ౧౭ ÷ ౩౫ = ౦ -
౧౩ - మధ్యగతి ౨ - ౦ ఋణం - ౦ - ౧౩ = ౧ - ౪౭ శనిమందస్ఫుటగతి. 12.

అథ శీఘ్రస్ఫుటగత్యానయనమాహ.

శ్లో॥ భామాచ్చలాంకవివరం శరవృత్తస్వబాణం
శాఢ్యం త్రిహృత్ కృతవృత్తం ద్విగుణాత్కథక్రం
త ద్ధీనయ్యత్ త్మయచయే తు మృదుస్ఫుటా స్వా
త్స్వస్థాథచే ద్భవముఖా త్పతితా తు వక్త్రా॥ 13.

టీ॥ భామాత్ = అంగరమడు మొదలుకొని - చలాంకవివరం = ద్వితీయ శి
ఘ్రింకాంతరమును, శ్రిమేణ=వరుసగా (మజ, బుధ, గురు, శుక్ర, కనులకు) శర
వృత్ = మజునకు ౫ చేత భాగింపవలెను. స్వబాణం శాఢ్యం=బుధునకు ౭వ అం

తిరముయొక్క ౫ వ కంకు గలుపవలెను. త్రిహృత్ = గురునకు ౩ చేత భాగింప
వలెను. కృతవృత్తం = శుక్రనకు ౪ చేత భాగింపవలెను. ద్విగుణాత్కథక్రం=శనిశి
౨చే గుణించి ౫చే భాగింపవలెను. (లబ్ధము) (గతియొక్క శీఘ్రఫల మగును) త్మ
యచయే = త్మయవృద్ధులయందు, తత్ = ఆ శీఘ్రఫలమును, హీనయ్యత్=త్మయమం
దు ఋణమును, వృద్ధియందు ధనమును జేయవలయును. మృదుస్ఫుటాః = మందస్ఫు
టగురులు, స్వస్థాః = స్వస్థమైనవి, స్వాత్ = అగును, అథ = పిమ్మట (యదా=
యెప్పుడు, ఋణఫలం = ఋణఫలము) బహుచేత్=అధికమగునో (తదా=అప్పుడు)
ఋణాత్=ఋణములొందు, పతితా = మందస్ఫుటగతి, తివచబధిస్తదై (శేషము=
మిగిలినది) వక్త్రా = వక్రగతి, స్వాత్ = అగును. 18.

ఉపపత్తిః॥ అతోపపత్తి ర్గతి ర్మందఫలవత్ - అత్య శీఘ్రఫలానంతరం
గతేః శీఘ్రఫలం - తత్రానుసారః-యది పంచదశభాగ కలాపగ్రహణేన ౯౦౦ ఇదం
శీఘ్రింకాంతరం - తదా శీఘ్రికేంద్రగతికలాపగ్రహణేన కిమితి - తతః శీఘ్రింకా
నాం దశ ౧౦ గుణితత్వాత్ - తద్దశభి ర్భాజ్యం కలార్థంచ వస్త్యై గుణ్యః - ఏవం
శీఘ్రింకాంతరస్య హరః ౯౦౦౦ వస్త్యైర్గుణః గుణవరా గుణే నాప
వస్త్యై జాతో హరః ౧౫౦ కేంద్రగతి ర్ద్రణోఽస్తి-అత్య భావగురు శుక్రానాం కేం
ద్రగతిభి రేభిః ౨౦ - ౫౪ - ౩౭ సార్థశే ౧౫౦ హరేభ్యోజాతా హరాః ౫-
౩ - ౪ బుధకేంద్రగతి ర్ద్రణాః ౧౦౬ అత్యగుణవరా త్రింశతావంతితా - జాతో
గుణః ౬ హరః ౫ యో రాశిః వద్భి ౬ ర్ద్రణ్యలే - పంచ ౫ భి ర్భాజ్యలే స స్వ
బాణాంశాఢ్య ఏవభవతి - తదా శనేః కేంద్రగతిః ౫౭ అత్య గుణవరా గుణాథే
నాపవస్త్య - జాతో గుణః ౨ హరః ౫ అతో ద్విచతాశుభక్తం శీఘ్రింకాంత
రం శనే ర్గతిఫలం స్వా దిత్యవపన్నం - ఏవ మేతత్ మందఫలం మందస్పష్టగతౌ
జేయం - స్వస్థాస్యాదేవ - తత్యధనణోపపత్తిః - అంకాంతరే అగ్రేచేత్ త్మయః -
తదా గ్రహే స్వల్పఫలత్వాత్ గతిరపి న్యూనా-అగ్రేచే ద్వ్యధిస్తదా గ్రహే ఫ
లాధికత్వాత్ స్వస్థగతి రధికా - అతః త్మయవృద్ధౌ ఋణధనసంయక్తాచేత్ ఫలం
మందస్పష్టగతే ర్మశుభ్యతి-తదా విపరీతకోభనేన విపరీతగతి ర్వక్త్రాగతిర్భవతీర్థ్య
వపన్నం - వక్రగ్రహవాసనా మగ్రేనవిస్తరాం వక్ష్యామః॥

తా॥ కిష్కంధి స్థూటముచేయటకు ద్వితీయ శిఖ్రాంతికరమును కుజునకు
 ౫ చేత భాగించవలెను, బుధునకు ౫ వ వంతు కలుపవలెను, గురునకు ౩ చేతను,
 శుక్రునకు ౪ చేతను భాగించవలెను. శనికి ౨ చేత బెంచి ౫ చేత భాగించవలెను.
 తిప్రాదిఫలము వచ్చును. ఆ ఫలము ధనములును పదకముల నెట్టిని మందస్థూటగతిలో
 సంస్కరింపవలెను, స్థూటగతియగును. మందస్థూటగతికంటె ఈ ఫలము అధికమ
 యియును చేయవలసియున్నప్పుడిఫలములో మందస్థూటగతిని తివచగా వక్షగతి
 యగును॥ 18.

ఉదాహరణము ॥ కుజశిఖ్రాంతికరము $౪౦ + ౫ = ౪౫$ ధనము. మందస్థూటగతి
 $౩౬ - ౧౪$ లో ౫ లుప $౪౪ - ౧౪$ స్థూటగతి॥ బుధశిఖ్రాంతికరం $౬౬ + ౫ = ౭౧$
 ౧౩ కలుప $౭౪ - ౧౨$ మందస్థూటగతికంటె సధికమై ఋణమగుచుగాన $౭౪ - ౧౨$
 $౫౭ - ౪ = ౫౩ - ౪$ వక్షగతి ... .. గురుశిఖ్రాంతికరం $౩౦ +$
 $౩ = ౩౩ - ౦$ మందస్థూటగతికంటె సధికమై ఋణముగాన $౩౩ - ౦ - ౫౭ - ౨౪ =$
 $౪ - ౩౬$ వక్షగతి॥ శుక్రునకు అంతిమాంశమగుటచేత ముందుచెప్పబోవు శ్లోకము
 నందు వ్రాయబడును. శని శిఖ్రాంతికరము $౪ \times ౨ + ౫ = ౧౩$ ఋణము
 $౧ - ౪౭$ మందస్థూటగతి యందులో తివచ $౦ - ౧౧$ ఋణగతి వక్షము వదలి
 ఋణగతికి వచ్చినది॥ 18.

కుజ బుధ శుక్రాణాం గతివిశేష మాహ.

శ్లో॥ కుజబుధ భృగుజానాం చేచ్ఛలాంకోంతిమస్సాన్వద్దశహత
 పరిశేషాంశానగాద్యగ్నిభక్తాః ఫలమిషుదహనైర్యుక్త
 ప్రగోభి ప్రైబాతైర్భవతి గతిఫలం తత్ స్యాత్తదా నైవ
 పూర్వమ్॥ 14.

టీ॥ కుజబుధ భృగుజానాంచేత్ = కుజబుధ శుక్రులన్ననో, చలాంశా =
 ద్వితీయ శిఖ్రాంత్యము (యదా = ఎప్పుడు) అంతిమస్సాన్వత్ = కడపటిదయిన ౧౧వది
 యగునో - తదా అప్పుడు - దశహత పరిశేషాంశా - దశహత = ౧౦ చే గుణించ
 బడిన - పరిశేషాంశా = అంశశేషభాగలు (కృమేణ = వరుసగా) నగాద్యగ్ని
 భక్తాః = నగ కుజునకు ౭ చేతను, అగ్ని = బుధునకు ౭ చేతను, అగ్ని = శుక్రునకు

౩ చేతను, భక్తాః = భాగించబడినవై, ఫలం = విభక్తము (వరుసగా) ఇషుదహనైః =
 కుజునకు ౩౫ చేతను, సప్రగోభి = బుధునకు ౯౭ చేతను, త్రిబాతైః = శుక్రునకు
 ౫౩ చేతను, యుక్త = కలుపబడినవై, తత్ = అమొత్తము, గతిఫలం = గ్రహము
 యొక్క శిఖ్రాస్థూటగతిఫలము = స్యాత్ = అగును, పూర్వం వివ = ముందురీతి
 వలెనే, న = కాదు. 14.

తా॥ కుజబుధ శుక్రులకు అంతిమాంశము వచ్చినప్పుడు అంశశేషభాగలు
 ౧౦ చే బెంచి కుజునకు ౭ చేతను, బుధునకు ౭ చేతను, శుక్రునకు ౩ చేతను విభ
 జింప విభక్తముగు తిప్రాదిలో కుజబుధ శుక్రులకు వరుసగా $౩౫ - ౯౭ - ౫౩$ కలుప
 శిఖ్రాగతి ఫలమగును. దీనిని మందస్థూటగతిలో ఋణధనముల నెట్టిని సంస్కరించ
 స్థూటగతి యగును గాని మొదటఁజెప్పిన రీతికాదు. 14.

ఉదాహరణము, శుక్రునకు అంతిమాంశము వచ్చినందున శుక్రుగతిచేయువిధము
 ౫౭ అంశశేషభాగలు $౧ - ౩౩ - ౪౬ \times ౧౦ + ౩ = ౫ - ౧౨ + ౫౩ - ౦ =$
 $౫౪ - ౧౨$ ఋణము గాన మందస్థూటగతి $౫౪ - ౪౪ - ౪౭$ లో తివచగా $౦ - ౩౭$
 ఋణగతి॥ 14.

అత్యంతిమో దాహరణము.

గ్రహముల శ్రేణు.	మధ్యగ్రహములు.	స్కృతుగ్రహములు.	కేంద్రములు.	స్కృతుగ్రహములు.	చంద్రునిగ్రహము.
రవి	౧౧-౧౦-౨౩-౩౦	౧౧-౧౦-౨౩-౩౦	౧౧-౧౦-౨౩-౩౦	౧౧-౧౦-౨౩-౩౦	౧౧-౧౦-౨౩-౩౦
బుధ	౧౧-౧౦-౨౩-౩౦	౧౧-౧౦-౨౩-౩౦	౧౧-౧౦-౨౩-౩౦	౧౧-౧౦-౨౩-౩౦	౧౧-౧౦-౨౩-౩౦
శుక్ర	౧౧-౧౦-౨౩-౩౦	౧౧-౧౦-౨౩-౩౦	౧౧-౧౦-౨౩-౩౦	౧౧-౧౦-౨౩-౩౦	౧౧-౧౦-౨౩-౩౦
మంగళ	౧౧-౧౦-౨౩-౩౦	౧౧-౧౦-౨౩-౩౦	౧౧-౧౦-౨౩-౩౦	౧౧-౧౦-౨౩-౩౦	౧౧-౧౦-౨౩-౩౦
బుధ	౧౧-౧౦-౨౩-౩౦	౧౧-౧౦-౨౩-౩౦	౧౧-౧౦-౨౩-౩౦	౧౧-౧౦-౨౩-౩౦	౧౧-౧౦-౨౩-౩౦
శుక్ర	౧౧-౧౦-౨౩-౩౦	౧౧-౧౦-౨౩-౩౦	౧౧-౧౦-౨౩-౩౦	౧౧-౧౦-౨౩-౩౦	౧౧-౧౦-౨౩-౩౦
మంగళ	౧౧-౧౦-౨౩-౩౦	౧౧-౧౦-౨౩-౩౦	౧౧-౧౦-౨౩-౩౦	౧౧-౧౦-౨౩-౩౦	౧౧-౧౦-౨౩-౩౦
బుధ	౧౧-౧౦-౨౩-౩౦	౧౧-౧౦-౨౩-౩౦	౧౧-౧౦-౨౩-౩౦	౧౧-౧౦-౨౩-౩౦	౧౧-౧౦-౨౩-౩౦
శుక్ర	౧౧-౧౦-౨౩-౩౦	౧౧-౧౦-౨౩-౩౦	౧౧-౧౦-౨౩-౩౦	౧౧-౧౦-౨౩-౩౦	౧౧-౧౦-౨౩-౩౦
మంగళ	౧౧-౧౦-౨౩-౩౦	౧౧-౧౦-౨౩-౩౦	౧౧-౧౦-౨౩-౩౦	౧౧-౧౦-౨౩-౩౦	౧౧-౧౦-౨౩-౩౦

అభినవత్ర పాద భువనకానామ.

రామాభినవశ్చ రసశూన్య యుగాభ్యుచందో
విశ్వాభినవశ్చ సృజశూన్య కృతాభ్యుచందో
రామాభ్యుభాషీ రసనేత్ర భవారతింశ
సృజత్రపాద గ్రహచార భువనశ్చ వింద్యాః

రామాభినవశ్చ రసశూన్య యుగాభ్యుచందో రామాభినవశ్చ = ౩, భవశ్చ = ౨౦ (౩ - ౨౦) రస = ౨ కూన్యయు = ౪౦ (౨ - ౪౦) అభ్యుచందో = ౧౦ - ౦ విశ్వాభినవశ్చ సృజశూన్య కృతాభ్యుచందో విశ్వాభినవశ్చ = ౧౩ భవశ్చ = ౨౦ (౧౩ - ౨౦) సృజ = ౧౨ కూన్యయు = ౪౦ (౧౨ - ౪౦) అభ్యుచందో = ౨౦ - ౦ రామాభ్యుభాషీ రసనేత్ర భవారతింశ, రామాభ్యుభాషీ = ౨౩, భాషీ = ౨౦ (౨౩ - ౨౦) రసనేత్ర = ౨౨, భవారతి = ౪౦ (౨౨ - ౪౦) త్రింశత్ = ౩౦ - ౦ (ఏతే = ౩౦) సృజత్ర పాదగ్రహచార భవారతింశ, సృజత్రము = ౩౦, పాద = పాదములయందు గ్రహ సంఖ్య = గ్రహసంఖ్యములు. ల. భవారతి = భవములు (అని) విద్యాః = తెలియదలను.

రామాభినవశ్చ రసశూన్య యుగాభ్యుచందో రామాభినవశ్చ = ౩, భవశ్చ = ౨౦ (౩ - ౨౦) రస = ౨ కూన్యయు = ౪౦ (౨ - ౪౦) అభ్యుచందో = ౧౦ - ౦ విశ్వాభినవశ్చ సృజశూన్య కృతాభ్యుచందో విశ్వాభినవశ్చ = ౧౩ భవశ్చ = ౨౦ (౧౩ - ౨౦) సృజ = ౧౨ కూన్యయు = ౪౦ (౧౨ - ౪౦) అభ్యుచందో = ౨౦ - ౦ రామాభ్యుభాషీ రసనేత్ర భవారతింశ, రామాభ్యుభాషీ = ౨౩, భాషీ = ౨౦ (౨౩ - ౨౦) రసనేత్ర = ౨౨, భవారతి = ౪౦ (౨౨ - ౪౦) త్రింశత్ = ౩౦ - ౦ (ఏతే = ౩౦) సృజత్ర పాదగ్రహచార భవారతింశ, సృజత్రము = ౩౦, పాద = పాదములయందు గ్రహ సంఖ్య = గ్రహసంఖ్యములు. ల. భవారతి = భవములు (అని) విద్యాః = తెలియదలను.

[illegible]

ఈ ధ్రువమువలన స్ఫుటగ్రహమునుజూచి ఏరాశిలో ఏ నక్షత్రములో ఏపాదములోనున్నది సులభముగాఁ దెలిసికొనఁదగును.

[illegible]

ఈ ధృవమువలన స్ఫుటగ్రహమునుజూచి ఏ రాశిలో ఏ నక్షత్రములో ఏపాదములనున్నది సులభముగాఁ దెలిసికొనఁదగును.

అథ పాదప్రవేశానయన మాహ.

శ్లో॥ గ్రహభాగాదికం హీనం నక్షత్రపువకే తతః ।

గత్యాప్తాచ ఫలం యుక్తం దినాదీన్ స్ఫుటవాసరే ॥

టీ॥ నక్షత్రపువకే - నక్షత్రపాదధ్రువకములోనుండి, గ్రహభాగాదికం = గ్రహముయొక్క భాగాదిని, హీనం = తీవచవలెను, తతః = పిమ్మట, గత్యాప్తా = గతిచేత భాగింపఁగా వచ్చిన, ఫలం = దినాదిఫలమును, స్ఫుటవాసరే = స్ఫుటపర్వ దినముతో, దినాదీన్ = దిన, గడియ, విగడియలను, యుక్తం = కలుపవలెను.

తా॥ నక్షత్రపువకములోనుండి గ్రహభాగాదులను తీసిది ఆగ్రహస్ఫుటగతి చేత భాగింపగా వచ్చిన దిన, గడియ, విగడియలను స్ఫుటదినమందలి వారముతో కలుప వ్రేవేవారగడియాయల వచ్చును.

ఉదాహరణము॥ స్ఫుటకుజాడు ౩ - ౧౯ - ౧౯ - గేర స్ఫుటగతి ౪౪ - ౧౪ చక్రగీత్యా జ్యేష్ఠావృధమపాదములో నుండెను. ధ్రువకం ౨౦ - ౦ - ౦ గ్రహభాగాది ౧౯ - ౧౯ - గేర తీవచఁగా ౦ - ౪౦ - ౬ నిలిప్తలు ౨౪౦౬ గతి నిలిప్తలు ౨౬౫౪ చేభాగింప వారం గడిగేర విగ ౨౩ ఆశ్వయుజకుక్ష ౧౫ మంగళ వారము గాన, వారసంఖ్య ౩ కలుప ౩ - గేర - ౨౩ అనఁగా మూడవదియైన మంగళవారము దినమున గడి ౫౪ - ౨౩ (ఈదినముననే) ౫౪ - ౨౩లకు జ్యే ౨ కుజః, అని ప్రవేశము వేసికొనవలెను. ఇదివిష్యప్రవేశము, గతప్రవేశమున కుదాహరణము స్ఫుటకుజాడు ౩ - ౧౯ - ౧౯ - గేర ధ్రువకము భాగాది ౧౬ - ౪౦ - ౦ తీవచ ౨ - ౩౯ - గేర నిలిప్తలు ౯౫౯౪ + గతినిలిప్తలు ౨౬౫౪ = వారాది ౩ - ౩౬ - ౫౩ దీనిని స్ఫుటపర్వవారము ౩ - ౦ - ౦ లో నుండి తీసివేయగా వారాది ౬ - ౨౩ - ౩ ఆశ్వయుజ కు ౧౧ కుక్రవారము. జ్యే ౧ కుజః ౨౩ - ౩ అని మొకకు జేయ వలెను. ఇట్లు అన్నిగ్రహములకు ప్రవేశములు వేసికొనవలయును. పంచాంగము చేయువారలు ప్రతిదినమును గ్రహస్ఫుటమును జేయఁ బూనినచో మిగులగచ్ఛతరం బగును గాన ప్రతిపూర్ణిమ-అమావాస్యపర్వములకు ముందఁ జెప్పబోవు పక్ష మధ్యగతులను ఆయా మధ్యగ్రహములకు గలిపి స్ఫుటముఁజేసి ప్రవేశమునకు పర్వాంతర చాలనము చేసిన ముఖసాధ్యం బగును.

అథ పర్వాంతర చాలనానయన మాహ.

శ్లో॥ స్ఫుటద్వయో నైవంతరాంశ్చ లిప్తావక్షుద్వి నైర్భజేత్ ।

శేషంనాద్యాదికంకార్యం పక్షభుక్తిర్విధీయతే ।

పక్షభుక్తి వివాద్యైశ్చ భపాదధ్రువకంభజేత్ ।

వారనాద్యాదికం యుక్తం ప్రవేశే గతపర్వకే ॥

టీ॥ స్ఫుటద్వయో = గత్యైవ పర్వముల స్ఫుటగ్రహములయొక్క అంతరాక = అంతరమగు, లిప్తా = లిప్తలను, పక్షుద్వి = ఆ పర్వపక్ష దినములచేత, భజేత్ = విభజింపవలెను, శేషం = మిగిలినవానిని, నాద్యాదికం = విగడియలగునట్లుగా, కార్యం = చేయవలెను. పక్షభుక్తి = పక్షగతి, విధీయతే = నిర్ణయింపఁ బడుచు న్నుది, భపాదధ్రువకం = నక్షత్రపాదధ్రువకము, పక్షభుక్తివివాద్యైః = పక్షగతి వివాదికలచేత, భజేత్ = భాగింపవలెను, గతపర్వకే = గతపర్వమందలి, ప్రవేశే = ప్రవేశదినాదికముతో, వారనాద్యాదికం = వారము, గడియ, విగడియలు, యుక్తం = కలుపవలెను॥

తా॥ గత్యైవ పర్వముల అంతర్లిప్తలను పక్షదినములచే విభజింప పక్షగతి యగును. నక్షత్రపాదధ్రువకమును ౧౨౦౦౦ విలిప్తలనుపక్షగతి విలిప్తలచేత భాగింప దినములు, గడియలు - విగడియలు వచ్చును. ఈ లభ్యమును మొదటి ప్రవేశమునకు పాదసంఖ్యల ప్రకారము కలుపుకొనుచుండిన పర్వాంతర ప్రవేశములు వచ్చును॥

ఉదాహరణము॥ ఆశ్వయుజ కు ౧౫ మంగళవారము మధ్యకుజాడు ౯ - ౦ ౫౪ - ౩౫ ఈ బ ౩౦ మంగళవారము ఇందలి పక్షదినములు ౧౪౫ కుజాని మధ్యగతి ౦ - ౩ - ౨౦ - ర మధ్యరవి పక్షగతి సహితరాశ్యాది ౬ - ౪ - ౪౩ - ౨౨ చాలితకుజః ౯ - ౫ - ౧౫ - ౩౯ - స్ఫుటకుజః ౩ - ౨౯ - ౩౭ - ౪౫ స్ఫుటగతి ౪౦ - ౧౯ ॥ ప్రవేశము అమావాస్యమంగళవారము ౫ ౩౨ - ౧౫ లకు మూలా ౧ కుజః ఇప్పుడు పూర్ణిమామావాస్య లకు మధ్య ప్రవేశములు వేయవలెను. పూర్ణిమాదినమున ౫ ౫౪ - ౨౩ లకు జ్యే ౨ కుజః అని యుండినందున నిక ౩ - ౪ పాదముల ప్రవేశములువేయువిధము..... బ౩౦ మంగళవారము స్ఫుటకుజాడు ౩ - ౨౯ - ౩౭ - ౪౫ కుంగి మంగళవారముస్ఫుట కుజాడు ౩ - ౧౯ - ౧౯ - ౫౪ - స్ఫుటాంతరము ౦ - ౧౦ - ౧౩ - ౫౧ దీనిలిప్తలు ౬౧౩ + పక్షదినములు ౧౪ - ౪౪ - ౭ - పక్షగతి దీనివిగడియలు ౨౬౪౭ - పాదప్రమాణ విగడి యలు ౧౨౦౦౦ లను భాగింప వారాది ౪ - ౩౨ - ౦ - కుంగి మంగళవారము వారాది ప్రవేశము ౩ - ౫౪ - ౨౩ - జ్యే ౨ కుజః దీనికి ౪ - ౩౨ - ౦ కలుప ౧ - ౨౬ - ౨౩ - అనఁగా బ ౫ ఆదివారము జ్యే ౩ కుజః ౨౬ - ౨౩ - ౦ - ౩ - ౨౦ - ౦ కలుప ౫ - ౫౪ - ౨౩ అనఁగా బ ౯ గురువారం జ్యే ౪ కుజః పిమ్మట బ ౩౦ మంగళవారము మూ ౧ కుజః అని యున్నది.

గ్రామాములపట్ల మధ్యగతి చక్రము

9

	7 దినములకు	8 దినములకు	9 దినములకు
ర	0-౬-౧౩-౫౬	0-౭-౫౩-౪	0-౮-౫౬-౮
కు	0-౩-౪0-౨	0-౪-౧౧-౨౮	0-౪-౪౨-౫౬
బు	0-౨౧-౪౪-౪౮	0-౨౪-౫౧-౧౨	0-౨౭-౫౭-౩౬
గు	0-0-౩౫-0	0-0-౪0-0	0-0-౪౫-0
ఘ	0-౪-౧౯-0	0-౪-౫౬-0	0-౫-౩౩-0
ఙ	0-0-౧౪-0	0-0-౧౬-0	0-0-౧౮-0
చా	0-0-౨౨-౦౭	0-0-౨౫-౮	0-0-౨౮-౩౯

20 చిల్లరై (౫) పృథ్వీ పు బ ము .

గ్రామాములపట్ల మధ్యగతి చక్రము

గ్రామాముల	౧౩ దినములకు	౧౪ దినములకు	౧౫ దినములకు	౧౬ దినములకు
ర	0-౧౨-౪౮-౪౪	0-౧౩-౪౭-౫౨	0-౧౪-౪౭-౦	0-౧౫-౪౬-౮
కు	0-౬-౪౮-౩౮	0-౭-౨౦-౪	0-౭-౫౧-౩౦	0-౮-౨౨-౫౬
బు	0-౧0-౨౩-౧౨	0-౧౩-౨౯-౩౬	0-౧౬-౩౬-౦	0-౧౯-౪౨-౨౪
గు	0-౧-౫౦	0-౧-౧౦-౦	0-౧-౧౫-౦	0-౧-౨0-౦
ఘ	0-౮-౧౦-0	0-౮-౩౮-౦	0-౯-౧౫-౦	0-౯-౫౬-౦
ఙ	0-౦-౨౨-౦	0-౦-౨౮-౦	0-౦-౩౦-౦	0-౦-౩౨-౦
చా	0-0-౪౧-౨౩	0-౦-౪౪-౩౪	0-౦-౪౭-౪౫	0-౦-౫0-౫౬

20 చిల్లరై (౫) పృథ్వీ పు బ ము

అన్ని గ్రామాములకు కక్షవధ్య గ్రామాములలో ఈపక్షధుప్రవక్తములను గలుపుకొనవలయును.
రాహుపులో నుండి తీసివేయవలయును. మధ్య గ్రామాములగును.

౧౭

అథ వక్రీ వక్రీత్యాగ జ్ఞానార్థం కేంద్రీభాగానాహ.

శ్లో॥ త్రిన్వయైః శరజష్టుభి శ్చరారైః ర్మగభూపై త్రిభువైః క్ర
మాత్యుజాద్యైః | చలకేంద్రీలవైః ప్రియాంతి వక్రీం భగణాత్తైః
పతితై ర్వ్రీజంతి మార్గమ్॥ 15.

టీ॥ కుజాద్యైః = కుజుడు మొదలగు గ్రహములు, క్రిమాత్ = వరుసగా,
త్రిన్వయైః = ౧౨౩ అయినట్లువంటియు, శరజష్టుభిః = ౧౪గి శరారైః = ౧౨గి,
వగభూపైః = ౧౬గి త్రిభువైః = ౧౦౩ అయినట్లువంటియు, చలకేంద్రీలవైః = ద్వి
తీయ శీఘ్రకేంద్రభాగలచేత, వక్రీం = వక్రమును, ప్రయాంతి = పొందుచున్నాయ(కథా =
అప్రకారము) భగణాత్ = భగణభాగలగు ౩౬౦ నుండి, పతితైః = తివచబడిన,
తైః = అభాగలచేత, మార్గం = ఋజుగతిని, వ్రీజంతి = పొందుచున్నారు. 15.

ఉపపత్తిః॥ గ్రహస్య వక్రీరంభే మార్గారంభే చ గతిః శూన్యాయ దోచ్చ
గతినమా కేంద్రగతి సైదేవ అత్ర గ్రహణాం శీఘ్రోచ్చాగతిఃకాతే వా ౨న్దితయాస్య
వక్రకేంద్రీగతిత్యయాభవిత్యం అతోదాహరణార్థం శూన్య శీఘ్రోచ్చాగతిఃకాతే
తథా తస్య మధ్యమాగతిః ౩౦-౨౬ కేంద్రీగతిః ౨౭-౨౨ ఇయం తథా శీఘ్రఫల
జాటిజ్యయా గుణ్యా శీఘ్రోచ్చాగతి భాగ్యా యథా ఉచ్చాగతిః సమా స్యాత్ తచ్చీఘ్ర
ఫలం కస్మాత్కేంద్రాత్ సిద్ధ్యంతి విలోమేన శీఘ్రకేంద్రీయాయతే అతిస్తే శీఘ్ర
కేంద్రాంతాః సిరాఉతాః తివచ చక్రీకుద్ధాః మార్గైస్యైః యతిశ్చైవ మధ్య ద్వివారు
గతే రభావః॥ 15.

తా॥ ద్వితీయ శీఘ్రకేంద్రీభాగలు కుజానికి ౧౬౩, బుధునకు ౧౪౩, గురునకు
౧౨౩, శుక్రానకు ౧౬౩, శనికి ౧౦౩, అయినప్పుడు వక్రీములు కలుగును. చక్రీ
భాగలగు ౩౬౦ లో నుండి యీ వక్రీభాగలను తివచగా కుజాదులకు వరుసగా
వచ్చిన ౧౬౩-౨౦౩-౨౩౩-౧౬౩-౨౪౩ భాగలగునప్పుడు వక్రీమునదలి ఋజుగతి
పొందుదురు. బుధకుక్రీతనులకు నిందలి శీఘ్రఫలమునకు ౨౦౩-౧౬౩-౨౪౩ =
కేంద్రీభాగలు వచ్చినందున వక్రీత్యాగ గణితముఁ జేయవలసి యుండెను. ప్రివేళ
గణితము ౧౮ శ్లోకములో నుండి వచ్చిన నీయదాహరణము ఆశ్లోకమునందే వ్రాయ
బడును. 15.

అథ కుజగురు శనీనాముదయాస్తమయ భాగనిర్ణయ మాహ.

శ్లో॥ షీతిజో ౨ష్టయ మైరుదేతి పూర్వేగురు రింద్రై రవిజస్తుసప్త చంద్రైః
స్వస్వాదయ భాగ సంవిహితై ర్భగణాం శై రచరత్రీయాంతిచాస్తమ్॥ 16

టీ॥ షీతిజః = అంగారకుడు, ౨ష్టయమైః = ౨౮ భాగలచేతను, గురుః =
బృహస్పతి, ఇంద్రైః = ౧౪ భాగలచేతను, రవిజస్తు = శనియైతే, సప్తచంద్రైః =
౧౭ భాగలచేతను, పూర్వే = తూర్పుదిశయందు, ఉదేతి = ఉదయమును పొందునవి,
స్వస్వాదయ భాగ సంవిహితైః - స్వస్వ = తమతమ, ఉదయభాగ = ఉదయభాగల
చేత, సంవిహితైః = తివచబడి నట్లువంటి, భగణాంశైః = భగణభాగలగు, ౩౬౦
చేత - అచరత్రీ = పశ్చిమదిశయందు, అస్తం = అస్తమయమును, యాంతి = పొందు
చున్నారు. 16

ఉపపత్తిః॥ పూర్వవక్ర-క్షానీచోచ్చవృత్త ప్రితిమందలాని వినిదిశేత్ -
భౌమగురుశనీశాం రవిః శీఘ్రోచ్చ-బుధకుక్రీయో రవి సాధిత మస్తి - అతోరవః
సమనూత్రీస్థో యదా గ్రహణో భవతి - తదా పర మో ౨స్తమయః - తదాద్యంతో
కాలాంత భవతః - అత ఏవోదయాస్తమయే రవే రస్తమానాంతరం గ్రహణో నద్య
శ్యతే - శీఘ్రోచ్చాత్ - రవి రస్త మాసాదయతి - తేన పశ్చాదస్తః - ఉదయే శీఘ్ర
త్వాత్ - రవే రుదయాత్ ప్రిథమం దృశ్యతే - తస్మా త్ప్రిగుదయ ఇత్యు
పవన్నం - బుధకుక్రీతు వక్రీజో పశ్చాదస్తం వ్రీజతః - తయో ద్విలోమగతిత్వా
ద్రవేపాగ్నిగతిత్వాచ్చ అతయేవవక్రీజోః పాగ్నిగుదయః - తయోరపరగతిత్వాద్రవే
పాపాగ్నిగతిత్వాత్ - య దాధికగతి భవతి స్తదా శీఘ్రోచ్చాత్ రవి మాసాద
యతః - తస్మాత్పూర్వాస్తః తా వేన శీఘ్రగతిత్వాత్ మార్గం త్యక్త్యా అగ్రితో
గచ్ఛతః - అత ఏవాస్తంక్షతే ౨శ్చై పశ్చిమాయాం తయోరుదయః - ఉదయాస్తా
ధ్యాయే యేకాలాంతాః ఉక్తాః సృష్ట్యర్థా త్తదంతంతరే గ్రహే ఉదయో ౨
స్తావాస్తాత్ సమూహః - ఇహ యచ్చీఘ్రకేంద్రీ ముక్తం తస్మిందస్యప్రమధ్యార్థాం
తరం స్యాత్ - యథా భౌమ స్యాష్టావింశతిభాగైః ఏకాదశభాగాః ఫలం త్రైధికో
భౌమ ౨ర్థా ద్యావవృద్ధ్యతే తావత్సప్తదశ ౧౭ భాగా భవంతి - అతస్మాదత్
కేంద్రీ ఉదయః ఏభిశ్చక్రీకుద్ధై రస్త స్యాత్ - యతోత్రైభిర్భాగైః ౩౩౨ ఫల
మేకాదశభాగాః త్రైధికో ౨ర్థా ద్యావవృద్ధ్యతే తావత్సప్తదశభాగాంతరం స్యాత్
ఏవంసర్వేషాం. 16

తా॥ ద్వితీయ శీఘ్రకేంద్రీ భాగలు కుజానికి ౨౮ గురునకు ౧౪ శనికి ౧౭
అయినప్పుడు తూర్పున ఉదయించెదరు. ఈ యుదయభాగలను ౩౬౦ భాగలలో
నుండి తివచగా వచ్చిన ౩౩౨-౩౪౬-౩౪౩ చేత కుజగురుశనీలపదమటనస్త
మింతురు. 16

అథ బుధశుక్రయో రుదయాస్తమయభాగా నాహ.

శ్లో॥ ఖశరైశ్చ జనైః పశ్యేజ్ఞభృగౌర్వరుదయోఽస్తోఽక్షుదినై ర్మ
గాదిభూభిః । ఉదయోఽక్షునఖై త్ర్యహిందుభిః పౌగస్తా దిగ్దహ
నైశ్చమన్సురై సాన్యతే ॥ 17

టీ॥ జ్ఞభృగౌః = బుధశుక్రలకు (వరుసగా) ఖశరైః = ౫౦ భాగలచేతన,
జనైః = ౨౪ భాగలచేతన, పశ్యే = పడమటదిశయందు, ఉదయశ్చ = ఉదయము
న, అక్షుదినైః = ౧౫ భాగలచేతన, సగాదిభూభిః = ౧౭౭ భాగలచేతన -
(పశ్యే = పశ్చిమదిశయందు) అస్త్రః = అస్తమయమును, సాన్యతే = అగును, అక్షునఖైః
= ౨౦ భాగలచేతన, త్ర్యహిందుభిః = ౧౩ భాగలచేతన, (పౌగ్ = తూర్పుదిశయందు
ఉదయశ్చ = ఉదయమును, దిగ్దహనైః = ౩౦౦ భాగలచేతన, మన్సురైః = ౩౩౬
భాగలచేతన, పౌగ్ = తూర్పున, అస్త్రః = అస్తమయమును, సాన్యతే = అగును,
ఉపపత్తిః పూర్వమేవోక్తం ॥ 17.

తా॥ బుధుడు ౫౦ భాగలచేతన శుక్రుడు ౨౪ భాగలచేతన పడమట నుద
యించెదరు. బుధుడు ౧౫ భాగలచేతన శుక్రుడు ౧౭౭ భాగలచేతన పడమట
అస్తమించెదరు. బుధుడు ౨౦ భాగలచేతన శుక్రుడు ౧౩ భాగలచేతన
తూర్పున ఉదయమును బుధుడు ౩౦౦ భాగలచేతన శుక్రుడు ౩౩౬ భాగలచేతన
అస్తమయమును భొందుదురు. 17.

అథవక్రీవక్రీత్యాగోదయాస్తమయభాగజ్ఞానచక్రము.

వక్రీ గణ.	వక్రీత్యా గణ.	పూర్వాద యభాగం	వక్రీయ స్తమయ భాగం.	పశ్చిమా దయా భా గం.	పూర్వాస్త మయ భాగ ం.	
కు	౧౬౩	౧౯౭	౨౫	౧౩౨	...	...
బు	౧౪౫	౨౧౫	౨౦౫	౧౫౫	౫౦	౩౧౦
గు	౧౨౫	౨౩౫	౧౪	౩౪౬	...	...
శు	౧౬౭	౧౯౩	౧౩౩	౧౭౭	౨౪	౩౩౬
క	౧౧౩	౨౪౭	౧౭	౩౪౩	...	...

అథ వక్రీవక్రీత్యాగోది దినజ్ఞానానయన మాహ

శ్లో॥ వక్రీదయాదిగతితాం శకతోఽ ధికాల్యాః కేంద్రాంశకాః
క్షితిగుతా ద్విగుతాస్త్రైభక్తాః । సాంకాంశకా దశహతాంగవృతాః
కుభక్తా వక్రీద్యవాప్తదివనైః క్రిమశో గతైవ్యమ్ ॥ 18.

టీ॥ వక్రీదయాదిగతితాంశకః । వక్రీ = వక్రీయనకును - ఉదయాది = ఉద
యము మొదలగువానికిని - గతితాం = చెప్పబడిన - అంశకః - భాగలనుంచి - కేం
ద్రాంశకాః = కేంద్రభాగం - అధికాల్యాః = ఎక్కువకన్నకలుగలవి (మ్యుః = అగు
ను - తదా = అప్పుడు) క్షితిగుతాత్ = అంగారకునుంచి - ద్విగుతాః - కుజానికి
ధృవకేమమును ౨ చే బెంచవలెను - త్రిభక్తాః = బుధునకు ౩ చేత భాగించవలెను.
సాంకాంశకాః = గురునకు ౯ వ భాగము గలవలెను - దశహతాంగవృతాః = శు
క్రునకు ౧౦ చే బెంచి ౬ చే భాగించవలెను. కుభక్తాః = కేనికి ౧ చే విభజింపవలెను.
అప్తదివనైః = ఇట్లుభాగింపగావచ్చినదివాదికముచేత - క్రిమశః = వరుసగా - వక్రీ
ద్యం - వక్రీ = వక్రీత్యాగోదయాస్తమయములు - గతైవ్యం - గతైవ్య దినగదియా
ది - సాన్యతే = అగును ॥ 18.

ఉపపత్తిః ॥ ఉత్తీర్ణుకేంద్రీయం యదా క్రిమీకేంద్రం సాన్యతే - తాత్కాలిక
ఉదయాస్తమయం సాన్యతే ఉపపత్తిః - యది క్రిమీకేంద్రగతితాంశకే కేం

విసం తదాంతరభాగకలాభిః కిమతోఽంతర భాగానాం కలాభం సర్వత్ర వృష్టిగుణః
స్వకేంద్రగతిర్హరః తత్రాచార్యణ లాఘవార్థం స్వల్పాంతరత్వాత్ - కిఘికేంద్రగ
తయో మధ్యమా ఏవగృహీతాః - తత్ర భామస్య కిఘికేంద్రగతిః ౨౭-౪౨ అత్రగు
ణహరౌ హరే చాపవర్త్య జాతోగుణః ౨ బుధకిఘికేంద్రగతిః ౧౦౬-౨౪ గుణ
హరౌ గుణే నాపవర్త్య జాతో హరః ౩ గుణః ౫౪ గుణహరౌ వృద్ధిః అపవర్తి
తౌ గుణః ౧౦ హరః ౯ యోరాశ్చర్యభిర్బుద్ధ్యతే నవభిర్బుద్ధ్యతే సస్వతసమాంశాధిక
ఏవ భవతి - ఏనం శుక్రస్య కిఘికేంద్రగతిః ౩౭ అత్ర గుణహరౌ వృద్ధిరవవర్త్యగు
ణః ౧౦ హరః ౬ అతో దశహతాంశవృతాః - ఏనం శనిః కిఘికేంద్రగతిః ౫౭-
౮- గుణహరయోః సామ్యాత్ ఐభక్త ఇతిలబ్ధైర్నై ర్వక్తాద్యం గతైవ్యం స్యా
దిత్యుపపన్నమ్ 18.

తా. వక్రవక్రత్వాదయాస్తమయములు గ్రహములయొక్క ద్వితియశ్చక్ర
కేంద్రభాగలనుబట్టి చెప్పబడియున్నందున ఆ ధృవములంటే కేంద్రభాగ లెక్కు
వగా నుండునపుడు ధృవమును తివిది శేషమును గతముగాను - తక్కువగానుండు
నపుడు ధృవములోనుండి తివిది ఏవ్యముగాను జేయవలెను. ఎట్లనగా శేషభాగా
దిని ఐజానకు ౨ చే గుణింపవలెను. బుధునకు ౩ చే భాగించవలెను - గురునకు
౯ వ భాగము గలుపవలెను, శుక్రనకు ౧౦ చే తెంచి ౬ చే నిభజింపవలెను.
శని ౧ చే భాగింపవలెను. ఇందువలనవక్రము మొదలగువాని ప్రవేశముయొక్క దినము
గడియలు, విగడియలు వచ్చును. గతైవ్యముల నెఱిగి వర్తస్థుటవారములో ఋణ
ధనములు చేయవలెను. 18.

ఉదాహరణము. బుధవక్రత్వాగమునకు, ధృవకము భాగాది ౨౦౫ - ౦ -
౦ - కిఘికేంద్రభాగాలు ౨౦౮ - ౪౬ - ౩౨ = ౬౬౩ - ౨౮ + ౨ - ౪ - ౨౯
దిసాది పూర్ణిమ మంగళవారము పర్వము గలుప - వారాది ౩ - ౦ - ౦ = ౫ - ౪ -
౨౯ అయిదవవారము గురువారము ఆశ్వయుజ బ ౨ గురువారముగాన అదినమున
గడి ౪ విగ ౨౯ ౩ బుధవక్రత్వాగము - ఇది ఏవ్యప్రవేశము - శుక్రకేంద్ర భాగాది
౧౯౩-౨౬-౧౪ - వక్రత్వాగ ధృవకము ౧౯౩ - ౦ - ౦ శేషము ౦ - ౨౬ -
౧౪ X ౧౦ + ౬౦ - ౪౩ - ౪౩ తతప్రవేశము గాన పూర్ణిమామంగళవారము ౩-౦-౦

లోనుండి తవచగా వారాది ౨ - ౧౬ - ౧౭ రెండవది సోమవారము గాన
పూర్ణిమకు లోగడ శుక్ల ౧౪ సోమవారము గడి ౧౬విగ ౧౭ ౩ శుక్రవక్రత్వాగము.
బుధోదయమునకు పూర్వోదయభాగాలు ౨౦౫ ౪౦ పే కిఘికేంద్రభాగలధికముగాన
గతముగాఁ జేయవలెను. కేంద్రభాగాది ౨౦౮-౪౬-౩౨ - ధృవక భాగాది ౨౦౫
౦ - ౦ శేషము ౩ - ౪౬ - ౩౨ + ౩ = ౧ - ౧౫ - ౩౦ మంగళవారములో
తవచగా ౧ - ౪౪ + ౩౦ ఆశ్వయుజ శుక్ల ౧౩ అదివారము సోమదయంబుధః గడి
౪౪-౩౦ - శని కిఘికేంద్రము ౨౪౭ - ౨౫ - ౫౩ - వక్రత్వాగ ధృవకము ౨౪౭ -
౦ - ౦ తవచగా ౦ - ౨౫ - ౫౩ + ౧ = ౦ - ౨౫ - ౫౩ గతముగాన మంగళ
వారములో తవచగా ౨ - ౩౪ - ౭ ౩ శుక్ల ౧౪ సోమవారము ౩౪ - ౭ ౩ శనివ
క్రత్వాగము వక్రాస్తమయములకు నిష్ఠే యూహింపవలెను 18.

అథ భామగురు శనీనాం వశ్చాదస్తాది దినప్రమాణానాహ.

శ్లో. భామస్యాస్తాదుదయకుటిలర్జత్వమాఢ్యం క్రమాత్సన్యా
నైర్వేదై రథదశమివైర్లోచనాభ్యాంచ దిగ్భిః జీవస్యావ్యాసచ
రణయుగైః సాగరై స్సాంఘివేదైః సాంఘ్యైశ్చేన త్రియుగదమానై
రర్థయుక్తైస్తథాశ్చే 19.

టీ. భామస్య = అంగారకుని - అస్తాత్ = అస్తమయము మొదలగుని,
వేదైః = ౪ అయినట్లునంటియు - అథ = పిమ్మట - దశమివై = ౧౦ అయినట్లునం
టియు - లోచనాభ్యాం = ౨ అయినట్లునంటియు - దిగ్భిశ్చ = ౧౦ అయినట్లునంటి
యు - మానైః = మాసములచేత - క్రమాత్ = వరుసగా - ఉదయకుటిలర్జత్వమా
ఢ్యం - ఉదయము - వక్రము - ఋణత్వము - అస్తమయమును - స్యాత్ = అగును -
దశస్య = బృహస్పతికి - ఉర్యా = ౧ అయినట్లునంటియు, సచరణయ్యైః =
౪ - ౧ (౪) అయినట్లునంటియు - సాగరైః = ౪ అయినట్లునంటియు -
సాంఘివేదైః ౪ - ౧ (౪) అయినట్లునంటియు - మానైః = మాసములచేత -
క్రమాత్ = వరుసగా - ఉదయకుటిలర్జత్వమాఢ్యం = ఉదయము - వక్రము -
ఋణత్వము - అస్తమయము - స్యాత్ = అగును - తథా = అప్రకారమే - అశ్చే =

శనిః - అస్తాత్ = అస్తమయము మొదలుకొని - సాంప్రద్యకేన = ౧ - ౧ అయి
 నటువంటియు, అర్థయంత్రైః = సగముతోఁగూడిన - త్రియుగదహతైః = ౩ - ౪ - ౩
 అయినటువంటియు - మూత్రైః = మాసములచేత - క్రమాత్ = వరుసగా - ఉదయవంతి
 లక్ష్యమాధ్యక్షం = ఉదయము + వ్యకము - ఋజుత్వము - అస్తమయమును + స్యాత్ =
 అగును. 19.

ఉపపత్తి ముందు శ్లోకములో వ్రాయబడును.

తా॥ కుజానకు పశ్చాదస్తమయము మొదలు ౪ మాసములకు ఉదయమును-ఉద
 యము మొదలు ౧౦ మాసములకు వక్రమును-వక్రము మొదలు ౨ మాసములకు ఋజు
 త్వమును - ఋజుత్వము మొదలు ౧౦ మాసములకు పశ్చాదస్తమయమును గలుగును-
 గురునకు ౧ - ౪ - ౧ || ౪ - ౪ - ౧ మాసములును- శనికి ౧ - ౧ || ౩ - ౧
 ౪ = ౧ || ౩ = ౧ మాసములకును కుజానివలెనే ఉదయాదులకు వరుసగా పృ
 థుణములగును॥ 19.

అథబుధశుక్రియోః పూర్వాస్తాది దినప్రమాణా నామా.

శ్లో॥ పూర్వాస్తాదుదయః పరేఽన్యజగతి స్తోయాస్తమేం ద్రుద్ధ
 మో । మార్గాస్తోఽత్రచ దంతదంతదహనా స్త్యజ్యాశదంతైర్దినైః ।
 చాందేస్తత్పరతత్పరం త్వధభుగో స్తద్వద్విమాస్యాతతోఽ । పృథి
 ర్వ్యంఘ్రి భుపాంఘ్రిణా విచరణై కే నాప్తమానైః క్రమాత్ ॥ 20.

టీ॥ దంతదంతదహనా స్త్యజ్యాశదంతైః - దంత=౩౨, దంత 3౨= దహన,
 3౨ అష్టి ౧౬ అజ్యాశ=3-దంతైః=౩౨- అయినటువంటి - దినైః = దినములచేత-
 చాందేః=బుధునకు, క్రమాత్=వరుసగా, పూర్వాస్తాత్=కూర్పున అస్తమయము
 మొదలుకొని, పరే=పశ్చిమదిశను, ఉదయః=ఉదయము, అన్యజగతి=వక్రత్వము-
 తోయాస్తం=పశ్చిమాస్తమయము, వింద్రుద్ధమః = పూర్వోదయము, మార్గః=
 ఋజుత్వము, అస్తా=పూర్వాస్తమయము, తత్పరతత్పరం=ఒకదానిపిమ్మట నొకటి

వరుసగా, స్యాత్ = అగును, భృగోః = శుక్రునకు, క్రమాత్ = వరుసగా, ద్విమా
 స్యా = ౨ మాసములచేతను, తతః = పిమ్మట, అష్టభిః = ౮ మాసములచేతను, వ్యం
 ఘ్రిభువా=పాదరహిత మైన=౧ మాసము (౨౨౪ దినములు) చేతను, అంఘ్రిణా=మా
 సములాని=౧-పాదము (౭౪ దినములు) చేతను, విచరణైకేన=పాదోశమాస
 ము (౨౨౪ దినములు) చేతను, అప్తమానైః = ౮ మాసములచేతను, తద్వత్ = బుధు
 నకువలెనే పూర్వాస్తాది దినప్రమాణములు, స్యాత్ = అగును॥ 20

ఉపపత్తిః॥ పూర్వాస్తమిక్రమాంతాః పశ్చిమోదయశ్చిక్రమాంతాంతకేభ్యో
 యావదంతరితా స్తావదంతానాం కలాః కేంద్రగతిభిర్యః దినాని న్యుః-ఏవం వక్ర
 మార్గాదీనా మపి తత్తత్కేంద్రాంతరాద్దినానిన్యూ రిక్తుపపన్నవే॥ 20.

తా॥ బుధశుక్రులకు వరుసగా పూర్వాస్తమయము మొదలుకొని - 3౨-౬౦
 దినములకు పశ్చాదుదయమును, పశ్చాదుదయము మొదలుకొని, 3౨-౨౪౦ - దిన,
 ములకు వక్రత్వమును, వక్రత్వమును మొదలుకొని - 3 - ౨౨౪ దినములకు పశ్చాదస్తమ
 యమును, పశ్చాదస్తమయము మొదలుకొని - ౧౬ - ౭౪ దినములకు పృథిగుదయ
 మును, పృథిగుదయము మొదలుకొని - 3 - ౨౨౪ దినములకు ఋజుత్వమును, ఋజు
 త్వము మొదలుకొని - 3౨ - ౨౪౦ దినములకు పౌర్ణమాస్తమయమును గలుగును॥ 20

ఇతి గణితే వైవజ్ఞ విరచిత గ్రహలాఘవే కుజాదిపంచగ్రహ
 ముఖ్యాధికారస్తపత్యః

పశ్చాద్ధాదిపూర్వాస్తమయవర్తంతం దిగ్గపమాణచక్రము.

[illegible]

నానాకాండము.

గ్రామములు	వ్యవసాయ విధానము	వ్యవసాయము	వ్యవసాయము	వ్యవసాయము	వ్యవసాయము
మ	విద్య	విద్య	విద్య	విద్య	విద్య
బ	విద్య	విద్య	విద్య	విద్య	విద్య
గు	విద్య	విద్య	విద్య	విద్య	విద్య
కు	విద్య	విద్య	విద్య	విద్య	విద్య
క	విద్య	విద్య	విద్య	విద్య	విద్య

శ్రీ రక్ష

మిష) శా. ధి. కారః.

అథ మేషాదీనాం స్వాదయ్యానాహ.

శ్లో॥ లంకోదయా విఘటికా గజభాని గోంకదసాః స్త్రీపక్షదహ
నాః కృమ గోత్రమఫాః । హీనాన్వితా శ్చరదలైః కృమగోత్ర
మథై శ్చేవాదితో ధటత ఉక్రమత స్త్రిమేమన్యః॥ 1.

టీ. గజభానీ=జిల - గోకండస్యా= అర్చ - త్రిపత్తదహనా= 323.
 ఏతే=ఇవి, క్రిమ్యస్థా=వరుసగా నుంచబడినవై (మేషాదిత్యయాణాం=మేషవృషభ
 మిథనములకు) లంకొదయా= లంకాలగ్నప్రమాణములగు, విఘటితాః=విగడియ
 అ, న్యుః=అగును, ఏతే=ఇవి, ఉత్క్రమస్థాః=కుదనుండి మొదటికి నుంచ
 బడినవై (కర్కాదిత్యయాణాం=కర్కాటకము మొదలు 3 రాసులకు, లంకొ
 దయా= లంకాలగ్నప్రమాణములు - న్యుః=అగును) ఇమే=ఇవి-క్రిమ్యగోత్క్ర
 మస్థాః క్రిమగః=ఈ యాఱురాసుల ప్రతులుపైని వరుసప్రకారముగాను, ఉత్క్ర
 మస్థాః=చివరనుండి మొదటికి నుంచబడినవై లంకాలగ్నప్రమాణము లగును - క్రిమ
 గోత్క్రమ్యస్థైః=క్రిమముగాను, ఉత్క్రమముగా నుంచబడిన, చరదశ్టైః=చరఖం
 దములచేత, హీనాన్యతాః - హీన=తీవ్రచబడి, అన్యతాః - కలుపబడినవియయి
 (ఐమఖైః=వరుసగా నుంచబడినవి) మేషాదితః=మేషము మొదలుకొనియు,
 ధటతః=తులమొదలుకొనియు, ఉత్క్రమ్యతః=చివరనుండి మొదటి నుంచబడి
 నవి, న్యుః=అగును. 1.

ఉపపత్తి || కాంతివృత్తే తే త్రివిభాగేన ద్వాదశరాశయ ముల్యప్రమాణావేన
భవంతి - నాదీవృత్తే కాలాంశవిభాగేన సర్వరాశయః ఉదయంతి - నిరతే తన్నా
దీవృత్తం సమం పూర్వావరం సమమండలవద్భ్రమతి - కాంతిమండలంచ దక్షిణో
త్తరత స్తిరశ్చేన ముచేతి - కాంతివృత్తస్థో మేషో యావత్తిరశ్చేన ఉచేతి - తావ
ద్విభవద్వృత్తేఽష్టవింశతిభాగాః కింఛిన్నానాః - ఏవం - సర్వేఽపి పాథనోపా
యో యథాసిద్ధాంతోక్త బృహజ్జ్యయైవ మేషాదీనాం త్రియాణాం స్వకాంత్య

గ్రహ తీరిన స్వాహారాత్రివృత్తాని విభవత్ ఉత్తరతో బద్ధియాత్ తథా కులా
 దికానాం విభవద్వృత్తతో దక్షిణతః శ్రీతి స్వాహారాత్రివృత్తాని స్వకాంత్యగ్రా
 హ బద్ధియాత్ - తత్కాంతిమండలే మేషంతే నూత్రా వైశ్యం అగ్రం బధ్యా
 ద్వితీయ మగ్రం మిశాదౌ బద్ధియాత్ - ఏవం వృషమిధునాంతయోః నూత్రాగ్రా
 బధ్యా - తయోద్వితియగ్రాకే భుంభమకరాదౌ బద్ధియాత్ - తేషాం నూత్రా
 జాం యా న్యధాని తాని క్రమేణ మేషవృషమిధునాంతానాం జీవా స్త ఏవ మిష
 వంభమకరాణాం తతః ప్రాభిః కర్కటనూత్రా ద్విభవత్కల్పనం మధ్య త్రివివృత్తాని
 కృత్వా నిష్పాదయేత్ - తత్రా స్వజీవాకర్ణః స్వకాంతిభ్యా యామ్యైత్రరా భుజః -
 కోటి రూర్ధ్వాధరా నభ్యాయతే - మేషవృషయోః మిధునజ్యయో యద్వృత్త
 ముత్పద్యతే - త ద్యామ్యైత్రరవృత్త మేష భవతి - త త్రైవోర్ధ్వాధరా కోటిః స్వా
 హారాత్రివ్యాసార్ధతుల్యా భవతి - మేషవృషయో రూర్ధ్వా కోటిః స్వాహారా
 త్రేన జ్ఞాయతే - తత్పరిజ్ఞానా యామిషపాతిద్వయం - త ద్యథా - యది మిధునజ్యా
 త్రిభ్యా కర్ణస్య మిధునస్వాహారాత్రివృత్త వ్యాసార్ధతుల్యోర్ధ్వాధరాకోటి ప్రదా మే
 షజ్యః తేన కేతి - తతో వ్యాసార్ధవృత్త పరిణామాయ ద్వితీయం త్రైరాశికం - యది
 మేషజ్య స్వాహారాత్రివృత్తే ఏతావతి కోటి ప్రదా త్రిభ్యావృత్తే కిమితి - ఏవం
 ప్రథమం త్రిభ్యాశుజోవంతరిం హరన్తుల్యత్వాత్ యోర్ధ్వా శే కృతేమిధునస్వాహారాత్ర
 వ్యాసార్ధస్య మేషజ్యాశుజః - మేషః స్వాహారాత్రివృత్త వ్యాసార్ధం హరః ఫలం
 మేషజ్య వృత్తే వ్యాసార్ధే ఊర్ధ్వా కోటిః - ఏవం వృషమిధునయోః కోటి సాధ్యే -
 కోటిఫలానాం జ్యాయూపాజాం ధనూంషి కర్తవ్యాని - యతో వృత్తగత్యా కాంతి
 మండల ముదేతి - అతో ధనుఃకరణం మిధునకోట్యా ఉదయంత్యా మేషవృషా వ
 శ్యుదయతిః - అతో వృషచాపం మిధునచాపా ద్విశోభ్యతే - మిధునోదయపాజాః
 న్యుః - మేషోదయపాజా యథా గతా ఏవ తే చైతే మేషే - ౧౬౩౦ - వృషే -
 ౧౬౩౧ - మిధునే - ౧౬౩౨ - ఏతే వద్యతాః ఫలాని న్యుః - యతః వడ్డి రసుభి
 లేకం ఫలం - ఏవం నూత్రా గజభౌ నిత్యాదయః - మేషజ్యాకర్ణః సన్ని హితత్వా
 శ్మేషకోట్యా ఉదేతి - వృషజ్యాకర్ణః కింది ద్వివికృతత్వాత్ మనాత్వా వృష
 కోట్యా ఉదేతి - మిధునజ్యాకర్ణః విభవన్మండలా దతిహారే ఫిరత్వాత్ తిర్య
 క్తేన నాతిమనాత్వా మిధునకోట్యా ఉదేతి - తతో మిధునాంతాదిభ్యాం కర్కటా

ద్యంతో సమావతో మిధు నోదయపాజాః కర్కటదయః స్వాత్ - ఏవం వృష
 మేషాంతాదిభ్యాం సింహకన్యాద్యంతో సమా అతో వృషమేషసమా సింహకర్కా
 ద్వితీయమండలార్ధస్య విభవతో దక్షిణతః ఫిరత్వాత్ - మేషాద్యుదయాన ము
 త్కామే జోదయపాజా స్తులాదిభు భవంతి - ఏవం విరతుదేశే - అన్యథా యది
 విభవద్వృత్తే రాశయః న్యున్నదా పంచభుటికా రాశ్యుదయాః న్యుః - రాశయ
 క్కాపమండలే తస్మా ద్విన్నపాజా రాశ్యుదయా నిరతే న్యుః - ఏతత్స్వం యథా
 ఫిరే నిరతుగోశే దగ్ధయేత్ - అథ స్వదేశోదయోపపత్తిః - అతురకా ద్విభవవృత్త
 మపి తిర్యగ్భవతి - తద్వతా శ్మేషావీనాం స్వాహారాత్రాభ్యాపి తిర్య గ్భవంతి -
 అతో మేషదయః స్వచరాత్త ర్వియుజ్యంతే - మేషదయస్తిర్యక్కర్కరూపాః
 కర్కాచ్యకోటిరల్పా స్వాత్ - క్రమా చ్చరదశహినాః స్వదేశోదయః న్యుః - అతో
 విభవన్మండలపాదేన చరదశహినే నాయ మవవృత్తపాదః ప్రభవంఉదేతి కర్కా
 దయః వ్యస్తైః చరదశై ర్యక్తాః క్రియతే యతస్తేషాం విపరీతం తిర్య క్త్యం తే
 ఉత్క్రమచరఖండముతాః - కర్కావీనాం త్రియాణా ముదయాః న్యురితి - అతః
 కాంతివృత్తపాదో ద్వితీయ కృరదశీయుక్తేన విభవద్వృత్తపాదే నోదే తీక్యపప
 న్నం - ద్వితీయపాదవ త్ప్రతీయః - ప్రభవయత్ చతుర్లోపి - వృత్తపాద ఉదేతి -
 ఉక్తంచ భాస్కరీయే సిద్ధాంతే॥ ౧౧॥ మేషాదే ర్విభునాంతా స్నాడిభి స్తిథిమి
 తాభి రద్వలయే - లగతికుజే త దధఃనే ప్రథమం తాభి క్షరో నాభిః॥ 1 "కన్యాం
 తా ద్ధనుషేత స్తిథిమితనాదేభి రద్వృత్తే లగతి కుజే చోర్ధ్వనే పశ్చాత్తాభి క్ష
 రాధ్యాభిః॥" 2 ఏవ మత్రాసంక్షిప్తోదయోపపత్తి ర్విస్తరభయా దుక్తా॥ 1

తా॥ లంకాలగ్న ప్రమాణము లగు ౨౭౨-౨౯౯-౩౨౩-౩౨౩-౨౯౯-౨౭౨ -
 ౨౭౨-౨౯౯-౩౨౩-౩౨౩-౨౯౯-౨౭౨ - విభుటికాప్రమాణములలో రవిచంద్ర
 స్వటాధ్యాయములలో శిష్యులడిన స్వదేశచరఖండముల మూడింటిని క్రమముగాను,
 ఉత్క్రమముగాను ఋణధనముల చేయ స్వదేశలగ్న ప్రమాణము లగును॥ 1.

ఉదాహరణము॥ రాజమండ్రికి చరఖండములు ౩౭-౩౦-౧౨

౨౭౮	౨౯౯	౩౨౩	౩౨౩	౨౯౯	౨౭౮
౩౭	౩౦	౧౨	౧౨	౩౦	౩౭
౨౪౦	౨౬౯	౩౧౦	౩౩౫	౩౨౯	౩౧౫
౨౭౮	౨౯౯	౩౨౩	౩౨౩	౨౯౯	౨౭౮
౩౭	౩౦	౧౨	౧౨	౩౦	౩౭
౩౧౫	౩౨౯	౩౩౫	౩౧౦	౨౬౯	౨౪౦

అథ లగ్నస్థుటసాధన మౌహ.

శ్లో॥ తత్కాలార్కః సాయనః స్వోదయః పూర్వోగ్యాంశాఖ
త్ర్యుద్భృతా భోగ్యకాలః ఏవం యాతాంతైర్భవేద్యతకాలో భో
గ్యః శో భ్యోభీష్టనాడి పలేభ్యః॥ ౨.

శ్లో॥ తదను జహీహి గృహలోదయాం శ్చ కేవం గగనగుణ
ఘ్న మశుద్ధప్రల్లవాద్యం । సహిత మవాదిగృహై రశుద్ధపూర్వై
ర్భవతి విలగ్న మథోఽయసాంశహీనం॥ ౩.

టీ॥ (యస్మింకాలే లగ్నంసాధ్యతే = జనన కాలమునకుఁగాని పర్యంతమున
కుఁగాని యెప్పటికి లగ్నస్థుటము కావలయునో ఆ కాలమునకు) తత్కాలార్కః =
తాత్కాలిక స్థుటనూర్వయఁడు, సాయనః = ఆయనాంశహీనుడై, భోగ్యాంశః =
భోగ్యభాగలు (ఏవ్యభాగలు) అనగా ౩౦ భాగలలో తివచబడి, స్వోదయః =
అప్పుడు రవియుండు లగ్నప్రమాణముచే తెంచబడి, త్ర్యుద్భృతః = ౩౦ చే
భాగింపబడగా, భోగ్యకాలః = ఏవ్యకాలము, స్యాత్ = అగును, ఏవం = ఈ
ప్రకారముగా, యాతాంతః = గతభాగలచేత, యాతకాలః = గతకాలము, భవేత్ =
అగును, భోగ్యః = భోగ్యకాలము, అభీష్టనాడిపలేభ్యః = ఇష్టగతికలనుండి, శో
భ్యః = తివచబడవలెను. తదను = విమృట (తస్మాత్ = దానినుండి) గృహోద
యాంశ్చ = సాయన రవియుండులగ్నమునకు విమృట లగ్నములప్రమాణము లెన్ని

తావ్రో అన్నియును, జహీహి = తివచి, కేవం = మిగిలినదానిని, గగనగుణఘ్నం =
౩౦ చేత నుణచి, అశుద్ధవృత్ = విమృటనుండు లగ్నప్రమాణముచే విభజింప,
అవాద్యం = భాగాది (స్యాత్ = అగును) తత్ = అది - అవాదిగృహైః = మేషము
మొదలుకొనియైన - అశుద్ధపూర్వైః = తివచబడిన లగ్నముల సంఖ్యచేత, సహితం =
రాశిసానములో గలపలబడినదై, అథ = విమృట - ఆయనాంశ హీనం = ఆయనాంశం
తివచబడినదై - విలగ్నం = స్థుటలగ్నము - భవతి = అగుచున్నది. ౨, ౩.

ఉపపత్తిః అభిప్రకాశతః క్రాంతిమండలప్రదేశః షీరిజే లగ్నస్థుటము
విమృశ్యతే - ఉక్తంచ సిద్ధాంతే॥ యత్రలగ్న మవమండలం టతే తద్వహాద్య మి
హలగ్నముచ్యతే॥ తచ్చలగ్న మవధేః సాధ్యం - అవధిస్తురవి - తస్యమండలే స్థి
తత్వాత్ - సదైవ రవ్యుదయే రవి తేవ లగ్నం తస్య పూర్వగతిత్వేన తాత్కాలికం
క్రియతే - వగవహాప్తిప్రమండలే ఇష్టఘటిషు ప్రత్య క్షరీతం - తదా షీరి జే
వమండలప్రదేశో లగ్నస్థుటానా యోపాయః - సాయనార్కణ యవ్యోగ్యం -
తత్రకాలః సాధ్యతే - యది త్రింశద్భాగైః - ౩౦ రవ్యాక్రాంతోదయఫలాని లభ్యం
తే - తదా భోగ్యభాగైః ॥ మిరి - ఏవం సత్ భోగ్యఫలాని ఇష్టఘటిపలేభ్యః శో
భ్యాని - తతో యచ్చేవం తస్మాదుదయాః శోభ్యాః యావంతః కుద్యంతి - తావం
తః రాశయః రవా యోభ్యాః - యతో రవిరాశిలోఽగ్రే లగ్నయ్యైతావంతో రాశ
యోపాయాః - తేకు అశుద్ధపూర్వామేషాదయోరాశయో ఏవభవంతి - కుద్ధకేవపలే
భ్యోఽంశాయన వాసనాఽను పాతా ద్యథా - యది అకుద్ధోదయపలే త్రింశ
ద్భాగాః లభ్యంతే - తదా కేవపలేః ॥ మిరి - ఫలం భాగాదితదశుద్ధపూర్వమేషాది
రాశియుక్తం లగ్నం స్యా దేవ - తత్రాయనాంశహీనాః కార్యాః - యతః పూర్వం
యోజితాః సంతి పూర్వ ముదయగ్రహవార్ధం ఆయనాంశా యోభ్యాయేవయతః స
ర్వాణి విషవాయనవిన్నాని సాయనా స్తేషు ౨, ౩.

తా॥ తాను స్థుటముచేయు గడియలకంటె తాత్కాలిక రవిని స్థుటముచేసి
ఆయనాంశం గలిపి భాగాదిమాత్రము ౩౦ భాగలలో తివచ ఏవ్యభాగలగును - సా
యనరవియుండే లగ్నప్రమాణవిమృటికలచే భాగాదినిబెంచి ౩౦ చేత విభజింప భోగ్య
కాలమగును. ఇట్లే యాతాంశలచేత యాతకాలమును సాధింపవలెను - అభీష్టవిగడి
యలనుండి భోగ్యకాలము తివచి విమృట సాయనరవి యుండులగ్నము తవవారలగ్న
మొదలుకొని యెన్నిలగ్నప్రమాణములు తావ్రో అన్నియు తివచి మిగిలినదానిని

౩౦ చే గుణించి త్రోవబడని లగ్న ప్రమాణముచే విభజింప భాగాది యగును-మే సాది యెన్ని లగ్నములు తివచవచనో అన్ని సంఖ్యలు రాశిసానమందు గలిపి ఆయ నాంశలు తివచగా స్ఫుటలగ్న మగును. 2, 3.

ఉదాహరణము: శోభకృతు సం ౪ ఫాల్గుణ బ ౩౦ గురువారము ౧౦-౪౮ పూ-భా ౮ = ౧౨ నూర్యవర్షావలోకనార్థం లగ్న స్ఫుటానయనమాహ.

పంచాంగశుభిధ్యంత సమకలాగ్రహములు ఉదయాది ఘటికా: ౧౦ - ౪౮ : రవి ౧౧ - ౩ - ౫౦ - ౫౨ గతి ౫౯ - ౮ చంద్రుడు ౧౧ - ౩ - ౩౫ - ౫౫ గతి ౭౨౨ - ౨౮ లంబనం భనం ౧ - ౨౧ లంబనం సంస్కృతతిధ్యంత: ౧౨ - ౯ కి చా తిక సమకలాగ్రహములు రవి ౧౧ - ౩ - ౫౨ - ౧౦ చంద్రుడు ౧౧ - ౩ - ౫౨ - ౧౦ రాహువు ౫ - ౫ - ౨౦ - ౨౭..... రవి ౧౧ = ౩ - ౫౨ - ౧౦ + ఆయనాంశలు ౦ - ౨౩ - ౨ - ౦ = ౧౧ - ౨౬ - ౫౪ - ౧౦ సాయన రవి భాగాది ౩౦ - ౦ - ౦ లో సాయనరవిభాగాది ౨౬ - ౫౪ - ౧౦ తివచగా ౩ - ౫ - ౫౦ ఏవ్యకాలము మినస్వోదయం ౨౪౧ = ౭౪౬ - ౨౫ - ౫౦ ÷ ౩౦ = ౨౫ భోగ్య కాలము అభీష్ట ఘటికలు ౧౨ - ౯ వీని విగడియలు ౭౨౯ - భోగ్య కాలము ౨౫ = ౭౦౪ దీని మేషస్వోదయము ౨౪౧ వృషభోదయము ౨౬౯ తివచగా - గృహో దయశేషము ౧౯౪ × ౩౦ = ౫౮౨౦ ÷ మిథునప్రమాణము ౩౧౧ = ౧౮ - ౪ - ౨ - ౪౯ - శోభిత లగ్నములు ౨ - ౦ - ౦ - ౧ గలపరాశ్యాది ౨ - ౧౮ - ౪ - ౨ - ౪౯ - ఆయనాంశలు ౦ - ౨౩ - ౨ - ౦ = ౧ - ౨౫ - ౪౦ - ౪౯ స్ఫుటలగ్నము.

యాతకాలమునకు సాయనరవిభాగాదిని ౩౦ లో నుండి తివచ నక్కరలేదు సాయనరవి ౧౧ - ౨౬ - ౫౪ - ౧౦ × మినోదయము ౨౪౧ = ౬౪౮౩ - ౩౪ - ౧౦ ÷ ౩౦ = ౨౧౬ (యాతకాలము అవగా గతకాలము.) 2, 3.

అథభోగ్యకాలాదభీష్ట ఇష్టకాలసహిత లగ్నసాధనం

లగ్నాదిష్ట కాలజ్ఞానం చాహ.

శ్లో॥ భోగ్యతోఽభీష్టకాలాత్ ఖరామాహతా త్స్వోదయాప్రాంత యుగ్భాసరః స్వాత్రనుః । అర్కభోగ్యస్తనో ఝక్తకాలా నియో యుక్తమధ్యోదయోఽభీష్టకాలో భవేత్ ॥ 4.

టీ॥ భోగ్యతః = భోగ్యకాలముకంటె, అభీష్టకాలాత్, అల్ప = తక్కువది యగు = ఇష్టకాలాత్ = ఇష్టకాలమునుబట్టి - ఖరామాహతాత్ = ౩౦ చేగుణించుట వలన - స్వోదయాప్రాంతయుక్ = స్వోదయ = తత్కాలసాయనరవియుండు లగ్నప్ర మాణముచేత, ఆప్త = భాగింపబడగా వచ్చిన, అంశ = భాగాదిని, యుక్ = కలుపఁ బడిన, భాస్కరః = నూర్యుడు - తనుః = లగ్నము - స్వాత్ = అగును - అర్క - భోగ్యః = రవిభోగ్యకాలము - తనోః = లగ్నముయొక్క, ఘక్తకాలానియతః = లగ్నశోభ్యశేషము కలుపబడినదై - యుక్తమధ్యోదయః - యుక్త = కలుపబడిన మధ్యోదయః = సాయననూర్యసాయన లగ్నములమధ్యలగ్నముయొక్క ప్రమాణము గలదై, అభీష్టకాలః = కోరినకాలము - భవేత్ = అగును 4.

ఉపపత్తిః॥ ఇష్టకాలే నూర్యా దుదయవర్తంతం ఇష్టకాలో వర్తతే - రవి భోగ్యభాగానాం కాలస్తదగ్రతో రామ్యదయా స్తతస్తదను భుక్తకాలే. తేషాం యోగ ఇష్టకాలో భవతితి సుగమం - పృత్యక్షం గోళే చ దృశ్యతే 4.

తా॥ భోగ్యకాలముకంటె ఇష్టకాలము తక్కువగా నున్నప్పుడు ఇష్టకాల మును - ౩౦ చే గుణించి సాయనరవియుండు స్వోదయముచే విభజించి భాగాదిని స్ఫుటనూర్యునిలో గలప స్ఫుటలగ్నమగును - అర్కభోగ్యకాలమును లగ్నశోభ్య శేషమును గలిపి సాయననూర్యసాయనలగ్నములమధ్య నుండులగ్న ప్రమాణములఁ గలు ప ఇష్టకాలము వచ్చును 4.

ఉదాహరణము॥ నూర్యోదయాది ఇష్టకాలః గడి - ౦ - ౧౦ - భోగ్యకాలః - ౨౫ - సాయనరవి - ౧౧ - ౨౬ - ౪౨ - ౧౨ "స్ఫుటలగ్నసాధనం" ఇష్టకాలః - ౦ - ౧౦ × ౩౦ = ౩౦౦ ÷ ౨౪౧ = ౧ - ౧౪ - ౪౧ ÷ స్ఫుటరవి - ౧౧ - ౩ - ౪౦ - ౧౨ గలప - ౧౧ - ౪ - ౫౪ - ౫౩ స్ఫుటలగ్నము... ఇష్టకాలసాధనం = ఇష్టకాలలగ్నం - ౧ - ౨౩ - ౧౧ - ౨౦ + ఆయనాంశలు = ౨ - ౧౬ - ౧౩ - ౨౦ సాయనలగ్నము - గతభాగలు ౧౬ - ౧౩ - ౨౦ × మి థునస్వోదయం ౩౧౧ = ౫౮౪౫ - ౬ - ౪౦ ÷ ౩౦ = ౧౯౮ తనోఽభీష్టకాలము + అర్క - భోగ్యకాలము ౨౫ = ౧౯౩ + మేషం ౨౪౧ ÷ వృషభం ౨౬౯ = ౩౦౩ ÷ ౬౦ = ౧౧ - ౪౩ ఇష్టకాలము 4.

అథ సాయనలగ్నాకా-ఏకరాశౌ యది తదా

ఇష్టకాలసాధన మాహా.

శ్లో॥ యదితనుదిననాథా వేకరాశౌ తదంతాంతరహత ఉదయః స్యాత్థాగ్నిహృత్విష్టకాలః ఇనత ఉదయ ఉన శ్చేతనశోభ్యోమ్యురాత్యాన్నిశిత సరసభారా తస్యైతనూ రిష్టకాలే ॥ ౮.

టీ; తనుదిననాథా=లగ్ననూర్యులు - ఏకరాశౌయది = ఒకరాశియందును నప్పుడు, తదంతాంతరహతః - తత్=అలగ్ననూర్యులయొక్క-అంతా=భాగలయొక్క-అంతరః=అంతరముచేత - నాథః=గుణింపఁబడిన - ఉదయః=లగ్నము - థాగ్నిహృత్= ౩౦ చేత భాగింపఁబడినదై - ఇష్టకాలః = ఇష్టకాలము-స్యాత్ = అగును (దీనిని ౬౦ చే విభజింపవలెను) ఉదయః = సాయనలగ్నము - ఇనతః=నూర్యునికంటె - ఉనశ్చేత్ = తక్కువైనట్లయితే - సః = ఆ యష్టకాలము - ద్యురాత్యాత్ = ౬౦ గడియలనుంచి - శోభ్యః = శోభింపఁబడవలెను - నిశిత - రాత్రియందైతే - సరసభారాత్ = మద్రాశియుక్తమయినరవినుండి - ఇష్టకాలే = ఇష్టకాలమందలి - తనూ = లగ్నము - స్యాత్ = అగును ॥ ౮.

ఉదాహరణ: యది త్రిశంభు ర్భూతైః నూర్యాధిష్ఠితోదయప్రలాని - తదా తయో రంతరాంతైః కిమితి-ఫల మిష్టకాలః స్యాత్ - నూర్యా లగ్న ఉన నూర్యోదయా త్పూర్వ మేవ భవిష్యతి - అతః స కాలః మప్తికుద్ధ ఇత్యుక్తం - రాత్రా లగ్న సాధనార్థం రవిః సమద్భిః కార్య ఏవయతః పౌగవరత్యి క్షితిఃయో రంతరం మద్రాశియ ఏవ భవంతి - అతః ఉదయలగ్నమద్రాశియుక్తం అస్తలగ్నం భవతి-యత్ "సిద్ధాంతే" యోగ్యుడతి సమయేన యేన తక్కువైతాస్తమవయతి తేన చ ॥ ౮.

తా. లగ్నము, నూర్యుడు ఒకరాశియందే యుండఁగా ఆ యంతరాంతలను రవియందు లగ్నప్రమాణముచే గుణించి - ౩౦ - చే భాగింప ఇష్టకాలమువచ్చును -

దీనిని - ౬౦ చే భాగింప ఇష్టకాలముటికాది వచ్చును. (1) నూర్యునికంటె లగ్నము తక్కువగా నున్నప్పుడు రవిలోనుండి భాగాదిలగ్నము తినిచి రవియుండులగ్న ప్రమాణముచే బెంచి - ౩౦ - చే భాగింపవలెను - రాత్రి యిష్టకాలమన్ననో - ౬౦ - నుండి తివచవలెను - ఇష్టకాల మగును (2) రాత్రి యిష్టకాలమయినప్పుడు రవిలో ౬ రాసులు కలిపి యుంచి యిష్టకాలగడియలలో దినప్రమాణము తివచ అస్తమయాదియిష్టకాల మగును - దానిని ౬౦ చే బెంచి యిష్టముటికలు తినిచి మద్రాశి యాక్షరరవియొక్క రాశికి విమృత రాశినుంచి లగ్నప్రమాణముల అయిదింటి మొత్తమున వైదానిలో తినిచి - ౩౦ - చే గుణించి రవియుండు రాశిప్రమాణముటికలచే భాగింప భాగాది వచ్చును - విమృత రవియుండులగ్నము - రాశిస్థానమందుంచి అయినాంకలు తివచ స్థూలలగ్న మగును. (8) ౮.

ఉదాహరణము: "(1) సాయనరవి-౧౧-౨౬-౪౧-౧౨-సాయనలగ్న-౦-౧౧-౨౭-౫౬-౫౩-అంతరం-౦-౧-౧౫-౪౧ మినోదయం-౨౪౦చే బెంచ - ౩౦౩-౫౬-౪౧ + ౩౦ = ౧౦౫౬ యిష్టకాలము" "(2) పూర్వదినే ఉదయాదిష్టకాలః-౫౦-౦-కి సాయనరవి-౧౧-౨౬-౩౯-౪ సాయనలగ్న ౦-౧౧-౧౧-౫౬-౫౩ అంతరం౦౪-౪౨-౧౧ మినోదయేనగుణితలబ్ధం-౩౫౪౩-౨౬-౧౧ + ౧౧౦౪ అహోరాత్రప్రమాణము ౬౦ తివచ - ౫౦-౦-ఇష్టకాలము - రాత్రిశేషం - ౨ - ౦ - గడియలు" "(8) ఉదయాది యిష్టకాలము ౫౦-౦-కి రాత్రిలగ్న స్థూటానయనము సాయనరవి-౧౧-౨౬-౩౯-౪ అటరాసులు తివచగా ౫-౨౬-౩౯-౪ కన్యాలగ్నములో నుండెను - ఇష్టకాలము ౫౦-౦-దినప్రమాణము ౨౯-౫౪ నుతివచ ౨౮-౬ అస్తమయాది ఇష్టకాలము, దీని విగడియలు ౧౬౮౬ ఇష్టకాలమును తివచగా-౧౬౨౮ - దీనిలో నుండితుల-వృత్తికథను ర్యకర-మంభములమొత్తం ౧౫౩౫ ను తివచగా - ౯౩ - దీనిని ౩౦ చే బెంచ - ౨౭౯౦ + మినోదయము - ౨౪౦ = ౦-౧౧-౩౪-౩౬ రవియుండు రాశిమీనముగాన దీనిలో పడకొందురాసులు గలుప ౧౧-౧౧-౩౪-౩౬ అయినాంకలు-౨౩-౨౦-తివచగా-౧౦-౧౮-౩౨-౩౬ స్థూలలగ్నమయ్యెను" ॥ ౮

అథగోళాయనదినరాత్ర్యర్థతథాంతజ్ఞానంచాహ

శ్లో॥ గోళాస్తైః సౌమ్యయామ్యా క్రియథలరసభే భేచరేఽథాయనే తే నకాత్రక-రా-చ్చ మద్భేదధచరఫలయుతో నాస్తు పం

చేందునాద్యః । ఘనార్థం గోళయోః స్వాత్తదయుతభగణాః స్వా
న్నిశార్థం తథాత్మచ్ఛాయేషు ఘ్నత్మభాయాః కృతిదశమల వో
నా యమాః శావలాంశాః॥ 6.

టీః భేచరే=సాయనగ్రహము, క్రియభటరసభే, క్రియ=మేషము, భట=తుల
(మొదల) రసభే = ఆరురాసులను బొందినదగుచుండగా, సామ్యయామ్యా =
ఉత్తరదక్షిణములయిన- గోళా = గోళములు - స్తః = అగును-అథ = పిమ్మట-
సకాశ్ = మకరరాశినుంచియు-కర్కాత్ = కర్కటరాశినుంచియు- వచ్చే=అటు
రాసుల (వంతున) అయిన ఉత్తరాయణ దక్షిణాయనములు - స్తః = అగును-
అథ = పిదప - పంచేందునాద్యః=౧౫ గడియలు-గోళయోః=ఉత్తర దక్షిణగోళ
ములయందు - చరపలయుతోనా- చరపల=చరపలలగు విలిపలు- యుతః = ౪౦౦
పంచదినవియ- ఊహాః = తివచబదినవియ (అయి) ఘనార్థం = దినార్థము -
స్వాత్ = అగును - తదయుతభగణాః = తత్ = ఆదివార్ధము-భగణాః=3౦ లో,
అయత = తివచబదినదై - నిశార్థం = రాత్ర్యర్థము- స్వాత్ = అగును - అథ =
పిమ్మట- అత్మచ్ఛాయేషుఘ్న- అత్మచ్ఛాయా = విషవచ్ఛాయ - ఘ్నఘ్నీ = ౫వే
గుణింపబడినదై - అత్మభాయాః = విషవచ్ఛాయయొక్క - కృతిదశమలవోనా -
కృతి = వర్ణయొక్క-దశమలవః = ౧౦ యవ భాగము - ఊహా = తివచబదినదై-
యమాశావలాంశాః - యమాశా = దక్షిణదిక్కుయొక్క - పలాంశాః=అక్షాంశలు-
మ్యుః = అగును॥ 6.

ఉపపత్తిః॥ గోళాయనవిషయే । కాంత్యభావో యత్ర సగోళాదిః కాంత్య
భావః సాయనఘనాభావే భువాభావో మేషాదౌ తులాదౌ - అతస్తేగోళసంధీ మే
షాది మజాగోళయః భవేత్తే ఉత్తరాధే సంత్యత ఉత్తరగోళః - తులాదయోదక్షిణా
ర్థకః సదక్షిణగోళ ఇతి యత్ర పరమకాంతిస్తు భుజపరమ త్వే-భుజపరమత్వంచ కర్కా
దౌ మకరాదౌచ భవత్యతస్తానయనసంధీ “(1) దినరాత్రివిషయే” నిరక్షదేశే అహో
రాత్ర్యవృత్తే ఉన్నండలాత్ - యామ్యాత్తర వృత్తసంపాతం యవత్సదా పంచదశ
ఘటికా భవతి షీతిజోన్మండలయో లేకత్వాత్ - తథా ప్రసహషీప్రచక్రిన్య సుమ

తూర్వాపరభృమణత్వాత్ - అన్యదేశే షీతిజోన్మండలయో భిన్నత్వాత్ - తదంతర
నినాదీభిః ఊహాదికాః పంచదశ ఘటికాః సంభవంతి - ఉన్నండలషీతిజయోనంతరం
చరం - ఉత్తంచ భాస్కరావార్యణ “ఉన్నండలక్ష్యావలమంతరాదే ద్భుతాత్రవృ
త్తే చరఖండకాల” ఇతి ఉత్తరగోళే ఉన్నండలాదధః షీతిజం స్థితం - తస్మాచ్ఛతే
జాధికాః పంచదశఘటికాః క్రియంతే - తద్దినార్థం స్వాత్ - యామ్యేతు ఉన్నండ
లా మార్ధ్యం షీతిజం తస్మాత్తదూనా ఏవ దివదళం స్వాత్ - తత్ త్రింశత్ కుద్ధం
రాత్రిదళం స్వా దేశ - తే ద్విగుణా దినరాత్రియానే షీతిజాదస్తక్షితిజం యావత్
అహోరాత్ర్యవృత్తే యావంత్యో ఘటికాస్తావద్దినం షీతిజాదౌ విభాగా దస్తక్షితిజ
పర్యంతం రాత్రిమానం-తత్సర్వం గోళోపరి దర్శయేత్ - వాసనామాత్రముక్తం “(2) అ
క్షాంశవిషయే” యదిపలకల్లే పలభా భుజః - తదా త్రిజ్యాకల్లేః - పల మత్మజ్యాక
ద్ధన రక్షాంశాః జాతాః - భనురాయనవాసనా పూర్వోక్తైవ - అత్రై కాంగుళాం
పలభాం పృథ్వ్యుత్తరాంశాః సాధితాః-౪-౫౪-య త్వకాంగుళయా పలభయా ఏతే
తదేష్టయా క ఇతి - ఏభిః పలాంశాః గుణ్యా ఇత్య త్రైమాం పంచైవ గృహీతాః -
అతః పంచగుణ పలభాపలాంశా ఇతి - అధికం ఖండం గృహీత మిదం - ౦-౬-ఇ
దం పలభావర్గస్య దశమాంశేన సమం - అత స్తదూనా ఏవ కారాణ్యః - అధికస్య
గృహీతత్వాత్ తే సదా దక్షిణా ఏవ - యతో లంకా తః ఉత్తరే సమమండలా
న్నాదీకామండలం దక్షిణత ఏవ సదా వర్తతే - లంకాతో దక్షిణ మనుష్య సం
చార ఏవ వాస్తి - అతస్తే నోక్తః॥ (8) 6.

తా॥ రవి మేషాదివట్కములయం దుండునప్పుడు ఉత్తరగోళమనియు తులా
దివట్కములో నుండునపుడు దక్షిణగోళమనియు - మకరాదివట్కములో నుండు
నపుడు ఉత్తరాయణమనియు కర్కాదివట్కములో నుండునపుడు దక్షిణాయనమని
యుఁ జెప్పబడును. లంకాదివార్ధయగు ౧౫ గడియలలో మేషాదివట్కమునయే చర
పలము భవమును తులాదివట్కము సమయచరపలము ఋణమును జేయ వృత్తావార్త
మగును - 3౦ గడియలలో అవార్ధను తివచగా రాత్ర్యర్థ యగును - విషవచ్ఛాయ
ను ౫ వే లెంతి విషవచ్ఛాయ యొక్కవర్ణలో ౧౦ క భాగమును తివచగా అ
క్షాంశ లగును - ఇవి సదాదక్షిణాక్షాంశ లని చెప్పబడును॥ 6.

ఉదాహరణము: స్ఫుటరవి ౧౧-౩-౪౦-౧౨ ఇప్పుడు ౧౧ రానులు
గతింది పండ్లెండవ రాశిలో (మీనములో) నున్నందున మీనము తులాదిపట్టును
గుటుచే దక్షిణగోళమనియు మకరాదిపట్టు మగుటుచే ఉత్తరాయణమనియుఁ దెలి
యవలెను. లంకాదిసార్థము ౧౧-౦ చరవిత్తము - ౦ - ౧౫ ఋణముచేయ ౧౪-
౪౫ దిసార్థము - ౩౦ - ౦ - ౧౪ - ౪౫ = ౧౫ - ౧౫ రాశ్యర్థము । విమవచ్చా
య ౩ - ౪౩ × ౫ = ౧౫ - ౩౫ । ౩ - ౪౩ × ౩ - ౪౩ = ౧౩ - ౪౫ వర్ణ +
౧౦ = ౧ - ౨౨ ను ౧౫ - ౩౫లో తీవచగా ౧౭ - ౧౩ అక్షాంశలు వర్ణగణితవిధి.

$$\begin{array}{r} 3 - 43 \quad 3 - 43 \\ 3 - 3 \quad 43 - 43 \\ \hline ౧ - ౧౨౯ - ౧౨౯) ౨౦ (౧౫౪౯ \\ ౧౨౯ \\ \hline ౩౦ \quad ౩౦ \\ ౨౦ \quad ౨౦ \\ \hline ౪ - ౪౫ \\ \hline ౯ = \end{array}$$

౧౩ - ౪౫ వర్ణ.

అథ నతోన్నత సంజ్ఞా - అక్షకర్ణజ్ఞానం చాహ.

శ్లో॥ యాతః శేషః సాక్షపరతోన్నతం స్యాత్కాల స్రేనోనం
ద్యుఖండం నతం స్యాత్ । అక్షచ్చాయావర్ణతత్వోశ్చయతా మా
రందాః స్యా దంగుళా ద్యోక్షకర్ణః॥ 7.

టీ॥ ప్రిక్ = నూర్యోదయాది దిసార్థపర్యంతం - యాతః = గతకాలము -
ఉన్నత=పూర్వోన్నతము - స్యాత్ = అగును - పరత్ర=దిసార్థాత్పరము - శేషః =
మిగిలినకాలము - ఉన్నతం = పశ్చిమోన్నతము - స్యాత్ = అగును - తేన = ఆ
యాన్నతముచేత - ఉనం = తీవచబడిన - ద్యుఖండం = దిసార్థము - నతం = నత
ము - స్యాత్ = అగును - అక్షచ్చాయా వర్ణతత్వోశ్చయతాః - అక్షచ్చాయా =

విమవచ్చాయయొక్క - వర్ణ = వర్ణయొక్క - తత్వోశ్చ=౨౫-వ వంతు-యంతాః=
కలుపబడినట్లువంటి - మారందాః = ౧౨౦అంగుళాద్యః = అంగుళ వియంగుళ
ములుగల - అక్షకర్ణః = అక్షకర్ణము - స్యాత్ = అగును। 7.

ఉపపత్తిః॥ దివ్యరకరవిరవిచితమసో నభసో వృత్తాకారతైవ పృథిభానతే
తస్య యామ్యోత్తరవృత్తమధిం కృత్వా జ్యేకపాతే పరికల్పితే - తత్ర యత్రస్థోరవి
రుదయం యాతి - తత్పూర్వకపాలం యత్రాస్త ముపయాతి - తత్పశ్చిమకపాలం =
యతో రవి తేన పూర్వాది దిగభివ్యంజకః - తతః పూర్వక్షితిహద్వాన తాభిష్టకాలేన
రవిరున్నత స్తానా నున్నతకాల ఇత్యభిధీయతే - అపరకపాతేస్తక్షితిహ ద్వా
నాత్ శేషకాలః - స ఉన్నతకాలః స్యాత్ - ఉన్నతం కాలది సార్థా దపాప్య -
యః శేషకాలః తేనరవి ర్మధ్యాన్న తోనతో భవతి-అపరకపాతే రవిజనార్థయో
రంతరే యః కాలః స ఏన నతో భవతి-మధ్యాన్న ద్వివేస్తానకాలేన వరత్వా
దితి। (1) అక్షకర్ణవిషయే । పుభా భుజః ద్వాదశాంగుళకంతుః కోటిః-పలకర్ణః
కర్ణ ఏవం పుభానగో ద్వాదశవర్ణయుక్తః - తస్యమూలం పలకర్ణః స్యాత్ -అత్రై
కాంగుళపలభాయాం వారః పలకర్ణః -౧౨-౨-౨౪ అస్మాద్ద్వాదశవిశోధ్య శేషం
౦-౨-౨౪ ఇదం పుభానగ్గతత్వాంశకుల్యం - అత స్తద్యుక్తః - ద్వాదశపలకర్ణః
స్యా దిక్కువపన్నం। (2) 7.

తా॥ నూర్యోదయాది దిసార్థపర్యంతము పూర్వకపాల మనియు- మధ్యాన్న
పృథ్వితి నూర్యాస్తమయవర్ణంతము పశ్చిమకపాల మనియుఁజెప్పబడును-ప్రిక్-
పాలమందు నూర్యోదయాదీష్ట కాలపర్యంతము గతకుటికం ఉన్నత మనియు-పశ్చిమ
కపాలమందు పశ్చిమోన్నత మనియుఁజెప్పబడును - ఉన్నతమును దిసార్థములో
నుండి తీవచగా నత మగును - విమవచ్చాయను వర్ణించి దాని ౨౫-వ భాగము
౧౨- ౨-౨౪ గలప అంగుళాద్యక్షకర్ణ మగును। 7.

ఉదాహరణము: దిసార్థము ౧౪-౪౫ ఇష్టకాలము ౧౧-౪౩ ను తీవచగా=
౩-౨ పూర్వనతము పూర్వకపాల మగుటుచే ఉన్నతమనబడును - అక్షచ్చాయ ౩ -
౪౩ వర్ణ ౧౩-౪౮ దీని ౨౫ వంతు - ౦ - ౩౩ ఇందుఁ జేర్చగా-౧౨-౩౩ అంగు
ళాద్యక్షకర్ణము। 7.

అథ హారాయన మహా.

శ్లో॥ వేదేశాః శరవృచ్చరాధ్యరహితాః సామ్యా నుదగ్గోళ
యో । ధ్వారోఽథో ఘటికార్థయుజ సతకృతే ర్ద్వ్యంశః సమాఖ్యః
స్మృతః । చే తస్యార్థక్రిమితో నతం య దధికం వేదాహతం తద్వి
యుక్ స్పష్టోఽసౌ తదయుక్ వార స్వభిమతః స్యాద్ధక్షకణ్డో
ద్భృతః॥ ౮.

టీ॥ వేదేశాః=౧౦౮-సామ్యానుదగ్గోళయోః=ఉత్తరదక్షిణగోళములయందు-
శరవృచ్చరాధ్యరహితాః - శరవృత్=౫-చే భాగింపబడిన - చర = చరవిలప్తలు -
అథ్య=ఉత్తరగోళములోఁ గలుపఁబడినవిన్ని - రహితాః = దక్షిణగోళములోనుండి
తిరవఁబడినవిన్ని అయి - హరః =హరము-స్యాత్=అగును-అథ-పిమ్మట ఘటికార్థ
యుక్=౩౦ విగడియలు కలుపఁబడిన - సతకృతే = సతవర్ణయొక్క - ద్వ్యంశః =
౨-న వంతు - సమాఖ్యః=సమాఖ్యయని-స్మృతః = చెప్పఁబడును - చేత్ = ఒకప్పు
డు - సతం=సతము-యత్ = ఎప్పుడు- సార్థక్రిమితః= ౧౩౪ పదమూడున్నర గడి
యలకంటె - అధికం = ఎక్కువ (స్యాత్ = అగునో - తదా = అప్పుడు-సార్థక్రియో
దహహీనం = ౧౩-౩౦ తిరవఁబడిన దానినిగా - కృత్యా = చేసి) వేదాహతం = ౪
చే గుణింపఁబడినదై = తద్వియుక్ = అది, మధ్యాహరములోఁగలుపఁబడి - అసౌ =
ఇది - స్ఫుటః = స్పష్టఃమయినది - స్యాత్ = అగును - తదయుక్=అది ౧౩-౩౦ కంటె
తక్కువగా నున్నప్పుడు సమాఖ్యచే తిరవఁబడిన - హరః = మధ్యహరము - అక్ష
కణ్డోద్భృతః = అక్షకర్ణముచేత భాగింపఁబడినదై - అభిమతః=ఇష్టాహరము-స్యాత్=
అగును॥ ౮.

ఉపపత్తిః॥ అత్రగోళే అహారాత్రవృత్తే ఖితిజసంపాతయోర్బద్ధం నూత్రిం -
తరుదయా ప్రమాత్రిం ఏవ మున్మండలసంపాతయో ర్బద్ధం తదహారాత్ర
వ్యాసనూత్రిం తరుదయా ప్రమాత్రియోః అంతరంబుత్తైర - అథ యామ్యాత్తరవృత్త
సామ్యాత్తయోర్బద్ధం - తన్నికం తస్య వ్యాసనూత్రిం - తయోర్వ్యాసనూత్రియో
ర్యః సంపాత ప్రస్థాదుపరితనం ఖండం ద్యుజ్యా - సా ఉత్తరగోళే అథ ప్రయా

మజ్జయా యతా యవత్ క్రియతే తా వద్విశాధే అర్కోదయాస్త నూత్రయోరం
తరం స్యాత్ - దక్షిణే తు మజ్జయా హీనా యతః - అత్రోదయాస్త నూత్రా దధః
మజ్జయా దర్కోదయా ప్రమాత్రియో రంతరం సాత్ర నృతి రిత్కువ్యతే, ఏవ
మంత్యాపి చరజ్జయా త్రిజ్యాయతో సాదిసార్ధాంత్యా స్యాత్ - అహారాత్రవ్యా
సార్ధం త్రిజ్యాతుల్యై రంతై రంత్యతే తావ త్త్రిజ్యాతుల్యం భవతి - తై రంతై
ర్యావత్ త్రిజ్యా గుణ్యతే - తావ చ్చరజ్యా తుల్యా భవతి - అత క్షరజ్జయా త్రి
జ్యా - యతో సాంత్యా సంజ్ఞా భవతి - సాంత్యాప్యతో వ్యః క్షేత్రసంస్థానభేదః -
కిం తు అంతానాం గురులఘుత్వాత్ కేవలః సంఖ్యావ్యతో భేద ఇత్యుపపన్నం,
తత్ర తావత్ అంత్యార్థం చరజ్యా సాధ్యా - సా యథా - చరపలాని పస్తిభిక్షాని
నాద్యః న్యుః - తాః మద్భుజాః భాగాః న్యుః - తే ద్విగుణాః జీవా - అత్ర చరపలా
నాం హరః-౬౦ - గుణద్వయమూతో గుణః - ౧౨ - గుణహింయోః గుణోనావ
న ర్తితయోః లభ్యాః పంచ - అత ఉక్తం శరవృచ్చరేణేతి - శరవృచ్చరం - చరజ్యా
నాతా తయా త్రిజ్యా సామ్యయామ్యగోళయోః క్రమేణ యతో నా కార్యా -
అత్రాచార్యేణ త్రిజ్యా వేదేశమితా భృతా, - అతో వేదేశా ఇతి - ఏవం నాతా
దిసార్ధాంత్యా తస్యాః హరసంజ్ఞా కృతా - ఇయం దిసార్ధాంత్యాసతోత్క్రమజ్జయా
హీనా సతీ స్థాంత్యావ్యత ఏవ మత్ర సతోత్క్రమజ్యా ఘటికార్థయుక్తస్య సతస్య
వర్ణేణ దభితేన తుల్యా భవతి - అత్ర పృథీత్యర్థం కల్పితం నతం - ౫ - ఇదం మద్భుజ
మంశః - ౩౦ - ఏవం భార్యే - ౧౨౦ - మితే వ్యాసార్థే ఉత్క్రమజ్యా - ౧౬ -
యది భార్యే మితే వ్యాసార్థే ఇయం తదా వేదేశకుల్యేకేతిజాతాః = ౧౫-౧౨
ఘటికార్థసంయుక్తం నతం - ౫=౩౦-అస్యవర్ణః - ౩౦-౧౫-తదద్ధం - ౧౫-౨-ఏవం
స్వల్పాంతరా నాతాసతోత్క్రమజ్యైవ - తస్యాః సమసంజ్ఞా కృతా - చే నృతిం
సార్థక్రియోదకాధికం స్యాత్తదా తత్సార్థక్రియోదకహీనం కృత్యాదధికం త
ద్వైక్యతుల్యః అనాతం గుణితం తేన వియుక్ హీనః సమాఖ్యః స్ఫుటః స్యాత్ -
తేన సమాఖ్యేన అయుక్ హీనః హరః అక్షకర్ణేన ఉద్భవతో భక్తః ఇష్టహరః స్యా
దిత్యర్థః । అత్ర సమాఖ్యధాయాసతోత్క్రమస్యాసాధితా సా సార్థక్రియోదకేనత
మన్యంతం భవతి - తతః కరం సాంతరా - అత్ర కల్పితం నతం - ౧౪ - ౩౦ అస్య

సత్యవేదేశతుల్య ఇతి - ౧౧౪ - త్రిజ్యాయా ముక్తమజ్యా - ౧౦౮-౩౦-ఘటి
కార్థయు క్షనత్యస్య ౧౫ వర్ణోద్వ్యస్తః - ౧౨-౩౦-అత్యానయో రంతరం చత్వా
రః-౪ - తదంతర మేకఘటికాయాం చతుర్వితం - తత్పాఞ్చసపాతః - యద్యేకఘటి
కాయాం చత్వాశాంతరం - తద్దేవేన సార్థత్రియోదశాధికేన సలేన ౩ మితి - ఖేలం
హీనం కార్యం అధిభూతత్వాత్ - తతస్తేనహీనో హర ఇప్తహరః స్యాత్ -
యతోనతోక్తమజ్యాహీనాదివార్ధంత్యా ఇప్తంత్యా భవతి-సా ఇప్తహరసంఖ్యా-
అత్యాక్షరద్వారాభవతి యుక్తిస్త్యనుపద మేన స్పష్టికరమ్యతే॥ ౪.

తా॥ రవి ఉత్తరగోళమందుండునపుడు చరవిలిప్తలను గీచే భాగించి విభక్త
ము ౧౧౪ లోఁ గలుపవలెను - దక్షిణగోళ మైనప్పుడు తివచనలెను. మధ్యాహర
మగును - పిమ్మట - ౧౦-౩౦ లో సతముఁ గలిపి వర్ణచేయి దానియొక్క రెండవ
వంతు సమాఖ్య యవబడును - హరములో సమాఖ్యను తివిది అక్షరముచే భా
గింప ఇప్తహర మగును - నమము ౧౩-౩౦-౪౦లె నధిముగానున్నప్పుడు దానిలో
౧౩-౩౦ తివిది ౪-వలె చెంచ సమాఖ్య యగును - దీనిని మధ్యాహరములోఁ గలిపి
అక్షరముచే భాగింప అభిమతాహర మగును॥ ౪.

ఉదాహరణము॥ చరవిలిప్తలు ౧౪ దీనిని గీచే భాగింప - ౨ - ౪౪ ఇది
౧౧౪-లో నుండి తివచఁగా ౧౧౧-౧౨ మధ్యాహరము - సతం - ౩-౨ ఇందులో-
౦-౩౦ కలుప-౩-౩౨ దీనివర్ణ ౧౨-౨౯ రెండవవంతు-౬-౧౪-ఇదిసమాఖ్య-మధ్యా
హరములోనుండి తివచ-౧౧౪-౫౮-అక్షరము - ౧౨-౩౩చే భాగింప-౮-౨౧ఇప్తా
హరము.....౧౪-౨౦ సత మయినప్పుడు దీనిలోనుండి ౧౩-౩౦ తివచఁ
గా - ౦-౫౧౪ = ౩-౨౦ మధ్యాహరము + ౧౧౧-౧౨ = ౧౧౪-౩౨ దీనిని అక్ష
రముచే భాగింప - ౯ - ౭ ఇప్తహర మగును॥ ౪.

అభభాజ్య - ఇప్తకర్ణ - ఛాయాజ్ఞానంచాహ.

శ్లో॥ దిఘ్నాక్షభాహృతచరం స్వగుణం ద్వినిఘ్నం స్వేవ్యంశ యుగ్మ్య
గభవాన్విత మత్రభాజ్యః । కర్ణోంగుళాదిక ఇహేప్తహరాప్త
భాజ్యః కర్ణార్క-వర్గవివరా త్పదమిష్టభా స్యాత్॥ ౪.

టీ॥ దిఘ్నాక్షభాహృతచరం-దిక్=౧౦ చేత, ఘ్న = గుణింపబడినట్లునంటి,
అక్షభా=విషువచ్ఛాయచేత, హృత=భాగింపబడిన, చరం=చరవిలిప్తలు, స్వగుణం=
వర్ణింపబడినదై, ద్వినిఘ్నం=౨ చే గుణింపబడి, స్వేవ్యంశయుక్ = దాని యయి
దవవంతు కలుపబడి, యుగభవాన్వితం=౧౧౪ చేఁగలుపబడినదై, అత్ర=యచ్చట,
భాజ్యః = భాజ్యము, స్యాత్ = అగును, ఇప్తహరాప్తభాజ్యః = ఇప్తహరముచేత
భాగింపబడిన భాజ్యము, ఇహ=ఇక్కడ, అంగుళాదికః = అంగుళవియంగుళములు
గల, కర్ణః=కర్ణము, స్యాత్ = అగును, కర్ణార్క-వర్గవివరాత్-కర్ణ = కర్ణము
యొక్కయు, అర్క=౧౨ యొక్కయు, వర్గ=వర్గముల, వివరాత్ = అంతరమువల్ల
నుండి, వదం=వచ్చిన మూలము, ఇప్తభా=ఇప్తచ్ఛాయ, స్యాత్ = అగును॥ ౪.

ఉపపత్తి॥ ఇప్తహరసంజ్ఞేష్టాంత్యాజ్ఞాతాస్తి - తస్యాః హృతికరణా యాన
పాతః- త్రిజ్యవృత్తే ఇయ మంత్యా తదా ద్యుజ్యవృత్తే కేతి - జాతేష్టహృతిః-
పరకర్ణే ద్వాదశకోటి స్తద్దేష్టహృతికర్ణే కేతి-జాతా ఇప్తశంకుః - శంకుకోటో కర్ణ
త్రిజ్య తదా ద్వాదశకోటో కఇతి-జాత- ఇప్తకర్ణః- ఏవ మత్ర త్రిజ్యవర్గస్య
పలకర్ణోగుణః- ద్యుజ్యేష్టాంత్యాహతో హరః లేన త్రిజ్యవర్గో ద్యుజ్యభక్తః-
ఫలస్య భాజ్యసంఖ్యాకృతా - తత్ర పరమాల్పద్యుజ్యయా - ౧౦౮ - ౪౦ - త్రిజ్యవర్గే
భక్తే జాతఃపరమా భాజ్యః - ౩౧ - ౨౦ సార్కమితే వ్యాసా ర్థేయం తదా
వేదేశమితే ఇతి - జాతో భాజ్యః-౧౨౪-౪౫ - సభాజ్యఫలకర్ణగుణా ఇప్తంత్యా
భక్తః కార్యః - తత్ర పలకర్ణగుణేన గుణహరావనర్తితా - ఏవం ఫలకర్ణే భక్తే ష్టం
త్రై వేప్తహరసంఖ్యా కృతా - అత ఇప్తహరాప్తభాజ్యఇప్తకర్ణః స్యా దివ్యపవన్నం -
అస్య సాధనప్రక్రియా ద్యుజ్యకాంతిజ్య వివా ససిద్ధ్యతి - తత్ ప్రక్రియాగార్వ
మతోఽనుజ్ఞేన దిఘ్నాక్షమ యేత్యాదివా భాజ్యోజ్ఞాతః - అనుకల్పః స యథా
వీకాంగుళపలభాయాం ఖండభ్రయయోగః పరమం చరం - ౨౧-౨౦ ఇదం దశగుణ
పలభాభక్తం - ౨-౮ వర్గితం - ౪-౩౩ - ద్విగుణం-౯-౬-ఇదం స్వపంచాయ
తం-౧౦-౫౫ వేదేశయాతం స ఏవ భాజ్యఇతి ప్రతీతః - అయం భాజ్యో హరవా
తోఽభీష్టకర్ణో భవతి - ఇతి యుక్తిః - పూర్వమేనోక్తా కర్ణార్క-వర్గవ్యాదశ
వర్గాంతరా న్యూలం - ఇప్తభా ఇప్తఛాయా స్యాత్ - అసోఽపపత్తిః - ఛాయాభుజః-
ద్వాదశకాంగుళశంకుః ' కోటిః ఛాయాకర్ణః - అతః కోటికర్ణయో ర్వర్గాంతరమూలం
ఛాయా భవతి త్యుపపన్నం॥ ౪.

తా. విభవచ్చాయను ౧౦ చేరబెంచి దానిచేత చరవిలి ప్రలహభాగించి వచ్చిన దానిని వర్తించి ౨ చే గుణించి దాని అయిదవవంతును గలిపి - ౧౧౪ గలుప భాజ్య మగు ఈ భాజ్యమును ఇష్టహారముచే భాగింప అంగుళాది కర్ణ మగును - ఈ కర్ణము యొక్కయు ౧౨ యొక్కయు వర్ణలయంతరము వర్ణించి వచ్చుమూలము ఇష్టచ్చాయ యగును॥ 9. ఉదాహరణము॥ విభవచ్చాయ-౩-౪౩ X ౧౦=౩౩౦-౧౦ చేత చర విలి ప్రలగు ౧౪ ను భాగింప - ౦ - ౨౨ దీనివర్ణ-౦-౮-ద్విగుణింప-౦-౧౬ అయి దవవంతుగలుప-౦-౧౯ దీనిలో - ౧౧౪ గలుప - ౧౧౪ - ౧౯ ఇది భాజ్యము - దీనిని ఇష్టహారమగు - ౮-౨౦ చే విభజింప-౧౩-౪౦ ఇది యష్టకర్ణము - దీనివర్ణ- ౧౮౭-౧౪ ను ౧౨ యొక్కవర్ణ ౧౪౪ ను వీని అంతరము - ౪౩ - ౧౪ దీనిమూలము ౬-౩౬ ఇది ఇష్టచ్చాయ యగును॥ 9.

అథ ఇష్టచ్చాయయాకర్ణ - సతజ్ఞాన మాహ.

శ్లో॥ కర్ణ స్సాస్యత్పదమర్కభాకృతియుతే స్తద్భక్తభాజ్యో హ రోఽభీష్టస్తత్ఫలకర్ణఘాతరహితో మధ్యో హరో ద్వావ్యహతః।
చేద్యేదాంకధరాధికః పృథగతో వేదాంకభూనా ద్గుణాస్తాథ్యస్త స్య పదం ఘటీముఖనతం స్యాదర్థనాడీ వియుక్త్ ॥ 10.

టీ. అర్కభాకృతియుతే - అర్క = ౧౨ యొక్కయు, - భా = ఇష్ట చ్చాయయొక్కయు, కృతి = వర్ణలు - యుతే = కలిపినదానియొక్క, = పదం = మూలము - కర్ణః = కర్ణము, స్యాత్ = అగును - తద్భక్తభాజ్యః - తత్ = ఆ కర్ణముచేత, - భక్త = భాగింపబడిన, - భాజ్యః = భాజ్యము - అభీష్టః = ఇష్టమయిన టువంటి - హరః = హారము - స్యాత్ = అగును - తత్ఫలకర్ణఘాతరహితః - తత్ఫల = ఆహారమగుఫలము, - కర్ణః = కర్ణముచేత, - ఘాత = గుణింపబడినదై, - రహితః = తివచబడినటువంటి, మధ్యః = మధ్యమమయిన - హరః - హారము, ద్వావ్యహతః = రెండుచే గుణింపబడినదై - వేదాంకధరాధికశ్చేత్ = ౧౯౪ కంటె గుణించి వచ్చినదై - పృథక్ = ప్రతిగానుంచబడి - అతః = దానినుండి - వేదాంకభూనాత్ = ౧౯౪ ను తినిచిన దానినుంచి - గుణాస్తాథ్యః = ౩ చేత భాగింప

బడినదై, అథ్యః=ప్రతిగానుంచిన దానితోఁ కలుపబడినదై, తస్య=దానియొక్క, పదం=మూలము, అర్థనాడివియుక్త్=౩౦ విగడియలు తివచబడినదై, సతము=౧౩-౩౦ కంటె, సధికముగా నున్నప్పుడు కలుపబడినదై, సతం=గడియలు మొదలుగాగల, సతము=స్యాత్=అగును॥ 10. (ఉపపత్తిః॥ విలోమవిధినా ప్రసిద్ధేన॥ 10.)

తా. ౧౨ యొక్కయు ఇష్టచ్చాయయొక్కయు వర్ణలను గలిపి మూలము చేయ కర్ణమగును. ఆ కర్ణముచేత భాజ్యమును భాగింప అభీష్టహార మగును. ఆహారము కణముచే గుణింపబడి మధ్యాహారములో తివచబడి ౨ రెండుచే గుణింపబడిన దానిమూలములోనుండి ౩౦ విగడియలు తివచబడుట చేత గడియలాదిగా సతమువచ్చును. మధ్యాహారములోనుండి తినిచి రెట్టించినపిమ్మట ౧౧౪ కంటె సధికముగానున్నప్పుడు ౨ పృథులు పెట్టి రెండవప్రతిలో ౧౯౪ తీసి వేసి కేవలము ౩ చే భాగింపగా వచ్చిన విభక్తమును మొదటిప్రతిలో గలిపి మూలము గనుగొని ౩౦ విగడియలు తివచగా సతమగును॥ సతము ౧౩-౩౦ కంటె సధికముగా నుండునపుడు ౩౦ విగడియలు సతముతోఁ గలిపి వర్ణచేసి ౨ చే భాగింప సమాఖ్య యగును. పిమ్మట సతములో ౧౩ - ౩౦ తినిచి ౪ చేరబెంచి సమాఖ్య లో తినిచి మధ్యాహారములో తినిచి అక్షకణముచే భాగింప అభిమతహార మగును. భాజ్యమును అభిమత హారముచే విభజింప ఇష్టకణముగును. దీనియొక్కయు ౧౨ యొక్కయు వర్ణల అంతరమునకు మూలముచేయ ఇష్టచ్చాయమగును॥ 10.

ఉదాహరణము॥ సతవివరే॥ ౧౨ యొక్కవర్ణ ౧౪౪ ఇష్టచ్చాయ ౬-౩౬ దీనివర్ణ ౪౩-౩౩ గలుప ౧౮౭ - ౩౩ దీనిమూలము ౧౩ - ౪౨ ఇది ఇష్టకర్ణము - భాజ్యము ౧౧౪ - ౧౯ దీనిని ఇష్టకర్ణముచే విభజింప ౮ - ౨౦ అభీష్టహారము - దీనిచేత అక్షకణముగు ౧౨ - ౩౩ ను గుణింప ౧౦౪ - ౩౫ మధ్యా హారమగు ౧౦౧-౦౨ లో తివచ ౬ - ౩౭ దీనిని రెట్టించ ౧౩ - ౧౪ దీనిమూలము ౩-౩౬ ఇందులో ౩౦ విగడియలు తివచ ౩ - ౬ సతకాలము॥ (1) మధ్యాహారములో తినిచి రెట్టించిన పిమ్మట ౧౯౪ కంటె సధికమయినప్పుడు ౧౯౪ - ౯ కల్పితము

దీనిలో ౧౯౪ తివచ 3 - ౧ దీనిని 3 చే విభజింప ౧ - 3 దీనినిగలవ ౧౯౫-౧౨
 దీనిమూలము ౧౪ - ౪ దీనిలోనుండి 3౦ విగడియలు తివచ ౧3 - 3౪ నరము
 (2)...నరము ౧3 - 3౦ కంటె నధికమయినప్పుడు చేయవలసిన ఇష్టచ్ఛాయనిధి.
 నరము ౧౫ - ౧౦ దీనిలో 3౦ విగడియలు కలవ ౧౫ - ౪౦ దీనివద్ద ౨౪౫ -
 ౨౬ + ౨ = ౧౨౨-౪3 సమాఖ్య - నరం ౧౫ - ౧౦ లో ౧3 - 3౦ తివచ
 ౧ - ౪౦ x ౪ = ౬-౪౦ ఇది సమాఖ్యలోనుండి తివచగా ౧౧౬ - 3 ఇది
 స్థూలసమాఖ్య - హారమును ౧3౨ - 3౬ లో తివచ ౧౬ - 33 దీనిని అక్షరమును
 ౧3 - ౧౯ చే భాగింప ౧-౧౪ అభిమతహారము - దీనిచే భాజ్యమును ౧౨౦ -
 ౧౪ ను భాగింప ౯2 - ౨౯ ఇది ఇష్టకర్ణము - దీనివద్ద ౯2౦3 ను ౧౨ యొక్క
 వద్ద ౧౪౪ ను వీని అంతరము ౯౫౯౯ దీని మూలము ౯2 - 3౦ ఇది ఇష్టచ్ఛాయ
 దీనినిబట్టిచేయగా ౧౫-౧౦ నరము వచ్చును. 10.

అథ కాంతిసాధనమామ.

శ్లో|| చత్వారింశ దశీతి రదిగ్రు భువః క్వక్షేందవో భూధృతి !
 వట్ ఖాక్షీణి జనాశ్వి నోఽంగవికృతీ | ఖాబ్ధ్యశ్విసః సాయనాత్ |
 ఖేటాద్వోర్ల వదిగ్లవప్రమగతోఽంకోఽసౌ తదూనాగతా చేషఘ్నూ
 ద్దశలబ్ధియు ద్దశస్మాతోఽంశా ద్యోఽపమః స్యాత్స్వదిక్ 11.

టీ|| సాయనాత్ = ఆయనాంశయక్రమయినటువంటి, ఖేటాత్ = రవివల్ల
 దోర్లవదిగ్లవప్రమగతః = దో-భుజయొక్క, లవ = భాగలు, దిక్ = ౧౦ చేత,
 లవ = భాగింపబడినదై, ప్రిమగతః = గలించినటువంటి, అంశః = అంశము,
 స్యాత్ = అగును, అసౌ = ఇది, తదూనాగతాత్ = తత్ = ఏకాంశము
 నుండి, ఉనాగతాత్ = గతాంశము తివచుటవల్లవచ్చిన, చేషఘ్నూత్ = అంశేషము
 గుణించుటవల్లనుండి, దశలబ్ధియూక్ = దశలబ్ధి = ౧౦ చేత భాగింపబడిన
 విభక్తమందు, యూక్ = గతాంశము, గలపబడినదై (తతః=ఏమృత) దశస్మాతః =
 ౧౦ చేత భాగింపబడినదై, అంశాద్యః = భాగాది, స్వదిక్ = సాయనరవి దిక్కు
 గల, అపమః = కాంతి, స్యాత్ = అగును, అథ = అటుపిమ్మట, చత్వారిం

శత్ = ౨౪ అశితిః = ౪౦ అదిగ్రుభువః = ౧౧౭ క్వక్షేందవః = ౧౫౧ భూధృతి =
 ౧౮౦ వట్ ఖాక్షీణి = ౨౦౬ జనాశ్విసః = ౨౨౪ అంగవికృతీ = ౨3౬ ఖాబ్ధ్య
 శ్విసః ౨౪౦ (ఏలే = ఇవి) నవ = తొమ్మిదియు - అంశః = అంశములు, స్వః =
 అగును. 11. ఉపపత్తిః గ్రహణయోగ్యానై విమవద్యుత్తాదక్షిణోత్తరగమనం
 కరోతి. తే కాంత్యంతః - గ్రహణం కాంతి - తస్య అంశ ఇత్యన్వర్థం నామ
 విమవద్యుత్తం యద్యత్తే - తన్నిరక్షే సమం పూర్వాపర మిత్యర్థః మేషతులా
 దిష్టోగ్రహస్తస్మిక్ పృతేతిష్ఠక్ భృమతి-మేషదయః వట్ తస్మాత్తరాథే తులా
 దితా దక్షిణా ఏవ నరం మేషాతివద్యాశయః-ఉత్తరతైత్వకత్యావతిష్ఠంతో
 భ్రమంతీతి-శీలం మేషాదిరాశిగ్రహం యావత్ పృతిక్షణ ముత్తరతః-గ్రహేణ చతు
 ర్విం శత్యంకా, యావ దవనోరాశివృత్తే పరిభృతుక్ గచ్ఛతి - తతః పరావర్త్య
 రాశి ర్గ్రహం కన్యాంతీయావత్తే నైవమార్గేణ పున స్తదేవ విమవద్యుత్తమాశ్రియాని
 -ఏవం తులాదేర్దక్షిణత ఏవ రాశిగ్రహం గవా పునస్తేనైవ యథావరావర్త్య తదేవ
 విమవద్యుత్తం మేషాదిస్థ ఏవాశ్రియంతి-ఏవం భగోశే తద్దిక్ స్థకాంతి రతి పరిభా
 సా- ఏవం నూర్యస్య అన్యోవక్యం గ్రహనక్షత్రాణాం స్వస్వవిమండలానుగతత్వాత్
 -గోళార్థజ్ఞా తైవపరిత్య సంభవః - స్వాదితి-తద్యథా విమవద్యుత్తా కాంతి
 వృత్తం తిరక్చీపం వర్తతే, తయో శ్చేషతులాదాసంసారద్యయం = తత్కాంత్య
 భావః-మక్షరకర్కటాదా పరమం దక్షిణోత్తరం చతుర్వింశత్యంకాంతరం తత్కా
 కాంతేః పరమత్యం ఏవం తిరక్చీపాత్ కాంతిమండలాదపి గ్రహమండలం తిరక్చీ
 పం వర్తతే-తయోః స్వక్షేపసారే కషణ్యే చ సంపాతౌ - తస్మాత్ప్రీతేఽంతరే పర
 మం విక్షేపాం శతుర్విం దక్షిణోత్తర మంతరం విక్షేపః-ఏవం పృథక్ గ్రహనక్షత్రా
 ణాం విమండలాని తిరక్చీపాని వర్తంతే-తత్ క్షేపకాత్ గోళాన్యత్వసంభవః స్వాది
 త్యుపప్నం-తదంతం సిద్ధాంతశాస్త్రమిదం | నాదికామండలా తిర్యగేవావయః కాంతి
 తివృత్తా వధి. కాంతివృత్తా చ్చరః-క్షేపవృత్తావధి సీర్యగేవం స్ఫుటో నాదికావృత్త
 ఖేటాంతరా శోమహః. అతః శరసంస్కృతా స్పష్టాకాంతిః స్వా దిర్యగే అచార్య
 నాత్యక్త మస్మి - అత్ర గుణకభావకోపపత్తిర్యథా, యది త్రివ్యాకుల్యభుజజ్య

యా పరమక్రాంతిన్యా తదేష్టదోర్జయ కిమితి-ఫలం క్రాంతిన్యారథముః క్రాంతిః
స్యాత్- అత్రాచార్యణ లాఘవార్థం దశభుజగానాం అనేనైవ విధిగా క్రాంత్యం
కాః సాధితాః- తే సావయవా వాతాః- అతో దశగుణాః- కృత్యావతితాః-తతో
తరేనుపాతః- యదిదశభిర్భాగై రేకో లభ్యతే - తదేష్టంతైఃకిమితి - ఫలమితిగ
తాంకః స్యాత్ - శేష దప్యనుపాతః - యది దశభిర్భాగైర్గతైష్టంతరం లభ్యతే
తదా శేషంతైః కిమితి - ఫలం గతాంకే యుక్తం కార్యం సా క్రాంతిః స్యాత్-
పరం దశగుణా సుతో దశభక్తే త్యుపపన్నం 11.

తా|| సాయనరవి భుజభాగలను ౧౦ చే విభజింప విభక్తము గతాంక మగును-
శేషభాగాదులను ఏవ్యగతాంకముల యంతరముచే బెంచి ౧౦ చే భాగించి గతాంక
సంఖ్య గలిపి ౧౦ చే భాగింప భాగాది సాయనరవి గోళముగల క్రాంతి
యగును 11.

క్రాంతియంకముల చక్రము.

ఖండములసంఖ్య.	౦	౧	౨	౩	౪	౫	౬	౭	౮	౯
ఖండములు.	౦	౪౦	౮౦	౧౧౬	౧౫౬	౧౯౬	౨౩౬	౨౭౬	౩౧౬	౩౫౬
అంతరములు.	౪౦	౪౦	౩౭	౩౪	౩౦	౨౫	౧౯	౧౨	౪	౦

ఉదాహరణము|| సాయనరవి ౧౧-౨౬-౫౪-౨౦ భుజ - ౦ - ౩ -
౫ - ౫౦ + ౧౦ = ౦ గాన గతాంకములు లేవు - శేష భాగాదులు ౩ - ౫ -
౫౦ X గతైష్టంతరం ౪౦ = ౧౨౩ - ౫౩ - ౨౦ ÷ ౧౦ = ౧౨ - ౨౩ - ౨౦
గతాంకము లేనందున గలుపలేదు. దీని దశభక్త ఫలం ౧ - ౧౪ - ౨౦ ఇది దక్షి
ణాక్రాంతి 11.

ఆధప్రకారాంతరేణ క్రాంతిసాధనమూహ.

శ్లో|| స్యుః ఖండాని ఖవార్థయోంబరకృతాః శైలాగ్నయోబ్ధ్య
గ్నయ | శ్రుంశత్రత్వధృతీనవారినిధయ పైః సాయనాంశగ్రహత్ |
బాహ్వోశాభ్రకుభాగసంఖ్యకయుతిః శేషేష్యమాతా ద్దశాస్తా
ధ్యా దిగ్భి హృతా లవాది రవమ సుద్ధిక్ స్వగోళ భవేత్ | 12.

టీ|| ఖవార్థయః=౪౦, అంబరకృతాః=౪౦, శైలాగ్నయః=౩౭, అర్ధ్యగ్న
యః=౩౪, త్రింశత్=౩౦, తత్వ=౨౫, ధృతి=౧౯, ఇన=౧౨, వారినిధయః=౪
(ఏతాని=ఇవి) ఖండాని=ఖండములు, స్యుః=అగును, పైః=అఖండములచేత, సాయ
నాంశగ్రహత్ = అయనాంశయుక్తగ్రహమునల్లనుంచి, బాహ్వోశాభ్రకుభాగ
సంఖ్యకయుతిశ్చభాహ్వోశ = భుజభాగములయొక్క, అభ్రకుభాగ = పదియభాగ
మందు, సంఖ్యకయుతిశ్చ=గతఖండసంఖ్యలు కలుపబడినదియు, శేషేష్యమాతాత్ -
శేష=అభ్రకుభాగశేషము, ఏష్య=మిగిలినఖండముచేత, మాతాత్=గుణింపగా
వచ్చినదానినుంచి, దశాస్తాధ్యా, దశ=౧౦ చేత, ఆస్త=భాగింపబడి, ఆధ్యా=
గతఖండయోగము కలుపబడినదై, దిగ్భిహృతా=౧౦ చేత భాగింపబడినటువంటిదై,
స్వగోళాత్=గ్రహముండెడు గోళమునుంచి, సుద్ధిక్=అదిష్కృత, లవాది=భాగాది
అపమః=క్రాంతి, స్యాత్=అగును 12.

తా|| సాయనరవియొక్క భుజభాగలనుమాత్రము ౧౦ చే భాగింపగా విభ
క్తము గతఖండములగును, మిగిలినభాగాదిని ఏవ్యఖండముచే బెంచి ౧౦ చే
విభజింపగా వచ్చిన విభక్తమును పరిధనురాశిలో గతఖండములయొత్తమును గలిపి
౧౦ పాలుగొనగా వచ్చినది భాగాదిగా గ్రహముందుగోళముయొక్క దిష్కృతల
క్రాంతియగును 12.....క్రాంతియంకములు, ౧ మొదలు ౪౦-౪౦-
౩౭-౩౪-౩౦-౨౫-౧౯-౧౨-౪ ఇవే =ఖండములు||

ఉదాహరణము|| సాయనరవి, ౧౧-౨౬-౫౪-౧౦ భుజభాగలు, ౩-౫-౫౦
ఇందలి భాగలనుమాత్రము ౧౦చే విభజింప విభక్తము ౦- కావున గతఖండములులేవు.
ఏవ్యఖండము మొదటిదిగాన శేషభాగాదులు ౩-౫-౫౦ X ౪౦ ÷ ౧౦ = ౧౨-౨౩-౨౦
గతఖండయోగములేదు దీని ౧౦ వ భాగము ౧-౧౪-౨౦ సాయనరవి దక్షిణగోళ
మగుటచే దక్షిణాక్రాంతి ౧-౧౪-౨౦ (12.)

అధప్రకారాంతరేణ స్థూలక్రాంతిసాధన మూహ.

శ్లో|| షట్షడిష్టాదధిద్యుక్తుభి రధైః ఖేటభుజాంశదినాంశమితై
క్యం | శేషహతైవ్యదినాంశయుతం వాంశాద్యపమః సుఖసంవ్య
వహృత్యై || 13

టీ॥ వా = ఈవలకుఁజెప్పినవిగాక, వట్ మడిమాదధివృత్తులు; వట్ = ౭
వట్ = ౭ ఇను = ౫ ఉదధి = ౪ దృక్ = ౨ ఖఖి = ౦ అర్థై = ఖండము
లచేత ఖేటభుజాంశదిశాంశమిత్రైక్యం - ఖేట = గ్రహముయొక్క, భుజాంశ = భుజభా
గముగ, దిశాంశమిత ౦౫ వ భాగము (గతఖండములగును) ఐక్యం = గతఖండ
ములతో కలుపబడినదై, శేషనాల్వెవ్యదిశాంశయంతం = ఏవ్యఖండముచేత గుణింపఁ
బడినశేషము ౦౫ చే భాగింపబడి గతఖండముల మొత్తముతోఁ గలుపఁబడి అంశ
ద్యవము = భాగాదికాంతి గుణసంవృతవృత్తై = మలభగణితముకొఱకు, స్వాత్
= అగును॥ 18

ఉపపత్తి॥ అత్రి కు పంచదశభాగానాం కాంతియోగాభాగాధికాః సాధి
తాఃతత్త్వానుపాతః యది పంచదశభాగైశ్చం ఖండం తదా భుజభాగైకిమితిలబ్ధం
గత ఖండానాం యోగమితా కాంతిః అత్రి కు పంచదశభాగానాం కాంతిభాగ్య
ఖండం లభ్యతే తదాశేషంత్వైః కి మితి ఫలం గతఖండయోగేయోగాన్తా కాంతిః
స్వాత్ పరం సాన్ధ్యాలా ఖండభాగోనాధికకలాపత్యాగా దిక్కువత్తుం॥ 18

తా॥ సాయనరవిభుజభాగలను ౦౫ చే భాగింప విధక్తము గతఖండములగును
శేషభాగాదిని ఏవ్యఖండముచేఁ బెంచి ౦౫ చే విభజించి వచ్చిన భాగాదియందు
గతఖండములను గలుప భాగాదికాంతియగును. ఇది మిగుల మకరము. ఖండ
ములు. ౭=౭=౭-౪-౨-౦

ఉదాహరణము॥ సాయనరవిభుజభాగలు ౩-౫-౫౦ + ౦౫ = గతాంశములు
లేవు. శేషభాగాది- ౩-౫-౫౦ ని ఏవ్యఖండమగు ౭ చే గుణింప ౧౮-౩౫-౦ +
౦౫ = ౦-౦౪-౨౦ కాంతి గతఖండములులేనందునఁ గలుపలేదు॥ 18.

అథస్థూలకాంతినా భుజాంశసాధన మూహ.

శ్లో॥ తతో దశాని శోధయే త్తిథిఘ్న శేష మేవ్యవృత్తే । తిథి
ఘ్న సుద్ధసంఖ్యయా యంతం భవంతి దోర్లవాః॥ 14.

టీ॥ తతః = ఏవ్యుట, దశాని = ఖండములను, శోధయేత్ = తివచనలను, తిథిఘ్న
శేషం = ౦౫ చే గుణింపఁబడినశేషము, ఏవ్యవృత్తే = ఏవ్యఖండముచే భాగింప

బడినదై (తతః = ఏవ్యుట) తిథిఘ్న సుద్ధసంఖ్యయా = ౦౫ చే గుణింపఁబడిన శుద్ధఖండ
సంఖ్యచేత, యంతం = ఏవ్యఖండవృత్తవిధక్తము గలుపబడి, దోర్లవాః = భుజభాగలు,
భవంతి = అగుచున్నవి॥ 14.

తా॥ కాంతిభాగాదిలో లఘుఖండము లెన్ని పోవునో యన్నియు తినిచి
శేషమును ౦౫ చేఁ బెంచి ఏవ్యఖండముచే భాగించి శోధితఖండసంఖ్యలను ౦౫ చేఁ
పెంచి ఏవ్యఖండవృత్తవిధక్తమును గలుప భుజాంశలగును॥ ఇది నిల్వఁగజితము॥ 14

ఉదాహరణము॥ కాంతిభాగలు-౦-౦౪-౨౦ X ౦౫ = ౦౮-౩౫ = ౦ +
ఏవ్యఖండము ౭ = ౩-౫-౫౦ శోధితసంఖ్యలు లేనందున ఇవే భుజభాగలు॥ 14.

అథ దినార్ధాత్ స్థూలకాంతిసాధన మూహ.

శ్లో॥ ద్యుదళతిథివియోగ సద్వివాద్య శ్చరం స్వా వధనిజగజ
భాగోపేత మక్షరభావమ్ । దినకృదపమభాగా సత్వలిప్తాయుతాః
స్వ ద్ద్వ్యదళకృతపుష్పత్వే తే క్రమా ద్యామ్యసామ్యాః॥ 15.

టీ॥ ద్యుదళతిథివియోగః = అనర్దళము ౦౫ చే తివచనబడినదై, వివాద్యః =
విగడియలు, చరం = చరవిలిప్తలు, స్వాత్ = అగును, అథ = అటుపిమ్మట, తత్ = అ
చరముయొక్క, నిజగజభాగోపేతం-నిజ = స్వకీయమైన, గజభాగ = ౮-వ వంతు,
ఉపేతం = కలుపఁబడి, అక్షరభావమ్ = విఘనచ్ఛాయచేత భాగింపఁబడి, (తే = అవి)
దినకృదపమభాగాః = నూర్వ్యనియొక్క కాంతిభాగలు, స్వః = అగును, తే = అవి,
తత్వలిప్తాయుతాః = ౨౫ లిప్తలు కలుపఁబడి, ద్యుదళకృతపుష్పత్వే - ద్యుదళ = అనా
ర్దళము (౦౫ కంటే) కృతపుష్పత్వే = అల్పాధికములు కలుగుచుండఁగా, క్రమాత్ =
వరుసగా, యామ్యసామ్యాః = దక్షిణోత్తరకాంతులు, స్వః = అగును॥ 15.

ఉపపత్తి॥ దినార్ధపంచదశానంతరం పరీక్షకం చరఫలాని స్వః - ఏవం చర
ఫలాని పంచదశాని - చరక్షేతి యుక్తిః పూర్వం పరిపాదితాన్తి - తత ద్ద్విజ్యా
వృత్తే ఇయం చరజ్యా తదా ద్యుజ్యావృత్తే తా - లబ్ధం తుజ్యా - అత్రి ద్యుజ్యా

స్థూలత్వాత్-సార్థద్వాదకాధికతమితా భృతా-ఏవం చలభా భుజే ద్వాదశకోటిః
 తదావశ్యా భుజే కా కోటి రితి-జాతా క్రాంతిభ్యా తద్దశుఃకరవార్ధం ద్వౌ హో-
 స్థూలత్వా దంగీకృతా-ఏవం చరభలానాంజాతో గుణభూతో గుణః - ౧౩౫౦ -
 హరభూతో హరః-౧౨౦౦-పలభాహరస్తు వర్తతఏవ గుణహరా ఖతిభి-౧౫౦
 రవవర్తితా గుణస్థానేజాతా-హరస్థానేఽస్థై-౮-యా రాశి ర్నవభిద్యుత్యతే-
 అష్టభి ర్భాజ్యతే సః స్వాష్టాంశయక్త ఏవం భవతి - అత ఉక్తం " చరం విజ
 గజభాగోపేత మక్షపృథ్వా ప్రమితి " సామూలక్రాంతిరతః పంచవింశతికలాయుక్తా
 సతి నూత్నానన్నా దృష్టా - దక్షిణోత్తరోపవత్తిర్యథా - దినదళం దక్షిణగోళే
 పంచదశకుటికాభ్యో న్యూన మస్తి-అతః కృతే యామ్యూః - ఉత్తరగోళే దినదళం
 పంచదశాధికం-అతః పృథుత్వే సౌమ్య ఇత్యుపపన్నం 15.

తా. అహర్దళముయొక్కయు ౧౫ యొక్కయు అంతరము చరమగును-దాని
 ౮-వభాగము భాగాదిచేసి కలుపవలెను- దానిని విభవచ్ఛాయచే భాగించి లిప్తల
 యందు ౨౫ కలుపఁగా క్రాంతిభాగ లగును- అహర్దళము ౧౫ కంటె తక్కువగా
 నున్నప్పుడు దక్షిణాక్రాంతియనియు ఎక్కువగా నున్నప్పుడు ఉత్తరాక్రాంతి
 యనియుఁ జెప్పఁబడును 15.

ఉదాహరణము. అహర్దళము ౧౪-౫౭ దీనిని ౧౫ లో తివచ-౦-౩ భాగాది
 దీని ౮-వ వంతు- భాగాది- ౦-౨౨-౩౦-దీనిలో ౩-౫౭వ-౩-౨౨-౩౦ వీని విలి
 ప్రలు- ౧౨౧౫౦ ని విభవచ్ఛాయ- ౩-౪౩-దీని విలిప్తలు- ౧౩౩౮౦ చే విభజింప-
 ౦-౫౪-౨౯ దీనిలో ౨౫ లిప్తలు ౫౭౫ ౧-౧౯-౨౯- దక్షిణాక్రాంతి యగును॥

అథనతాంశోన్నతాంశ, పరాఖ్యసాధనమాహ.

శ్లో॥ క్రాంత్యక్షజసంస్కృతి ర్నతాంశా స్రద్ధీనా నవతిః స్వయంన్న
 తాంశాః | దినమధ్యభవా స్రతోఽపి యే న్యుః క్రాంత్యంశా లఘు
 ఖండకైః పరాఖ్యః | 16.

టీ. క్రాంత్యక్షజసంస్కృతిః - క్రాంతి = క్రాంతిభాగలయందు - అక్షజః =
 అక్షాంశలు = సంస్కృతిః = సంస్కరించబడినవై- నతాంశాః = నతాంశలు, న్యుః =

అగును - తద్ధీనానవతిః- తత్=అనతాంశలచేత - వీనా=తివచంబడిన - నవతిః =
 ౯౦ భాగలు - దినమధ్యభవాః - దినమధ్య=పగలురెండుజాములప్పుడు - భవాః =
 కలిగినటువంటి, ఉన్నతాంశాః = ఉన్నతాంశలు, న్యుః = అగును, తతః= ఏమట్లు,
 లఘుఖండకైరపి = లఘుఖండములచేతనే, యే=యేని, క్రాంత్యంశాః = క్రాంతి
 భాగలు, న్యుః = అగుచున్నవో, తే = అవి, పరాఖ్యః = పరాఖ్యమనుపేరుగలవి,
 న్యుః = అగును.

ఉపపత్తిః॥ విభవద్వ్యుత్తా ద్దక్షిణోత్తరతః పరతఃపరమక్రాంత్యంతైః క్రాంతివృత్తం
 భవతి - తవా క్రాంతివృత్తే భృమతి సతి ద్యురాత్రవృత్తం దక్షిణోత్తరవృత్తేద్విసార్థే
 యత్ర లగ్నం తస్మాత్ కృతేజాత్ ఖస్యస్తికపర్యంతం నతాంశాః - ఖస్యస్తికాత్తై
 ర్భాగైర్ద్విసార్థే నూర్యో వర్తత ఏవేత్యర్థః - దక్షిణోత్తర వృత్తక్షితిజసంయోగా
 ద్విసార్థేయై ర్భాగై ర్నన్నత స్తే ఉన్నతాంశాః - స్వద్యురాత్రవృత్త విభవస్యండల
 మధ్యే క్రాంత్యంశాః ఖస్యస్తికాత్ ద్యురాత్రవృత్త పర్యంతం నతాంశాః - దక్షిణ
 గోళే క్రాంత్యక్షాంశయోగే కృతే సతి ఖస్యస్తికా ద్యురాత్రవృత్త పర్యంతం దక్షిణ
 నతాంశాః - ఉత్తరగోళే క్రాంత్యక్షిజయోరంతరే కృతే సతి ఉత్తరా దక్షిణా వా
 నతాంశాః - యదోత్తరక్రాంతిరక్షాంశేభ్యో న్యూనా తదాక్షాంశేభ్యః క్రాంతా
 కోధితాయాం దక్షిణతో ద్యురాత్రవృత్తం నతం స్యాత్ - తదా దక్షిణా నతాం
 శా యదాధికా ప్రదాక్రాంత్యంశేభ్యో-అక్షాంశేషు కోధితేషు ఖస్యస్తికాయుత్తరతో
 ద్యురాత్రవృత్తం నతం స్యాత్ తదోత్తరా నతాంశాః న్యుః-అత ఉక్తం క్రాంత్యక్షజ
 సంస్కృతి రితి - అతోన్నతాంశజీవాయాః ఉపయోగోఽస్తి-ఇష్టకర్ణసాధనార్థం-
 అతోఽత్రాచార్యేణ త్రిభ్యా చతుర్వింశతిమితా భృతా - తతఃపంచదశభాగానాం
 ఖండా న్యుత్పాదితానితానితు క్రాంతే ర్లఘుఖండా న్యేవ-అత ఉన్నతాంశానాం
 క్రాంతిః కార్యే క్షుక్తం - తస్యః పరసంజ్ఞా కృతా 16.

తా. క్రాంతిభాగలయందు అక్షాంశలను సంస్కరింప నతాంశ లగును, అనఁ
 గా దక్షిణాక్రాంతి దక్షిణనతము అయినయెడలఁ గలుపవలెను - దిశి భేదమయిన
 యెడల తివచవలెను-అ నతాంశలను (౯౦) భాగలలో తివచగా మధ్యాన్న ఉన్న
 తాంశ లగును - దానిని లఘుఖండములచేత క్రాంతినిచేయఁగా అదే పరాఖ్య
 యగును 16.

ఉదాహరణము: దక్షిణాశ్రాంతి ౧-౧౪-౨౦ దక్షిణఅక్షాంశము ౧౩-౧౩-౦ ఏకదియైనందున గలుపగా ౧౪-౨౨-౨౦ దక్షిణనాంతాంశము-దీనిని ౯౦ లో తీవచ ౩౧-౩౨-౪౦ ఉన్నతాంశము- దీనిని లఘుఖండములచేత శ్రాంతిచేయు-౨౨-౩౨-౨౦ ఇత పరాభ్యు 16.

అథ ఉన్నతకాలేన అభీష్టకర్ణసాధన మూహ.

శ్లో॥ నవతి గుణితమిష్ట మున్నతం ద్యుదళహృతం ఫలభాగతోఽపమః | కథితపరగుణ స్రదుద్భృతా రవినవమత్ శ్రవణోఽథవా భవేత్ 17.

టీ॥ ఇష్టం=ఇష్టమయినటువంటి, ఉన్నతం = ఉన్నతకాలము, నవతిగుణితం=౯౦ చేత గుణింపబడినదై, ద్యుదళహృతం = అనార్ద్రముచేత భాగింపబడి, తదా=అప్పుడు, ఫలభాగతః=ఫలభాగముండి, అపమః=శ్రాంతి, కథితపరగుణః=కథిత=ఇదివఱకు చెప్పబడిన, పర=పరాభ్యుచేత, గుణః = గుణింపబడినదై, తదుద్భృతాః=దానిచేత భాగింపబడిన, రవినవమత్=౨౯౧౨ భాజ్యముగలదై, అథవా=రెండవవిధమైన, శ్రవణః=కర్ణము, భవేత్=అగును 17.

ఉపపత్తిః॥ ఉన్నతఘటికానాం భాగకర్ణార్థ మనుపాతః-యది ద్యుదళఘటిభిర్నుచక్ర్యంకా తదేష్టోన్నతఘటిభిః కిమితి-జాతాః భాగాః తేషాం వ్యాకార్యా-అతోఽపమః కార్య ఇతి- అత్యవ్యాశ్రాంతితుల్యైకవృత్తాన్తి - తతోఽన్యోనుపాతః- యది పరసంజ్ఞోన్నతాంక వ్యాకోటాత్రివ్యా ౨౪ కర్ణః-తదా ద్వాదశకోటాః కర్ణః- ఏవం ద్వాదశ సిద్ధఘటో భాజ్యా ౨౫ పరాభ్యువారః- ఏవంజాతో దినార్థకర్ణః-అన్యోప్యనుపాతః - యదిత్రివ్యాకుల్యయా ఉన్నతఘటిజ్యయా ౨౪ అయందినార్థకర్ణ స్రదేష్టోన్నతఘటిజ్యయాకిమితి-ఏవంలభ్య మిష్టకర్ణః-అత్యున్నతైర్వాళం- యతః పరవా దినార్థకర్ణా దిష్టకర్ణే నాధికేనైవ భవితవ్యం- అత కృతుర్వింశతిగుణాః - ఏవంభాజ్యాంకేచతుర్వింశతి గుణే జాతః సిద్ధోభాజ్యాంకః ౨౯౧౨ అన్యపరాభ్యుః- ఉన్నత ఘటిజాతోఽపమవృ ౩ అతోఽపమ, పరగుణః- తదుద్భృతా రవినవమడిత్యుపపన్నం 17.

తా॥ ఇష్టమగు ఉన్నతకాలమును ౯౦ చేత బెంచి అనార్ద్రముచేత విభజించి ఆ విభక్తమునుండి లఘుఖండములచేత శ్రాంతి సాధించి పరాభ్యుచేత బెంచగా వచ్చినదానిచే ౨౯౧౨ ను భాగింప ఇష్టకణాలు వచ్చును 17.

ఉదాహరణము॥ ఉన్నతకాలము ౧౧-౪౩ X ౯౦ = ౧౦౫౪ - ౩౦ + అనార్ద్రము ౧౪ - ౫౩ = ౩౦ - ౩౨ - ౨ దీని శ్రాంతి ౨౨ - ౨౪ - ౧౩ X పరాభ్యు ౨౨ - ౩౨-౧౨ = ౪౯౬ - ౫౩-౯ దీనిచే ౨౯౧౨ ను భాగింప ౧౩-౫౪-౩౧ ఇది ఇష్టకణము 17.

అథ ఇష్టకర్ణేన ఉన్నతకాల సాధనమూహ.

శ్లో॥ తరణినవరసా శృవోద్భృతాః పరవిహృతా అపమోధవేత్తతః | దినదళగుణితా భుజాంశకా నవతిహృతా అథవేష్టమున్నతం 18.

టీ॥ అథవా=మఱియొకవిధముచేత, తరణినవరసాః = ౨౯౧౨, శృవోద్భృతాః = కర్ణముచేత భాగింపబడినదై, తతః=పిమ్మట, పరవిహృతాః=పరాభ్యుచేత భాగింపబడినదై, ఫలం=విభక్తము, అపమః=శ్రాంతి, భవేత్=అగును, తతః= పిమ్మట, భుజాంశకాః= శ్రాంతిసాధనకాలభుజభాగము, దినదళగుణితాః= అనార్ద్రముచే గుణింపబడినదై, ఇష్టం=ఇష్టకాలమయిన, ఉన్నతం = ఉన్నతము, (స్యాత్ = అగును) 18.

ఉపపత్తిః॥ విలోమవిధగణితమగుటచే ఉపపత్తిలేదు 18.

తా॥ ౨౯౧౨ ను కర్ణముచేత భాగించివచ్చినదానిని పరాభ్యుచే భాగింప శ్రాంతి యగును-పిమ్మట శ్రాంతిసాధనకాలభుజభాగము అనార్ద్రముచే బెంచి ౯౦ చే భాగింపగా ఇష్టకాలోన్నతము వచ్చును 18.

ఉదాహరణము॥ ౨౯౧౨ + కర్ణము ౧౩-౫౪-౩౧=౪౯౬-౫౩-౯ + పరాభ్యు ౨౨-౩౨-౧౨=౩౦-౩౨-౨ శ్రాంతిభుజభాగము X అనార్ద్రము ౧౪-౫౩ = ౧౦౫౪-౨౯-౫౪ + ౯౦ = ౧౧-౪౩ ఇది ఇష్టోన్నతకాలము 18.

అథ ఉన్నతకాలేన యంత్రజోన్నతాంశసాధన మాహ.

జ్ఞో! భాంకస్మాన్నతఘటికా దినార్థభక్తా భాగాఃస్మృస్తదపమ
జాంతకాః పరఘ్నాః | సిద్ధాప్తానిగదితవత్తతో భుజాంశా స్రతా
లేస్యూరితి చ యంత్రజ్ఞోన్నతాంశాః || 19.

టీ. భాంకర్ష్యాన్నతఘటికాః=౯౦ చే గుణింపబడిన ఉన్నతకాలగడియలు-
దివ్యార్థతాః= అవ్యర్థముచే భాగింపబడినవై, భాగాః= భాగలు, మ్యూః= అగును,
తదవమహంతకాః, తత్= దానియొక్క, అపమహా=కాంతివల్లగలిగిన, అంతకాః=
భాగలు, పరఘ్నాః= పరాఘ్నచే గుణింపబడినవై (తతః= పిమ్మట) సిద్ధాప్తాః=
అర చేత భాగింపబడినవై, తతః= పిమ్మట, నిగదితవత్= చెప్పబడినట్లు, భూహం
కాః= భుజభాగలు, తత్కాలే= తత్కాలమందలి, యంత్రజోన్నతాంకాః= యంత్ర
మునుండి గలిగిన ఉన్నతాంతలు, స్మ్యైః= అగుచున్నవి 19. ఉపప టి. నుగమా.

తా॥ ఉన్నతకాలగడియనులను ౯౦ నేటింది దినార్థముచే భాగింపగా
భాగాదివిభక్తము వచ్చును - దీనికాంరిభాగాదిని పరాభ్యుచే - బెంది- ౨౪ నే
దిభజించి భువిభాగలు చేయ తత్కాలయంతరితోన్నతాంశ లగును ॥ 19.

ఉదాహరణము॥ ఉన్నత కాలము-౧౦-౪౩ X ౯౦ = ౧౦౫౪-౩౦ + అనంత
ము ౧౪-౫౭ = ౭౦-౩-౭-౬ దీనికొంతి ౭౭-౧౪-౧౭ పదాభ్యు ౭౭-౩-౭-౧౬ చే
గుణింప ర౯౬-౫౭౯ + ౭౯ = ౭౦-౪-౭-౭౩ దీని భుజభాగము-౫౮-౫౩-౫౬-
ఇది యంత్రజ్ఞాన్మతాంతము॥ 19.

అథ ఇష్టయంత్రజోన్నతేన ఉన్నతకాలసాధన మాహ.

శ్లో॥ అభిమతయంత్రీలవాస్త్రతోఽపమోఽసౌ జిననిఘ్నః పర
మృత్రతో భుజాంకాః । ద్యృదళఘ్నః ఖనవోద్ధృతాః కసాలేనా
కృశ్వాద్భటికాః । క్రీమాద్భైరమాన్యః । 20.

టీ. యే=ఏ, అభివృద్ధిచరిత్రలు=విప్లవగుణముతోన్న కథాగలు కలవో-
 రకః=దానినుంచి- (యే=యే) అవసరః=కాగింతి -- భవతి=కలుగుచున్నదో - అసా=
 తః=కాగింతి- జననిష్ఠుః = అర చే గుణింపబడినదై - పరస్పాత్=పరస్పరచే భాగిం
 పబడి - రకః = దానినుంచి-యే = ఏ, భుజాంశః = భుజభాగలు (న్యూః=అగునో-
 రే=అని) ద్యుద్భవస్త్వః = అద్భుతముచే గుణింపబడినదై - ఖనవోద్భృతః = కాం
 చేత భాగింపబడి - పాగ్వికాస-పాలే=కూర్చు పడమర దిశలయందు-కగ్రమాత్=
 వరుసగా - గతైస్త్వః=గతైస్త్వములు గలిగినట్లుంటి - ఘటికాః=గడియలు - న్యూః=
 అగుచున్నవి. 20.

ఉపపత్తిః॥ అత్ర యంత్రాంత్రానా మపసుః పరాఖ్యవ్యాసార్థాంతః స్థితోఽ
 నీ - ధనుః కరణార్థంత్రిజ్యావ్యాసార్థానీయః కార్యః - అతోఽనుసారః - య
 ది పరాఖ్యే వ్యాసార్థే అయం యంత్రాంత్రానా మప్రదా చతుర్వింశతిమిత్రిజ్యావ్యా
 సార్థః - అతో జినీఘ్నః పరస్పాదితి - తతో ధనుః కరణార్థం భుజాంత్రా ఇతి
 ఘటిజ్ఞానార్థ మనుసారః - యది నవతిభ్యైర్లఘుదశతుల్యః ఘటికాః తద్దైఖిర్భా
 గైః ॥ మితి - అతో ద్యుదశఘ్నః - ఖనవోద్భృతా ఇతి - యద్వా పరపర్యాయ
 దినార్థకంతునా జినతుల్యక్షుత ఘటిజ్యాలభ్యతే - తచ్ఛ్రవ్యయంత్రాపమనమేష్ట కంతు
 నాకి మితి - ఇష్టోన్నతనాడిశస్యభాగ్యా భవతీ - తచ్చాప మిష్టోన్నతనాడిశస్యభా
 గాః - తతో ఘటిజ్ఞానంతు ద్యుదశానుసారే నేతి సర్వ మవదాంతం॥ 20.

తా. ఇష్టమునయంతరితోన్న కథాగలనంది కాగిరిఁజెచ్చి దానిని ఎఱచే
తెంచి పరాఖ్యతో విభజించి దానిని భుజభాగం చేసి వానిని ఆహార్యముచే తెంచి
ఁచి భాగింపఁగా తూర్పుదిక్ యయిన గతముగాను పడమరయయిన ఏవ్యముగాను
ఉన్నకాల గడియాలవచ్చును. 20.

ఉదాహరణము: యంత్రకోశ్చక్ర భాగము ౫౦ = ౫౩ = ౫౬ వీనికాంతి
 ౫౦ = ౪౯ = ౪౩ X ౫౪ = ౪౯౬ = ౫౩ = ౯ + పరాభ్యు ౫౫ = ౩౯-౧౬ =
 ౫౫ = ౫౪ = ౧౩ వీనిభుజాంతము ౩౦ = ౩౯ = ౬ X అపార్థము ౧౪ = ౫౩ =
 ౧౦౫౪ = ౩౦ + ౯౦ = ౧౧ = ౪౩ X కోశ్చక్రకాలము (20.)

అథయంత్రాంతభ్యః ఇప్తకర్ణసాధన మిప్తకర్ణా
ద్యంత్రాంతా సాధనం చాహ.

శ్లో॥ యంత్రలవోతక్రాంతిలవాస్తా వస్విభదసాః స్యా దిహకర్ణః
కర్ణహృతాస్తే స్యా దపమోఽతో బాహులవా స్స్య ర్యంత్రల
వావా॥ 21.

టీ॥ యంత్రలవోతక్రాంతిలవాస్తాః - యంత్రలవోత=యంత్రజోన్నతాంశల
చేతః గలిగిన - క్రాంతిలవా= క్రాంతిభాగలచేత - ఆస్తాః=భాగింపబడినవంటి,
వస్విభదసాః=అర్క, ఇహ= ఇక్కడ - కర్ణః=కర్ణము - స్యాత్=అగును -
తే=ఆ (అర్క) కణకృతాః=కర్ణముచే భాగింపబడినదై - అపమః=క్రాంతి
తి - స్యాత్=అగును - అతః=దానినుండి - బాహులవాః=భుజభాగలాగాని
వా=లేక - యంత్రలవాః=యంత్రజోన్నతాంశలాగాని - స్యః=అగును॥ 21.

ఉపపత్తిః॥ పరమక్రాంతిభాగాః ౨౪ పరమాత్మన ద్వాదశతుల్యే నేష్టకర్ణేన
గుణితాః - బాతోభాజ్యః ౨౨౮ సభాజ్యః పరమక్రాంత్యా యావత్ భజ్యతే-తా
వత్పరమాత్మేష్టకర్ణభవతి - ఏవ మిష్టయంత్రభాగాక్రాంత్యా భాజ్యమానేష్టకర్ణో
భవత్యేవతి - అథః శ్లేషహృతా వస్విభదసా అపమః క్రాంత్రీః స్యాత్ - అతోఽ
స్యాః క్రాంతే ర్వాహుభాగాః - తేనాప్రకారాంతరేణ యంత్రభాగాః స్య రిక్త
ర్కః - అత్యవ్యవస్థితే తేన వాసనా॥ 21.

తా॥ యంత్రజోన్నతాంశలయొక్క క్రాంతిచేత ౨౪౮ ని భాగింపగా ఆం
గుణించి కర్ణమగును - ౨౪౮ ని కర్ణముచేత విభజింప క్రాంతియగును - దాని
నుండి భుజభాగలచేయ యంత్రజోన్నతాంశలు లేక భుజభాగలా అగును॥ 21.

ఉదాహరణము॥ యంత్రజోన్నతాంశక్రాంతి - ౨౦ - ౪౨ - ౪౩ దీనిచేత
౨౪౮ ని సవర్ణించి భాగింప అంగుళాది ౧౩ - ౫౪ - ౧౩ ఇప్తకర్ణ మాయెను॥
౨౪౮ ని కర్ణమగు ౧౩ - ౫౪ - ౧౩ చే సవర్ణించి భాగింప ౨౦ - ౪౨ - ౪౩
క్రాంతి యగును - దీని భుజాంశలా ౫౪ - ౫౩-౫౬ ఇవేయంత్రజోన్నతాంశలా॥21.

అథనలికాబంధ - కుండమండ పరిధినా దిక్సాధనమాహ.
శ్లో॥ వృత్తేనమధూగతే తు కేంద్రస్థితశంకోః క్రమశో విశ త్య
వైతి॥ ఛాయాగ్ర మిహపరాచ పూర్వా తాభ్యాం సిద్ధతిమే
రుదక్ష్పయామ్యా॥ 22.

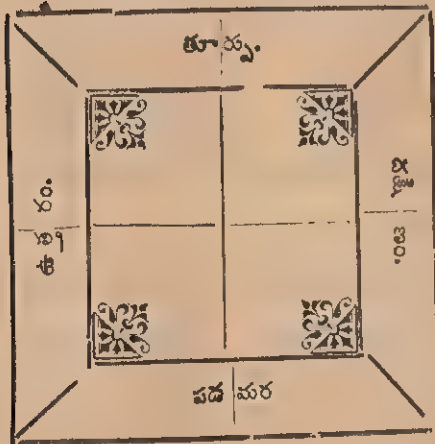
టీ॥ సమభూగతే=సిటిమట్టుముచే కోణింపబడిన సమభూమిని పొందినటులం
టి - వృత్తే=వర్తమాకార పరిధేకమునందు - కేంద్రస్థితశంకోః=మధ్యపరిధేకము నం
దుంచబడిన ద్వాదశాంగుళ శంకుయొక్క - ఛాయాగ్రం= సిడచిర - క్రమశః=
వరుసగా (యత్యవృత్తే=వృత్తమందెచ్చట) పొక్కపాలే=పూర్వాష్టమందు -
విశతి=వ్యాపించునో (తతః)=అచ్చట - చిహ్నం= గుర్తును - కార్యం=చేయ
దగ్గది ఇహ= ఇక్కడ - అపరా=పశ్చిమదిశ - స్యాత్=అగును - అపరాష్టా=
మధ్యాహ్నమునకు పరమందు (యత్యవృత్తే=వృత్తమందెచ్చట) అవైతి=పొం
దునో (తతః)=అచ్చట) పూర్వా=తూర్పుదిక్కు - స్యాత్=అగును - తాభ్యాం=
ఈపూర్వాఽపరదిశలచేత - సిద్ధతిమేః - సిద్ధ=పుట్టినటువంటి - రిమే=మత్స్య
మువల్ల - ఉదక=ఉత్తరమును-యామ్యాచ=దక్షిణమును - స్యాత్=అగును॥ 22.

ఉపపత్తిః॥ అత్యదిగ్దు పరిధిచేతం భిన్నానరు పరిధికాలం తాసాం భిన్న
త్వే హేతు రుచ్యతే - యస్మిన్ స్థానే నూర్కొఽస్తి - తదృజామర్గోహి పూర్వా
పరా - తత్సాధనోపాయోయధా - మధ్యనూత్తోదయాస్త సూత్రయోర్య దంత
రం జ్యాయాపం సా అగ్రా - తతః అగ్రాత్ శంకుమూలపర్యంతం యదంతరం తత్
శంకుతలం - ఏవ మగాగ్రశంకుతలయో ర్కాగంతరం భుజః - సభుజో మధ్యనూత్రా
ద్యధా దిశ దేయః - సానైయామ్యోత్తరాదిక్ తస్మాత్ స్యాత్పూర్వాపరేతి-
అత్య నాడికామండలస్థో గ్రహోయద్విగ్రహ ఏదదినే భవతి తద్విగ్రహ ఏవ దిక్ సాధనం
యుక్త మస్తి - అతోఽత్య నాడికామండలస్థోహి చరజ్యక్రాంతిజ్యాగ్రాణామ
భావః - అగ్రాభావాత్ శంకుతలమ్య ఏవ భుజః - సమధ్యనూత్రాద్దేయ ఇతి యత్ర
ఛాయాపనేశ నిర్ణయస్థానం తత్రైవ భవతి - యతో హి లఘుత్వే శంకుతలం పల
భాతుల్యం - తద్యధా ద్వాదశకోటపలభాభుజస్తదా శంకుకోటోఇతి - జాతం
శంకుతలం తస్మాత్ శంకుస్థానీయం లఘునిచ్చాయాత్వే త్యో ద్వాదశతు లైగకోటి-
తత్యత్యకరణా యానుపాతః - మహాశంకుటాచిదం శంకుతలం తదా ద్వాదశకోట
కఇతి - ఏవం శంకుతుల్యయో ద్వాదశతుల్యయో ర్దుణవరయో ర్నాశేనాతాపల
తైర - అతో హిచ్చాయాపనేశనిర్ణయస్థానే పూర్వాపరే తస్యత్సాధనద్వితీయోత్తరే
ఇతి శోభనముక్తం॥ 22.

తా॥ సిద్ధిమట్టముచేత సమానముచేయబడిన భూమియొక్క వర్తలవృత్తముం దు మధ్యగా నుంచబడిన ద్వాదశాంగుళ కేంద్రయొక్క సిద్ధచిహ్న పూర్వాష్టమం దె చ్చుట్టికి వ్యాపించునో అక్కడ నొకచిందువు గుర్తుగా నుంచవలెను. మధ్యాహ్నార్థపు రమం దెంతవలెను సిద్ధచాపునో యచ్చటను=గూడ నొకగుర్తు నుంచగా పూర్వాపర చిహ్నాలగును. ఈ రెండుచిందువులను బట్టి రెండుమత్స్యములుగా వ్రాయవలెను. పిమ్మట పూర్వాపరదిశల కొకనూత్రముబట్టి మధ్యపృథ్వీముల గుర్తుపెట్టి మత్స్యకారములవ్రాయ మత్స్యచతుష్టయ మగును= ఇందువలన నుత్తరదక్షిణములగూడ నేర్పడును॥ 22.

దిక్సాధన యంత్రము

విషువచ్ఛాయ అక్షాంశ చరఖండములు.

సంఖ్య	పట్టణములు	విషువచ్ఛాయ		అక్షాంశము		చరఖండములు		
౧	అనంతి	౫	౫౫	౨౬	౬	౫౯	౪౭	౧౯
౨	అనామ్యదునగరం	౪	౩౦	౨౦	౨౯	౪౫	౩౬	౧౫
౩	అగ్రా	౬	౭	౨౬	౫౪	౬౧	౪౯	౨౦
౪	అర్ఛాదు	౨	౪౭	౧౩	౯	౨౮	౨౨	౯
౫	అవా	౪	౫౨	౨౦	౩౫	౪౮	౩౯	౧౬
౬	ఉజ్జయిని	౫	౬	౨౨	౫౪	౫౧	౪౦	౧౭
౭	ఒరైబర్హ	౧౧	౨౭	౫౩	౪౫	౧౧౬	౯౩	౩౯
౮	కడప	౩	౧౦	౧౪	౪౬	౩౧	౨౫	౧౦
౯	కన్యాకుమారి (అ)	౧	౪౮	౮	౪౦	౧౮	౧౪	౬
౧౦	కర్నూలు	౩	౨౯	౧౬	౧౨	౩౪	౨౭	౧౧
౧౧	కలకత్తా	౪	౫౨	౨౦	౫౮	౪౮	౩౯	౧౬
౧౨	మలబార్	౧	౨౨	౬	౨౦	౧౩	౧౧	౪
౧౩	కల్కికోట	౨	౨౪	౧౧	౨౬	౨౪	౧౯	౮
౧౪	కాశీనాథ	౩	౩౯	౧౬	౫౫	౩౬	౨౯	౧౨
౧౫	కాంచీపురం	౨	౪౮	౧౩	౧౩	౨౮	౨౨	౯
౧౬	కాబూలు	౭	౫౭	౩౬	౫౦	౭౯	౬౩	౨౬
౧౭	కాశీ	౫	౫౪	౨౬	౨	౫౯	౪౭	౧౯
౧౮	కాశ్మీరము	౭	౫౪	౩౩	౧౬	౭౯	౬౩	౨౬
౧౯	కాళహస్తి	౩	౪	౧౪	౨౪	౩౦	౨౪	౧౦
౨౦	కీలట్	౬	౩౪	౨౮	౩౦	౬౫	౫౨	౨౧
౨౧	కెక్టాపుక్	౮	౧౨	౩౮	౦	౮౨	౬౫	౨౭
౨౨	కైవా	౯	౭	౪౨	౧౬	౯౧	౭౨	౩౦
౨౩	కోచ్చి	౨	౯	౧౦	౧౮	౨౦	౧౭	౭
౨౪	కొండపల్లి	౩	౩౬	౧౬	౪౩	౩౬	౨౯	౧౨
౨౫	కొల్హాపురం	౩	౩౦	౧౬	౧౬	౩౫	౨౮	౧౧
౨౬	కొళ్ళంబు	౧	౨౮	౭	౭	౧౪	౧౧	౫
౨౭	కోయంబుత్తూరు	౨	౨౩	౧౧	౨౧	౨౩	౧౯	౮
౨౮	గంగాం	౪	౧౧	౧౯	౧౦	౪౨	౩౩	౧౪

వాని వాని లగ్నప్రమాణములు.

మీనమేషములు	వృషభ కంభములు.	మిథున మకరములు	కర్కటకుంభములు	సింహపుష్యములు	కన్యాకుంభములు
౩-౩౯	౪-౧౨	౫-౪	౫-౪౨	౫-౪౬	౫-౩౩
౩-౫౩	౪-౨౩	౫-౧౫	౫-౩౫	౫-౩౫	౫-౨౩
౩-౩౭	౪-౧౦	౫-౩	౫-౪౩	౫-౪౫	౫-౩౯
౪-౧౦	౪-౩౭	౫-౧౪	౫-౩౨	౫-౨౦	౫-౬
౩-౫౦	౪-౨౦	౫-౭	౫-౩౯	౫-౩౫	౫-౨౬
౩-౪౭	౪-౧౯	౫-౬	౫-౪౦	౫-౩౯	౫-౨౯
౨-౪౨	౩-౨౬	౪-౪౪	౬-౨	౬-౩౨	౬-౩౪
౪-౭	౪-౩౪	౫-౧౩	౫-౩౩	౫-౨౪	౫-౯
౪-౨౦	౪-౪౫	౫-౧౭	౫-౨౯	౫-౧౩	౪-౫౬
౪-౪	౪-౩౨	౫-౧౨	౫-౩౪	౫-౨౬	౫-౧౨
౩-౫౦	౪-౨౦	౫-౭	౫-౩౯	౫-౩౫	౫-౨౬
౪-౨౫	౪-౪౫	౫-౧౯	౫-౨౭	౫-౧౦	౪-౫౧
౪-౧౪	౪-౪౦	౫-౧౫	౫-౩౧	౫-౧౫	౫-౨
౪-౨	౪-౩౦	౫-౧౦	౫-౩౫	౫-౨౫	౫-౧౪
౪-౧౦	౪-౩౭	౫-౧౪	౫-౩౨	౫-౨౦	౫-౬
౩-౧౯	౩-౫౬	౪-౫౭	౫-౪౯	౬-౨	౫-౫౭
౩-౩౯	౪-౧౨	౫-౪	౫-౪౨	౫-౪౬	౫-౩౭
౩-౨౦	౩-౫౬	౪-౫౭	౫-౪౯	౬-౨	౫-౫౭
౪-౫	౪-౩౫	౫-౧౩	౫-౩౩	౫-౨౩	౫-౫
౩-౩౩	౪-౭	౫-౨	౫-౪౪	౫-౫౧	౫-౪౩
౩-౧౬	౩-౫౪	౪-౫౬	౫-౫౦	౬-౪	౬-౦
౩-౭	౩-౪౭	౪-౫౩	౫-౫౩	౬-౧౧	౬-౯
౪-౧౭	౪-౪౨	౫-౧౬	౫-౩౦	౫-౧౬	౪-౫౯
౪-౨	౪-౩౦	౫-౧౧	౫-౩౫	౫-౨౫	౫-౧౪
౪-౩	౪-౩౧	౫-౧౨	౫-౩౪	౫-౨౭	౫-౧౩
౪-౨౪	౪-౪౫	౫-౧౫	౫-౨౫	౫-౧౦	౪-౫౨
౪-౧౫	౪-౪౦	౫-౧౫	౫-౩౧	౫-౧౫	౫-౧
౩-౫౬	౪-౨౬	౫-౯	౫-౩౭	౫-౩౨	౫-౨౦

విషవచ్చాయ అక్షాంశ చరఖండములు.

సంఖ్య	పట్టణములు	విషవచ్చాయ	అంక్షాశలు	చరఖండములు.
౨౯	గ్యాలియర్	౫	౫౪	౨౬ ౨ ౫౯ ౪౭ ౧౯
౩౦	గిల్ బెరట్ (ద్వీ)	౦	౨౭	౨ ౬ ౪ ౩ ౧
౩౧	గ్రీన్	౯	౪౦	౪౪ ౫౦ ౯౬ ౭౭ ౩౨
౩౨	గుడుహోత్త (అ)	౪	౨౬	౩౯ ౪ ౪౪ ౬౭ ౨౫
౩౩	గుంటూరు	౩	౩౬	౧౬ ౪౩ ౩౬ ౨౯ ౧౨
౩౪	గోల్కొండ	౩	౪౭	౧౭ ౨౯ ౩౭ ౩౦ ౧౨
౩౫	ఘోర్	౧	౪౭	౪ ౩౬ ౧౭ ౧౪ ౬
౩౬	చెన్నపట్టణము	౨	౪౫	౧౩ ౧౩ ౨౫ ౨౨ ౯
౩౭	జపాన్	౧౨	౫	౫౬ ౦ ౧౨౦ ౯౬ ౪౦
౩౮	జాపాన్	౪	౫౦	౪౧ ౬ ౪౫ ౬౬ ౨౯
౩౯	ధిల్లీ	౬	౩౪	౨౫ ౩౨ ౬౫ ౫౨ ౨౧
౪౦	రింజానూరు	౨	౧౭	౧౦ ౫౪ ౨౨ ౧౫ ౭
౪౧	రియచునాల్డి	౨	౨౦	౧౧ ౯ ౨౩ ౧౫ ౭
౪౨	రియపతి	౨	౫౫	౧౩ ౪౪ ౨౯ ౨౩ ౯
౪౩	రియవనకత్తరం	౧	౫౦	౪ ౫౦ ౧౫ ౧౪ ౬
౪౪	రియబిల్వీలి	౧	౫౫	౯ ౨౭ ౨౦ ౧౬ ౭
౪౫	రెనాల్డి	౩	౨౯	౧౬ ౧౨ ౩౪ ౨౭ ౧౧
౪౬	రోజోలు	౧౨	౪౫	౫౯ ౬ ౧౨౭ ౧౧౨ ౪౨
౪౭	నానక్కు	౪	౨౩	౧౯ ౫౯ ౪౩ ౩౫ ౧౪
౪౮	నానక్కు	౪	౩౫	౨౧ ౨ ౪౬ ౩౭ ౧౫
౪౯	నూయూర్కు (ద్వీ)	౧	౩౦	౭ ౨౦ ౧౫ ౧౨ ౫
౫౦	నెల్లూరు	౩	౯	౧౪ ౪౬ ౩౧ ౨౫ ౧౦
౫౧	నెల్లూరు	౫	౪౨	౨౫ ౧౫ ౫౭ ౪౫ ౧౯
౫౨	పెకింగ్	౧౦	౪	౪౭ ౦ ౧౦౧ ౪౧ ౩౪
౫౩	పూనా	౪	౦	౧౫ ౨౪ ౪౦ ౩౨ ౧౩
౫౪	పూనా	౨	౩౪	౧౨ ౧౧ ౨౫ ౨౧ ౫
౫౫	పూనా	౪	౭	౧౯ ౦ ౪౧ ౩౩ ౧౩
౫౬	బాగ్దాద్	౫	౫౩	౪౧ ౧౧ ౪౫ ౭౧ ౩౦

వానివాని లగ్నప్రమాణములు.

మీనమేషములు	వృషభశంభములు	మిథునశంభములు	కర్కటశంభములు	సింహవృశ్చములు	కన్యాశుభములు
౩-౩౯	౪-౧౨	౫-౪	౫-౪౨	౫-౪౬	౫-౩౭
౪-౩౪	౪-౫౬	౫-౨౨	౫-౨౪	౫-౨	౪-౪౨
౩-౨	౩-౪౨	౪-౫౦	౫-౫౫	౬-౧౬	౬-౦౪
౩-౧౪	౩-౫౨	౪-౫౫	౫-౫౦	౬-౬	౬-౨
౪-౨	౪-౩౦	౫-౧౦	౫-౩౫	౫-౨౫	౫-౧౪
౪-౦	౪-౨౯	౫-౧౦	౫-౩౫	౫-౨౯	౫-౧౫
౪-౨౧	౪-౪౫	౫-౧౭	౫-౨౯	౫-౧౩	౪-౫౫
౪-౧౦	౪-౩౭	౫-౧౪	౫-౩౨	౫-౨౧	౫-౬
౨-౩౫	౩-౨౩	౪-౪౩	౬-౩	౬-౩౫	౬-౩౫
౩-౧౦	౩-౫౩	౪-౫౪	౫-౫౨	౬-౫	౬-౬
౩-౩౪	౪-౭	౫-౨	౫-౪౪	౫-౫౦	౫-౪౩
౪-౧౬	౪-౪౧	౫-౧౬	౫-౩౦	౫-౧౭	౫-౦
౪-౧౫	౪-౪౧	౫-౧౬	౫-౩౦	౫-౧౭	౫-౧
౪-౯	౪-౩౬	౫-౧౪	౫-౩౨	౫-౨౨	౫-౭
౪-౨౦	౪-౪౫	౫-౧౭	౫-౨౯	౫-౧౩	౪-౫౬
౪-౧౯	౪-౪౪	౫-౧౭	౫-౨౯	౫-౧౪	౪-౫౭
౪-౪	౪-౩౨	౫-౧౨	౫-౩౪	౫-౨౭	౫-౧౨
౨-౩౧	౩-౧౭	౪-౪౧	౬-౫	౬-౪౧	౬-౪౫
౩-౫౫	౪-౨౪	౫-౯	౫-౩౭	౫-౩౪	౫-౨౧
౩-౫౨	౪-౨౨	౫-౮	౫-౩౫	౫-౩౬	౫-౨౪
౪-౨౩	౪-౪౭	౫-౧౫	౫-౨౮	౫-౧౧	౪-౫౩
౪-౭	౪-౩౪	౫-౧౩	౫-౩౩	౫-౨౪	౫-౯
౩-౪౧	౪-౧౪	౫-౪	౫-౪౨	౫-౪౪	౫-౩౫
౨-౫౭	౩-౩౫	౪-౪౯	౫-౫౭	౬-౨౦	౬-౧౯
౩-౫౫	౪-౨౭	౫-౧౦	౫-౩౬	౫-౩౧	౫-౧౫
౪-౧౩	౪-౩౯	౫-౧౫	౫-౩౧	౫-౧౯	౫-౩
౩-౫౭	౪-౨౬	౫-౧౦	౫-౩౬	౫-౩౨	౫-౧౯
౩-౧౦	౩-౪౫	౪-౫౩	౫-౫౩	౬-౧౦	౬-౬

విషువచ్ఛాయ అక్షాంశలు చరఖండములు.

సంఖ్య	పట్టణములు	విషువచ్ఛాయ	అక్షాంశలు	చరఖండములు.
౫౭	బందరు	౩	౩౪	౧౬ ౩౪ ౩౫ ౨౫ ౧౨
౫౮	బళ్ళారి	౩	౧౬	౧౫ ౧౬ ౩౨ ౨౬ ౧౧
౫౯	బరోడా	౪	౫౪	౨౨ ౬ ౪౯ ౩౯ ౧౬
౬౦	బెంగళూరు	౨	౪౬	౧౩ ౪ ౨౭ ౨౨ ౯
౬౧	బేర్హా	౯	౪౦	౪౪ ౫౦ ౯౬ ౭౭ ౩౨
౬౨	బొంబాయి	౪	౭	౧౫ ౫౩ ౪౧ ౩౨ ౧౩
౬౩	బోగోమ	౧	౮	౫ ౧౬ ౧౧ ౯ ౪
౬౪	చుధుర	౨	౭	౧౦ ౯ ౨౧ ౧౭ ౭
౬౫	చుంగుళూరు	౨	౪౪	౧౨ ౫౬ ౨౭ ౨౧ ౯
౬౬	చాన్సా	౧౨	౧౫	౫౭ ౦ ౧౨౩ ౯౫ ౪౦
౬౭	చెన్నై	౪	౨౦	౨౦ ౫ ౪౩ ౩౪ ౧౪
౬౮	చెన్నై	౧౧	౩౦	౫౩ ౪౦ ౧౧౫ ౯౨ ౩౮
౬౯	చెన్నై	౨	౩౯	౧౨ ౩౩ ౨౬ ౨౧ ౯
౭౦	చెన్నై	౩	౯	౧౪ ౪౫ ౩౧ ౨౫ ౧౦
౭౧	చెన్నై	౩	౪౦	౧౬ ౫౦ ౩౬ ౨౯ ౧౨
౭౨	చెన్నై	౩	౪౩	౧౭ ౧౩ ౩౭ ౩౦ ౧౨
౭౩	చెన్నై	౨	౦	౯ ౩౬ ౨౦ ౧౬ ౭
౭౪	చెన్నై	...	...	...
౭౫	చెన్నై	౧౫	౬	౫౨ ౪౨ ౧౫౧ ౧౨౦ ౫౦
౭౬	చెన్నై	౭	౨౩	౩౧ ౨౫ ౭౩ ౫౯ ౨౪
౭౭	చెన్నై	౭	౨౩	౩౧ ౨౫ ౭౩ ౫౯ ౨౪
౭౮	చెన్నై	౩	౨౪	౧౬ ౩౪ ౩౫ ౨౫ ౧౨
౭౯	చెన్నై	౩	౩౧	౧౬ ౨౧ ౩౫ ౨౫ ౧౧
౮౦	చెన్నై	౩	౫౩	౧౭ ౫౫ ౩౫ ౩౧ ౧౩
౮౧	చెన్నై	౫	౪౧	౨౬ ౨౧ ౫౬ ౪౫ ౧౯
౮౨	చెన్నై	౩	౪౯	౧౭ ౩౫ ౩౮ ౩౦ ౧౩
౮౩	చెన్నై	౧౧	౫౬	౫౫ ౨౦ ౧౧౯ ౯౫ ౩౯
౮౪	చెన్నై	౩	౫౦	౧౭ ౪౨ ౩౮ ౩౦ ౧౩

వానివాని లగ్నప్రమాణములు.

మీనమేషములు	వృషభకుంభములు	మిథునమకరములు	కర్కటకుంభములు	సింహవృశ్చికములు	కన్యాకుంభములు
౪-౩	౪-౩౦	౫-౧౧	౫-౩౫	౫-౨౭	౫-౧౩
౪-౬	౪-౩౩	౫-౧౨	౫-౩౪	౫-౨౫	౫-౧౦
౩-౪౯	౪-౨౦	౫-౨	౫-౩౯	౫-౩౮	౫-౨౭
౪-౧౧	౪-౩౭	౫-౧౪	౫-౩౨	౫-౨౧	౫-౫
౩-౨	౩-౪౨	౪-౫౧	౫-౫౫	౬-౧౬	౬-౧౪
౩-౫౭	౪-౨౭	౫-౧౦	౫-౩౬	౫-౩౧	౫-౧౯
౪-౨౭	౪-౫౦	౫-౧౯	౫-౨౭	౫-౨౮	౪-౪౯
౪-౧౭	౪-౪౨	౫-౧౬	౫-౩౦	౫-౧౬	౪-౫౯
౪-౧౧	౪-౩౮	౫-౧౪	౫-౩౨	౫-౨౦	౫-౫
౨-౩౫	౩-౨౧	౪-౪౨	౬-౪	౬-౩౭	౬-౪౧
౩-౫౫	౪-౨౫	౫-౯	౫-౩౭	౫-౩౩	౫-౨౧
౨-౪౩	౩-౨౭	౪-౪౫	౬-౧	౬-౩౧	౬-౩౩
౪-౧౧	౪-౩౮	౫-౧౪	౫-౩౨	౫-౨౦	౫-౪
౪-౭	౪-౩౪	౫-౧౩	౫-౩౩	౫-౨౪	౫-౯
౪-౨	౪-౩౦	౫-౧౧	౫-౩౫	౫-౨౮	౫-౧౪
౪-౧	౪-౨౯	౫-౧౧	౫-౩౫	౫-౨౯	౫-౧౫
౪-౧౮	౪-౪౩	౫-౧౬	౫-౩౦	౫-౧౫	౪-౫౮
౪-౩౮	౪-౫౯	౫-౨౩	౫-౨౩	౪-౫౯	౪-౩౮
౨-౭	౨-౫౯	౪-౩౩	౬-౧౩	౬-౫౯	౭-౯
౩-౨౬	౪-౦	౪-౫౯	౫-౪౭	౫-౫౮	౫-౫౧
౩-౨౬	౪-౦	౪-౫౯	౫-౪౭	౫-౫౮	౫-౫౧
౪-౩	౪-౩౧	౫-౧౨	౫-౩౪	౫-౨౭	౫-౧౩
౪-౩	౪-౩౧	౫-౧౨	౫-౩౪	౫-౨౭	౫-౧౩
౪-౦	౪-౨౮	౫-౧౦	౫-౩౬	౫-౩౦	౫-౧౬
౩-౪౨	౪-౧౪	౫-౪	౫-౪౨	౫-౪	౫-౩౪
౪-౦	౪-౨౯	౫-౧౦	౫-౩౬	౫-౨౯	౫-౧౬
౨-౩౯	౩-౨౪	౪-౪౪	౬-౨	౬-౩౪	౬-౩౭
౪-౦	౪-౨౯	౫-౧౦	౫-౩౬	౫-౨౯	౫-౧౬

విషవచ్చాయ అక్షాంశ చరఖండములు.

సంఖ్య	పట్టణములు	విషవచ్చాయ	అక్షాంశము	చరఖండములు				
౮౫	శ్రీకృష్ణా	౮	౫౪	౪౧	౧౫	౮౮	౭౧	౩౦
౮౬	స్వీటుబల్లెను	౧౮	౧౩	౮౪	౨౬	౧౮౨	౧౪౫	౬౦
౮౭	సిద్ధమైదరాబాదు	౫	౪౧	౨౫	౧౧	౫౬	౪౫	౧౯
౮౮	నూరతు	౪	౩౯	౨౧	౬	౪౬	౩౭	౧౫
౮౯	సేలం	౨	౩౧	౧౧	౫౭	౨౫	౨౦	౮
౯౦	హిరట్	౭	౫౪	౩౩	౨౦	౭౯	౬౩	౨౬

అథ ప్రకారాంతరేణ దిక్పాదన భుజసాధనం చాహ.

శ్లో॥ వార్కకాంతిలవాత్కర్ణనిహతి ర్భాకర్ణనిహితు నభో॥ త్వా
గ్నావృష్టా రవిదిగ్భజోయమదిత ద్విహ్నాత్కభాసంస్కృతః॥ కేంద్రే
భోత్థవృత్తౌ సపూర్ణగుణవద్భాగ్యాత్ప్రదేయో భవే॥ ద్యామ్యాద
కృభుజార్థ కేంద్రనిహితో రజ్జస్తు పూర్వాపరా॥ ౭౩.

టీ॥ వా = ఒకప్పుడు, అర్కకాంతిలవాత్కర్ణనిహతిః, అర్క = సూర్యుని
యొక్క, కాంతిలవా = కాంతిభాగాది, అత్కర్ణ = అత్కర్ణముచేత,
నిహతిః = గుణింపబడినదై, భాకర్ణనిహితు = ఛాయాకర్ణముచేత గుణింపబడినదై,
నభోక్షాగ్నావృష్టా = ౩౫౦ చేత భాగింపబడినదై, రవిదిగ్భజః = సాయనరవి దిక్కు
గలభుజ (అంగుళాది) స్యాత్ = అగును (సః = అది) యమదిత దిహ్నాత్కభాసంస్కృ
తః = యమదిత = సాయనరవి దక్షిణదిక్కు అయినప్పుడు, ద్విహ్న = రెండుచే గుణిం
పబడినట్లునంటి, అత్కభా = విషవచ్చాయచేత, సంస్కృతః = సంస్కరించబడినదై
(ఈ త్తరగోళమందుండిన అంతరముచేయవలెను) దక్షిణాత్కచ్ఛాయలగుటచే సదాదక్షిణ
భుజయగును, సః = అది, కేంద్రేభోత్థవృత్తౌ = కేంద్రే = సమభువికేంద్రమందు, భా = భుజ
చ్చాయయొక్క, ఇత్థ = పరిమితముగల సూర్యముచేతఁగలిగిన, వృత్త = వృత్తమందు, పూ

వానివాని లగ్నప్రమాణములు.

మీనమేనములు	వృషభకుంభములు	మిథునమకరములు	కర్కటకుమన్యులు	సింహవృశ్చిములు	కన్యాకులబ.
౩-౧౦	౩-౪౮	౪-౫౩	౫-౫౩	౬-౧౦	౬-౬
౧-౩౬	౨-౩౪	౪-౨౩	౬-౨౩	౭-౨౪	౭-౪౦
౩-౪౨	౪-౧౪	౫-౪	౫-౪౨	౫-౪౪	౫-౩౪
౩-౫౨	౪-౨౨	౫-౮	౫-౩౮	౫-౩౬	౫-౨౪
౪-౧౩	౪-౩౯	౫-౧౫	౫-౩౧	౫-౧౯	౫-౩
౩-౧౯	౩-౫౬	౪-౫౭	౫-౪౯	౬-౨	౫-౫౭

ర్షవత్ = సంపూర్ణజ్యోతిషే - భాగ్యాత్ = ఛాయాననుండి - ప్రదేయః = ఇయ్యవలెను - సః = అది - యామ్యాదక్ = దక్షిణోత్తరములుగలది - భవేత్ = అగును - భూభారకేంద్రనివాతా - భూభార - భూభారమొదలు - కేంద్ర - కేంద్రమువలన - నివాతా = ఉంచబడిన - రజ్జుః = నూతనమునో - పూర్వపరా - తూర్పుపడమరలు - స్యాత్ = అగును॥ 28.

ఉపపత్తిః॥ అత్ర భుజలక్షణం తూర్వ మేవ ప్రతిపాదితం - తత్సాధనం యథా - తత్రాదా వగ్ని సాధ్యతే - తుల్యభుజః క్రాంతిజ్యాకోటిః - అగ్ని కర్ణ ఇత్యక్షత్రం తథాచ పలభా భుజః ద్వాదశకోటిః పల్కర్ణః కర్ణ ఇతి అస్మా త్సాధ్యతే - తత్రానుపాతః - యది ద్వాదశకోటి పలకర్ణః - తదా క్రాంతి జ్యాకోటిః కర్ణఇతి - అగ్ని స్యాత్ - క్రాంతిః కించిదధికేన ద్వయేనగుజితా క్రాంతిజ్యాసా పలకర్ణగుణా ద్వాదశభక్తా అగ్నిసా త్రిజ్యా వ్యాసార్థేతతోను పాతః - యది త్రిజ్యావృత్తే ఇయం అగ్ని తదా ఛాయా కర్ణవృత్తేకా అతః ఛాయా కర్ణో గుణః త్రిజ్యా మః - తత్ ఇయ మగ్ని ద్వగుణా కార్య - యతః సంపూర్ణతీవావత్ వృత్తమధ్యే భుజో దేయోఽస్తి - ఏవం క్రాంతిః పలకర్ణగుణా కార్యతః సిద్ధో గుణద్వయః స్యాత్ గుణః ౪-౪ మరఘాతో మః ౧౪౪౦ గుణ సారా గుణే నాపవర్తత - లభ్యానారస్థానే ౩౫౦ అత ఉక్తకర్ణ క్రాంతిలవాత్

కర్ణనివాతి ౩౫ సాగ్నికం తతలేన సంస్కార్యా - తత్ర లఘుక్షేత్రే కంతుకలం పలభా తుల్యం - తదగ్నియాం సంస్కార్యం - అగ్నియా ద్వగుణితత్వాత్ - ఇద మపి ద్వగుణం కార్యం - అతఉక్తం - యమదికాద్విజ్ఞాత్వా భా సంస్కృత ఇతి - సభుజః భాగ్యాద్ధతో యామ్యాదక్ స్యాత్ - భుజస్య ద్వగుణత్వాత్ - భుజమధ్య కేంద్రోపరి నీయమానా రజ్జుః పూర్వాపరేత్యర్థత ఏవ సిద్ధమ్॥ 28.

తా॥ రవిక్రాంతిభాగాదిని అక్షకర్ణముచేతఁ బెంచి నచ్చినలబ్ధమును ఛాయా కర్ణముచేఁ బెంచి ౩౫౦ చేత భాగింప విభక్తము అంగుళాదిసాయనరవిదిక్కుగల భుజ యగును - ఆ భుజదక్షిణదిక్కు అయినప్పుడు విమరచ్ఛాయను రెట్టించి భుజ లోఁ గలపవలెను - ఉత్తరదిక్కు సాయనరవి యయినప్పుడు భుజమను ద్వగుణిత విమరచ్ఛాయమను అంతరముచేయవలెను - ఇదియు దక్షిణభుజయగును - సమభువి కేంద్రమందు ఇష్టచ్ఛాయయొక్క పరిమితిగల నూత్రముచేత గతిగినవృత్తమందు సం పూర్ణజ్యోతిషే కంతుచ్ఛాయకొనవకుండి గుర్తు లుంచవలెను - అవి దక్షిణోత్తరము లగును - భూభారమొదలు కేంద్రమువలన నుంచబడిన నూత్రము తూర్పు పడమర లగును॥ 28.

ఉదాహరణము॥ ఇష్టకాలము ౧౧ - ౪౩ తత్కాలస్థులసాయనరవి ౧౧ - ౨౬ - ౫౨ - ౪౨ క్రాంతి ౧ - ౧౪ - ౨౦ అక్షకర్ణము ౧౨ - ౩౩ = ౧౫ - ౩౨ - ౫౩ దీని ఛాయాకర్ణమగు ౧౩ - ౪౨ చే గుణింప ౨౧౩ - ౦ - ౩౦ + ౩౫౦ = అంగుళాది ౦ - ౩౬ ఇది దక్షిణభుజ - విమరచ్ఛాయ ౩ - ౪౩ X ౨ = ౭ - ౨౬ భుజను గలప ౮ - ౨ ఇది దక్షిణభుజ॥ 28.

అథ ప్రకారాంతరేణ దిక్సాధనార్థం
దిగంశసాధన మామ.

శ్లో॥ ద్యుమానఖగుణాంతరం శివగుణం దినేల్పాధికే హ్యపాగుద గథానుద గృహతీయంత్రీభాగావమః । వసు ఘ్నుభయసం స్కృతి ర్నవతీయంత్రీభాగాంతరోద్భవావమమ్భూతా తతో భుజ లభా దిగంశాస్సృతాః ॥ 24.

జీ. శివగుణం = ౧౦ చేత గుణింపబడినటువంటి, ద్యుమానఖగుణాంతరం -
 ద్యుమాన=అనాన్యుయోక్త్యయ, ఖగుణం=౩౦ యోక్త్యయ, అంతరం=అంతరము -
 దిశ్=అనాన్యు, అల్పాధికేహ=తక్కువయొక్కవదగుచుండగా, అపాక్ = దక్షి
 ణము, ఉదక్ = ఉత్తరము, భవతి = అగుచున్నది, అభ=పిమ్మట, యంత్రభాగా
 వము = యంత్రభాగలవల్ల గలిగినకాంతి, సదా=ఎల్లప్పుడు, అనుదక్=దక్షిణదిశ
 గలది, భవతి = అగుచున్నది, ఉభయసంస్కృతిః- ఉభయ=ద్యుమానఖగుణాంతర
 మును ౧౦ చేత గుణింపగా వచ్చినలబ్ధమును, యంత్రభాగకాంతియు, సంస్కృ
 తిః= సంస్కరింపబడినదై (ఏకదియోగము - భిన్నదిఅంతరము) వసుష్టు= చేత
 గుణింపబడినదై, తతః=పిమ్మట నవతియంత్రభాగాంతరో దృవావమవృతాః -
 నవతి=౯యొక్కయ, యంత్రభాగ=యంత్రభాగలయొక్కయ, అంతరం=అంతరము
 చేత, ఉద్భవం=కలిగిన, అవమ=కాంతిచేత, వృతాః = భాగింపబడి, తతః=చాది
 నుంచి కలిగినదై, యే=ఏది, భుజలవాః=భుజభాగలగునో, తే=అవి, దిగంబాః =
 దిగ్భాగలు (అవి) స్వృతాః=చెప్పబడును. 24.

ఉపపత్తిః॥ అత్రస్వక్షితిజే చక్రాంబాః అంబ్యాః-తతః పూర్వస్వస్తి కే2ప్త
 దిక్ వివరే యే భాగాః - తే దిగంబాః సైజ్ఞాదిజ్ఞా - ఏనం పశ్చిమస్వస్తి కే2పి-
 త త్సాధనం యథా - అగ్రాగర్హవృత్తి యా కార్యా - సా పలభయా సంస్కా-
 ర్యాసా భుజః స్యాత్ - తతః స త్రిజ్యావృత్తి యః కార్యః - సా దిగ్భ్యాభవతి-
 త త్రాదా వగా సాధ్యతే - ద్యుమానఖగుణాంతరం దలితం చరఘటికాః । తతః
 వష్టిగుణాః పలని తత స్తచ్చరం నవగుణం పలభాభక్తం అష్టభక్తం క్రాంత్యంబా
 ఇతి యుక్తిః పూర్వముకాస్తే - ఏనం ద్యుమానఖగుణాంతరస్య సిద్ధౌ గుణఘాతో
 గుణః-౨౭౦ - అష్టే పలభా చవరః సా క్రాంతిభాయాకర్ణగుణా పలకర్ణగుణా
 ఖభాదిభక్త భుజో భవతి ఇత్యగ్రిత్యుతి - స భుజః త్రిజ్యాయా గుణ్యః ఛాయ
 యా భక్తఃదిగ్భ్యాభవతి - ఏన మత్ర ఛాయాకర్ణపలకర్ణా వపి గుణో ఖభాదీనా
 మష్టేనాం చ ఘాతో వరః ౧౬౦౦ -చతుర్వింశతిమిత్రిజ్యా గుణఘాతగుణా బ్యా
 ఘాతో గుణః-౬౪౦౦ - అత్ర ఛాయాకర్ణభావో సాధ్యో-యది శంఖకోట (రిజ్యా
 కర్ణః । తదా ద్వాదశకోటా కః కర్ణ ఇతి-తథా చ ద్విగ్భ్యా భుజో యది శంఖ

కోటా తదా ద్వాదశకోటా క ఇతి - జాతా ఛాయా - ఏన మత్ర ఛాయయా భజ్య
 మానే ఛాయాకర్ణేన గుణ్యమానే భేదాంశవిపర్యాసే శంఖతుల్యయో స్తథా ద్వా
 దశతుల్యయో ధ్వుణవారయో ర్వా కే కృతే పూర్వత్రిజ్యాగుణో నతాంశజ్యావరః -
 అత్ర పల కర్ణోగుణః పలభా వాకో2స్తే - అత్రపలభా చతుర్వితా కల్పితా స్వ
 ల్పాంతరత్వాత్ - త్రిపంచపలభాయా వపి స్యాత్ - అశ్యత్ర గ్రంథసంచారాసంభ
 వః - లాఘవేన యుక్తి దర్శనార్థం స్థూలమంగీకృత మతో న దోషయ - ఏనం చతు
 ర్వితాయాం పలభాయాం పలకర్ణః - ౧౨-౩౯-అయం పలభయా స వడంశత్రయ -
 3-౧౦-గుణితయా తుల్యాభవతి - తతః పలకర్ణపలభయో ధ్వుణవారయో నాశే
 తస్య స వడంశత్రయం గుణః-3-౧౦-ఏనం స వడంశత్రయ చతుర్వింశతిమిత్రిజ్యా
 ఘాతేన-౩౬-గుణితః పూర్వగుణఘాతో గుణః-౪౯-౨౪-౧౦ - అయంచవరః-౧౬౦౦
 గుణనాతా నాశే నాపవర్త్య జాతో గుణః-౪౯ - అతో2త్రిద్యుమానఖగుణాంతరం
 గుణేనా నేన గుణ్యం - నతాంశావమేన భాజ్యం-ఏన మత్ర ద్యుమానఖగుణాంతరం
 శివగుణితం కృతం - అష్టగుణస్య త్యాగః - యతో2 గ్రియఫలస్య శంఖతలాభ్యస్య
 చ అష్టే గుణో2స్తే నతాంశావము ఏన వరః - అతః ఫలసంస్కార ఏవాష్టగుణో
 నతాంశావమభక్త ఇతి వదిష్యతి - దద్యథా - అ త్రాస్యా మగాయాయా శంఖతల
 మపి త్రిజ్యాగుణితం ఛాయయా భక్తం సంస్కార్యం దిగ్భ్యా స్యాత్ - తత్రశంఖ
 తలం పలభా-౪-ఛాయాభాజ్య మిత్యత్రాపి ఛాయా సాధ్యా - శంఖకోటా దిగ్
 బ్యాభుజః ద్వాదశకోటా క ఇతి । జాతా ఛాయా - అనయా భజ్యమానే భేదాంశ
 విపర్యాసే దిగ్భ్యా ద్వాదశ చ వరః శంఖోః పలభా - చతుర్వింశతిమిత్రిజ్యాచ
 గుణః అతో గుణఘాతో గుణః-౯౬-గుణవారయో ధ్వుణే నాపవర్తతయో ర్వాతో
 గుణః-౪౯-నతాంశావమో వరః - ఇదం ఫలం సదా దక్షిణం - పలభాయాః దక్షి
 ణత్వాత్ - అతో2త్ర యంత్రాంశావమ ఏన ద్యుమానఖగుణాంతరేణ సంస్కృతః-
 యత స్తస్యాపి తా గుణనాతా వర్తేతే - అతః ఫలసంస్కృతి రేవాష్టభి ధ్వుణ్యా
 నతాంశావమేన భాజ్యే తుల్యవత్సం-యంత్రాంశేనానవత్యంతావమ ఏన నతాంశావమ
 ఇతి ప్రకృత్యం సిద్ధం-అత్ర పూర్వఫల స్యాగాగ్ర-జ్ఞ సోత్తరదక్షిణోపపత్తి ర్యథా-
 దక్షిణగోశే2గా దక్షిణా తద్వివం త్రింశ దల్పం తతోత్తరగోశే ఉత్తరాగాగ్రత్ర
 దినం త్రింశదధికం - అతో దిశే2ల్పాధికే ఇతి అపాగుదగి త్యుపవత్సం - ఏన
 మతోత్పన్నా దిగ్భ్యా తస్యాః భుజః దిగంబాః న్యు రతో హి తతో భుజలవాది
 గంశ ఇత్యుక్తం 24.

పరిభయా సంస్కార్యః- అథ కోటి రహస్యః- దక్షిణోత్తర భుజః- ఛాయైవ కర్ణః- యతో హ భుజః- ఛాయావృత్తః- అతో దోః కర్ణవర్ణయో ర్వివరా న్ములం కోటి రితి 26.

తా॥ ఏ గ్రహమునకు నలికాబంధము కావలయునో ఆగ్రహమునకు ఉదయా స్తాధికారమందుఁ జెప్పబోవురీతిని దృక్కర్మకరసంస్కృతముచేయఁ స్ఫుటకాంతి య గును- ఈ కాంతిని ఇష్టకర్ణముచేఁ బెంచి వచ్చినట్లుబుమును అక్షకర్ణముచే గుణించి ౭౦౦ చే భాగింపఁగా అంగుళాదిమధ్యమభుజ యగును- ఇది దక్షిణదిక్కునఁగల దక్షిణఛాయలచేత సంస్కరించుటచేత స్ఫుటభుజ యగును- దానివర్ణయొక్కయు ఛాయావర్ణయొక్కయు అంతరముయొక్క మూలము కోటియగును- ఈ శ్లోకరీతి నే ఉదాహరణము వ్రాయఁబడెనుగాని దృక్సంస్కారము చేయఁబడలేదు 26.

ఉదాహరణము॥ రవికాంతి-౧-౧౪-౨౦ X కర్ణము ౧౩-౫౪-౧౭=౧౭-౧౩-౩౫ X అక్షకర్ణము ౧౨-౩౩=౨౧౬-౧౧-౨౮ ÷ ౭౦౦=అంగుళాది-౦-౧౮+ ఛాయ ౩-౪౩=౪-౧ ఇది స్ఫుటభుజ- దీనివర్ణ-౧౬-౪-౦ కర్ణం ౧౩-౫౪ దీనివర్ణ-౧౯౩-౧౨ వర్ణ-౧౪౪ దీనిఅంతరము- ౪౯ దీనిమూలము- ౭-౦ ఇది ఇష్ట ఛాయ- దీనివర్ణ-౪౯-భుజవర్ణ-౧౬-౪ దీని అంతరము-౩౨-౫౬ దీనిమూలము-౫-౪౫ ఇదే కోటి 26.

అథ నలికాబంధన మాహ.

శ్లో॥ జ్ఞాత్వాతాః పరభేదరే పరముఖే పాక్భేదరే పాక్ష్మి ఖం । బిందోః కోటిమితో భుజం స్వదిశి తన్మధ్యే ప్రభాం విన్య సేత్ । బిందో ర్భాగ్భాగశంకుమస్తకగతే సూత్రేన లేఖే ఖగం । కే బిందుస్థనరాగ్భాగ్భాగగతే సూత్రే నలే లోకయేత్ 27.

టీ॥ ఆకాః = దిక్కులు, జ్ఞాత్వా = తెలిసికొని, బిందోః = బిందువుయొక్క, పరభేదరే = పశ్చిమక పాలస్థితగ్రహమందు, పరముఖే = పశ్చిమాభి ముఖముగలదిగాను, పాక్భేదరే = తూర్వక పాలస్థితగ్రహమందు, పాక్ష్మి ఖం = పాగ్భిముఖముగలది గాను, కోటిః = కోటి, విన్యసేత్ = ఉంచవలెను, అతః = దానినుంచి, స్వదిశి = భుజ

దిక్కునందు, భుజం = భుజను, విన్యసేత్ = ఉంచవలెను, తన్మధ్యే = భుజకోటి మధ్యయందు, ప్రభా = ఛాయను, విన్యసేత్ = ఉంచవలెను, బిందోః = బిందువు నందు, భాగ్భాగశంకుమస్తకగతే = భాగ్భాగ - ఛాయాగ్రహబొందిన, శంకు = ద్వా దశాంగుళ శంకుయొక్క, మస్తక = అగ్రభాగమును, గతే = బొందినటువంటి, సూ త్రే = సూత్రము, నలే = నలికయందైనటువంటి, లే = ఆకాశమునందు, ఖగం = గ్రహమును, లోకయేత్ = చూడవలెను, బిందుస్థనరాగ్భాగగతే = బిందుస్థ = బిందువు యున్నటువంటి, నరాగ్భాగ = శంకుయొక్క చివరను, గతే = బొందినటువంటి, సూ త్రే = సూత్రమందు, నలే = నలికయందైనటువంటి, కే = జలమందు, ఖగం = గ్రహ మును, లోకయేత్ = చూడవలెను 27.

ఉపపత్తి॥ పృథ్వీసిద్ధార్థత ఏవజ్ఞాయతే ఇదందికాన్వహన నలికా బంధాది నాన్వహరణే వ్యస్తి - అచార్యేణ రాజ్ఞాం చమత్కార దర్శనార్థం స్వకృతగ్రహాఘ టసార్థం కృత్ మితి॥

తా॥ అంబుసంకుద్ధభూమియందు దిక్కులు తెలిసికొని పృథ్విమధ్యమందలి బిందువునకు పశ్చిమమందు గ్రహమున్నయెడల పశ్చిమముఖము గలదిగాను పాగ్భి యందైన పాగ్భిముఖముగలదిగాను కోటిని వేయవలెను - దానినుంచి భుజదిక్కునందు భుజను వేయవలెను - భుజకోటులయొక్క మధ్యమందు ఛాయను వేయవలెను- బిం దువునందు ఛాయాగ్రహమును బొందిన ద్వాదశాంగుళ శంకుయొక్క అగ్రభాగమును బొందినటువంటియు-సూత్రమును బొందినటువంటియు నలికయందలి ఆకాశమున గ్రా హమును చూడవలెను - బిందువునందున్నటువంటి శంకుయొక్క అగ్రమందున్న సూ త్రమును బొందినటువంటి నలికయందలి జలమునందు గ్రహమును గవవలెను 27.

ఇతిగ్రహణేదైవజ్ఞ విరచిత గ్రహతాఘవే

త్రిప్రక్కాధికార కృతుర్థః.

శ్రీగణేశాయనమః

అథ చంద్రగ్రహణాధి కారః,

అథ తాత్కాలిక కరణానయనమాహ.

శ్లో॥ గతగమ్యదినాహతద్యుభుక్తేః ఖరసాప్తాంశవియుగ్యుతో గ్రహస్సాస్యత్ | తత్కాలభవ స్తథాఘటిఘ్నయః ఖరసైర్లబ్ధలోనసంయుతస్సాస్యత్ || 1.

టీ॥ గతగమ్యదినాహతద్యుభుక్తేః - గత=గతమయినటువంటిన్ని - గమ్య=ఏవ్యమయినటువంటిన్ని - దిన = దినములచేత - హత=గుణింపబడిన - ద్యుభుక్తేః=గ్రహగతియొక్క - ఖరసాప్తాంశవియుక్తే - ఖరస=౬౦ చేత - ఆప్త = భాగింపగా వచ్చిన - అంశ=భాగాది - వియుక్త = గతమైనప్పుడు తివచబడినదిగాను - యుతః=ఏవ్యమయినప్పుడు కలుపబడినదిగాను - గ్రహః=గ్రహము - కార్యః=చేయవలెను - తథా = ఆ ప్రకారము - ఘటిఘ్నయః = గడియలచేత గుణింపబడిన గతియొక్క - ఖరసైః = ౬౦ చేత - లబ్ధలోనసంయుతః - లబ్ధ = భాగింపగా వచ్చిన విభక్తము - కల = కలాది - యుత = గతమయినప్పుడు తివచబడినదియు - సంయుతః = ఏవ్యమయినప్పుడు కలుపబడినదియు అయినదై - గ్రహః=గ్రహము - కార్యః = చేయవలెనది - సః = ఆగ్రహము - తత్కాలభవః = తత్కాలమందైన - గ్రహః = గ్రహము - సాస్యత్ = అగును || 1.

ఉపపత్తిః॥ యదిసావనాధిః పప్తిఘటిభిః గతికలాః - గ్రహః పూర్వగత్యా శాస్త్రమతి - తదా ఇష్టఘటిభిః కతికలా - ఏవందినగుణితాయాంతో కలాఃస్యః - పప్తిభాష్యాః భాగార్థం అత ఉక్తం గతగమ్యత్యాది - అతోఽనుపాతః - ధన్వో పపత్తిః - ప్రకృత్యతోఽతిసుగమా || 1.

సిద్ధాంత గ్రహ లాఘవము.

౧౪౭

తా॥ గతదినమునకుఁ గాని ఏవ్యదినమునకుఁ గాని తాత్కాలికము చేయవలసిన గ్రహముయొక్క భుక్తిని ఎన్నిదినముల యెన్నిగడియలకుఁ గావలయునో ఆదినగడియ విగడియలచేత చెంది ౬౦ చే విభజించి భాగాది గతమయినయెడల గ్రహము లోనుండి తివచవలెను - ఏవ్యమయినయెడలఁ గలుపవలెను-ఇట్లే గతగమ్య గడియలకును తాత్కాలికము చేసికొనవలయును గాని దీనిలో కలాదిగా సంస్కరింపవలెను - రాహు కేతువులకు వ్యతిరేకముగా సంస్కరింపవలెను- తాత్కాలికగ్రహములగును || 1.

ఉదాహరణము॥ గతకం ౧౦౨౫ శోభకృతుసంవత్సర ఆశ్వయుజ శు ౧౫ భాద్రపదశతే ౩౭ - ౪౬ ఉభా ౨౩ - ౮ అస్మికాదితే చంద్రపర్యవ లోకనార్థం గ్రహణాం తాత్కాలికకరణానయన మాహ.....పూర్వకాలస్థురవిగే - ౧౮ - ౪౫ - ౧౦ - స్థురగతి ౫౯ - ౧౪ చంద్రుడు ౧౧ - ౧౧ - ౪౨ - ౫౪ స్థురగతి ౭౫౬ - ౧౦ రాహువు ౫ - ౧౩ - ౫౯ - ౨౬ గతి ౩ - ౧౧ తిథ్యం తం ౩౭ - ౪౬ కాలనం - రవిగతి ౫౯ - ౧౪ X ౩౭ - ౪౬ ÷ ౬౦ = ౩౭ ౧౭ ఏవ్యముగాన రవిలో గలుప ౫ - ౧౯ - ౨౨ - ౨౭ తాత్కాలిక స్థురరవి - చంద్రస్థురగతి ౭౫౬ - ౧౦ X ౩౭ - ౪౬ ÷ ౬౦ = భాగాది ౭ - ౫౫ - ౫౭ చంద్రునితోఁ గలుప ౧౧ - ౧౯ - ౩౮ - ౫౧ తాత్కాలిక చంద్రుడు - రాహు వుయొక్క గతి ౩ - ౧౧ X ౩౭ - ౪౬ ÷ ౬౦ = తిప్రాది ౨ - ౦ రాహువు లోనుండి తివచగా ౫ - ౧౩ - ౫౭ - ౨౬ తాత్కాలిక రాహువు ..... సమకలాగ్రహములకు - భక్తావ్యక్తేతి ధ్లోకరీతిని-చంద్రునిలోనుండి రవిని తివచగా ౬ - ౦ - ౧౬ - ౨౪ వ్యక్తేయ - పూర్ణిమతిథిగతగడియలు-౧-౨౩ రవిగతిని చాల నముచేయ-౧-౨౩ ఫలము దీనిని రవిలో తివచ-౫-౧౯-౨౧-౪ పర్యంతరవిః చంద్ర చాలనము తిప్రాది-౧౭-౩౮ తివచ-౧౧-౧౯-౨౧-౧౩-రాహువునకు చాలనము ౪ - విలిప్తుల గలుప ౫-౧౩-౫౭-౩౦ రవిచంద్రులకు స్వల్పభేదము వచ్చినందుక నిత మార్ప నవనము లేదు. రవి ౫-౧౯-౨౧-౩ చంద్రుడు ౧౧-౧౯-౨౧-౩ రాహువు ౫-౧౩-౫౭-౩౦ ఇవి సమభాగాదిగ్రహములు అనగా పూర్ణిమ అంతమునకు రవి చంద్రులు సమభాగాదియై చంద్రుడు ౬ రాను తెక్కువగా నుండును. అమావాస్య యొక్క అంతమునకు రాశ్యాది సమముగా నుండును - గ్రహణవిషయే చింత్యతే =

నను గ్రహము గ్రహణం - గ్రహస్య తేజసే నేతిగ్రహణం - యః యం గ్రహీతు
 మిచ్చతి సతంప్రతి యదాగచ్ఛేత్త దైవగ్రహణం - అతో గ్రాహ్యగ్రాహకయో ర్హ్యోగో
 గ్రహణం - యోగో నామాంతరాభావః - అతో గ్రాహ్యగ్రాహకయోరంతరా భావో
 గ్రహణ మితి - అస్తిగ్రహణాంగతిః యోదా - పూర్వాపరాయామ్యాత్మరోద్ధాభరా
 చేతి - తత్ర కిం పూర్వాపరయామ్యాత్మరోద్ధాభరాంతరాభావ మభావో గ్రహణం -
 కిం వా పూర్వాపరయామ్యాత్మరాంతరాభావోగ్రహణం - కిం వా పూర్వాపరోద్ధా
 భరాంతరాభావో గ్రహణం - కిం వా పూర్వాపరాంతరాభావో గ్రహణం - ఉత్తర
 యామ్యాత్మరాంతరాభావో గ్రహణం - కి ముత ఊర్ధ్వాభరాభావోగ్రహణం - అతో
 చ్యుతే - గ్రహకక్షయో ర్మహదంతరస్య విద్యమానత్వాత్ గ్రాహ్యగ్రాహకయో
 రూర్ధ్వాభరాంతరాభావః కల్పంతేపి న స్యాత్ - అతః ప్రధమకృతీయవస్తుః
 పక్షా నముండరాః - అథ వర్తన్యం పూర్వాపరాయామ్యాత్మరాంతరాభావో గ్రహణ
 మితి - తదపి సంజ్ఞాన ఘటితే - యతోహి విద్యమానే కరకుల్యే దక్షిణోత్తరాం
 తరే గ్రహణం భవ త్యేవ - అనేన హేతునా ద్వితియవంశవస్తువే న శోభనా -
 అథ వర్తన్యం పూర్వాపరాంతరాభావో గ్రహణం - తత్ర ప్రతిపర్వణి గ్రాహ్యగ్రాహ
 కయోః పూర్వాపరాంతరాభావోఽస్తేన - న ప్రతిపర్వణి గ్రహణం భవతి - అథ
 మాపి చతుర్థః పక్షః శోభనః - తత్ర కింనామ గ్రహణ మితి మందమత యోఽత్ర
 ముహ్యంతి - అతోచ్యుతే పూర్వాపరాంతరాభావే మూలైకఖండాయానే శరేగ్ర
 హణం, మూలైకఖండకుల్యే శరే బింబస్యాంతయోః సంయోగమాత్రం భవతి -
 యథా యథా మూలైకఖండా చ్ఛరో న్యూనో భవతి - తథా తథా గ్రాహ్యబింబం
 గ్రాహకబింతే ప్రవిశతి - తావా నేన గ్రాహః - ఏవం సత్యపి ఊర్ధ్వాభరాంతరే గ్ర
 హణం - తత్ర హేతుః అస్మదాదిదృష్టే రావరణీభూతత్వం తావత్ గ్రహణార్హత్వ
 త్వం - న తు గ్రాహ్యగ్రాహకయో బింబసంయోగః - అహో ఆస్తాం తావ దనేన
 విచారణ - యతః ప్రధమం మూల్యచంద్రియోః గ్రాహ్యగ్రాహకయో ర్హ్యో
 గ్రాహకఇతి జ్ఞాయతే - అతోచ్యుతే - అత్ర మూల్యచంద్రిగ్రహణే రాహు లేన
 కారణీభూతః - యతో ర్హ్యమపాతః - పాతకా చ్ఛరః శరవణ దేవగ్రహణం -
 అతోవ్యంగగ్రహణేరాహుః హేతుర్భూతః - అత్రగ్రహణే "కమలాననానుభావా
 దాగ్రహగ్రస్తే దివాకరే - నికాకరే" చేతి స్మృతివాక్యపర్యాలోచనేన చ రాహు

లేన మూల్యచంద్రిగ్రహే గ్రాహక ఇతి పూర్వః పక్షః - అత్ర వయంతు బ్రూమః -
 నను రాహోద్ధగ్రహణార్హత్వే హ్యేవమనే రాహునా మూల్యచంద్రికుల్యేన భవి
 తవ్యం యతః - పూర్వాపరాంతరాభావం విహ గ్రహణం వత్తం న కళ్యేతే - కాత్ర
 గ్రహణే రాహునా సహ పూర్వాపరాంతరాభావో దృశ్యతే - నాతో గ్రహణే
 రాహో ద్ధానకర్తృ మితి సిద్ధాంతః - నను పూర్వపక్షే త్యాకంకతే - అహో భవ
 ద్భిః గ్రహణే గ్రాహ్యగ్రాహకయోః పూర్వాపరాంతరాభావ ఏవోచ్యుతే - తదప్రాయం
 క్తం - యథా గ్రహణా మస్తే భవంతః - కాలాంకాంతరే నూర్యాత్ గ్రహే
 సతి గ్రహస్తాది రితి మన్యంతే - తదై వాస్మాభిః సప్తభి ద్వాదశభిః కాలాంతైః
 మూల్యచంద్రియాభ్యాం యథాక్రమ మంతరితే రాహవా గ్రహస్తాదిబింబసంయోగమాత్రం
 మన్యతే - కాలాంకాంతరాభావే పరమం గ్రహణం - యథామూల్యగ్రహాంతరాభావే
 పరమాస్తమయి ఉచ్యతే - ఏతే కాలాంకాః కామనశే నైన మూలైకఖండకుల్య
 శరా దుత్పన్నాః యుక్తియుక్తా ఏవ సంతి - అతో రాహునా గ్రాహణేన కాలాం
 కాంతరేన మూల్యచంద్రి గ్రహేత్యే - ఇతి యుక్తిః కథం భవేచ్ఛో న సమాతే -
 ఏవంచేత్త వా అస్తేపి మూల్యగ్రహయోః పూర్వాపరాంతరాభావ మేవ వదంతు
 భవంతః - న కాలాంకాంతరే చేత్తత్ర కాలాంకాంతర మంగీరియతే తర్హి కి మనే
 నాపరార్థమితి - గ్రహే ప్రతిబంధరాహు లేన గ్రహణే కారణమితియుక్తం - సత్యం -
 అహో భవతు రాహు ర్ధగ్రహణే కారణం పరం తస్య రాహో ద్ధానకర్తృ బింబసిద్ధిః
 కర్తవ్యా - త ద్బింబం గ్రహే నావలోక్యతే అత్రకు ఋజుత్రిన్యామితకలాకాభ్యాం
 బింబప్రాంతో వేద్యా - తస్మభ్యయోః కలాః తాః బింబకలాః - అనయైవ యుక్త్యా
 సర్వేషాం బింబాని సాధితాని - అనేన విధి నాన్యప్రకారేణ రాహోద్బింబజ్ఞాతుం
 నైవశక్యతే - అదర్శనా దేవ - అతః సతి కుడ్యే చిత్ర మితి నాయాత్ రాహో
 ద్ధానకర్తృవం నైవభవతితి సిద్ధాంతః - అతోచ్యుతే అహో భవద్భిః రాహుబింబ
 సాధనోపాయాద్యకాత్ సతస్య గ్రాహకత్వముచ్యతే - తత్ర బింబం సాధ్యతే - త
 ద్యథారాహు కృంద్రికక్షయం కాంతిమండలవిమండలసంపా తేఽస్తి - తత్ర మూల్య
 గ్రహణే మూల్యచంద్రి సమకలా - మూల్యత్వస్థితేష్ట కాలాంకాంతర ఏవ రాహుః
 స త్రచ్చాదియతః పక్షాకారో వర్తతే - తస్య ముఖం తు కాంతిమండలవిమండల
 సంపాతే నాస్తేన "అమృతాస్వాదవేళాయాం భిన్న కృత్రిణ విష్ణునే" తి,

స్వృతివాక్యబలేన రామముఖం సంపాతాత్ కాలాంకాంతరమ స్తీతి కల్పనీయ
 మేవ - యతోయదాకాశే దృశ్యతే - తదేవజీతేన సిద్ధ్యతి తీతి రామ
 ముఖాభావాత్ రామముఖస్థానాజ్ఞానాత్తస్య ముఖసీనకేరీరస్య సంపాతసంజ్ఞం
 స్థాన మంగీకృతం - తత్ సత్ సంపాతాత్ కాలాంకాంతరే రామ తీర్థం
 సంపాతాత్ కాలాంకాంతరే చంద్ర శ్చ నూర్య శ్చంద్రతుల్యః - అతఃనూర్య
 స్య గాగ్రాస్య రామనా గాగ్రానేన సహ పూర్వాపరాంతరా భావోఽ
 ప్యస్తి - రామతీర్థం చంద్రబింబోపరి తత్సమాన మేవఏవత్వాత్తత్తుల్య
 త్వా చ్చ యచ్చంద్రబింబం క్యామం తదేన నూర్యగ్రాహణే నూర్యస్యావరణేభూతం-
 తథా చంద్రగ్రాహణే చంద్రః వద్భాంతరే నూర్యాత్-భూచ్చాయాపి వద్భాంత
 రేన-చంద్రభూచ్చాయే సమానే చంద్రాత్ వృత్తసంపాతః - ఇష్ట కాలాంకాంతరే
 సంపాతాత్ రామతీర్థం మపి కాలాంకాంతరే - అతః రామతీర్థం భూచ్చాయా
 తుల్యం - అత ఏవ చంద్రకక్షాయాయాంతరీ భూచ్చాయావిస్తృతిః-తావదేవ రా
 మబింబం - అత శ్చంద్రగ్రాహణేఽపి రామబింబం భూభాతుల్యం చంద్రస్యావరణే
 భూతం - తయోః పూర్వాపరాంతరాభావోఽప్యస్తి - అతోబింబసిద్ధి రపివ రత ఇతి
 యుక్తి బలాత్ అగమపాగ్రాహణ్యా చ్చ రామరే వావత్వం గ్రహణద్వయేపి కారణే
 భూతో వక్తవ్య ఇతి సిద్ధం-నను నూర్యగ్రాహణే చంద్రబింబతుల్యం రామబింబం
 భవద్భిరుచ్యతే - చంద్రగ్రాహణే భూచ్చాయా తుల్యం రామబింబం ఇదం న ఘట
 తే యతః ఏకకక్షాస్థితస్య రాహోద్భింబం కథంమహంతరితం - చంద్రబింబాత్ భూ
 ఛాయాతు త్రిగుణితాసన్నా దూరస్థే గృహే బింబం - లఘుగతి శ్చ లఘ్వే సమీ
 పస్థే గృహే బింబం పృథుగతి శ్చ పృథ్వీ తత్ర రాహోద్గతిః సదా సమైవ - అతో
 బింబలఘుమహత్వం న స్యా దేవ - అథ వక్తవ్యం - చంద్రకక్షాయాం రామః - య
 థా చంద్రస్యాద్ధావరణమ సేన బింబలఘుమహత్వం - తవైవరాహో రితి - తదప్య
 యుక్తం - యతః చంద్రబింబోద్ధావరణమనవ శేనైవ యదాస్య బింబోనాధిక్యంసాన్య
 త్రదా సర్వదా నూర్యచంద్రగ్రాహణేఽపి చంద్రబింబతుల్య మేవ రామబింబంనోనా
 థికం స్యాత్ - కథం చంద్రగ్రాహణే భూచ్చాయాతుల్యం రామబింబ ముచ్యతే -
 అత సత్తనత్ - యది గ్రహణద్వయేఽపి చంద్రబింబతుల్య మేవ రామబింబం వక్త
 వ్యం - తదా చంద్రగ్రాహణే స్థితి ర్భూతీ - నూర్యగ్రాహణే స్థితి ర్లఘ్వీ - ఏవ కథం

స్యాత్ - స్థితిలఘుమహత్వంతు పృథక్తవం గ్రహణే దృశ్యతే - అతః చంద్రబింబతు
 ల్య రామబింబం సర్వదా కల్ప్య మి త్యేత ద ప్యనత్ - అన్యశ్చ నూర్యగ్రాహణేఽ
 ర్థగాగ్ర నూర్యబింబత్వంగే తిష్ఠే చంద్రగ్రాహణే శ్చంగయోః కుండంతా దృశ్యతే-
 అతో హి చ్ఛాదకః గ్రహణద్వయే భిన్న ఏవ కల్ప్యః - అతోఽపి రామర్నచ్చా
 దకః- పూర్వం భవద్భిః కాలాంకాంతరే అస్తప్రతిబంధాగ్రహ మితియదు క్తం తద
 ప్యనత్ - యతఃనూర్యేణ స్వలేఖనా కాలాంకాంతరేఽపి గ్రహణోనిష్ఠభః క్రియతే
 అత సత్త్రైవ తస్మాత్ ఇతియుక్తం-అర్యరామః అథంకరయాపః - అంధకారో
 నామతేజోహని - లేజోహన్యా కారాంకాంతరేణ నూర్యబింబాగ్రా హాఢ్యతే
 ఇదం సర్వధాఽల్పసంబంధం ఏవం సతి గుణితయతివలెన పృథక్తదర్శనతయాచ
 రాహోద్గ్రాహణే గాగ్రాహత్వం నసంభవత్యే వేతిసిద్ధాంతః - న స్వేనం చేత్రిహిక
 వేదాపాగ్రాహణ్యపిసంగఃస్యాత్-అతోచ్యతే-నూర్యగ్రాహణేచంద్రచ్చాదకఃచంద్ర
 గ్రాహణే భూఛాయా ఛాదినీ-త త్రాగ్రాహయాం చంద్రబింబం క్యామం-రామబింబమ
 ఏక్యామంయద్యపి తత్త్రినకాలాంతరేవృత్తసంపాతేఽపి సిద్ధాపి బగ్నిన్యావరణానాత్
 గ్రహణకాలేతిగచ్ఛతీతి కల్ప్యతే - ఏవం చంద్రగ్రాహణేఽపి భూఛాయాక్యా
 మతీ - రామబింబ మపి తథా - యద్యపి త త్తత్త్రినాస్తి - కాలాంకాంతరేవృత్తి
 సంపాదేఽస్తి - తథాపి వరణాత్ గ్రాహణేభూఛాయాంతర్యరీ - రామ ర్భవతీతి
 కల్ప్యతే - అగమభయాత్ - ఉక్తంచ భాస్క-రాచార్యః సిద్ధాంతశిరోమణో
 ద్విగేకకాలావరణాదభేదై ర్న చ్ఛాదకో రామ రితి ఋగివంతి - యన్యానినః శేవల
 గోళవిద్యా స్తత్సంహితా వేదపురాణబాహ్యం ౧ || ౧౧ || రామఃకుభామండలగ
 శ్చకాంకం కరాంక గచ్ఛదయతీ న బింబం - తస్మామయ శ్చంభువరప్రదానాత్సర్వాగ
 మానా మవిరుద్ధ మేవత్ || ౨ || ఏవమత్రముఖ్యతయా నూర్యస్య చంద్రచ్చాదకః-చంద్ర
 స్య భూఛాయా ఛాది నీతి సిద్ధం - అహో భవద్భిః రాహోద్గ్రాహణః ద్రుత్వం
 కృతం చేత్తదా నూర్యగ్రాహణే నూర్యబింబస్య పల్పిమే స్పర్శః - చంద్రగ్రాహణే
 చంద్రబింబస్య పూర్వే స్పర్శః - భూమేః ఛాయాం ప్రవిశతి ఇతికః - అథప్రకృతం
 గ్రహణసాధనం తదర్థంపర్వాంతికాలీనా చంద్రనూర్యా కార్యా వేన రామ రపి
 కార్యః - యతో రామం వినా తరసిద్ధి ర్న - అతః పంచాంగేయావధిస్థితగ్రహణాం
 త ద్వివక్షరణార్థం స్థూలామేవ తదవధిస్థితం గతిం తద్దినాంతరే సమాన మే వాంగీ

కృత్య గ్రహణాం చాలనం వదతి - తత్సంబంధం స్యాత్. అతో న వోహయ భవతితి 1.

అథ గ్రహణ సంభవజ్ఞానంశరసాధనం చాహ.

శ్లో॥ ఏవం పర్యావృతే విరావ్యర్క-బాహో రింద్రాల్పాంశాః సంభవ శ్చేద్యహస్య | తేఽంశా నిఘ్నాః శంకరైః శైలభక్తా వ్యగ్రా రాశః స్యా త్ప్రప్త తోఽంగుళాదిః 2.

టీ॥ ఏవం = వైవిధ్యపరితిని, పర్యావృతే = పర్యావృతమందలి, విరావ్యర్క-బాహో, విరావర్క=రాహుపువేత తివచబడిన రవియొక్క, బాహో= భుజము, ఇంద్రాల్పాంశశ్చేత్, ఇంద్ర = ౧౮ కంటె, అల్ప తక్కువ యగు, అంశ శ్చేత్ = భాగలండినట్లయిన, తదా = అప్పుడు, గ్రహస్య = గ్రహమునకు, సంభవః = గ్రహణము గలుగును, తే = ఆ, అంశాః = భాగాలు, శంకరైః = ౧౦ చేత నిఘ్నాః = గుణింపబడినవై, శైలభక్తాః = ౭ చేత భాగింపబడినవై, అంగుళాదిః = అంగుళమయంగుళములు గలిగినటువంటి, పృవత్క = శరము, వ్యగ్ర రాశః = విరావ్యర్కని దిశనుబట్టి, స్యాత్ = అగును 2.

ఉపపత్తిః॥ అపస్త్రేయ ద్రాశ్ భాగ కలాయాం చంద్రపాతో వర్తతే- తంతు విజౌమం దత్వా తత్ర విమండలాప మండలయోః సంపాతో ద్విత్తియః - మ డ్భాంతరేణద్వయోః సంపాతయోఃత్రిభేదంతరే పరమవిక్షేపతుల్యై రాభ్యై రప పృత్యద్వయం విమండలాద్వర్థం ఉదక్ విదద్యాత్ -తథాద్విత్తియం దక్షిణేన- ఏవంస్థితే చంద్రపాతా నపిద్వ - మేసాదితః పూర్వగతా పృష్ఠేత్యచంద్రః కిఘ్నత్వాగ్రతో యాతి - తత్ర యదాపాతసమ శ్చంద్రో భవతి - అత్ర విక్షేపాభావః - అతో విగత రాహుశ్చంద్రః - చంద్రశరార్థం శేంద్రం - అత్ర తుమార్యగ్రహణే చంద్రమార్య యోః సమత్వాత్ రాహుణా మార్య ఏవ హీనః కృతః - చంద్రగ్రహణేఽపి మార్య చంద్రయోః మ డ్భాంతరత్ - విరాహుచంద్ర విరాహుమార్యయో ర్భుజసామ్య మేవ పర మత్ర గోళాస్యత్వాత్ - తతోఽన్యదిక్ స ఏవ పరిలేఖే ప్రయోజకః - అత ఏనాచార్యణ చంద్రగ్రహేష్య స్తదిక్ శర ఇతి పోక్షం - తత్ర త్రిభే పరమః శరః-

అతోఽనుపాతః - యది త్రిభాజతుల్యయా ౧౨౦ విరావ్యర్క భుజ్యయా పరమా నత్యంగుళతుల్యః శరః ౯౦ తదేష్టదోర్జయః కి మితి - అత్ర భుజభాగాః సప్త మితాః పృకల్పితాః - తేభ్యః సాధితశరః ౧౦ తతోఽనుపాతః - యది సప్తభి ర్భుజభానై ర్భవతుల్యః శరః తదేష్టైః కిమితి - అత ఉక్తం - తేఽంశా నిఘ్నాః శంకరైః శైలభక్తా ఇతి - గోళవర్క ద్విగ్ధవ తీత్యర్థత ఏవ సిద్ధం - అథ పూర్వాశ్లో పపత్తిః మానైశ్య ఖండాధికే శరే గ్రహణాభావః - అత శ్చంద్రభూభాదించే పర ముతి ప్రమాణేన కృత్యా - తయో గోళగార్థం మానైశ్యఖండం కృతం ౨౦ - ౩౭ ఏతావాన్ శర న్తు చతుర్థశతుల్య భుజభాగేభ్య ఏవ భవతి - అత ఇంద్రాల్పాంశాః యదా తదా గ్రహణ మిత్యపపన్నం 2.

తా॥ పర్యావృతమకగ్రహమగు రవిలో రాహుపును తివిది భుజచేయగా సా భుజభాగాలు ౧౮ కంటె తక్కువగా నున్నయెడల గ్రహణము కలుగును - ఆ భాగాదిని ౧౦ చే జెంచి ౭ చే విభజింప అంగుళాది శరమగును - విరావ్యర్కయ దు ఉత్తరగోళమయిన ఉత్తరశరమనియు - దక్షిణగోళమయిన దక్షిణశర మనియు జెప్పబడును 2.

ఉదాహరణము॥ రవి ౫ - ౧౯ - ౨౦ - ౩ రాహుపు ౫ - ౧౩ - ౫౭ - ౩౦ తివచంగా ౦ - ౫ - ౨౩ - ౩౩ ఇదే భుజగాన ౧౮ కంటె భాగాలు తక్కువగా నుండెను, ఈ పర్యమనకు చంద్రగ్రహణము కలుగును-భాగాది ౫ - ౨౩ - ౩౩ X ౧౦ + ౭ = అంగుళాది ౮ - ౨౮ విరావ్యర్కయ ఉత్తరగోళ మగుటచే నుత్తర శరము 2.

అథ రవిచంద్ర బింబప్రమాణ మాహ.

శ్లో॥ వ్యనుశరగతివ్యంశో దిగ్యుగ్ భవేద్వపు రుష్టగో రథ సీతరు చోబింబర భుక్తిర్యుగాచలభాజితా | తదపి హిమగో బింబం త్రి ఘ్నం నిజేశలవాన్వితం వివను భవతి క్షౌభాబింబం కి లాంగుళపూ ర్వకమ్ 3.

టీ॥ వ్యనుశరగతివ్యంశః = వ్యనుశర = ౫౫ చేతవచబడిన, గతి = గతి యొక్క - ఇవ్యంశః = ౫ వ భాగమగు దిగ్యుక్ = ౧౦ చేత అంగుళస్థానమండఁ

గలవఁబడినదై - ఉష్ణగో = రవియొక్క - వపు = బింబము - భవేత్ = అగును -
అథ = పిమ్మట - సితరుచః = చంద్రునియొక్క - భక్తిః = గతి - యుగాచలైః =
౭౪ శేత - భాజితా = భాగింపబడినదై - చంద్రబింబంస్యాత్ - చంద్రబింబమగును.
తదపి = మఱియును - హిమగోబింబం = చంద్రబింబము - త్రిక్షుం = 3 చే గుణిం
పఁబడినదై - తతః = పిమ్మట - నిశేతలవాన్వితం - నిజ = స్వకీయమయిన - ఈశలవ =
౧౦౪ భాగము - అన్వితం = కలుపఁబడినదై - వివసు = ౮ శేత తనచఁబడి - జ్యౌభా
బింబం = భూభాయాబింబము - అంగుళపూర్వకం = అంగుళాది - స్యాత్ కిల =
అగును॥ గదా ౪.

ఉపపత్తిః॥ ఉచ్చస్థిత గ్రహస్య బింబం లఘుగతిశ్చ లఘ్వై - తథానీచమస్య
గ్రహస్య బింబంపుష్పగతిర్మహతి - యథా యథా గతిర్వర్ధతే తథా బింబ మపి
వర్ధతే - యథా హీయతే తథాపచీయతే - అతో గత్యేం బానయనం కర్తవ్యం
జ్యతే - తద్యథా - యది దినగతియోజనైః గతికలా - తదాబింబయోజనైః కిమితి -
కలాదీని బింబానిన్యూః - తానిత్రిభక్తాన్యంగుళాని - యతోత్త్రాంగుళం త్రికలమేవ
లిప్తిమస్తి - అత్త్రాచార్యేణ లాఘవార్థం నూర్యగతిం పంచపంచాశన్మితాం ప్రా
ల్భ్య నూర్యబింబమంగుళాద్యం సాధితం - సతథా దినగతియోజనాని పాదోనగో
తుభ్యతిభూమితాని ౧౦౮౫౯ ఏభిః పంచపంచాశన్మితాయాం గతౌ భాజితాయాం
ఏభిః నూర్యబింబయోజనైః ౬౫౨౨ గుణితా యాంజాతం కలాద్యమర్కబింబం ౩౦
ఇదంతిభక్తజాత మంగుళాద్యం ౧౦ అథ పంచపంచాశదధికస్య గతేః ఖండస్య బిం
బం సాధ్యం - తదత్రయోజ్యం బింబం స్యాత్ - అత్రిగత్యర్థ సార్థ పంచభాగోభవతి -
గతిఖండస్యల్పత్వాత్ పంచమాంశ ఏవాంగీకృతః - అతో క్షుణ్ణశరగతి స్వంతో
దిగ్భుగి త్యుపపన్నం - ఏవ మేవ చంద్రస్య మధ్యగతి ప్రమాణే నాంగుళాద్యం చంద్ర
బింబం సాధితం ౧౦ - ౪౦ చంద్రబింబయోజనాని ౪౦౦ అతో ౭నుపాతః - యది
మధ్యగత్యాం ౭౦౦ ఇదం చంద్రబింబం తదా స్పష్టగత్యాం కిమితి - స్పష్టగతేః
బింబగుణః - మధ్యగతిః హరః - గుణహరౌ గుణేనాపత్తితౌ - హరస్థానే జాతాః
౭౪ అతః సితరుచోబింబం భుక్తియగాచల భాజితే త్యుపపన్నం - అథ భూభాయా
పపత్తిః - అత్త్రార్కబింబం భూవ్యాసాంతరయోజనానాం రవి కక్షాయాం కలా
కరణార్థమనుపాతః యది దినగతియోజనైః ౧౦౮౫౯ గతికలాః లభ్యంతే -

గో - ౮ తదార్కబింబయోజన భూవ్యాసాంతరయోజనైః ౪౪౪౦ కిమితి. అతో
లాఘవార్థం మధ్యగతే తే వానీతాః కలాః ౨౪ ఏతా శ్రీభక్తాః ౮ జాతాని రవి
గతి సంబంధీని అంగుళాని ౮ అథభూవ్యాసస్య చంద్రకక్షాయాం కలాకరణాయాను
పాతః - యది గతియోజనైః ౧౦౮౫౯ చంద్రగతికలాః లభ్యంతే - తదా భూవ్యా
సయోజనైః ౧౫౮౦ కిమితి - అంగుళార్థం త్రిణిహరః ౩ చంద్రగతేర్దూరః
౧౫౮౦ హరభూతో హరోజాతః ౩౫౬౭ గుణహరౌ సార్థత్రివేదై రవపత్తితౌ -
౪౩౩౦ జాతం గుణస్థానే ౩౬ హరస్థానే ౮౧౭ అత్రిఖండగుణనం విహితం - పృ
థమస్థానే ఏకాదశభిర్దూరహరౌపత్తితౌ ౩౭౪ అత్రి వేదాద్విభక్తా చంద్రగతిః
చంద్రబింబం భవతి - అతశ్చంద్రబింబం త్రిగుణం పృథక్ స్థాప్యం - ద్వితీయ స్థానీ
యోహరః చతుస్సప్తత్వా భక్తః చంద్రబింబస్య గృహీతత్వాత్ - అతోజాతో
ద్వితీయహరః ౧౦ గుణకః త్రిమిత ఏవోభయత్రి - అత ఏవహిమగోబింబం త్రిక్షుం
నిశేతల వాన్విత మితి - తత్సూర్యగతి సంబంధిభి రంగుళైః స్వల్పాంతరైః ౮ హీనం
కార్యం - యతో భూవ్యాసాత్ - యావ ద్వివిదింబ మధికం తావత్ ప్రమాణే నోప
య్యతగచ్ఛంత్యా భూచ్చాయాః విస్తృతి రకచయినీ స్యాత్ - యథా పృథువీఘ్న
౭ల్పవస్తువచ్చాయా అగ్రేఅపచీయమానా నూచ్యగ్రాభవతి - అశ్వేదీపే పృథు
వస్తు నోగ్రే ఉపచీయమానా స్థూలాభవతి - అతో భూవ్యాసాద్యావతాధికం తేవ
భూవ్యాసో హీనః కృత ఇతి ౪.

తా॥ ౫౬ చేతనచఁబడిన గతియొక్క ౫ భాగము యంగుళములగును. దీని
౧౦ అంగుళస్థానమందుఁ జేర్చగా రవిబింబమగును చంద్రగతిని ౭౪ చే నిభజింప
చంద్రబింబ మగును - చంద్రబింబము ౩ చే దెంచి ౧౦౪ భాగము కలిపి ౮ తన
చఁగా భూభాబింబమగును ౪

ఉదాహరణము॥ ౫౬ రవిస్ఫుటగతి ౫౮ ౬ ౧౪ లో ౫౬ తనవ ౪-౧౪ దీని
౫ వ మంతు ౦-౫౧ + ౧౦-౦ = ౧౦-౫౧ రవిబింబము చంద్రగతి ౭౫౬-౧౦÷
౭౪ = ౧౦ - ౧౩ అంగుళాది చంద్రబింబము ౧౦-౧౩ X ౩ + ౧౧ విభక్తము
గతిని ౮ తనచఁగా ౨౫౬-౨౬ అంగుళాదిభూభాబింబము ౪.

అథ ప్రకారాంతరేణ బింబసాధన మూహ.

శ్లో॥ గతి ర్విస్య ఘ్నైశాస్తాంగుళముఖతనుః స్వాత్తరయచో విధో
ర్భుక్తి ర్వేదాద్విభి రవమృతా బింబ ముదితం । నృపాశ్వోనా చాం
దీ గతి రవమృతా లోచనకరై రదాధ్యా భూభా స్వా దినగతిన
గాం శేన రహితా ॥ ౩.

టీ॥ ఖరయచః=నూర్వనియొక్క, గతి=స్థితిగతి, ద్విష్ణుం=౨ చేగుడింపఁ
బడినదై, ఈశాస్తా=౧౦ చేత భాగింపబడినదై, అంగుళముఖతనుః = అంగుళాది
బింబము, స్వాత్=అగును, విధో=చంద్రునియొక్క, భుక్తిః = స్థితిగతి, వేదా
ద్విభిః=౭ర చేత, అవమృతా=భాగింపబడినదై, బింబం=చంద్రబింబము, ఉదితం =
కలుగుచున్నది, చాందీగతిః=చంద్రగతి, నృపాశ్వోనా=౭౦౬ చేత తివచబడినదై,
లోచనకరైః=౨౨ చేత, అవమృతా=భాగింపబడినదై, రదాధ్యా=౩౨ కలుపబడి,
ఇవగతినగాంశేన=రవిగతియొక్క, ౭-వ భాగముచేత, రహితా = తివచబడినదై,
భూభా=భూభాయాదింబము, స్వాత్=అగును ॥ ౩.

తా॥ రవిగతిని తెట్టింది ౧౦ చే పాలుగొనగా అంగుళాదిరవింబ మగును -
చంద్రగతిని ౭ర చే భాగింప అంగుళాదిచంద్రబింబ మగును - చంద్రగతిలో ౭౦౬
తివిది ౨౨ చే విభజించి విభక్తములో ౩౨ గతిని రవిగతియొక్క, ౭-వ వంతు తివ
చగా భూభాదింబ మగును ॥ ౩.

ఉదాహరణము॥ రవిగతి ౫౯-౧౪౫-౨+౧౧=అంగుళాది ౧౦-౪౬ రవి
బింబము - చంద్రగతి ౭౫౬-౧౦+౭౪=౧౦-౧౩ చంద్రబింబము-చంద్రగతి ౭౫౬
౧౦-౭౦౬-౦=౪౦-౧౦ + ౨౨=౧-౪౯+౩౨=౩౩-౪౯ - రవిగతియొక్క-
యేడవవంతు ౨-౨౨=౨౫-౨౧ భూభాదింబము ॥ ౩.

అథ మూనై క్య ఖండగ్రాసప్రమాణసాధన మూహ.

శ్లో॥ ఛాదయ త్యర్క మిందు ద్విధుం భూమిభా చ్ఛాదకచ్ఛా
ద్యమానై క్యఖండం కురు । త చ్చరొసంభవే చ్చన్న మేత ద్యదా
గ్రాహ్యహీనానానశిష్టం తు ఖచ్చనకమ్ ॥ 4.

టీ॥ ఇందుః=చంద్రుడు, అర్కం=నూర్వని, ఛాదయతి=కప్పచున్నాడు,
భూమిభా=భూభాయ, విధుం=చంద్రుని, ఛాదయతి=కప్పచున్నది, ఛాదకచ్ఛా
ద్యఖండం- ఛాదకచ్ఛాద్యమాన=కప్పబడునట్టియట్ కప్పనట్టియు గ్రహములగతిని,
విక్యం=కలిసి, ఖండం=సగముగా, కురు=చేయుము, తత్=అమూనై క్యఖండము, తరో
నం=తరముచేత తివచబడినదై, చన్నం=గ్రాసము, భవేత్=అగును, ఏతత్=ఈ
గ్రాసము, యదా=ఎప్పుడు, గ్రాహ్యహీనానశిష్టంతు = కప్పబడుబింబములోనుండి
తివచబడగా శేవము మిగులునో (అవగా గ్రాస మెక్కువగా నుండునపుడు)
తదా=అప్పుడు, ఖచ్చన్నం=ఖగ్రాసము, భవేత్=అగును ॥ 4.

ఉపపత్తిః॥ రవేర్భాదాంతరేకాగ్రాంతివృత్తే భూభా భ్రమతి । రవేర్భాదాం
తరే చంద్రశ్చ - అతః పార్శ్వమాస్యాంతే భూభాచంద్రా సమా భవతః - అత క్షం
ద్రస్య భూభాయా ఛాదనీ స్వాత్ - దర్శాంతే చంద్రా దూర్వం రవిః సప్తమః -
అతః రవే క్షంద్రమా క్షాదకో భవతి - అథ గ్రాసోపపత్తిః - చంద్రబింబంబలాప
వృత్తయోః సంపాత క్షంద్రపాతః - తథా తస్మాత్ మద్యాంతరేపి ఏకం స్థాన
ద్వయే కరాభావః - తత స్త్రైభేతరే పరమః కరః ఏకం కృతే చంద్రబింబమధ్య
కేంద్రం విమండతే సదైవ తరతే - నూర్వస్య మండలకేంద్రం కాగ్రాంతిమండలే తస్మా
త్ మద్యాంతరే భూభాయాయాః కేంద్ర మపి కాగ్రాంతిమండల ఏక-యదా చంద్రస్య
కరాభావః - తదా చంద్రః కాగ్రాంతివృత్త మాళియతి - ఏవ ముఖయో శేకమార్గా
శ్రితత్వాత్ మండలభేదః స్వాత్-తదా చంద్రమండలం భూభాయాం పరివిక్య తూ
ర్వతో నిఃస్పృత్య కచ్ఛతి - తదా సర్వగ్రహణం భవతి - స్వత్వే కరే గ్రాహ్యాద్య
సంభవః - ఉభయో ర్మండలయో ర్యోగార్థాధికే కరే గ్రహణాభావః - ఏవ మత్ర
రాహణో శేవకారణం పరిదృశ్యతే - ఉక్తంచకా దిద్దేశకాలావరణాదిభేదైర్న చ్ఛాదక
ఇతి - కేతు సంహితాదిషు రాహుకృతం గ్రహణ మితి ప్రసిద్ధిః - తత్కారణం
లక్షణోక్తం - గ్రహణే కమలాసనానుభావా దిత్వాది ఛాద్యఛాదకయోః మండల
మధ్యకేంద్రయోః విమండలాపమండలస్థయో ర్మేమిస్పర్శ ఉభయోర్మండలార్థ
ఏవ యోగాంతరం భవతి - తావతి కరే మండలస్పర్శ ఏవ - తదూశే యదా నుభ
యోః సంయోగ స్తావాక్ గ్రాస ఇతి - అధికే మండలయోః సంహారోన భవ
త్యేవ తస్మాద్గ్రహణాభావః - ఛాద్యకుత్యే ఛన్నే తూర్ణగ్రహణం తస్మా చ్ఛా
ద్యోనే చ్చన్నం చాకాశగ్రాసః ఖచ్చన్నంకంక్షా ఇతి ॥ 4.

తా|| సూర్యగ్రహణమందు చంద్రుడును-చంద్రగ్రహణమందు భూభాగయుఁ
దప్పును - కర్పణమందునట్టియు కర్పణవట్టియు చింబముల గలిపి సగముచేయి మానైక్య
ఖండమగును - దానిలోనుండి కరము తివచగా గ్రాస మగును - మానైక్యఖండము
కంటె కర మధికముగా నున్నయెడల ఇంద్రాంబుంక మైనను గ్రహణము కలుగదు-
కర్పణమందు చింబముకంటె గ్రాస మెక్కువగా నున్నప్పుడు చిందాధికగ్రాసమే
ఖగ్రాస మగును. ఇదే ఖచ్చన్నగ్రహణము లేక పూర్ణగ్రహణమగును 4.

ఉదాహరణము|| చంద్రచింబము ౧౦-౧ భూభాగచింబము ౨౫ - ౨౧ దీని,
గలిపి సగముచేయి ౧౭-౪౧ కరము-౮-౨౩ తివచగా-౯-౧౪ గ్రాసము చంద్రచింబ
ము ౧౦-౧ గాన గ్రాసము తక్కువగుటచే నిదిఖగ్రాసము కాదు- ఖచ్చన్నమన
కుదాహరణము. శోభకృతు సుందరైత్ర్య కుక్ష ౧౫ స్థిరవాసరే వ్యగుభుజాంశలు రా
క్యాది-౦-౫-౧౩-౫౭ X ౧౧ + ౩ = ౮-౧౩ ఇది దక్షిణకరము చంద్రచింబము ౧౦ -
౪౫ భూభాగచింబము-౨౩-౧౪ మానైక్యఖండము-౧౮-౫౯ కరము-౮-౧౩ గ్రాస
ము-౧౦-౪౬ చిందాధిక గ్రాసము - ౦-౧ గాన నిది ఖచ్చన్నము 4

అథ గ్రహణమధ్యస్థిత గ్రాసమర్హస్థితిం చాహా.

శ్లో|| మానైక్యఖండమిమణా సహితం దశఘ్నం ఛన్నాహతం
పద మతస్త్వరసాంశహీనం | క్లాచింబహృత్ స్థితి రియం ఘటికాది
కా స్యా న్మర్దం తథా తనుదళాంతరఖగ్రహభ్యాం || 5.

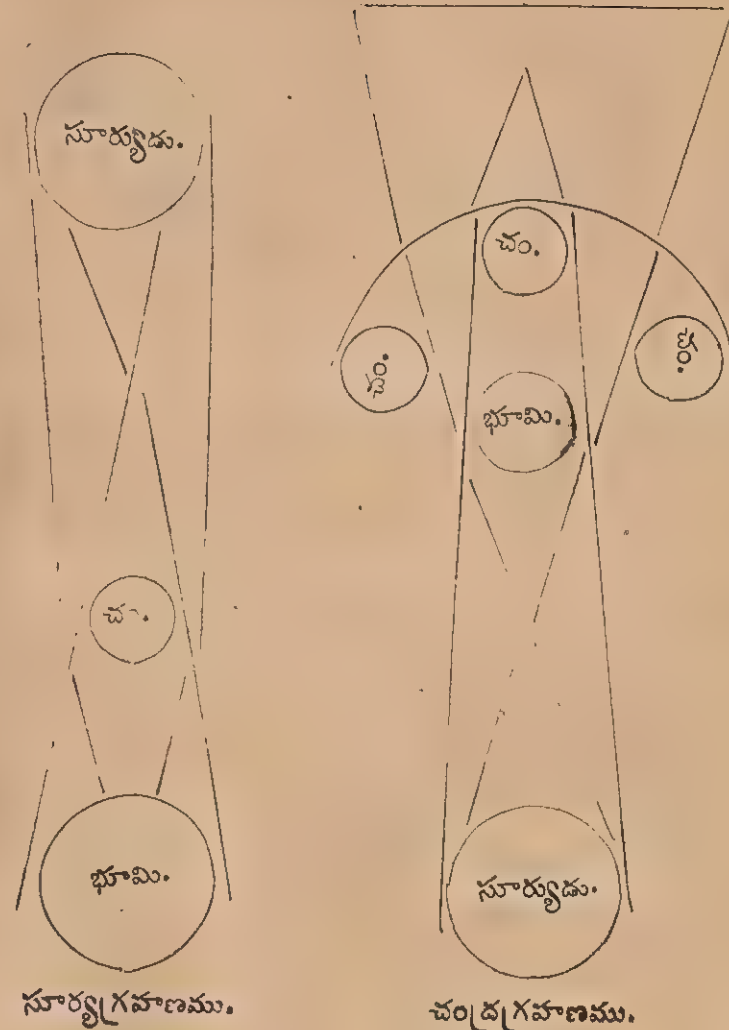
టీ|| ఇమణా = కరముచేత, సహితం = కలుపబడినటునంటి, మానైక్యఖం
డం = గ్రాహ్యగ్రాహ్యగ్రహణార్థము, దశఘ్నం = ౧౦ చేతబెంచబడి, ఛన్నాహ
తం = గ్రాసముచేత గుణింపబడినదై, అతః = దానినుండి (వచ్చిన) పదం = మా
లము, స్త్వరంసాశహీనం = దానియొకవంతు తివచబడి, క్లాచింబహృత్ = చంద్ర
చింబముచేత విధరింపబడినదై, ఇయం = ఇది, ఘటికాదికా = గడియలు విగడియలుగల-
స్థితిః = స్థితి, స్యాత్ = అగును, తథా = ఆ ప్రకారము, తనుదళాంతరఖగ్రహ
భ్యాం = ఖచ్చన్న గ్రాహ్యగ్రాహ్యగ్రహణముల యంతరమునంది, మర్దం = మర్దము-
స్యాత్ = అగును 5.

ఉపపత్తిః|| సమాయాం భువి అభిప్రవాన్తసార్ధేన వృత్తమాలఖ్య దిగంశం కృ
త్వాయా పూర్వపరావృత్తరేఖా - తతః స్వదిశి మధ్యగ్రహణికం కరం పరిసార్య
తదగ్గి చిందుః కార్యః తతస్తదగ్గిమాత్రస్పృక్ పూర్వాపరాయతా రేఖా కార్యా
సా విమండలరేఖా-తతో ౭ పద్మత్త రేఖామధ్యేమధ్యం కృత్వా భూభాం వ్యాసార్ధేన
య ద్వృత్త ముత్పద్యతే - తబ్బాభావృత్తం - తతో విక్షేపాగే చిందుమధ్యే కృ
త్వా గ్రాహ్యచిందార్ధేన యద్వృత్త ముత్పద్యతే త చ్చంద్రచింద్రం - తచ్చంద్రభూ
భావృత్తాంతయోః కరస్సర మనుప్రవేశో గ్రాసః - ఆత స్పర్శావృత్తగ్రహణం యా
వద్యేన మార్దేణ ఛాదకో గచ్ఛతి - తస్య ఛాదకమార్దస్య పరిమాణం జ్ఞాతుం త్రిభు
జల్యవా కృతా - సాయథా గ్రాహ్య గ్రాహకయోః అవశ్యం మానైక్యార్థం తు
ల్యం అంతరం స ఏవ కర్తవ్యః - మధ్యగ్రహణికాంతః కరః కోటిః - కోటివృత్తం కర్తవ్య
తే ద్వికోఽధ్య మూలం పూర్వాపరో భుతో భవతి - అత్రీవర్ణాంతరం యోగాంతర
భూతసమ మతో మానైక్యఖండకరయో ర్యోగః - మానైక్యఖండకరాంతరేణ గుణోన్య
వర్ణాంతరం భవతి - మానైక్యఖండకరాంతరం గ్రాస ఏవ - అతో మానైక్యఖండ మి
మణా సహితం ఛన్నాహత మితి సిద్ధం - తత స్తదంగుళాత్మకం జాతం - కలికర
జార్థం గుణః - ౩ - తతో ఘటికరజార్థ మనుపాతః - యదిగత్యంతర కాలాభిః మ
ష్టిఘటికాః తదా అభి ద్భుజకలాభిః | మితి - ఫలస్థిత్యర్థఘటికా - ఏవం మానై
క్యఖండం కరయోగస్య గ్రాసగుణస్య పూర్వం గుణః ౩ - ఇదానీం వష్టిగుణః ఏవం
జాతో గుణఘాతో గుణః ౧౭౦ గత్యంతరం హరః - గుణహరా అష్టవస్త్రాన్య ౭౮
అపవర్తితం జాతం గుణస్థానే సావయవం ౨ - ౩౮ - ౨౦ హరో గత్యంతరం యా
వత్ అష్టవస్త్రాభాజ్యతే - తా వచ్చంద్రచింబ మేవ భవతి - అతశ్చంద్రచింబమేవ
హరః - అత్రీఖండగుణజార్థం సవడంశత్రయ మితో గుణో భృతః - అత్ర మూలం
గృహీత్వా అనేన గుణ్యం - అత్రాచార్య జాన్యగుణస్య ౩ - ౧౦ వర్గ ౧౦ కృ
త్వా అనేన వర్గవీత ప్రథమం గుణిత స్తతో మూలం గృహీతం తుల్యమేవభవిష్యతి
యతో వర్ణేణ వర్గం గుణయే దిత్యాది ఉక్తమితి - అతోదశఘ్నం తతో మా ల మి

త్యక్తం- పూర్వగుణ భండస్థానే ఏతావ దభిక్షం గృహీతం ౦-౩౦-౪౦ ఇదం
వడ్డీః సవణికరం జాతం ౩ - ౧౦ ఇదం పూర్వగుణతుల్యం జాతం - అతః స్వర
సాంకషీన మితి - చంద్రబింబం చురోఽస్తి అతో న్నాబింబస్య నితి - ఏవం స్థితి
ఘటికాః న్యు రిత్తుపపన్నం - అథ మధానయనే యుక్తిః- తత్త్ర సమీలనకాలేదం
బాంతరార్థతుల్యం మగ్ధ్య గ్రహకేంద్రమోరంతరం భవతి- సచ కర్ణః మధ్యకరః తో
టి - అనయో ర్వద్ధాంతరాత్ స్థితి వస్మర్థసిద్ధి ర్భవ తీతి - అనుపాత సాదృశ్యాత్ -
అత ఉక్తం - తనుదశాంతరభగ్నిహభ్యాం వర్త మితి ఏతే కృతే స్థితివర్తయోః ఖం
దేన సకలే యతః స్వర్యాన్యధ్యపర్యంతం ఏకం స్థితిఖండమధ్యాన్యోక్తుపర్యంత మేకం
స్థితిఖండం తదైవ మర్థమపి - మర్థఖండం తు భగ్నిసంభవే నాన్య ఖేత్యర్థత
ఏవ సిద్ధం ౮.

తా. గ్రాహ్యగ్రాహకవిరూపముల మొత్తముతో కరముగలిపి ౧౦ చేతెం
ది లభ్యమును గ్రాహముచే గుణించి దానిమూలముయొక్క ౬ వ భాగము తివిచి చం
ద్రబింబముచేత విభజించిన ఘటికాదిస్థితియగును - భచ్చన్నగ్రహణము మూనై
క్యఖండార్థముయొక్క అంతరమునుంచి స్థితివలెనే మర్థము చేయవలెను ౮.

ఉదాహరణము॥ మూనైక్యఖండం ౧౩ - ౪౦ కరం ౮ - ౨౩ కలువగా
౨౬ - ౮ X ౧౦ = ౨౬౦ - ౨౦ X గ్రాహము = ౨౪౦౨ - ౫౮ దీనిపదము ౪౯ =
౮ + ౬ = ౮ - ౧౦ యిది తివచగా ౪౦ - ౪౩ + న్నాబింబము = ౪-౫ ఘటికా
దిస్థితి “భగ్నిసముపక” మూనైక్యఖండము ౧౮ - ౫౯ + కరము = ౨౩ - ౧౨ X
౧౦ = ౨౩౨, ౦ X గ్రాహము = ౨౯౨౮ - ౩౨ దీనిపదము ౫౪ - ౩ + ౬ = ౯-౧
తివచగా ౪౫ - ౧ + న్నాబింబము = ౪ - ౧౦ స్థితి “మర్థగణితము” మూనైక్యఖం
దార్థము ౮ - ౧౫ + కరము ౮ - ౧౩ = ౧౬ - ౨౮ X ౧౦ = ౧౬౪ - ౪౦ X
గ్రాహము = ౧౩౩౨ - ౫౪ దీనిపదము ౪౨ - ౬ + ౬ = ౭ - ౧ తివచగా ౩౫ -
౫ + న్నాబింబము = ౩ - ౧౫ మర్థము ౮.

అథ స్వర్ణమోక్షస్థితి మద్రానయన మాహ.

శ్లో॥ యుగ్మాహతై ర్వ్యగు భుజాంశసమైః పల్లె సాద్విష్టాస్థితి
ర్విరహితా సహితార్కమద్భాత్ । ఊనే వ్యగా వితరథాభ్యధి కేస్థితి
స్తః స్వర్ణాంతిమే కమగతే చ తత్త్వవ మద్దే ॥ ౬.

టీక॥ సా=అ, ద్విష్టా=రెండు ప్రతులుగా నుంచబడిన, స్థితి=స్థితి,
వ్యగా=విరావ్యర్కనియందు, అర్కమద్భాత్, అర్క=౧౨, మద్భాత్=౨
రాసులకంటె ఊనేసతి=తక్కువగుచుండగా, యుగ్మాహతై=౨ చే
గుణింపబడినట్లువంటి, వ్యగుభుజాంశసమైః, వ్యగుభుజ=విరావ్యర్కనిభుజయొ
క్క, అంశసమైః=భాగాదులవల్లకలిగిన, పల్లె=విగడియలచేత, విరహితా=చ
తివ్రచబడినదియు, సహితా=కలుపుబడినదియు, కార్యా=చేయఁదగ్గది అభ్యధి
కేస్థితి ౧౬౬"రాసులకంటె తక్కువగా నున్నదగుచుండగా, ఇతరథా=
వ్యతిరేకమయిన, విరహితా=ఋణమును, సహితా=ధనమును, కార్యా=చేయ
కలిగినది, తదా=అప్పుడు, క్రిమగతే=క్రిమయిన, స్వర్ణాంతిమే=స్వర్ణమో
క్షముఁడయిందలి, స్థితి=స్థితిలు, స్తః=అగును, తత్త్వవ=అ ప్రకారముగానే,
మద్దేచ=స్వర్ణమోక్షమర్థములును, సాధ్యే=సాధింపఁదగ్గవి ॥ ౬.

ఉపపత్తిః॥ అతః తు అనన్యత్ ప్రకారేణ స్థితిభండే సాధ్యే తే-యథా స్థితి
భండేన గతి ర్దత్త్యా మప్త్యా భావ్యా ఫలం స్వర్ణార్థం గ్రహీషు హీనం మోక్షార్థం
యక్తం తేభ్యః పునః కరాదికం విధాయ పృథక్ స్థితిభండే సాధ్యే-తతః పున స్తా
భ్యాం స్థితిభండాభ్యాం రవిరావహ చాలయత్వా కరా వానయత్వా స్థితి కార్యే-
వీచం అన్యత్సమే భవతిః - ఇదం జడకర్మ దృష్ట్యా-అచార్యే తేభ్య మనుః లోకైర్గీ
కృతః - ద్విగుణితవ్యగుభుజభాగతుల్యాని వలాని మధ్యస్వర్ణః స్థితింతరాతేమధ్య
మోక్షస్థితింతరాతే చ స్వల్పాంతరత్వాత్ తుల్యా స్వేన దృష్టాని - అతో ద్విగుణిత
వ్యగుభుజభాగతుల్యైః పల్లె సా స్థితి ర్విష్టాయతో నామోక్ష స్వర్ణస్థితిభండే భవత
ఇత్యుపపన్నం - యతోనిత స్యావపత్తి ర్యథా - మద్భార్కభోనే వ్యగా సతి స్వ
ర్కకాలార్థ మృణచాలనం దత్వా మధ్య కాలీనాత్ న్యూనే సతి భుజవృద్ధి రతః కర

వృద్ధిః కరవృద్ధా స్థితే రల్పత్వం - అతః విరహితే సతి మోక్షార్థం భవచాలనే దత్తే
వ్యగో రాధిక్యం - తత్రభుజకర్కాల్పత్వాత్ స్థితే రాధిక్యం - అతః సహితేతి -
ర్కమద్భాత్ అధికే వ్యగా అగ్రే భుజవృద్ధిః - పూర్వం భుజవృద్ధిః - అతోనితక
మితి - ఏకక్షేత్రములత్వాత్ స్థితికర్తవ్య వృద్ధాధే అపి కార్యే ఇత్యుపపన్నం ॥ ౬.

తా॥ విరావ్యర్కాంతల ద్విగుణించి - రెండుప్రతులుగా నుంచబడిన స్థితి
యందు అర్కమద్భాధిక మయినప్పుడు మొదటిప్రతిలో భవమును రెండవప్రతిలో
ఋణమును - అర్కమద్భాగలకంటె నూనమయినప్పుడు వైదానికి వ్యతిరేకముగాను
జేయవలెను (విరావ్యర్కమందు రా గే భా ౧౬ లు మొదట ౬ రాసులవఱకు
మద్భాగలకంటె దక్కువనియు ౬ రాసులు మొదలు రా ౨ భా ౧౮ ల వఱకు
మద్భాధిక మనియు - రా ౧౧ భా ౧౬ మొదలు రా ౧౨ ల వఱకు అర్కనికంటె
దక్కువనియు - రా ౧౨ మొదలు రా-౧ భా ౧౮ ల వఱకు (అర్కాధికమనియుండెలి
యఁదగ్గది) స్వర్ణమోక్షస్థితి లగును - స్వర్ణమోక్షమర్థములు నిట్లే చేయవగును ॥ ౬.

ఉదాహరణము॥ వ్యగుభుజాంశలు-గే-౨౩-౩౩ వీనిని కట్టిందిన ఫలలు ౧౦
స్థితి-౮-గే అర్కాధికమగుటచే మొదటిప్రతిలోఁ గలుప-౮-౧గే స్వర్ణస్థితి-రెండవ
ప్రతిలోనుండి తీవచ ౩-౧గే మోక్షస్థితి భచ్చన్న గ్రహణోదాహరణము వ్యగు
భుజాంశలు గే-౧౩-గే ౨=౧౦ ఫలలు- స్థితి-౮-౧౧+౧౦=౮-౨౧ స్వర్ణస్థితి
రెండవప్రతిలో తీవచగా - ౮-౧ మోక్షస్థితి- మర్థము-౩-౧గే లో ఈ ఫలలు ౧౦
గలుప-౩-౨గే స్వర్ణమర్థము - రెండవప్రతిలో తీవచ-౩-గే మోక్షమర్థము ॥ ౬.

(అథ మధ్యపూర్ణ గ్రహణ స్వర్ణమోక్ష సంమీలనోన్మీలన)

కాలనిర్ణయ మాహ.

శ్లో॥ తిథివిరతి రయం గ్రహస్య మధ్య స్స చ రహిత స్సహితో
నిజస్థితిభ్యామ్ । గ్రహణముఖవిరామయో స్తు కాలా వితి విహితో
పిహితే న్యమర్దకాభ్యామ్ ॥ 7.

టీ॥ తిథివిరతి=తిథ్యంతరదియలు, అయంగ్రహస్య=ఈ గ్రహణమునకు,
మధ్య=మధ్యకాలము, భవతి=అగుచున్నది, సచ=అతిథ్యంతరమును, నిజస్థితిభ్యాం=

స్ఫుటయనుస్థితులవల్లమంచి-ఏకత్రయ = ఒకస్థానమందు - రహితః = తినచటదగలెను -
 అవ్యత్రయ = రెండవస్థలమందు - సహితః = కలపబడదలెను - గ్రహణము ఖనిరామయోః-
 గ్రహణం = గ్రహణముయొక్క - ముఖ = స్వర్గకాలముయొక్కయ - విరామయో = మోక్ష
 కాలముయొక్కయ - కాలే = కాలములు - స్త = అగును - ఇతి = ఈ ప్రకారము - స్వ
 మర్తకాభ్యాం = స్వకీయమైన మర్తములనుంచి, విహితావిహితే - సమీలనోన్మీలనము
 లు, స్త = అగును 7.

ఉపపత్తిః॥ మోక్షకాల ము మధ్యాత్ అగ్రతో మోక్షస్థితిర్థేన భవ త్యతో
 మోక్షస్థితియ్యతో మధ్యో మోక్షో భవతి త్యుపపన్నం - తదైవ మధ్యాత్ మధ్యాత్
 తుల్యకాలాభ్యాం సమీలనోన్మీలనయోః కాలౌ పూర్వాపరా భవత ఏవ 7

తా॥ తిథ్యంతగడియలు గ్రహణముయొక్క మధ్యకాల మగును - తిథ్యంతములూ
 నుండి స్థితి తినచగా స్వర్గకాలమును గలపగా మోక్షకాల మగును - ఇట్లే స్వర్గ
 మర్తమును తిథ్యంతములూనుండి తినచగా సమీలనమును మోక్షమర్తమును గలప
 ఉన్మీలనమును గలుగును - స్వర్గచునగా గ్రహణారంభము - మోక్ష మనగా అంత
 ము - సమీలనమనగా సర్వవింబగ్రాసము - ఉన్మీలన మనగా వింబమువిడుచుటకు ప్రా
 రంభము - ఉన్మీలనసమీలనాంతర కాలము వింబాదర్శనకాలమగును 7.

ఉదాహరణము॥ పంచాంగస్థితి ౩౩-౪౬-లంబనంబులు ౧-౨౨ చేయగా
 ౩౬-౨౪ సమకాలసమయతిథ్యంతము దీనిలోనుండి స్వర్గస్థితి-౪-౧౫ తినచగా-౩౨
 ౯ నూర్వోదయాదిస్వర్గకాలము-తిథ్యంతం - ౩౬-౨౪ ఇతే గ్రహణమధ్యకాలము -
 మోక్షస్థితి-౩-౫౫ తిథ్యంతములో గలప-౪౦-౧౯ ఇది మోక్షకాలము॥ ఖచ్చన్న
 గ్రహణోదాహరణము॥ లంబనసంస్కృతతిథ్యంతము-౫౦-౧౪ దీనిలోనుండి స్వర్గ
 స్థితి తినచగా (౪-౨౧) = ౫౩-౫౩ ఇది స్వర్గకాలము - మధ్యకాలము ౫౦-౧౪ +
 మోక్షస్థితి-౪-౦ = ౬౨-౦౫ మోక్షకాలము-౫౦-౧౪లో స్వర్గమర్తము-౩-౨౫ తినచ-
 ౫౪-౪౯ సమీలనకాలము - మోక్షమర్తము-౩-౫ గలప-౬౦-౧౯ ఉన్మీలనకాల
 ము-౬౦ ॥ మైగానున్న గడియలు పరదినమందు కర్తించును - ఇతే గ్రహణము
 గ్రహణము పరదినమందు ౫ ౨-౧౫ కు మోక్షకాలము 7.

అథ ఇష్టగ్రాసనయన మాహ.

శ్లో॥ విహితహతేష్టం స్థితివిహృతం తత్ సచరణభూయగ్రాసన
 మభీష్టమ్ 8.

టీ॥ విహితహతేష్టం = గ్రాసముచేత గుణింపబడిన యిష్టగడియాది - స్థితివిహృ
 తం = స్వర్గస్థితిచేత భాగింపబడినదై - తత్ = అది - సచరణభూయక్ = పాదసహితమైన
 ౧ అంగుళము (౧-౧౫) గలపబడి - అభీష్టం = ఇష్టకాలసంబంధమైనటువంటి - గ్రా
 సనం = గ్రాసము, భవతి = అగుచున్నది 8.

ఉపపత్తిః॥ అత్యేష్టగర్భం ప్రసాధ్య తదానం మూలైక్యఖండం కృత్వా య
 చ్చేవం తత్ ఇష్టకాలే ఛన్నం స్యాత్ - ఇష్టగర్భానయనే ప్రయాసోఽస్తి - అతో
 లాఘవార్థ మనుపాతః - గల్ప్యః - యది స్థితి ఘటిభిః యథాగతో గ్రాస స్తదేష్ట
 ఘటిభిః కి మితి - అతః విహితహతేష్టం స్థితివిహృత మితి - అత్రానుపాత స్యానంభ
 వః - వృత్తతేత్రోపరి ధ్యాత్రితత్వాత్ - అస్మాప్రా వపి ప్రాప్తిః కృతా - అతో
 మహావంతరం స్యాత్ - తత్రానులేపే నేత్ర మంగీకృతం - సచరణభూయక్ నూత్యా
 సన్నం భవతి 8.

తా॥ ఇష్టఘటికలను గ్రాసముచేత దెంచి స్వర్గస్థితిచే విభజింప స్వర్గగ్రాస
 మును మోక్షస్థితిచే విభజింప మోక్షగ్రాసమును అగును 8

ఉదాహరణము॥ గ్రాసము ౯-౧౪ X ఇష్టగడియలు ౩ + స్వర్గస్థితి ౪-౧౫ =
 ౬-౩౧ గ్రాసము + ౧-౧౫ = ౭-౪౬ ఇష్టకాలగ్రాసము-౪-౧౫ ॥ ౯-౧౪ అయిన
 ౩ గడియలకు నెంత అనుక్రెరాకవిధిని జేయదలెను 8.

అథ అయన వలనసాధన మాహ.

శ్లో॥ త్రిభయుతో నరవిః స్వవిధుగ్రహేఽ యనలవాధ్య ఇత
 శ్చరద ద్దైః 1 నగళరేందుమితై ర్వలనం భవే త్వరవిదిక్ త్వధ
 మధ్యనతా చ్చ యత్ 9,

జీ. స్వవిభుగ్రహే, స్వరవియోగము, విభం=చంద్రివియోగము, గ్రహే=గ్రహణములయందు, త్రిభయతోనరవి, త్రిభ=3 రాసులు, యతః=కలుపఁబడినటువంటియు, ఊన=తివచఁబడినటువంటియు, రవి=సూర్యుడు, అయనలవాధ్యుః=అయనాంశలుకలుపఁబడినవాడై, ఇతః=ఇందునుంచి, వగళరేండుమిత్రై=2-గ-౧ ప్రమాణములుగల, దత్తై=భండములచేత, చరవత్=చరభండములవలెనే, స్వరవిదిక్=త్రిభోవరవి యే గోళమందునునో ఆదిమ్మగల, వలనం=వలనము, భవత్=అదును॥ 9.

ఉపపత్తిః॥ వలనం సాధ్యం - అహో కింశామ వలనం - కస్మాత్కిం వలతి క్యుచ్యతే - సుమండలస్యాచ్యాః సకాకాత్ నాడికామండలస్యాచీ యద తాంతరేణ వలతి తదాక్షువలనం అన్వర్థనామ - యతో నాడికామండలస్యమండలయోరంతర మక్షుంకా ఏన - తదైవ నాడిమండలస్యాచ్యాః క్రాంతిమండలస్యాచీ యద తాంతరేణ వలతి తత్ - అయనం వలనం - అయనసంబధిత్యా దాయనంతదాదా సాధ్యతే - గోళసంధా తు యద్యపినాడికామండలకాంతి మండలయోగోఽస్తి - తథాపి స్యాచీఋణమాక్షణేణ పరమ మంతరం - పరమక్రాంతివృత్త నాడివృత్తయో ర్యద్యపి పరమ మంతరం - తథాపి ఋణమాక్షాత్ స్యాచ్యాంతరభావః - అతోఽయనసంధావలనాభావః - గోళసంధావరమం - గోళసంధాగ్రహస్య దోర్హ్యభావవత్ తోటిజ్యాపరమా - అయనసంధా దోర్హ్యపరమత్వాత్ తోటిజ్యాభావః - యత్ర తోటిజ్యాపరమత్వం తత్కాయనవలనస్య పరమత్వం - యత్ర తోటిజ్యాభావస్తత్కాయనవలనాభావః - తోటిజ్యాతో వలనం సాధ్యం తత్రగ్రహః సత్తిభిః తస్యభజజ్యా తోటిజ్యైవ ప్రత్యక్షం భవతి - ఏనం సూర్యగ్రహణే సూర్యః త్రిభయోక్త ఇతి - ఏనం చంద్రగ్రహణే చంద్రస్యాపి త్రిభం యోజ్యం - తత్ర సూర్యచంద్రయోః మధ్యాంతర త్వాత్ భజతుల్యత్వం - అతో రవావేవ త్రిభం దేయం - పరమత్ర త్రిభం హీనం కార్యం - గోళాస్యత్యవద్భావాత్ - తతః సాయనః కార్య ఏన - అయన సంబధిత్యాత్ - అతః త్రిభయతోనసాయనరవిదోర్హ్యతో వలనసాధ నే 2నుపాతో యథా - యది త్రిజ్యా ౧౨౦ కుల్య యదోర్హ్యపరమక్రాంతి జ్యాకుల్యయా 2యనం వలనం - ౪౮-౪౫ త దేవ్తయా కిమితి - అన్యోనుపాతః - యదియజ్యావృత్తే ఇదం తదా త్రిజ్యావృత్తే కిం - ఏనం జాతాయనవలనసాధ్యః - తనుః అయనం వలనం

సాత్తత్రేదం గురుకర్మ వృష్ట్యా - ఆచార్యేణ రాశిత్రయమధ్యే ప్రతిరాశివలనాని ప్రసాధ్య తాస్యతోఽథో విశోధ్య భందాని కృతాని2-గ-౧-ఏనం తాని వలనాని అన్యత్ర సంతూర్ణజ్యౌర ద్వలనప్రదానార్థం ద్వీరుణాని కృతాని సంతి - ఏన మేభిః ఖండైశ్చరవ ద్వలనం సాధ్యం - యత శ్చరభండా న్యపి రాశిత్రయమధ్యే త్రిజ్యైవ సంతి - అతో భుజర్థ సంఖ్యాచరార్థయోగ ఇత్యాది సమమేవ - ఏనమాయనం వలనం ప్రసాధ్యేదాని మాక్షుజం వలనం సాధయతి మధ్యవతా చ్చయతో॥ 9.

తా॥ సూర్యగ్రహణమునకు త్రిభయంతరవిని, చంద్రగ్రహణమునకు త్రిభోవర విని బెట్టి అయనాంశలు గలిపి దానినుండి-2-గ-౧ భ్రంశములు గల భండములచేత చరభండములవలెనే వలనము సాధింపవలెను - త్రిభయంత్రిభోవరవియోగ్మ గోళ ములనుబట్టి దిమ్మలగును॥ 9.

ఉదాహరణము॥ చంద్రగ్రహణమందు రవి-గ-౧౯-౨౧-3 దీనిలోనుండి 3 రాసులు తివచ-౨-౧౯-౨౧-3 అయనాంశలు-౨3-౨-౦ గలుపఁగా-3-౧౨-౪౧-3 దీనిభుజ-౨-౧౭-౦౮=గ-౪ తిభండములు-౨-భోగ్యభండమగు-౧-చేఁ బెంచఁగా-౧౭-౦౮-గ-౪÷3౦=౦-3౪గ తిభండముల మొత్తము-౧౨-గ-౪=౧౨-3౪అయనవలనము - త్రిభోవరవి ఉత్తరగోళమగుటచేత సుత్తరవలన మాయెను “సూర్యగ్రహణోదాహరణము” రవి-౧౧-౨౮-3౬-౨౨- త్రిభయంతమనఁగా-3-రాసులుగలుప-౨-౨౮-3౬-౨౨ - అయనాంశలు గలుగు 3-౨౧-3౮-౨౨ దీనిభుజ- ౨-౪-౨౧-3౮ భోగ్య భండమగు - ౧ - చేఁ బెంచఁగా-౨౧-3౮÷3౦=౦-౧౬ యాచభండముల మొత్తం - ౧౨-గలుప - ౧౨-౧౬ వలనము - రవి ఉత్తరగోళస్థుడగుటచే సుత్తరాయనవలనము “మధ్యవతసాధనం” యాతః శేషః స్యాత్పర తోన్నత మిత్యాది త్రిప్రక్కాధికారే సప్తమ. శ్లోః విధినా మధ్యవతం సాధ్యం కార్యం॥ 9.

ఉదాహరణము॥ చంద్రగ్రహణమధ్యకాలః - 3౬-౨౪ దినమానం-౨౯-3౯-శేషం ౬-౪౫ రాశిర్వర్ధము ౧౫-౧౦ లో తివచఁగా ౮-౨౫ పూర్వవతం॥ 9.

అథగ్రహస్తాదయగస్తాస్తే మధ్యవతసాధన మూహా॥

శ్లో॥ స్పర్శాదికం యదివిభోద్దివసస్య శేషేయాతే2థవా

ద్యుదళతద్వివరంరవేస్తు | రాత్రే సమానితనిశాశకలం క్రమాత్సాన్య
త్పాక్షిమం నత మిదం వలనస్య సిద్ధ్యే 10.

టీ: విభో=చంద్రునకు - స్వర్పాదికం యది=స్వర్ప మోక్షము లన్ననో - దిన
సస్య=పగటిభాగముయొక్క - శేషే=శేషముగాని - ఆధవా=అటుగాక - యాతే=
గతముగాని (అయినప్పుడు) ద్యుదళతద్వివరం - ద్యుదళ=అనార్య భముయొక్కయు -
తత్=ఆ స్వర్పాదికడియలయొక్కయు, వివరం=అంతరము, మధ్యనతం=మధ్యనతము
స్యాత్=అగును, రవేస్తుమిదం=నూర్వనకయిన, రాత్రే=రాత్రియొక్క (శేషే=శేషం
గాని, యాతే=గతముగాని, స్వర్పాదిక మయినప్పుడు) తమానితనిశాశకలం, తత్=ఆ
స్వర్పాదికముచేత, ఊరిత=తివచబడిన, నిశాశకలం=రాత్ర్యర్థము (కార్యం=చేయ
వలెను) ఇదం=ఇది, వలనస్య=వలనముయొక్క, సిద్ధ్యే=సాధనముకొఱకు, క్రమా
త్=మరుసగా, పాక్షి=తూర్పు, పక్షిమం=పడమరగల, నతం=నతము, స్యాత్=
అగును, గతిశేషములకు క్రమముగా పక్షిమపాక్షిమము లగును 10,

తా: చంద్రునకు గ్రహస్థానము గ్రహస్థమయములు కలిగినప్పుడు-అనార్యములలో
నుండి స్వర్పాదికడియలు తివచగా మధ్యనత మగును-రవికి రాత్రియైన రాత్ర్యర్థ
ములో తివచవలెను. నతమగును-వలనసాధనకొఱకు పూర్వపరనతములు గలుగును-
చంద్రురవులకు గ్రహస్థమయ మైనప్పుడు పక్షిమనతము - స్వర్ప మోక్షములు కలుగు
ను - గ్రహస్థానము మయినప్పుడు పూర్వనతము గలుగును 10.

ఉదాహరణము: ఖచ్చన్నగ్రహస్థమయ చంద్రగ్రహణమునకు తిథ్యంతము
౧౫-౧౮ దినప్రమాణము ౩౦-౫౨ తివచగా ౨౩-౨౨ రాత్ర్యర్థము ౧౪-
౩౪ తివచగా ౧౨-౪౦ పక్షిమనతము - అనార్యము ౧౫ - ౨౨ మోక్షకాలం
౨ - ౧౫ తివచగా ౧౩ - ౧౧ పూర్వనతము 10.

అథ వలన - నతసంస్కృత - తదఖ్యం చాహ.

శ్లో: విషయలబ్ధగృహో దిత ఉక్తవ ద్వలన మక్షమాత్రం వలభా
మాతమ్ | ఉద గవాగిహ పూర్వపరే క్రమా ద్విసవృత్తో భయాసం
స్కృతిరంఘ్రియ: 11.

టీ: అథ=అటుపిమ్మట, మధ్యనతాత్=ఏది మధ్యనతముగలదో, తతః=
చానినుండి, విషయలబ్ధగృహో, విషయ=గోళిత, లబ్ధ = భాగింపఁగావచ్చిన,
గృహోదితః = రాత్రాదినుంచి, ఉక్తవత్ = ఇదివఱకుఁ జెప్పినరీతిని (అనగా న౪౪
రేండుమిత్ర రీత్యాదిహ) వలనం = వలనము, సాధ్యం = సాధించవలెను, తతః =
పిమ్మట, వలభామాతం = విషయచ్చాయచే గుఱింపవలెను. తతః = పిమ్మట, అక్ష
మాత్రం = ౫ చేత భాగింపవలెను, అక్షవలనం స్యాత్ = అక్షవలన మగును, ఇహ=
ఇప్పుడు, పూర్వపరే = తూర్పు పడమర నతములును, క్రమాత్ = మరుసగా,
ఉదక్ = ఉత్తరము, అపాక్ = దక్షిణముగలవలనములు, స్యాత్ = అగును, ఉభ
యసంస్కృతిః = అక్షవలనములును, త్రిభయరేత్యాది వ్యోః అయినవలనములు ఏక
దిగ్విసం గలుపవలెను, భిన్నదిగ్విసం అంతరము చేయవలెను (పిమ్మట) రసవృత్తా
నతి = ౩ చే భాగింపఁబడిన దగుచు, అంఘ్రియః = వలనాంఘ్రియ, స్కృతిః =
అగును. 11.

ఉపపత్తి: ఊరితే యద్యపి నాదీమండల సమమండలయో: సంపాతః -
తథాపి పాక్షిమ ఋణమార్గయో సత్ర పరమ మంతరం అక్షవృత్తుల్యం ఖమధ్యే నాది
కామండల సమండలయో ర్యద్యపి పర మంతర మస్తి తథాపి ఋణమార్గారంభాత్
పాక్షిమో రంతరాభావః - ఉదయే పర మక్షవృత్తుల్యం అక్షం వలనం - తత్ర నత
మపి పరమం ఖమధ్యే అక్షవలనాభావః-తత్ర నత స్యాభావః - అతో నతా ద్వలనం
సాధ్యం - అతోఽనుపాతో యథా - నతఘటిసాం పంచమాంశో రాశియః స్కృతిః -
యతః పంచదశఘటిసాం మధ్యే రాశిభ్రమం ఏవం నతస్య పంచాంశస్య దోష్ట్యాతో
వలనం సాధ్యం-త ద్యథా యది త్రిశ్యా ౧౨౦ తుల్యయా నతజ్యయా అక్షవృత్తుల్యం
పరమం వలనం తదేష్టనతదోష్ట్యయా కి మితి-తతో ద్యుజ్యావృత్తే ఇదంతథాత్రిశ్యా
వృత్తే కి మితి-అత్ర లాఘవార్థం వలచమితాం వలభాం ప్రోల్బ్య - సార్థ ద్వావింశతి
౨౨-౩౦మితాకా అక్షాంకాకా కృత్వా పంచఘటిమ (తీవీవలనాని పృథక్ ప్రసాధ్య-
తాగృహోఽగో విశోధ్య తతోష్ట్యాని కృత్వా-వలనఖండాని క్రియంతే-తానికు పూ
ర్వాయనతుల్యా న్యేవ భవంతి-అత సై రేవ వలన మితి-పర మే తద్వలనం పంచవల
భాప్రమాణేన వారం స్యదేహ్యరణార్థం మనుపాతః- యది పంచవలభాప్రమాణే నే
దంతదేష్టాభయాకి మితి - అతోఽక్షవృత్తం వలభానత మితి - పూర్వపరనతే
(22)

దక్షిణోత్తర మితి - అసౌక్యవత్త్వోహం పృథ్వీతో దృశ్యతే - అథ రసవృత్తే
 క్యసౌక్యపత్తిః - అత్రేదం వలనం భాగాద్యం వృత్తపరిధౌ జేయం - అగ్ర ఏకమహా
 దిక్ పుట్టే అష్టా చరణాః కృతాః - తతో లనుపాతః - యది చ కాంతైః ద్వాత్రింశ
 కృత్యేషాం చరణాః ౩౨ లభ్యంతే - తదేష్టవలనాంతైః మితి - గుణహరయోద్ధత్యే
 నాపవ ర్తితయోః లభ్యాః హరస్థానే ౧౧ - ౧౫ అత్యవలనార్థం కృతమస్త్యతో
 హరార్థం కృతం ౫ - ౩౭ అతో రసవృత్తే కృత్యం స్వల్పాంతరత్వాత్ 11.

తా|| మధ్యనతమును ౫ చే భాగించి రాశ్యాదిగాఢేనీ వలనము సాధించి దానిని
 విభవచ్ఛాయచేత గుణించి ౫ చే భాగింప అక్షవలనమగును - తూర్పునతమైన ఉత్తర
 వలనమును పడమర నతమయిన దక్షిణవలనమును అగును - ఇతే అక్షవలనము అక్ష
 వలనము - అయినవలనము రెండును ఏకదిగియైనదిగలుగవలెను. భిన్నదిగియైనంతరము
 చేయవలెను - విమృశ్య ౨ చే భాగింప వలనాంశము లగును - వలనముల దిక్కు
 భేదించినప్పుడు ఆయనవలన మే దిక్కు అగునో అదిక్కువలన నాంశములగును 11.

ఉదాహరణము|| మధ్యనతం ౮ - ౨౫ + ౫ = రాశ్యాది ౧ - ౨౩ - ౦ - ౦
 దీనిని సకళేందుమిత్రో విధిగా ౫ చేత భాగాదిని బెంచి ౩౦ చే విభజింప ౩-౫౦-౦
 గతఖండము ౩ గలవ ౧౦ - ౫౦ విభవచ్ఛాయ యగు ౩-౪౩ చే గుణింప ౪౦ -
 ౧౬ + ౫ = ౮ - ౩ ఉత్తర అక్షవలన మయ్యెను - ఉత్తరాయనము నము ౧౨ - ౩౫
 గలవ ౨౦ - ౩౮ + ౬ = ౩ - ౨౬ ఉత్తరవలనాంశములు - ఖచ్చన్నగ్రహణోదా
 హరణము “నతం ౧౨ - ౪౮ దీనివలనము ౧౩ - ౩ X విభవచ్ఛాయ ౩ - ౪౩ +
 ౫ = ౯ - ౪౫ ఉత్తరాయనవలనము ౧౨ - ౧౬ దీనియంతరము ౨ - ౩౬ + ౬ =
 ౦ - ౨౫ ఇవి ఉత్తరవలనాంశములు 11.

అథ ఛన్నఖచ్చన్నాంశీగ్రహణాదిక్ జ్ఞానంచాహా.

శ్లో|| మానై క్యార్థహృతా త్పక్షడ్ ఘ్నపిహితా స్మూలంతదాశాం
 ఘ్నయః | ఖచ్చన్నం సదతై కియుక్త్య గదితాః ఖచ్చన్నజాశాంఘ్న
 యః | సవ్యాసవ్యమపాగుదగ్వలనజాశాంశీగ్రహణదద్యాచ్చరాశా
 యాః | స్యాద్గ్రహమధ్య మవ్యదిశి ఖగ్రోసోఽథవా శేషకమ్ 12.

టి|| మానై క్యార్థహృతాత్ = మానై క్యఖండముచేత భాగింపబడినటువలనం
 టియు, ఖపక్షడ్ ఘ్నపిహితాత్ = ౬౦ చేత గుణింపబడినటువలనయు గ్రాహము
 నుంచి, మూలం = మూలం, గ్రాహ్యం = తెలిసికొనవలెను, తత్ = అగ్రాహము
 యొక్క, అకాంక్షుయః = దిగంశులు, న్యుః = అగుచున్నవి, సదతై కయోక్ =
 సగముతోఁ గూడుకొనిన, ఏక = ౧ యోక్ = కలపబడిన, ఖచ్చన్నం = ఖగ్రా
 హము, ఖచ్చన్న జాశాంశుయః = ఖగ్రాహమువల్ల బుట్టినదిగంశులు (అని)
 గదితాః = చెప్పబడుచున్నవి. కరాశాయః = కరదిక్కుయొక్క, అపాగుదగ్వలనజా
 శాంశీగ్రహ = దక్షిణోత్తరవలనములవల్ల గలిగిన దిగంశులను, సవ్యాసవ్యం =
 సవ్యాసవ్యము, పదద్వాత్ = చేయవలెను, తత్ర = అదిశయందు, గ్రహమధ్యం =
 మధ్యగ్రహము, స్యాత్ = అగును, అవ్యదిశః = ఇతరదిక్కునందు, ఖగ్రాహః = ఖగ్రా
 హము, అథవా = అటుగాకపోయిన, శేషకం = గ్రహణశేషము, స్యాత్ = అగును 12.

ఉపపత్తి|| యది మానై క్య ఖండతుల్య గ్రాహేన దిగంశ్చి ౮ వర్గః కల్పాంత
 రః వష్టికుల్యా వధ ౯ తే - త దేష్టిన మితి - తస్మాదం గ్రాహాద్వికృతజా ఇత్యు
 పపన్నం - ఏవం ఖచ్చన్నాంశుయోఽపి సాధ్యాస్తత్రాచార్యణ సార్థ కయోక్
 ఇత్యువలభ్యా స్వల్పాంతరాః సాధితాః - శేషోపపత్తి స్పష్టా 12.

తా|| గ్రాహమును ౬౦ చే బెంచి మానై క్యఖండముచేత పాటగొని దానిమూ
 లము కనుగొన అంగుకాది దిగంశులగును-ఖగ్రాహమునకు ౧ - ౩౦ గలవ ఖగ్రా
 సదిగంశులగును - కేరమయొక్క దక్షిణోత్తర దిగంశులచేత సవ్యాసవ్యములను
 తెలిసికొనవలెను - ఆ దిశయందే గ్రహణమధ్యకాల మగును - ఇతర దిశలయందు ఖ
 గ్రాహము కలుగును - అటుగానియెడల గ్రహణశేషమగును- ఉత్తరకేరమయినప్పుడు
 అపసవ్య గ్రహణ మనియు దక్షిణకేర మయినప్పుడు సవ్యగ్రహణ మనియుఁ బెప్ప
 బడును 12.

ఉదాహరణము|| గ్రాహము ౯ - ౧౪ X ౬౦ + మానై క్యఖండము = ౩౧ -
 ౧౯ దీని మూలము ౫ - ౩౬ గ్రాహాంశులు - ఖచ్చన్నమున కుదహరణము “ఖగ్రా
 హము ౦-౧ + ౧-౩౦ = ౧-౩౦ ఖగ్రాహ దిగంశులు” అత్యయజ కుక్ల ౧౫

గ్రహణము ఉత్తరశరము గాన అపసవ్యగ్రహణము-ప్రతి శుక్ల ౧౫ గ్రహణము దక్షిణ శరమగుటచేత సవ్యగ్రహణము 12.

అథ స్వర్ణమోక్షసంమీలనోన్మీలనదిక్ జ్ఞాన మాహ.

శ్లో॥ మధ్యా చ్చన్నాశాంఘిభిః పాక్షి వశ్చాదిదో ర్వ్యస్తం
తూష్ణగోః స్వర్ణమోక్షే । ఖగ్రస్తాత్ ఖచ్చన్నపాదైః పరే పాగ్
దత్తై రిందోన్మీలనోన్మీలనే స్తః॥ 13.

టీ॥ మధ్యాత్=మధ్యగ్రహణదిశనుండి, ప్రాక్=తూర్పు, పశ్చాత్=పడమర (దిశలు) దత్తైః=పొందబడినటువంటి, చ్చన్నాశాంఘిభిః=గ్రాసదిగంఘులచేత, ఇందోః=చంద్రునికు, స్వర్ణమోక్షే=స్వర్ణమోక్షములు, స్తః=కలుగుచున్నవి, ఉష్ణగోస్తూ=నూత్యనక్షత్ర, వ్యస్తం=వ్యతిరేకమగును, ఖగ్రస్తాత్=ఖగ్రాసమునల్లపరే=పడమర, ప్రాక్=తూర్పు (దిశలు) దత్తైః=పొందబడిన, ఖచ్చన్నపాదైః=ఖగ్రాసాంఘులచేత, ఇందోః=చంద్రునికు, మీలనోన్మీలనే=సంమీలనోన్మీలనములు, స్తః=అగుచున్నవి, రవేస్తూ=నూత్యనక్షత్ర, వ్యస్తం=వ్యతిరేకమని, జ్ఞేయం=తెలియఁ దగ్గది 18.

ఉపపత్తిః॥ చంద్రగ్రహణే తు గ్రాసస్య చంద్రస్య పూర్వగతే ర్భామశ్యాత్-అశ్రేయః పూర్వదిగ్రాహక త్వేన వర్తమానాయాః భూభాయాయాః బింబాంశకృంద్రమాః పరివిశతి-అత కృంద్రబింబస్య పూర్వదిగ్ పరిధమం గ్రాహకబింబే లగ్నత్వాత్ తత్రస్వర్ణ-ఏవం గ్రహణం కృత్వా పూర్వగతభామశ్యాత్ చంద్ర మాః భూభాయాయాం పశ్చిమత స్త్యక్త్యా గత - అతో నిఃసరణే గ్రాహ్యబింబస్య పశ్చిమదిగ్ సంయోగః - అత సత్రా మోక్షః - ఉక్తం చ సిద్ధాంతకరోమహే "ప్రారాధిముఖో గచ్ఛత భూభాయాంతః కశి విశతి" తేన పాగ్గ్రహణం వశ్చాన్మోక్షస్య నిఃసరణః- నూత్యగ్రహణే హి నూత్యస్య గ్రాహ్యస్య పూర్వగతే రవేక్షయా చంద్రస్య గ్రాహకస్య పూర్వగతభామశ్యాత్- గ్రాహకేణ సక్లిమశ్లేష పూర్వ దిగ్గర్తమానస్య గ్రాహ్యస్య స్వర్ణః కృతః-అతో గ్రాహ్యబింబస్య పశ్చిమదిగ్ స్వర్ణః-

నిఃసరణవేదాయాం గ్రాహ్యబింబస్య పూర్వదిగ్ గ్రాహకబింబలగ్నం అతో ౭౪౧ మోక్షః- అన యైవ యుక్తస్య సంమీలనోన్మీలనదిశో నుపపత్తి ర్భావశ్యాః 18.

తా॥ చంద్రగ్రహణ మధ్యగ్రహణదిశనుండి తూర్పుదిశకు స్వర్ణయును పడమరకు మోక్షయును గలుగును- నూత్యనక్షత్ర మధ్యగ్రహణదిశనుండి పడమరదిశకు స్వర్ణయును తూర్పునకు మోక్షయును గలుగును - అంఘులనుబట్టి లెక్కింపవలెను - చంద్రునికు ఖగ్రాసమునుండి ఖగ్రాసదిశన్నామనకు ఖచ్చన్నాంఘులచేత పడమరకు లెక్కింపసంమీలన మగును - తూర్పునకు లెక్కింప ఉన్మీలన మగును - నూత్యనక్షత్రవ్యతిరేఖ మగును - అనగా పూర్వదిగ్ సంమీలనము పశ్చిమదిగ్ ఉన్మీలనము అగును 18.

ఘనమానసే॥ చంద్రస్య గ్రహణే సామ్య కరా దక్షిణగోళతః - నిమీలనం తు నాయశ్యా మిశాన్యోన్మీలనం భవేత్ - సర్వగ్రాహే విధో ర్భామశ్యకర త్వే త్సామ్యగోళతః - నైఋత్యాం మీలనం వశ్చాన్మీ ద్వి క్యన్మీలన మేవ హి - బింబ స్త్యేందోః పూర్వభాగే స్వర్ణః పశ్చాద్విమోచనం - నూత్యస్య పశ్చిమే స్వర్ణః పాగ్చ్యాం మోక్ష స్సదా భవేత్ ఉదాహరణము॥

ఆత్వయుజ శుక్ల ౧౫ గ్రహణం యాకాశ్యస్వర్ణః-నాయవ్యదిష్టోత్తుః-నూ ర్యాస్తమయాదిస్వర్ణకాలః - ౨-౫౦ మధ్యకాలః-౩-౫-మోక్షకాలః ౧౦-౦ ప్రతి శుక్ల ౧౫ గ్రహణం - యాకాశ్యస్వర్ణః - నైఋతిసంమీలనం అక్షేయోన్మీలనం-నాయవ్యదిష్టోత్తుః - నూర్యాస్తమయాదిస్వర్ణకాలః - ౨౩-౦ సంమీలనకాలః- ౨౩-౫౭- మధ్యకాలః-౨౩-౨౨- నిమీలనకాలః- పరదిశేనూర్వోదయాది-౧-౫ మోక్ష కాలః-౨-౫ అద్యంతప్రణ్యకాలః ౦-౨౨-బింబాదర్శనకాలః-౨-౫౭.

ఇతిగ్రహణేకదై వజ్ఞ విరచిత గ్రహలాఘవే

చంద్రగ్రహణాధికారః పంచమః.

శ్రీ గురుభ్యోనమః

అథసూర్యగ్రహణాధికారః

అథ హార లంబనసంస్కృతతిథిసాధనం చాహ.

శ్లో॥ లగ్నం దర్శంతే త్రిభోనం పృథక్ స్థం తత్కాంత్యంతైః సంస్కృతోఽక్షో నతాంశాః । తద్విద్యంత్యంతో వర్జిత శ్చే ద్ద్వికో ర్ధ్వోఽథోఽసాద్యాయనః ఖండిత స్తద్యుతః సః॥ 1.

శ్లో॥ సారో హారః స్యా త్త్రిభో నోదయార్కవిశ్లేషాంశా శాంశహీనఘ్నకాగ్నిః । మారాప్తాః స్యా ల్లంబనం నాడికాద్యం తిథ్యాం స్వర్ణం విత్తి భేరార్కాధికో నే॥ 2.

టీ॥ దర్శంతే=అమావాస్యంతమందలి, లగ్నం=స్థుటలగ్నము, త్రిభోనం= 3 రాసులు తివచబడి, పృథక్ స్థం = పృథిగానుంచబడినదిగా (కార్యం = చేయవలెను) తత్కాంత్యంతైః = ఆ త్రిభోనలగ్నముయొక్క క్కాంతిభాగలవేర, సంస్కృతః = సంస్కరింపబడిన, అక్షః=దక్షిణాక్షాంశలు, నతాంశాః=నరభాగలు, ఘ్నః = అగుచున్నవి, తద్విద్యంత్యంతో=ఆనతాంశలయొక్క ౨౨-వ భాగము, వర్జితస్థుక్=కర్ణింపబడిన దగుచు, ద్వికోర్ధ్వశ్చేత్=౨ కంటె నధికముగా నున్నట్లుయిన (తదా=అప్పుడు) అసా=ఇది, అధః=పృథిగానుంచబడి (తరః=దానినండి) ద్యుత్య నస్థుక్=౨చేత తివచబడిన దగుచు, ఖండితః=అర్థింపబడినది (కార్యం = చేయవలెను) ఫలం=ఫలము, తద్యుతః, తత్=అర్థించుటకుఁ బూర్వమందున్న సంఖ్యయందు, యుతః=కలంపబడవలెను, సః = అది, సార్కః = ౧౨ తో కలపబడినదై, హారః = హారము, స్యాత్=అగును, త్రిభోనోదయార్క విశ్లేషాంశాశాంశహీనఘ్నకాగ్నిః, త్రిభోనోదయ = త్రిభోలగ్నముయొక్కయూ, అర్క = సూర్యునియొక్కయూ, విశ్లేషాంశ=అంతర్భాగములయొక్క, ఆశాంశ=౧౦ వ వంతు, హీన=తివచబడి ఘ్నః=అశాంశచేత గుణింపబడిన, క్కాః=౧౨భాగలు, మారాప్తాః=హారముచేత

భాగింపబడినదై, నాడికాద్యం=ఘటికాది, లంబనం=లంబనము, స్యాత్=అగును, విత్తిభే=త్రిభోనలగ్నము, అర్కాధికోనేనతి=రవికంటె యెక్కువగాని తక్కువగాని యయిన దగుచుండగా, తిథ్యాం=తిథిఘటికలయందు, స్వర్ణం, స్వ=త్రిభోనలగ్నము రవికంటె నెక్కువగా నున్నప్పుడు ధనమును, ఋణం=తక్కువగానన్నప్పుడు ఋణమును (కార్యం=చేయవలెను) 2.

ఉపపత్తిః॥ నను కిం నామ లంబన ముచ్యతే - లంబన మిత్యన్వర్థం నామ - యతో వృత్సూత్రా చ్చంద్రో యావతాంతరేణ లంబిత స్తల్లంబనం చంద్రగ్రహణే ॥ ధం నాన్తి-సూర్యగ్రహణే కథముచ్యతే - చంద్రగ్రహణే తు చంద్రో గ్రాహ్యః-స్వః జ్ఞాయాం భ్రమతి-భూభాయాపి గ్రాహ్యయావా చంద్రః జ్ఞాయా మేవ సాధితాన్తి - అతో గ్రాహ్య గ్రాహకసమకత్వాత్ లంబననతో రభావః - సూర్యగ్రహణే తు గ్రాహ్యగ్రాహకయోః సూర్యచంద్రయోః భిన్నకత్వాత్ లంబనననతి ఉచ్యతే - అత్రి భంగం విరచయ్య - సూర్యస్య లంబనతుల్యపత్తిం శిష్యాక్ పృతి దర్శయేత్ - తత్త్రి కిం చి ముచ్యతే - పృథమం భూవృత్తం అఖుతితిథ్యంశగుల్కాంతం కం కార్యం - తయతి చంద్రజ్ఞాపృత్తం కార్యం-తస్మాదుపరి సూర్యజ్ఞాపృత్తం - అత్రిద్యయోర్వృత్తయో రాశయోద్వాదకాంశాః - తత్రయథాసానే చంద్రః జ్ఞాయాంచంద్రో దేయః - సూర్యక జ్ఞాయాం సూర్యలగ్నై అపి యథాసానే దేయః - ఏనం భూగర్భాన్ని నుమానం చంద్ర సోదరతి యత్సూరితి తద్గర్భసూత్రి మిత్యచ్యతే - ఏనం భూవృత్తాన్ని నుమానం సూరితి దృక్పాన్తిమచ్యతే - తత్తు సూరిత్య పరిసీయమానం చంద్రం సాంతరం త్యక్త్వా యాత్రి - అతిశ్చంద్రః జ్ఞాయాం దృక్పాన్తిత్రా చ్చంద్రో యావతాంతరేణ లంబిత స్తల్లంబనం - ఉక్తంచ - దృక్పాన్తిత్రా ల్లంబిత శ్చంద్రో నేవ తల్లంబనం స్మృతం " అతో హి భూగర్భసూత్రికానాం సూర్యగ్రహణేఽపి లంబనాభావః - దృగ్గర్భసూత్రియో రేకీభూతత్వాత్ - ఏవ మత్రి లంబనే కేవలం భిన్నజ్ఞాత్వ మేవ కారణం నో వాచ్యం - భూగర్భ లంబనాభావదర్శనాత్ " అతో భిన్నజ్ఞాత్వం దృష్ట్యాణాం భూవృత్తసీత్యం చేతి ద్వైలంబనకారణే - లంబనం తు పూర్వాపరం - యతో గర్భసూత్రియో చంద్రో దృక్పాన్తికరణం పూర్వగత్యైవ - ఏనం గ్రహే పూర్వాపరాంతరీక్ష్యత్ దక్షిణోత్తరాంతరము పృథుపన్నం - తస్మత్సంజ్ఞం - అత్రి లంబనసాధనోపాయో యథా - దృగ్గర్భ

నూత్రియోః పరమమంతరం చంద్రగతిభ్యంతకుల్యకలనాం నూర్వగతిభ్యంతకలానా
 మంతరంతుల్యం - రూ-రగే ఖమధ్యేతు. దృగ్గర్భనూత్రి ఏకీభూతే అతో లంబనా
 భావః - ఉక్తంచ - దృగ్గర్భనూత్రియో రైక్వాత్ ఖమధ్యే నాస్తిలంబనమ్ - ఇతి
 ఊతితే రవితుల్యం లగ్నం - తస్య త్రిభేదానాం తే తత్సూర్యాంతరం త్రిభమేవా
 తోఽస్మాల్లంబనం సాభ్యం - యతః ఖమధ్యే త్రిభోనలగ్నం రవితుల్యం - అత
 స్తదంతం భావే లంబనాభావశ్చ - అత్రానుపాతః-యది త్రిభాతుల్యయా నూర్వ
 త్రిభోనలగ్నంతరదోర్ధ్వ యేదం పరమం లంబనం - తద్దేవదోర్ధ్వయా కి మితి -
 అత్ర లంబనకలానాం ఘటికరణార్థ మనుపాతః-యదిగత్యంతరకలాభిః వప్తిఘటికా
 స్తదా లంబనకలాభిః కి మితి - జాతం ఘటికాద్యం పరమం లంబనం - అనేన
 దోర్ధ్వగుణ్యా త్రిభ్యయా భాజ్యేష్టలంబనం స్యాదీత్యత్రాచార్యేణ భాగేభ్య ఏవ
 సాధితం - తద్వధా-త్రిభోనోదయార్కవిశ్లేషాంకాంకసీసంఘ్నకర్తా ఇతి-పర
 మిదం లంబనవధ్యమం - యతః ఖమధ్యుఊతిజయో రంతరం సర్వత్ర త్రిభ మేవ
 లక్షితం - తస్మయతః - యామ్యాత్తరక్షీతిజయో రంతరం సర్వత్ర త్రిభం నాస్తి
 అతః ఖమధ్య ఏవేదం లంబనం-ఇష్టయామ్యా త్తరవృత్తికరణార్థ మనుపాతః-ఖమధ్య
 తు త్రిభోనలగ్నస్య సతాంకభావా మన్నతాంకః పరమాః - అతోఽనుపాతః
 యది ద్వాదశేతుల్య త్రిభోనలగ్నస్య ఛాయాః రే ఇదం లంబనం - తద్దేవచ్ఛాయా
 కరే కి మితి - అత్రవృత్తత్రైకాంకం - ఏవమత్రేష్టత్రిభోనలగ్నార్కంతరదో
 ర్ధ్వయాః షడమలంబనమిదంఘటికాద్య మసక్తౌ పృథాకత్యాగాత్ ఘటిచతుష్టయా
 మానం గృహీతం - రగే-అయం గుణః ద్వాదశేచ-౧౨-గుణః-త్రిభావనా-౧-౨౦
 అత్ర త్రిభాతుల్యేష్టదోర్ధ్వ ౧౨౦ గుణఘాతగుణా త్రిభాభక్తగుణఘాతతుల్య
 జాతా-రగ-ఏతావతీత్ర్యాత-రగ ఇయం త్రిభోనోదయార్కవిశ్లేషాంకాంక
 సీసంఘ్నకర్తౌతుల్యాధిపతి - అతఃసాదోర్ధ్వఛాయా కర్తృభక్తా స్పష్టం లంబనం
 స్యాత్ - యదం త్రిభోనలగ్నస్య సతోన్నతిలవాః సాధ్యా - తతోఽనుపాతః
 యది ఉన్నతాంకభావోఽత్ర త్రిభాభక్తః తదా ద్వాదశేతోఽతః ఇతి - ఏవ మత్ర
 ఛాయాభక్తః - ద్వాదశేభ్యః సతాంకద్వావింశత్యంతరే సాధికో భవతి - అతో
 ద్వాదశ ౧౨-సతాంకద్వావింశత్యంతరయతః ఛాయాభక్తః స్యాత్ - తస్య హర
 సంజ్ఞా కృతా - యతః - సదోర్ధ్వయాః హరః ఇదం సతాంకద్వావింశత్యం కేవలే

నూత్రి భవతి-అధికే సాంతరం-తద్వధా ద్వావింశత్యంతరమసాన్య యచ్చేవం
 తద్దార్థ మపి తే తత్రసతాంద్వావింశత్యంతరేణ యుక్తంతావత్ ద్వాదశేచ్ఛాయా
 కర్తాంతరం - అనేన ద్వాదశయతః త్రిభోనలగ్న ఛాయాభక్తే భవతి - అనే శేష్
 దోర్ధ్వ భక్తాలంబనం స్యా దితుల్యపన్నం - ఏతల్లంబనం చంద్రగత్యా గుణయత్యా
 వప్తిస్థ లబ్ధం-చంద్రే దేయం - తథా రవావపి దేయం-తాభ్యాం తిథిః సాధ్యా-
 అతో పి తల్లంబనం తిథ్యా మేవ దేయ మితుల్యం-భవన్తోపపత్తి ర్యథా - త్రా
 ర్యకపాతే దృక్నూత్రియో గేర్భనూత్రియో త్రూర్వస్య మధోలంబితం - అతోగ్రహే
 త్రూర్వకపాతేనందేయం - అత్రత్రిభోనలగ్నమర్కాల్యకమస్తే - గ్రహే యద్ధనం
 యతే త త్రిభో ఋణ మేవ భవతి - భోగ్యత్యాత్-తథా వల్పమకపాతే దృక్నూ
 త్రాత్ గేర్భనూత్రియో వల్పమతో వర్తతే - అతో గ్రహే ఋణం త్రిభోనలగ్న
 మత్రార్కాధికం యద్గ్రహే ఋణం తత్రిభా భవం - అత ఉక్తం "స్వర్ణం విత్రి
 భేర్కాధికోనే ఇతి - ఏవం నూర్వగ్రహే లంబన" సంస్కృతో దర్శాంత ఏవ
 మధ్యకాలో భవతి - ఇయం యుక్తిః గోళోపరి సవిస్తరా॥ 2.

తా. దర్శాంతలగ్నము సాధించి ఆ లగ్నములో ౩ రాసులు తినిది చక్రిగా
 నుంచి దానినుండి క్రాంతి సాధించి ఆ క్రాంతిభాగలతో దక్షిణాక్షాంశలు సంస్క
 రించవలెను. అనగా క్రాంతిదిక్కు ఆక్షాంశలదిక్కు ఏకమయినప్పుడు కలసివలెను.
 భిన్న దిశయైనప్పుడు తివచవలెను - అని సతాంశలగును - వీనిని - ౨౨ చే విభజించి
 విభక్తమును వర్ణించి రెండుకంటె నెక్కువగా నున్నప్పుడు - ౨ తివచవలెను - శేష
 మును అర్థించి అర్థించుకుంటే బూర్వమందుండుసంఖ్యలోఁ గలిపి దాని మొదటి
 సంఖ్యలో-౧౨-గలవ హార మగును- త్రిభోనలగ్నముయొక్కయు రవియొక్కయు
 అంతరమును-౧౦ చే విభజించి విభక్తము-౧౪-భాగలతో తినిది శేషమును విభక్త
 ముచేఁ బెంచి హారముచే భాగించ గడియలాదిగా లంబన మగును - ఈలంబనమును -
 త్రిభోనలగ్నము రవికంటె సధికముగా నున్నప్పుడు తిథిలో భవమును తక్కువగా
 నున్నప్పుడు దానిలోనుండి ఋణమును జేయవలెను - అది లంబనసంస్కృతో తిథ్యంత
 మగును॥ 2.

ఉదాహరణము॥ శోభకృతు సం॥ర పాల్గొని బ ౩౦ గురువారము-౧౦-రూ
 (28)

తాత్కాలికస్థుటగ్రహములు రవి-౧౧-౩-౫౦-౫౨ గతి ౫౯-౮-చంద్రుడు-౧౧-౩-౩౫-౫౫ గతి ౨౨-౨౨-౨౮ రాహువు-౫-౫-౨౦-౨౩ గతి- ౩-౧౧ భ్రాతృశ్రేణుత్వా దినాదినశేషంసాధితం-౧-౨౧ పంచాంగస్థతిథిలో ధనముచేయ-౧౨-౯ ౩ చాలిత సమకలాగ్రహములు-రవి ౧౧-౩-౫౨-౧౦ చంద్రుడు ౧౧-౩-౫౨-౧౦ రాహువు ౫-౫-౨౦-౨౩ ఈ రవినిబట్టి-తత్కాలార్కస్థాయనఃస్వోద యఃస్థుతివిధినా స్థుటలగ్నం-౧-౨౫-౪౦-౪౯ దీనిలోనుండి ౩ రాసులు తీసఁచఁగా-౧౦-౨౫-౪౦-౪౯ ఇది త్రిభోసలగ్నము దీనితో ఆయనాంశలు గలుప-౧౧-౧౮-౪౨-౪౭ మ్యః ఖండావిత్యాదిచేతదక్షిణాశ్రాంతి-౪-౩౦-౫౨-౬౫ణత్రయజ్ఞాంశలు-౧౭-౮ గలుప-౨౧-౩౮-౫౨ దక్షిణసతము. దీని ౨౨-చంద్రు-౦-౫౯-౨౨-దీనివర్గ-౦-౫౮-దీనిలోని సుగము-౦-౨౯ గలుప-౧-౨౭ దీనిలో ౧౨ గలుప-౧౩-౨౭ హరము-త్రిభోసలగ్న-రవ్రలయంతరము-౦-౮-౧౧-౨౧ దీని ౧౦ వ భాగము-౦-౪౯ దీనిని ౧౪లోతీవచ-౧౩-౧౧౫౦-౪౯=౧౦-౪౬+హరము ౧౩-౨౭ = ౦-౪౮ లంబనము -త్రిభోస ములగ్నము రవికంటె తక్కువ గనుక ఋణలంబనము-తిథి-౧౨-౯-లంబనము ౧౧-౨౧-లంబనసంస్కృతతిథ్యంతము 2.

అథ లంబనసంస్కృతవ్యగ్వర్క చంద్రశరసాధనం

త్రిభోసలగ్ననతాంశసాధనం చాహ.

శ్లో॥ త్రికునిఘ్నవిలంబనంకలా స్తత్సహితోన స్తిథివద్యగ్నః శరోఽత్రః । అథ వడ్డుణలంబనంవాస్తైర్యగయు స్విత్రిభతః పున ర్నతాంశాః 3

టీ॥ త్రికునిఘ్నవిలంబనంకలా=౧౩ చే బెంచబడిన లంబనముయొక్కకలలా-తిథివత్=తిథిలో సంస్కరించినట్లుగానే, వ్యగ్నః = విరాహ్యర్కుడు, తత్సహితోనః - తత్=అత్రికునిఘ్నవిలంబనముచేత, సహిత =కలపబడినదిగాను, ఊనః=తివచః బడినదిగాను, కార్యః=చేయవలెను, అతః = అట్టిసంస్కృత విరాహ్యర్కునినుంచి, శరః=శరము (సాధ్యః =సాధింపదగ్గది) అథ=పిమ్మట, వడ్డుణలంబనం=౬ చే గణిం పబడినలంబనము, లవాః=భాగాదులు - మ్యః=అగును. తైః= అభాగాదులచేత-

యగయుగ్విత్రిభతః తిథిలోలంబనమువలె - యక్ = కలపబడినట్లునంటిదియు - అయక్ = తీవచఃబడినట్లునంటిదియునగు - విత్రిభతః = త్రిభోసలగ్నమునుంచి - పునః=తిరిగి - నతాంశాః = నతభాగాలు - సాధ్యాః=సాధింపవలెనవి 3.

ఉపపత్తి॥ యది వష్టిఘటికాభిః విహితచంద్రగతికలాః ఏతా - ౭౮ ప్రవా లంబనకలాభిః 3 మితి - గుణహరయోః హరేణాపవర్తితయోః జాతాః గుణస్థానే త్రియోదశ ౧౩ అతః శ్రీకునిఘ్నవిలంబన మితి-అథవద్వ్యకాశీనం త్రిభోసం కార్యం లగ్నం తత్త్రి లాఘవార్థం లంబనేన దర్పితకాశీనం త్రిభోసలగ్న మేవచాలయతి-తత్త్రి ఘటికాః వడ్డుణాః - భాగా భవంతి - యతః వష్టిఘటికానాం చక్రభాగాః-అతోహి వడ్డుణలంబనం దర్పితకాశీనత్రిభోసలగ్న భవ మ్యణం కార్యం-తస్యవ్య కారేనత్రిభోసలగ్నం భవతి - అతో నతాంశాః కార్యా కలిసాధనార్థ మేవ 3.

తా॥ లంబనమును ౧౩ చే బెంచి కలాదిని తిథిలో సంస్కరించినట్లుగానే విరాహ్యర్కునిలో సంస్కరించి దానినుండి - ౭౬౦౯ నిఘ్నత్వాది విధిచేత శర మును సాధింపవలెను - పిమ్మట లంబనమును ౬ చే గుణింపఁగా వచ్చినభాగాది త్రిభోసలగ్నములో ధనఋణములు చేసి దానినుండి నతాంశలను సాధించవలెను 3,

ఉదాహరణము॥ లంబనము ౦-౪౮x౧౩ = కలాదిలంబనం-౧౦-౨౪-రవి ౧౧-౩-౫౨-౧౦-రాహువు-౫-౫-౨౦-౨౩ తీవచ-౫-౨౮-౩౧-౪౩ విరాహ్యర్కుడు - ఇందులో లంబనం-౧౦-౨౪ తీవచఁగా - ౫-౨౮-౨౧-౧౯ దీనివర్గ -౧-౩౮-౪౦x౧౦+౩=౨-౩౫ శరము - విరాహ్యర్కుడు ఉత్తరగోళదుగులుచేత దత్తర శరము - లంబనము-౦-౪౮x౬=౪-౪౮ ఇది త్రిభోసలగ్నములో ఋణముచేయ-౧౦-౨౦-౫౩-౪౯ ఆయనాంశలు గలుప-౧౧-౧౩-౫౫-౪౯ దీనిశ్రాంతి-౨౩-౩౩-౪౦ ఇది దక్షిణసతము 3.

అథ సతి స్పష్టశరం చాహ.

శ్లో॥ దశహృతనతభా గో నాహతాష్టేందవ స్తద్రహితసధృతి లిప్తైః వడ్ధి రాస్తా స్తవవ । స్వది గితి సతి శేర త్సంస్కృతఃసోఽంగు కాదిః స్థుట ఇమ రముతోఽత్ర స్వాత్ స్థితిచ్చన్న పూర్వం 4.

టీ. దశమ్యుతసత భాగోనాచతాష్టేందవః, దశ=౧౦ చేత, మ్యుత = భాగింపఁ బడిన, సతభాగ = సతభాగలు, ఊన = తివచఁబడి, హత = ౧౦, వ మతుచేత గుణిం చఁబడిన, అష్టేందవః = ౧౮ భాగలు, పృథక్ స్థాప్యా = పృథిగానుంచవలెను, తవీవ = అవియే తద్రహితసహితలిప్తైః, తత్ = అప్రతిగానుంచఁబడిన లిప్తాదిచేత, రహిత = తివచఁబడిన సద్భుతి = ౧౮ లిప్తలతోఁగూడికొనిన, వడ్మిః = భాగలచేత, అప్రా = పృథిగానుంచఁబడినది విభాగింపఁబడవలెను, ఇతి = ఈ పృథికారముచేయ, స్వదిక్ = సతాంశల దిక్కుగల, సతి = సతి, స్యాత్ = అగును, ఏతస్సంస్కృతః, ఏతత్ = ఈ సతిచేత, సంస్కృతః = సంస్కరింపఁబడిన, సః = అతరము, అత్ర = ఇక్కడ, స్వట = స్వప్తమయినటువంటియును, అంగుళాది = అంగుళవిషయంగుళములు గలిగి నటువంటియును, ఇహః = తరము, స్యాత్ = అగును, అముతః = దీనినుంచి, స్థితిచ్చ స్మరూర్వం = స్థితిగ్రాసము మొదలగునవి, సాధ్యాః = సాధింపఁగలవి 4.

ఉపపత్తిః || సతికారణం తు లంబనానయనే ఉక్త మేన - తత్సాధనార్థమను పాఠః - యది త్రిజ్యాతుల్యాయా ౧౨౦ సతాంశభ్యాం పరమాః సతికలా-౮౦-౪౫ తదేష్టనతాంశభ్యాం ౩ మితి - తాః సతికలాః త్రిభక్తాః అంగుళాని, మ్యుః ౧౨-౧౧-౧౫ తాత్పర్య త్రిజ్యా-౮౧ భృతా - ఇయం దశమ్యుత సతాభాగోనాచ తాష్టేందు-౧౮-తుల్య భవతి - ఇయం త్రిజ్యా-౮౧-కేన భక్తా పరమసతిః స్యా దతః పరమసత్యంగుళం భక్తా జాతో హరః-౪౫-ఇయంహరః త్రిజ్యాతుల్యకలాన సాష్టదశకలావచ్ఛాగతుల్య ఏన - అత సద్రహితసద్భుతిలిప్తైః - వడ్మిః త ఏన భక్తాః అంగుళాద్వా సతిః స్యా ది త్యుపపన్నం - ఖమధ్యా ద్దక్షిణతః ఉత్తరతో వా త్రిభోజలగ్నం యావద్భి ర్నతాంతై ర్నతం స్యాత్ - తద్వశేనైవ ద్భక్తమాత్రా చ్ఛందోఽపి దక్షిణత ఉత్తరతో వా నీతిసంక్షే పాంతరేణ సతో భవతి - అతో హి సతాంశదిగేన సతి ర్భవతి త్యుపపన్నం - ఇయం సతిః స్థూలా స్వల్పాంతరా భవతి - అత్ర సతి ర్వామ్యాత్తరమంతరం తోఽపి యామ్యాత్తరః - అతో సతి సంస్కృత ఏన తరః స్వప్తకతో భవతి - అస్యా దేవ ఛన్దస్థిత్యాదికం సాధ్యం - యతో హి మానైక్యఖండం కర్తవ్యః - గ్రాన్యగ్రాహకయో ర్వామ్యాత్తర మంతరం తోటిః - సా తు సతిసంస్కృతతరతుల్యైవ భవతి - చంద్రగ్రహణే తు నతేరభావా త్కేవలతరతుల్యైవ భవతి 4.

తా. సతభాగలను ౧౦ చే విభజించి ౧౮ లిప్తలతో తినిచి ౧౦ చే భాగింపఁగా వచ్చిన విభక్తచేత బెంచి పృథిగా నుంచి మొదటిపృథి-౨-భాగల-౧౮-లిప్తలతో తివచఁగా వచ్చినదానిచే రెండవపృథిని భాగింప సతాంశలదిక్కు గలసతి యగును - దానిని తరమునందు దిగ్భేదము నెఱిగి సంస్కరింప స్వటతర మగును - ఏమట్లు చంద్రగ్రహణోక్తవిధిని - స్థితిని-గ్రాసమును సాధించవలెను 4.

ఉదాహరణము || దక్షిణవరము - ౨౩-౩౩ - ౪౦ ÷ ౧౦ = ౨-౨౦ ఇది ౧౮ లిప్తలతో తివచ ౧౫-౩౯ × ౨-౨౦ = ౩౬-౪౬ లిప్తాది-దీనిభాగాది-౬-౧౮-౦ లో తివచ-౫-౪౦-౦౮ దీనిచేత ౩౬-౪౬ ను భాగింప ౬-౨౮ సతి-సతాంశల దక్షిణము గాన నిది దక్షిణవతి - దీనిలోతరము ౨-౩౫ ఉత్తరము గనుక తివచఁగా ౩-౫౩ స్వటతర మయ్యెను - రవిగతి - ౫౯-౮ దీనిబింబము ౧౦-౪౫ చంద్రగతి-౩౨౨-౨౮ దీనిబింబము-౯-౪౫ మానైక్యఖండము - ౧౦-౧౫ దీనిలో తరము - ౩-౫౩ తివచఁగా ౬-౨౨ గ్రాసము - మానైక్య - ఖండములో తరముగలవ-౧౮-౮ దీనిని-౧౦-చే గుణించి గ్రాసముచేత బెంచి మూలము గనుగొనఁగా-౩౦-౦ దీనిలో ౬-వ వంతు తివచఁగా-౨౫-౦ దీనిని చంద్రబింబముచేత భాగింప-౨-౩౦-స్థితి అయ్యెను 4.

అథస్పర్శమోక్షలంబన స్పర్శమోక్షకాలానాహ.

శ్లో || స్థితిరసహతి రంశా విత్తిభంతైః పృథక్ స్థం రహితసహిత మాభ్యాం లంబనే యే తు తాభ్యాం స్థితివిరహితయుక్తః సంస్కృతో మధ్యదర్శః కృమశ ఇతి భవేతాం స్పర్శముక్త్యైస్తు కాతా 5.

టీ. స్థితిరసహతిః, స్థితి = స్థితి రసహతిః = ౬ చే గుణింపఁబడినదై అంశః = భాగలు (మ్యుః = అగును) పృథక్ స్థం = పృథిగానుంచఁబడినటువంటి విత్తిభం = త్రి భోజలగ్నము తైః = అ భాగలచేత రహితసహితం రహిత = స్పర్శలంబనమునకు ఋణమును, సహితం = మోక్షలంబనమునకు ధనమును (కార్యం = చేయవలెను) అభ్యాం తు = ఏనివల్లనుంచియే యేలంబనే = యేవిలంబనములు గలవో (తే = అవి) సాధ్యే = సాధింపఁబడెను, తాభ్యాం = అలంబనములచేత స్థితివిరహితయుక్తః స్థితి = స్థితి విర

హిత=స్వర్ణముందు ఋణమును, యుక్త=మోక్షముందు ధనమును, అయినట్లంటే మధ్యవర్తక=మధ్యకాలము అనగా దర్శనము, సంస్కృతక=సంస్కరించబడినదిగా (కార్యం=చేయవలెను) ఇతి = ఈప్రకారము, క్రిమకస్తు=క్రిమముగా స్వర్ణముక్తి=స్వర్ణమోక్షములయొక్క, కాల=కాలములు, భవతాం=అగుచున్నవి. 5.

ఉపపత్తి: || సిద్ధిహీన యుక్తతిథేః పృథక్ త్రిభోగలగ్నే సాధ్యే తాభ్యాంబంబ నే అపి సాధ్యే తే సిద్ధిహీనయుక్తతిథౌ జయే తా స్వర్ణమోక్షా భవత ఇత్యుక్తిలా ఘనార్థం త్రిభోగలగ్నే సిద్ధిఘటిభి క్కాలితే తత్త్రి సిద్ధిఘటికాః యావత్ వద్దుణా క్రియతే తావద్భాగాః భవంతి తే భాగాః దర్శనకాలేనే త్రిభోగలగ్నే స్వర్ణకాలినకరణార్థం ఋణం జేయః ప్రాక్కపాలత్యాత్ మోక్షార్థం ధనం జేయః ఆ గ్రహిరత్యాది త్యుపపన్నం ఆత్మాగ్ని-2సిద్ధిచారితో గృహ్యతే తే త్సుత్కృతా స్యాదితి ద్వివృత్తం. 5.

తా|| సిద్ధి ౩ చే గుణింపగా భాగాది యగును, రెండుప్రతులుగా నుంచబడిన త్రిభోగలగ్నములూ మొదటిప్రతిలో తినిచినస్వర్ణలంబనమునకును రెండవ ప్రతిలో గలిపిన నదిమోక్షలంబనమునకును అగును. మధ్యగ్రహణకాలముందు సిద్ధిని లంబనమును ఋణముచేయ స్వర్ణకాలమును ధనముచేయ మోక్షకాలమును అగును. 5.

ఉదాహరణము || సిద్ధి ౨-౩౦౫౬ = భాగలు ౧౫ త్రిభోగలగ్నము ౧౦-౨౫-౪౦ - ౪౯ దీనిలో తివరంగా ౧౦ - ౧౦ - ౪౦ - ౪౯ దీనిలో అయినాంశలు కలిపి గుణభండానిత్యాదివిధిచేత క్రాంతిసాధింప ౧౦ = ౧౯ = 33 దక్షిణక్రాంతి అక్షాంశలు ౧౭ - ౨౪ కలవ ౨౭ - ౨౭ - 33 దక్షిణనతాంశలు తద్విద్యుంశేత్యాదిచేత సాధితమయినవారము ౧౪-౧౬ ఇదిస్వర్ణావారముఃస్వర్ణకాలత్రిభోగలగ్న స్వర్ణకాలరవులయొక్క విశ్లేషాంశలచేత లంబనము తీసికొనిరాగా ౧-౫3 స్వర్ణలంబనము మోక్షకాలత్రిభోగలగ్నము అనగా ౧౫ భాగలు కలవగా ౧౧ - ౧౦ - ౪౦-౪౯ దీనిలో అయినాంశలు కలిపి క్రాంతిచేయగా-౧-౨౯-౭ ఉత్తరక్రాంతి - దీనిలో అక్షాంశలు కలిపి తద్విద్యుంశేత్యాదిచే సాధితమగువారము ౧3-౪3- ఇది మోక్షావారము - మోక్షకాలత్రిభోగలగ్న మోక్షకాలరవులయొక్క విశ్లేషాంశలనుండి లంబనము సాధింప-౦-౪౨ ఇది మోక్షలంబనము - మధ్యగ్రహణకాలము-౧౧-౨౧లో స్వర్ణసిద్ధికి లంబనము ఋణమును - మోక్షమునకు ధనమునుచేయ - ౬౬౫౪ స్వర్ణ

కాలము ౧౪-౧3 మోక్షకాల మగును- సిద్ధిసంస్కారము సమకలాగ్రహచారిత తిథ్యంతమే కావలెను. 5.

అథ సంమీలనోస్థిలన గ్రహణవర్ణజ్ఞానం చాహ.

శ్లో|| మర్దాదేవం మీలనోస్థిలనే స్తో గ్రాసో నాదేశ్యోఽంగుళా ల్లోరివీంద్యోః | ధూమగ్నిః కృష్ణః పింగళోఽల్పార్ధసర్వగ్నిస్తత్పుద్యోః ౭రగ్న స్తు కృష్ణ స్సదైవ || 6.

టీ|| వీనం=ఈ విధముగా, మర్దాత్=మర్దమువల్ల నుంచి, మీలనోస్థిలనే = సంమీలనోస్థిలనములు, స్తః = కలుగుచున్నవి, రవీంద్యోః = రవిచంద్రులకు, అంగుళాల్వః=అంగుళముకంటె తక్కువయైన, గ్రాసః=గ్రాసము, నాదేశ్యః=అగపడదు. అల్పార్ధ సర్వగ్నిస్తః, అల్ప=కొంచెము, ఆర్ధ=సగము, భర్వ=అంతయు, గ్నిస్తః=గ్నిస్తముగలిగిన, చంద్యోః = చంద్రుడు, క్రిమాత్ = కరుసగా, ధూమః= ధూమగ్నివర్ణము-కృష్ణః=నల్లనివర్ణము - పింగళః=పింగళవర్ణము-(భవతి=అగుచున్నది) అర్ధగ్న=నూయ్యవలెన - సదా=యెల్లప్పుడు - కృష్ణవీన=నల్లనివర్ణమే - భవతి = అగుచున్నది. 6.

ఉపపత్తి|| స్వర్ణమోక్షవత్ సుగమా - నూర్యచంద్రియోః-అంగుళా దల్పా గ్రాసః అనాదేశ్యః - యతో హి కిరణబలవత్ అల్పగ్రాసో న దృశ్యత ఇతి - 16త్యుక్తమోతోః చంద్రో హి అల్పార్ధసర్వగ్నిస్తః - ధూమగ్నిః స్యాత్-తద్యథా- అల్పగ్రాహే ధూమగ్నివర్ణః అర్ధగ్రాహే కృష్ణః సర్వగ్రాహే పింగళః స్యాత్- అర్ధః సదా అల్పాది గ్రాసేషు కృష్ణః వీనవర్ణః-అత్ర దృగ్గోచరతయై వోపపత్తి || 6.

తా|| చంద్రిగ్రహమందుఁ జెప్పిమానైక్యభండేత్యాదిష్టోకరీతిని మర్దము సాధించి స్వర్ణమోక్షలంబనములు చేసినతరున సంస్కారత్రిభోగలగ్నమునుబట్టి స్వర్ణమోక్షమర్దములు చేయవలెను-రవిచంద్రగ్రహణములకు అంగుళాల్పగ్రాసమయినప్పుడు గ్రహణము కనుపించదు - చంద్రిగ్రహణమునకు అల్పగ్రాసమందు ధూమగ్నివర్ణమును అధికగ్రాసమందు నీలవర్ణమును సర్వగ్రాసమందు పింగళవర్ణమును గలుగును-రవికి నెల్లప్పుడు నీలవర్ణమే కలుగును. 6.

ఈ నూర్యగ్రహణము భిచ్చన్నము కానందువల్లను చంద్రిగ్రహమందు సతి మీలనోస్థిలనములు కనుపర్చియుండుటవల్లను ఇక్కడ నేటి యుదాహరణము వాయించబడలేదు.

అథ ఇష్టకా లీనగ్రాసయన మాహ

శ్లో॥ ఇష్టం ద్విష్టుం ఛన్నత్యుణ్ణం స్వర్ణాంత్యాంతర్వాడీభక్తం ।
రూపాద్ధే నోపేతం విద్యా దిష్టే కాలేఽర్కస్య గ్రాసం॥ 7.

టీ॥ ద్విష్టుం = ౨ చే గుణింపబడినటువంటియు, ఛన్నత్యుణ్ణం = గ్రాసముచేత
గుణింపబడినటువంటియు, స్వర్ణాంత్యాంతర్వాడీభక్తం = స్వర్ణమోక్షముల అంతర
గడియలచేత భాగింపబడినటువంటియు, రూపాద్ధేనోపేతం = ౦-౩౦ వియంగుళములు
కలుపబడినటువంటియు, ఇష్టం = ఇష్టకాలము, ఇష్టకాలే = ఇష్టమయిన కాలమం
దలి, ఆర్కస్య = సూర్యనియోక్త, గ్రాసం = గ్రాసము (అని) విద్యాత్ =
తెలియనలెను॥ 7.

ఉపపత్తి॥ యది స్థితిఘటికాభిః ఆయం గ్రాస ప్రదేష్టఘటిభిః కిమితి, గ్రాసో
'౨భీష్టఘటికాః - స్థిత్యాభీజ్య - ఆత్మ స్వర్ణమోక్షాస్థి ఇష్టే పృథక్ న కృతే -
అతో హి పర్యకాల వివహారో గృహీతః - ఏవం హరస్య ద్విగుణత్వాత్ ఇష్టం
ద్విగుణకార్య మిత్యుపసన్నం॥ 7.

తా॥ ఇష్టకాలమును రెట్టించి గ్రాసముచేత రెంచిస్వర్ణమోక్షాంతర కాలము
చేత విభజించి ౩౦ వియంగుళములు గలప ఇష్టకాలంబునందలి సూర్యవక్త గ్రాస
మగును॥ 7.

ఉదాహరణము॥ ఇష్టగడియలు ౨ తీసిని రెట్టించిన - ౪ X గ్రాసము - ౬ =
౨౨ = ౨౪ - ౨౪ + స్వర్ణమోక్ష కాలముయంతరము ౩-౩౪ = ౩-౨౧ + ౦-౩౦ = ౩-౫౧
ఇది యిష్టకాలగ్రాసము॥ 7.

ఈ గ్రహణము దక్షిణగోళము - అపసవ్యగ్రహణము - నైఋతిదిక్ స్వర్ణః -
అక్షేయదిక్ మోక్షః - సూర్యోదయాదిస్వర్ణకాలః - ౬-౫౪ మధ్యకాలః ౧౧-౨౧ -
మోక్షకాలః-౧౪-౩౩ ఆద్యంతపుణ్యకాలః-౩-౩౫

ఇతి శ్రీగణేశవజ్రవిరచిత గ్రహలాఘవే

సూర్యగ్రహణాధికార స్వచ్ఛం.

మాసగణాద్గ్రహణద్వయ సాధనాధికారః

శ్లో॥ అథమాసగణాత్సులఘు క్రియయాగ్రహణ ద్వయసిద్ధికృతేఽ
భిదధే । స్ఫుటసూర్యవిపాత తిథీంశ్వపపుర్ణిసనాది విశేష
చమత్కృతయే॥ ౧॥

టీ॥ అథ = అటుపిమ్మట (గ్రహస్థుట వక్రగ్రహాగోదయా ప్రయయా గ్రహ
ణానంతరం) విశేష చమత్కృతయే, విశేష = అధికమయిన, చమత్కృతయే = చోద్యము
కోటకు, సులఘుక్రియయా = మిగుల తేలికగణితముచేతను, మాసగణాత్ = మాస
సమదాయమునుంచి, గ్రహణద్వయసిద్ధికృతే, గ్రహణద్వయ = చంద్రగ్రహణగ్రహణ
ములు, సిద్ధికృతే = సిద్ధినిమిత్రము, స్ఫుటసూర్యవిపాతతిథీకా, స్ఫుటసూర్య = స్పష్టమగు
సూర్యుని, విపాతతిథీకా = వ్యవస్థితతిథులనుగూర్చి, వపుః = చింబము, గ్రహణాదిచ =
గ్రాసము మొదలైనవిన్ని, అభిదధే = చెప్పబడుచున్నవి॥ ౧॥

తా॥ గ్రహస్థుట వక్రగ్రహాగోదయా ప్రయయా గ్రహణానంతరమందు
మిక్కిలి చమత్కరముకొఱకు సులభమగుగణితముచేత మాససమదాయమువలన
చంద్రగ్రహణగ్రహణములు చేయుటకు స్ఫుటసూర్యవ్యవస్థితతిథులనుబట్టి చింబగ్రాసా
దులు చెప్పబడుచున్నవి॥ ౧॥

అథక్షేపకానాహ

శ్లో॥ క్షేపాభాద్యః ఖంకృతాభూదృశోఽర్కేరుద్రాశ్చైలా నాగ
చంద్రావిపాతే । వృత్తేశూన్యం వజ్జిణశ్చంద్రబాణావారాద్యే
ద్యౌవ్యంఘ్రినందాబ్ధయస్యాత్ ॥ ౨॥

టీ॥ ఖంకృతాభూదృశోః ఖం = ౦, కృతా = ౪, భూదృశోః = ౨౧, ౦, అర్కే =
సూర్యునియందును, రుద్రాశ్చైలానాగచంద్రాః, రుద్రాః = ౧౧, శైలాః = ౭, నాగ
చంద్రాః = ౧౮, విపాతే = వ్యవస్థితయందును, శూన్యంవజ్జిణశ్చంద్రబాణాః,
శూన్యం = ౦, వజ్జిణః = ౧౪, చంద్రబాణాః = ౫౧, వృత్తే = వృత్తమందును, ద్యౌవ్యంఘ్రి

సంబాధ్యాయః, ద్వై=౨, వ్యంఘ్రినందాబ్ధయః=పాదరహితమగు నలంబదితోమిక్రి= ౪౦, ౪౫ వారాద్య=వారాదియందును, భాద్యః=రాశ్యాదియైన, తైపః=తైపకము, స్యాత్=అగును. ౨.

తా. రవిః ౧౦ | ౪ | ౨౦ | ౦ వ్యగువుకు, ౧౦ | ౨ | ౦౫ | ౦ వృత్తముకు | ౦ | ౧౪ | ౫౦ | ౦ వారాదిక్రి | ౪౫ | ౪౫ | ౦ తైపకములగును. ౨.

ఉపపత్తిః గ్రంథకాదావచంద్రరాహుజాం తైపాః పృథమముక్తాః సంతి | ఏవం రాహుతైపే చంద్రతైపంత్యక్త్యా (గ్రంథ) రాహుతైపంచంద్రతైపేత్యక్త్యా) విసాతః పుతః సూర్యతైపస్తుసిద్ధవే | వృత్తంచంద్రస్య మధ్య కేంద్రం చంద్రోచ్చతైపయోరంతరం జాతస్తస్యాపితైపః - ఏవం తచ్చ కాదామిష్టధ్యమంతి భేర్యారాద్యం సవారాదికస్య తైపః - అత్ర మాసాః జోత్సన్మాగ్రహ మాసాని పృతి పదిమూః - అతః పార్శ్వమాస్యాంత కరణార్థం పక్షచాలనాని గ్రహేషు తైస్యాది తతో లాఘవార్థం తైపస్వేన పృతిప్యతైపాః పాతపతితాః ౨.

అథ ధృవాంకానాహః.

శ్లో. భానోః ఖంభూః ఖాబ్ధయో యంధృవస్యాత్ | శైలాః క్వర్కారాశిపూర్వోవ్యగోః స్యాత్ వృత్తస్యాంకాభూరసాశ్చాధతి ధ్యావారాద్యస్యాత్యోః ఖగాస్తర్క రామాః ౩.

టీ. ఖం=౦, భూః=౦, ఖాబ్ధయః=రం, అయం=ఇది, భానోః=రవికి, రాశి పూర్వః=రాశ్యాది, ధృవః=ధృవము, స్యాత్=అగును, శైలాః=౨, మ=౦, అర్కః= ౧౨ వ్యగుః=వ్యగువుకు, స్యాత్=అగును, అంకః=౯, భూః=౦, రసాః=౬, వృత్తస్య=వృత్తముకు, స్యాత్=అగును, అథ=పిమ్మట, అక్షాః=౫, ఖగాః=౯, తర్కరామాః=౩౬, తిధ్యాః=తిధియొక్క, వారాద్యస్య=వారాదికి, ధృవః=ధృవము, స్యాత్=అగును. ౩.

తా. రవిః ౧౦ | ౧ | ౪౦ | ౦ వ్యగువుకు | ౨ | ౧ | ౧౨ | ౦ వృత్తముకు ౯ | ౧ | ౬ | ౦ వారాదిక్రి | ౫ | ౯ | ౩౬ | ౦ ఇవి పూర్వధృవకములగును. ౩.

గ్రహములు	ధృవకములు				తైపకములు				ఉపపత్తిః ఏకాదశగ్రహులకు చక్రిం అతోహి ఏకాదశగ్రహా వ్యగ్రాత్ రవాదయః పూర్వాత్ కర్కాదితాన్తే ధృవసంజ్ఞా ఇతి ౩.
	రా	భా	ని	లి	రా	భా	లి	లి	
రవి	౦	౧	౪౦	౦	౦	౪	౨౦	౦	ఉపపత్తిః ఏకాదశగ్రహులకు చక్రిం అతోహి ఏకాదశగ్రహా వ్యగ్రాత్ రవాదయః పూర్వాత్ కర్కాదితాన్తే ధృవసంజ్ఞా ఇతి ౩.
వ్యగు	౨	౧	౧౨	౦	౧౧	౨	౦౫	౦	
వృత్తం	౯	౧	౬	౦	౦	౧౪	౫౦	౦	
వారాది	౫	౯	౩౬	౦	౨	౪౫	౪౫	౦	

మాసగణార్గ్రహణద్వయసాధనాధికారః
అథ మధ్యమరవివ్యగుసాధనమాహః

శ్లో. మాసాఘతో ద్విగుణితాన్నగవద్భిరాప్త రాశ్యాదినా రహిత మాసగణో రవిః స్యాత్ | మాసాగ్రహణవినిజితీల వాశ్చ తేజాఘాసాంఘ్రి తుల్య కలికాః స్యు రయం విసాతః ౪.

టీ. ద్విగుణితాత్=౨ చే బెంచబడిన, మాసాఘతః=మాసగణమువల్ల నుంచి, నగవద్భిః=౬౩ చేత, అప్త రాశ్యాదినా, అప్త=భాగింపగావచ్చిన, రాశ్యా దినా=రాశ్యాదిచేత, రహితః=తీరచబడిన, మాసగణః=మాసగణము, రవిః= సూర్యుడు, స్యాత్=అగును, మాసాః=మాసమువాయము, గృహణి=రాములు, స్యాత్=అగును, వినిజితీలవాః, నిజ=స్వకీయమైన, తీలవాః=మూడవవంతు, ని=తీరచబడినదై, తే=అది, అంకః=భాగము, మ్యుః=అగును, మాసాంఘ్రితుల్య కలికాః, మాసా=మాసగణముయొక్క, అంఘ్రితుల్య=నాల్గవవంతుతో సమమగు వది, కలికాః=లిప్తావిలిప్తము, మ్యుః=అగుచున్నది, అయం=ఇది, విసాతః=వ్యగువు స్యాత్=అగును. ౪.

తా. మాసగణమే రాములగును - ౨ చే బెంచబడిన మాసగణమును ౬౩ చేత భాగింపగా వచ్చిన రాశ్యాదిచేత తీరచబడిన మాసగణము రవియగును - మాస గణము తన మూడవవంతు తీరచబడినదై భాగలగును మాసగణముయొక్క నాల్గవ వంతుతో సమమగునది లిప్తావిలిప్త అగుచున్నది - ఇది వ్యగువుగను. ౪.

ఉపపత్తి: యదిగల్పచాంద్రమానైః కల్పగ్రహభగణానాం రాశయో లభ్యం
తే - తదేకమానేకమితి - లభ్యాః పృథక్ పృథక్ నూర్యవిసౌతవృత్త వారాధికానాం
మాసగణాః తతోఽన్యోపచారః - యద్యేకమానేనైతే తదేకమాసగణేనాత్ర అత్ర
రూపసారస్య అవికృతత్వాత్ నాశక్యతే మానేగజేనైతే గుణాగుణ్యాః - తే
గ్రహాః స్వ్య రిక్త్య త్రగుణానాంచతుః స్థితత్వాత్ మాసగణాంతవాచకత్వాదు
గుణనే జడకర్మ దృష్ట్యా ఆచార్యేణ ఖండగుణనాని సర్వత్ర విహితాని - తత్పాదార
జరయం రాశ్యాదిర్మాసగుణః - ౦-౨౯-౬-౧౬ అత్ర ఖండగుణవార్ధం ఏకోరాశి
శేషధృక్ - అతో మాసగణతుల్యో రవిః స్యాత్ తతః తదేకస్మాచ్ఛుద్ధం శేషం
- ౦-౫౩-౪౪ ఇదం సప్తవస్త్యై సమర్థితం జాతాఉపరిద్వ్య-౨- అతోద్విగుణమాస
గణాత్ సప్తవస్త్యైలభ్యం మాసగణే న్యూనీకృతం సత్ - రవిర్భవతితి ఉపపన్నం -
తదైవాదయం విసౌతమాసగుణః - ౦-౦-౪౦-౧౫ అత్రైకరాశితో మాసా ఏవరా
శయః - శేషస్యాపి ఖండవ్యయంకృతం తత్రైకం ఖండం - ౦-౪౦ ఇదంత్రిభిః సమ
ర్థితం జాతా భాగస్థానే ద్వ్య అతో మాసాః ద్విగుణాశ్చై భక్తా ఇత్యత్రాపి
యోరాశిర్వాభ్యాంగుణ్యతే - త్రిభిర్భక్త్యతే సతావత్ స్వ త్రిభాగోన ఏవ భవతి
అతోవిని జత్రిలవా ఇతి - మాసాభాగాః స్వరీతి అన్యథేందం - ౦-౧౫ ఇదం చతు
ర్భిః సమర్థితం జాతం కలాస్థానే రూపం - అతో మాసాంఘ్రితుల్య కలికా ఇత్యుప
పన్నమ్ ౪.

ఉదాహరణము: కేకము ౧౮౫౦ విభవనామసంవత్సర శ్రేష్ఠ శు ౧౫ అది
వారం ౨౮-౫ ఆనూరాధ ౧౨-౪౧ చంద్రగ్రహణము.

శకం ౧౮౫౦	32 చక్ర
౧౪౪౨	౨
౧౧) ౪౦౮	౭౪
చక్రం 32 శేషం ౧	౧౦
౧౨	33) ౪౪ + ౧౪ = ౫౮
మాసములు ౧౨	౨ అధిమాసములు
గ్రహమాసములు ౨	౧౬-౦-౦-౦ మాసగణం
౧౪	౦-౧౪-౧౮-౪౨

అధిమాసములు ౨	౧౨) ౧౫-౧౫-౪౦-౧౮
మాసగణం ౧౬	౪ ౧౩-౧౫-౪౦-౧౮
౨	౨-౧-౪౦-౦ ధృవకం
౬౭) 3౨	౧-౧౪-౦-౧౮
రాశ్యాది ౦-౧౪-౧౮-౪౨	౦-౪-౨౧-౦ షేషకం
౦-౧-౪౦-౦ పూర్వధృవకం	౧-౧౮-౨౧-౧౮ మధ్యరవిః
32	
౨-౧-౪౦-౦	
మాసగణం ౧౬ ÷ 3 = ౫-౨౦	
౧౬-౦-౦	౧౬-౧౦-౪౦-౦
౫-౨౦-౦	౪
౧౧-౪౦-౦	౧౨) ౧౬-౧౦-౪౪-౧
భా. రి. విలి	౧) ౪-౧౦-౪౪-౦ వ్యసః
౪-౧౦-౪౪-౦ పూర్వధృవకం	౭-౧-౧౨-౦
౮-౧౪-౨౪-౦	3౨
౦-౨౫-౮-౦	౧౨) ౨౬-౦-౧౪-౨౪-౦
౧౧-౭-౧౮-౦ షేషకం	౨౧-౮-౧౪-౨౪-౦
౦-౨-౨౬-౦ రాశ్యాదివ్యసః	చక్రదిక్షుధృవకం

అధవృత్త వారాదిసాధనమాహః

శ్లో॥ స్వాద్యంత్రకేన రహితామనుతప్త మాసావృత్తంగణా భృకుల
వాఢ్యలవంగృహాది స్యాద్ధాన్వితాదిసముఖం మనుతప్త మాసా
మాసా ఘతోదశగుణాప్తి యుక్తమ్ ౫.

టీ॥ మనుతప్తమాసాః, మను = ౧౪ చేత, తప్త = భాగింపబడిన, మాసాః =
మాసములు, రాశయః = రాసులు, స్వ్య = అగును (శేషమును) స్వాద్యంత్రకేన,
స్వ = తనయొక్క, అద్యంత్రకేన = ౭ చేత, భాగింపగావచ్చిన భాగలిప్తావలిప్తలచేత
రహితాః = తీవచబడినదై, గణాభృకులవాఢ్యలవం, గణా = మాసగణము, అభృకు =
౧౦ చేత భాగింపగావచ్చిన, లవాఢ్యలవం = భాగాదిగాకలబబడినది, గృహాది = రా
శ్యాది, వృత్తం = వృత్తము, స్యాత్ = అగును, మనుతప్తమాసాః, మను = ౧౪ చేత,

తప్త=భాగింపబడిన, మాసా=మాసములు, స్వాధ్యాయాంతా, స్వ=కనయోక్త, అర్థాంతా=నగభాగము, అన్వితా=కలపబడినదగుచు, దశగుణా=౧౦ చే బెంచబడిన, మాసాఘట=మాసగణమునంది, భగుణాప్రియక్తమ్, భగుణా=౩౨చేత, అన్వి=పొందబడినదానిని, యక్తమ్=కలపబడి, వారాద్యం=వారాది, స్వాత్ = అగును. ౫.

తా. మాసగణమును ౧౪ చే భాగింపగా వచ్చినది రాసులగును. మిగిలిన శేషమును ౩ చే విభజింప రాజ్యదివ్యును. ఇది మనుతప్తశేషములో తివచకలెను. పిమ్మట మాసగణమును ౧౦ చే భాగింపగావచ్చిన భాగాదిని. వైస తివచగావచ్చిన దానిలో కలపబడి వృత్తధ్వజము చక్రినిష్ఠుమచేసి కలపబడి తేజకము గలిపిన వృత్తయగును.

ఉదాహరణము: మాసగణం ౧౬+౧౪=౧౮౩౩౩ ౧౩
 ౨౦-౦-౦-౦ ౧౬+౧౦=౧౩౬-౦+౧౦౨౧-౨౧-౪౩=తో కలపగా
 ౦-౮-౩౪-౧౩ ౧-౨౩-౧-౪౩ మాసగణోత్పన్నవృత్తం ౯-౧౬-౦ పూర్వ
 ౧-౨౦-౨౧ ౪౩ ధృవం-చక్రిం X ౩౩ = ౩౩౪-౧౦-౪౨-౦+౧౨=౨౭-
 ౧౦-౧౦'౪౨-౧ + ౧-౨౩-౧-౪౩ వృత్తం=౦-౩-౪౩-౪౩ + ౦-౧౪ - ౫౧౦-౦
 తేజకం=౦-౧౮-౩౪-౪౩ ధృవతేజక సంస్కారవృత్తం

వారాదికి- తా. మాసగణమును ౧౪ చే భాగింపగా మిగిలిన శేషమునందు అందులోనినగము గలిపి మాసగణమును ౧౦ చే బెంచి ౩౨౩ చే విభజింపగా వచ్చిన దానినికలప వారాదియగును. ఉదాహరణము.

మాసగణము ౧౬+౧౪=౧ శేషము ౨ యందులోనగము ౧ కలప ౩-౦-౦ భాగాది
 మాసగణం ౧౬ X ౧౦=౧౬౦ + ౩౨౩= ౦-౨౯-౨౧- + ౩= ౩-౨౯-౨౧
 ౨౦ మాసగణోత్పన్న వారాది
 చక్రినిష్ఠుధృవం ౫-౯-౩౦-౦ X ౩౩=౧౯౦-౫౫-౧౨-౦ + ౩=౨౩-౧౯-౧౫-౧౨-౦.

౩౧-౨౯-౨౦+౦౧ X ౫౫=౫౫ ౨౪ ౩౩ + ౨౧౪౮ ౪౫
 తేజకము=౧౧౩ ౧౦౮ వారాది ౫౫

ఉపపత్తి: వృత్తగుణోరాజ్యాది: ౦ ౧ ౨ ౪ ౫ ౨ అత్యచతుర్థక
 త్విర్యానైరేకం చక్రింభవతి అతోభగణ పరియోజనాభావాత్ మనుతప్త మాసా
 ఇత్యుక్తం - అత్యన్వైకోరాజ్య ధృవ: నీకకుద్ధధృవ:-౦-౪-౧౧-౮ అస్యాపిఖండ
 ద్వయం కృత్వా - అత్యేదంఖండం అధికంక్రమీతం -౦-౪-౧౩-౮ సప్తభి: సవర్తి
 పం బాతం యాపం ౦ రాశిస్థానే అతోహిస్వాద్యంత కేసరహితా ఇతి - అధికం ఖం
 దం-౦-౬ దశభి: సవర్తికం బాతం భాగస్థానేయాపం ౧- అతోగణాభివలవాద్య
 మిత్యపపన్నమ్ - అత్యితివారాదిక స్వాయం మాసగుణా: ౧-౩౧-౫౦- అప్రఖండ
 ద్వయం -౧-౩౦ ఇదంద్వాభ్యాం సవర్తికంబాతం గుణస్థానేర్యయ ౩ యోరాశిశ్రు
 గుణా: ద్వాభ్యాంభజ్యతే స:స్వాధ్యాయిత ఏవభవతి-అన్వర్త్యండం -౦-౧-౫౦ ఇదం
 భగుణై: సవర్తికం బాతోగుణస్థానే దశ-౧౦- అతోదశగుణాత్ భగణాప్రియక్త
 మిత్యపపన్నమ్ ౫.

చక్ర నిష్ఠుభృతచక్రం ౩౭ లగాయతు ౪౨ వలకు					
చక్ర సంఖ్య	రవి	బుధుడు	శుక్ర	వారాధి	చక్ర నిష్ఠుభృతయక్ష తేజోవళం
౩౭	౨-౧-౪౦-౦	౪-౧౪-౨౪-౦	౧౦-౧౦-౪౨-౦	౧-౪౫-౧౨-౦	ఈ చక్రములందు భృతక సంస్కారము చేరే వేయ నవనవమలేదు, యీ తేజ కములు కలుపలేదు.
౩౮	౨-౩-౨౦-౦	౩-౧౫-౩౬-౦	౭-౧౧-౪౮-౦	౭-౪-౪౮-౦	
౩౯	౨-౫-౦-౦	౧౦-౧౬-౪౮-౦	౪-౧౨-౫౪-౦	౫-౧౪-౨౪-౦	
౪౦	౨-౬-౪౦-౦	౫-౧౮-౦-౦	౧-౧౪-౦-౦	౩-౨౪-౦-౦	
౪౧	౨-౮-౨౦-౦	౦-౧౭-౧౨-౦	౧౦-౧౫-౬-౦	౧-౩౩-౩౬-౦	
౪౨	౨-౧౦-౦-౦	౭-౨౦-౨౪-౦	౭-౧౬-౧౨-౦	౭-౪౩-౧౨-౦	
చక్ర సంఖ్య	చక్ర నిష్ఠుభృతయక్ష తేజోవళం రవి	చక్ర నిష్ఠుభృతయక్ష తేజోవళం బుధుడు	చక్ర నిష్ఠుభృతయక్ష తేజోవళం శుక్ర	చక్ర నిష్ఠుభృతయక్ష తేజోవళం వారాధి	
౩౭	౧౦-౨-౪౦-౦	౭-౨౦-౪౨-౦	౧౦-౨౫-౩౩-౦	౪-౪౩-౫౭-౦	ఈ చక్రములందు భృతక సంస్కారము చేరే వేయ నవనవమలేదు, యీ తేజ కములు కలుపలేదు.
౩౮	౧౦-౧-౧౦-౦	౨-౨౨-౫౪-౦	౭-౨౬-౩౯-౦	౨-౦-౦	
౩౯	౯-౨౯-౨౦-౦	౯-౨౪-౬౦	౪-౨౭-౪౫-౦	౭-౯-౩౬	
౪౦	౯-౨౭-౪౦-౦	౪-౨౫-౬౮-౦	౧-౨౮-౫౧-౦	౫-౧౯-౧౨	
౪౧	౯-౨౪-౧౦-౦	౧౧-౨౬-౩౦-౦	౧౦-౨౯-౫౭-౦	౩-౨౮-౪౮	
౪౨	౯-౨౪-౨౦-౦	౬-౨౭-౪౨-౦	౮-౧-౩-౦	౧-౩౮-౨౪	

అధ్యక్షతకక్షేపక సంస్కారనిర్ణయమానా

శ్లో॥ మానగణాజ్ఞనితో రవిమానశ్చక్రమాత ధృవకేణిశేన ।
సంకలితా ఇతరేధచ తేస్యః తేజయుతానిజమాసినితాంతే ॥౬॥

టీ॥ మానగణాత్=మానగణమునల్లనుంచి - జనితః=జనినటువంటి - రవిః=మాధ్యుడు - నిశేన=స్వకేయమైన - చక్రమాతధృవకేన=చక్రముచే బెంచబడిన ధృవ కముచేత - ఊహః=అనుభవించినవాడుగా - కార్యాః=చేయవలెన - ఇతరే=వ్యగువృత్త వారాదులు - తేజః=అధ్యక్షకముచేత - సంకలితాః=కలుపబడినవై - కార్యాః=చేయ దగినది - అధచ=పిమ్మట - తే=అవి - తేజయుతాస్సంతః = తేజముతో కలుప బడినవగు - నిజమాసి=తనకన్నముగు మానమందలి - సినితాంతే=పూర్వమాంతమున, న్యుః=మధ్యగ్రహములగుచున్నవి ॥౬॥

తా॥ మానగణమునల్ల రాబడిన రవికి చక్రనిష్ఠుభృతకము లినిచితేజము కలుపబడవలెను. తక్కిన వ్యగువృత్తవారాదులకు చక్రనిష్ఠుభృతకము తేజము కూడా కలుపబడవలెను. తాను జూరిన పూర్విమాంతమున మధ్యగ్రహము లగును ॥ ౬ ॥

ఉపపత్తి॥ చక్రమాతాదుధృవకాగ్రహేషు పృతేష్వాః ఏనం వర్ణానామేకా దక కష్టత్వాత్ । తత్రరవేధృవకోద్వాదకకుద్ధోస్తే । అతస్తదాశోవికార్యః । అశ్యయోజ్యావర । యతఃగ్రంథ క కదిమరభ్యాశ్రేసర కాలాదవగ్రహాసాధితాః । అతః సృష్ట్యాదే నకాలాసాధితాయే గ్రహస్తయై ఏవేత్యుపపన్నమ్ ॥౭॥ ఉదాహరణము గ క శ్లోకముతో వ్రాయబడినది.

అధ్యక్షచాలనమానా

శ్లో॥ రవోపాక్షికం చాలనంభేంద్ర దేవావిపాతేన భోబాణచంద్రాన భాశ్చ । వడర్కాయుగాతౌ గృహద్యంచవృత్తే । దినాద్యేన భోతౌభయోబాణబాణాః ॥ ౭ ॥

టి. కేంద్రజేవాః ౪=౦, ఇంద్ర=౧౪. జేవాః=33, =౦. ౧౪. 33. రవా=నూర్వనియందును, సభా=౦, బాణచంద్రాః=౧౫, సభా=౨౦=౦, ౧౫. ౨౦. విభాలే=విసాళయందును, మదర్కాయుగాక్షాః, మట్=౨, అర్కాః=౧౨, యుగాక్షాః=౫౪=౨, ౧౨. ౫౪. వృత్తే=వృత్తయందును, సభోక్షాబ్ధయః, సభా=౦, అక్షాబ్ధయః=౪౫, బాణబాణాః=౫౫=౦, ౪౫. ౫౫. దినాద్య=వారాదియందును, గృహద్యం=రాశ్యాది, సాక్షులంచాలనం=పక్షులంచాలనము, భవతి=అగుచున్నది. ౩.

తా. పక్షులంచాలనము రవి రాశ్యాది ౧౦. ౧౪. 33. ౦ వ్యగువుతు. ౦. ౧౫. ౨౦. ౦. వృత్తముకు ౨. ౧౨. ౫౪. ౦ వారాది, ౦. ౪౫. ౫౫. ౦ అగును. ౩.

ఉపపత్తిః॥ పూర్వమనుసాతాత్ రవ్యారివాం మాసగణాః సాధితాఃసంతి తేషామర్థచాలనంకృతం అమాంతకాలిక గ్రహసాధనార్థమితి. ఏతదేవద్వాదకలుణం మన్యాపచాలనం చతుర్వింశతిగుణం వర్షచాలనంభవతినుగమమ్. ౩॥

ఉదాహరణము॥ పూర్ణిమాంతమధ్యగ్రహములు

రవి ౧౧౨౫.౨౧౧౨౨	వ్యగు ౦.౨౫.౨౨౦	వృత్తం ౧౦౧౨౫.౩౪౪౩	వా. ౧౧౨౩౧౨౫
౦౧౨౪.౩౩౩	౦౧౨౫.౨౦౧౦	౨౧౨౫.౫౪౪౦	౦౪౫.౫౫౪
౨౧౨౫.౪౧౨౨	౦౧౨౪.౪౨౧౦	౨౧౨౫.౪౪౪౩	౦౪౫.౪౧౨౩

అధషణ్మాస చాలనమాహ.

శ్లో. శరావేకశ్చోభజగ్నయోఽర్కవ్యగౌషట్కృతాః కుశ్వమణ్మసక ప్యాత్ శరావార్ధయ స్త్రీషవోభాదివృత్తేదినాద్యే. తిథేర్ద్వైపభవాభూర్ది నాద్యౌ. ౪

టి. శరా=౫, వేదపక్షాః=౨౪, భుజంగగ్నయః=౩౨=౫.౨౪.౩౨, అర్కే=రవియందును, మట్=౨, కృతాః=౪, మః=౧=౨౪.౧౦, వ్యగౌ=వ్యగువు

నందును, శరా=౫, వార్ధయః=౪, త్రీషవః=౫౩=౫.౪.౫౩, వృత్తే=వృత్తయందును, భాది=రాశ్యాది, మణ్మాసకం=అణుమాసములచాలనము, ప్యాత్=అగును, ద్వై=౨, భవాః=౧౦, భూః=౧=౨౪.౧౦, తిథేః=తిథి, దినాద్య=వారాదియందును, దినాద్యం=వారాది, ప్యాత్=అగును. ౪॥

తా. అణుమాసములచాలనము రవి రాశ్యాది ౫.౨౪.౩౨.౦ వ్యగువుతు. ౨.౪.౧౦.౦ వృత్తముకు ౫.౪.౫౩.౦ దినాది ౨.౧౦.౧౦ అగును. ౪॥ యిచ్చుట ౨ మాసములకు చంద్రగ్రహణములేనందున శ్రావణము అధికమగుటచే ౧౦ పక్షములు, అశ్వయుజ ౩౦ సోమవారము నూర్వగ్రహణము అప్పటికి చాలనము చేసిన గ్రహముల వివరము॥

జ్యేష్ఠ బ ౩౦ ఆదివార గ్రహములు.

రవి ౨-౨-౫౪.౧౨	వ్యగు ౦-౧౨-౪౨=౦
౪-౨౫-౩౦=౦	౫-౩-౨౦=౦
౨-౨౨-౨౪-౧౨	౫-౨౧-౨=౦

వృత్తం ౨-౧-౨౪-౪౩	వారాది ౧-౫౯-౧౩
౪-౯-౦=౦	౨-౩౯-౧౦
౧౧-౧౦-౨౨-౪౩	౨-౩౯-౨౩

అశ్వయుజ బ ౩౦ కు చాలన భవం

ఇష్టతిథి సాధనమాహ.

శ్లో. అభిమతవిధిసిద్ధ్యై పాక్వతేయాస్తుతిధ్యః । స్వయంగరసలవో నాశ్చాలనంస్యాద్దినాద్యే । స్వయుగగుణలవోనాః స్వల్లవాద్యం దినేశే ॥ స్వగుణసవలవోనావిశ్వనిఘ్నౌశ్చవృత్తే. ౯.

టి. యాః=ఏ, పాక్వతే. పాక్=మందుగాను, పతే=వెనుకను అయిన, తిధ్యః=తిథులు, న్యుః=అగుచున్నవో, తాః=ఆ తిథులు, అభిమతవిధిసిద్ధ్యై. అభి

మర=ఇష్టమయిన, తిథి=తిథియొక్క, సిద్ధ్యై=సిద్ధికోఁటకు, స్వయంగరసలవోనాః ।
 స్వ=ఆతిథులు ప్రతిగానుంచబడి, యంగరస=౬ర చే భాగింపగా వచ్చిన విభక్తము,
 ఊనా=తివచబడి, దినాద్యే=దినాదియందు, చాలనం=చాలనము, స్యాత్=అగును,
 స్వయంగగుణలవోనాః । స్వ=ఆతిథులు ప్రతిగానుంచబడి, యంగగుణ=౩ర చేత,
 లవ=సాందిన విభక్తము, ఊనా=తివచబడి, దినే=రవియందు, లవాద్యం=
 భాగాది, చాలనం=చాలనము, స్యాత్=అగును, స్వగుణనలవోనాః । స్వ=ఆతిథులు
 ప్రతిగానుంచబడి, గుణనవ=౯౩ చేత, లవ=సాందబడిన విభక్తము, ఊనా=తివచ
 బడి, విశ్వనిఘ్నాః । విశ్వ=౧౩ చేత, నిఘ్నా=గుణింపబడి, తా=అవి, వృత్తే=
 వృత్తమందు, చాలనం=చాలనము, భవతి=అగును ౯.

తా॥ యేని పూర్ణిమానాస్యలవ ముందు వెనుక తిథులగుచున్నవో అవి
 యిష్టమయిన తిథియొక్క సిద్ధికోఁటకు । ఆ తిథి ప్రతిగానుంచబడి ౬ర చే భాగిం
 పగా వచ్చినది తివచబడి దినాదియందు చాలనము చేయవలెను. తిరిగి మరియొక
 ప్రతిగా నుంచబడి ౩ర చే భాగింపగా వచ్చినది ప్రతిజా తివచబడి రవియందు
 భాగాదిచాలనము చేయవలెను. తిరిగి మరియొక ప్రతిని ౯౩ చే భాగింపగా వచ్చినది
 తిథిలా తివిది ౧౩ చే బెంచి అది వృత్తమందు చాలనము చేయవలెను ౯.

ఉపపత్తిః । అత్రైక చాంద్రిదిసమానం । ౧-౫౯-౩-౪౫ యద్యేకతిథా
 వేరత్ కదేష్టతిథిభిఃమితి । ఇదమిష్ట తిథిగుణంయూపహరస్యావిశృతత్వాన్నాకే ।
 అక్రిఖండగుణానార్థమస్త్యైక ఏకగృహీతః ॥ అత ఇదమేకంకుద్ధం కృత్వాజాతం ।
 ౧-౦-౫౬-౧౫ చతుష్షష్ట్యై సవర్ణితమూర్ధ్వస్థానేరూపం । అతఃస్వయంగరసలవో
 నాన్తిథయోవారాద్యేదయాః । పూర్వేఋణం అగ్రిధనమితి । చాలనేప్రకృతమస్తి ।
 అథగవిచాలనోపపత్తిః । తత్కరవేః చాంద్రిదిసాంతర్వర్తినీ మధ్యగతియంతభా
 గాద్యా । ౧-౫౮-౧౪ అస్యాఅస్యంకాకుపోనాః । అత ఇదం రూపకుద్ధంజాతం ।
 ౧-౧-౪౬ ఇదంత్యక్తింకేత్ సవర్ణితం జాతమూర్ధ్వంరూపం । ౧౫ అతోయంగగుణల
 వోనాః । ౩౪ । తిథయోరవిచాలనమితి । అథవృత్తచాలనం వృత్తస్య చంద్రమంద
 శేదస్య । ౦ । చాంద్రిదిసాంతర్వర్తినీ మధ్యగతిర్భాగాద్యా । ౧౨-౫౧-౩౩
 అస్యాత్మయోదశ్యహితాః । అత ఇయంత్యయోదశకుద్ధం । ౧-౫-౨౩ ఇదం

తిగవతి సవర్ణితంజాతాః । తిథ్యంత్యయోదశస్త్యేక । అతోవిశ్వనిఘ్నాః । స్వతి
 సవతిభాగోనాన్తిథయోవృత్తచాలనమితి ౯.

అథరవిస్పష్టార్థం తిథేరవిస్పష్టార్థం సూర్యచంద్రయోర్మూదశలే
 సాధయతి.

శ్లో॥ అత్యష్టష్టివృషాగ్గోశరదృశః ఖండానితైర్వృత్తదోర్భాగతీం
 దులవపమైక్యముగతఘ్నాచ్ఛిష్ట, విశ్వాంశయుక్, స్యాగ్వాత్వా
 త్వమ్మణఫలం త్వితరవేః కేంద్రాద్యదస్యచృతద్వాప్యప్తం సావం
 గలవోనితంకురుతయోః కార్యాపునః సంస్కృతిః ॥ ౧౦.

టీ॥ అత్యష్టష్టివృషాగ్గోశరదృశః, అత్యష్టి=౧౭, అష్టి=౧౬, వృష=౧౪,
 అర్క=౧౨, గో=౯, శర=౫, దృశః=౨, ఖండాని=ఖండములు, మ్యుః=అగు
 చున్నవి, తైః=ఆఖండములచేత, వృత్తదోర్భాగతీందులవపమైక్యమ్, వృత్తదో
 ర్భాగ=వృత్తభూంశలియందు, తీర్థం=౧౩ చేత, లవ=భాగింపగావచ్చిన సంఖ్య
 గతఖండములగును, ప్రమైక్యమ్=౧౪ఖండములుకలిపి, అగతఘ్నాచ్ఛిష్టవిశ్వాంశ
 యుక్, అగత= ఏవ్యఖండముచేత, ఘ్న=గుణింపబడిన, త్విష్ట=శేషము, విశ్వాంశ
 యుక్=౧౩ వ వలకు కలుపబడవలెను. స్యాగ్వాత్=వెనుక చెప్పినట్లు కేంద్రాది
 అనగా మేషాదివట్కమందు ధనమును తులాదివట్కమందు ఋణమును, ఫలం=
 ఫలము, స్యాత్=అగును, అస్యచ్చ=ఇతరమైతే, రవే=నూర్యనకు, యత్ ఫలం=
 యేఫలమైతేగలదో, రత్=అది, సాధ్యాః=సాధించరగ్గది, తద్వాప్యప్తం, రత్=అది,
 ద్వాప్యప్తం=౨చే భాగింపబడి, స్వాంగలవోనితం-స్వ=స్వకీయమైనదాని, అంగలవ=౬ర
 వంతు, ఊనిరం=తివచబడుట, వయ=చేయుము, పునః=తిరిగి, తయోః=వాట్లయొక్క,
 సంస్కృతిః=సంస్కారము, కార్యా= చేయవలగ్గది ౧౦॥

తా॥ ౧౭౧౬౧౪౧౨౧౧౧౧౧౧ ఇవిఖండములు, వృత్తభూంశలను ౧౩ చే
 భాగింప విభక్తము గతఖండములగును, ఏవ్యఖండముచేత ఏవ్యభాగాదులనుబెంచి
 ౧౩ వ వంతు భాగలలో గతఖండములుకలిపి తిస్తామితి ప్రబుచేసికోవలెను. వృత్తకేంద్ర
 ము మేషాదిధనమును తులాదిఋణమును చేయవలెను. కవిమందోచ్చలా తిథి

శేంద్రమునీశానవచ్చి భుజాంశలను ౧౩ చే భాగింప విభక్తము గతఖండములగును, మిగిలినభాగాదిని ఏవ్యఖండముచేత బెంచి ౧౩ చే భాగింపనవచ్చిన భాగాదిని గత ఖండయోగములచేర్చి ౨ చే భాగించి ౬ వ వంతు తీవచలెను. ఇవి శేషములల సరిగి భనములులు చేయవలెను. ౧౦॥

ఉపపత్తి॥ ఆత్రివృత్తం త్రియోదశభాగాంతరం పృథ్వీభూశ్వక్తవస్యంద ఫలంఖండాని చంద్రీకృతాధిదాని రాశిత్రయమధ్యే సుప్తైవతాని మండఫలఖండాని సావయవాశ్వతో ద్విపంచదశగుణాని నిఃశేషాణిభవంతి, ఆతఃపంచదశగుణాని కృత్యా పతితామి, ఆత్రివృత్తఫలార్థమనుపాతః, యదిత్రియోదశభాగై రేకంఖండం తతస్త్వ పృత్తదోర్భాగైః కిమితి, లబ్ధమితఖండానామైక్యం కార్యం, తతఃశేషదశపాతః, యదిత్రియోదశభాగైశ్చఖండంతదాశేషమంతైః కిమితిలబ్ధం గతఖండయోగే యో జ్యం తత్ఫలంస్యాత్, భగ్నోపపత్తిః సృష్టికరణాధికారేణైక్తవాన్తి, ఏవంరవిశేంద్రా దపిపథ్యఫలంసాధ్యం, తత్రిలాభువార్థం ఏభిరేకఖండైః రవిశేంద్రాదపిఫలంసాధ్య మిత్యోపపత్తిమ్, ఆత్రిచంద్రీఫలం శేషభక్తం రవిఫలం స్వాదితి జ్ఞానార్థం చూర్యఫలన పరమేణ, ౨౦౦ చంద్రీపరమఫలతే ౫౨ భక్తేలబ్ధం ౨, ఆత్రిశ్చంద్రీఫలంద్వాన్తి త్తం, ఏవంద్విభక్తం, చంద్రీఫలం, ౨-౩౦ చూర్యఫలాత్ ౨-౧౦ యదధికం, ౦-౨౦ తద్ద్విభక్తకృత్య, ౨-౩౦ వడంకాః, స్వల్పాంతరాత్ ఆతఉక్తం, స్వష డేంశనిదర్శితమితి, ఏవముభయోఫలయోః సంస్కృతిఃకార్యాతిశాదేయత్వాత్, ౧౦.

ఉదాహరణము॥ వృత్తము ౦-౧౮-౩౪-౪౩ యదే శేంద్రము యదే భుజ యగును. భాగలను ౦-౧౮-౩౪-౪౩÷౧౩=౦ గతఖండము, ఏవ్యం, ౫-౩౪-౪౩×౧౬ ఏవ్యఖండము=౮౯-౧౫-౨౮÷౧౩=౬-౫౧-౫౭

గతఖండము ౧౭
వృత్తఫలం ౨౩-౫౧-౫౭

రవిమందోచ్చ
౨-౧౮-౦-౦
౦-౧౮-౨౧-౧౮
౦-౨౯-౩౮-౪౨÷౧౩=౨ గతఖండములు ఏవ్యభాగాది ౩-౩౮-౪౨×౧౪ ఏవ్య ఖండము=౫౧-౦-౪౮÷౧౩

= ౩-౫౫-౩౦
గతఖండములు ౧౭+౧౬= ౩౩-౦-౦
౩౬-౫౫-౩౦+౨=౧౮-౨౭-౪౫+౬=౩-౪-౩౭
౩-౪-౩౭
శేషాదిశేక్తభవం ౧౫-౨౩-౮+౨౩-౫౧-౫౭=
౧-౯-౧౫-౫ ఫలద్వయ సంస్కృతిః.

అధహారసాధనమూహ

శ్లో॥ వృత్తైవ్యదభాద్రాసాప్రియుక్తారహితాః । కర్క-మృగాది కేచవృత్తే ।
సగుణాంశవహ్నాయోహరః స్వాదధనూర్యాచ్చర ముక్తపూర్వ వత్స్యాత్ ॥ ౧౧.

టీ॥ సగుణాంశభవహ్నయః । సగుణాంశ=౩ వ వంతు (౨౦) తో కూడిన, భవహ్నయః=౩౦=౩౦-౨౦, కర్క-మృగాదికే=కర్క-టమకరాదియైన, వృత్తే=వృత్త ముండు, వృత్తైవ్యదభాత్=వృత్తభోగ్యఖండమునుంచి, రసాప్రియుక్తా = ఆరవవంతు, వృత్తము కటరాదియైలేభనమును । రహితాః = మకరాదియైలే ఋణమును చేసిన, హరః=హరము, స్వాత్=ఆగును, అధ=ఏద్యుట, నూర్యాత్ = చూర్యనినుంచి, ఉక్తపూర్వతత్=తెనుక చెప్పబడిన రీతిని । చరం=చరము, స్వాత్=ఆగును. ౧౧.

వెనుకటి శ్లోకరీతిని గణితములో వచ్చిన వృత్తభోగ్య ఖండముయొక్క ఆరవ వంతు బెచ్చి, ౩౦-౨౦ లో వృత్తము కర్కాదియైన భవమును మకరాదియైన ఋణమునుచేయ హరమగును । పిదప రవిబట్టి చరము సాధించవలెను. ॥౧౧

ఉపపత్తి॥ ఇయంఫలసంస్కృతిస్థిభా శేయాత్ఫలమితి కరణార్థమనుపాతః, యదిగత్యంతర కలాభిః వష్టిమితికాస్తదాపిభిః ఫలకలాభిః కతిమితికాః । ఏవమత్రి ఫలభాగానాం పూర్వకం । కలికరణార్థం వష్టిగుణః । ఏతత్ఫలం పంచదశగుణిత మస్తి సావయవత్వాత్ । అతః పంచదశహరః గుణహరయోర్హరేణావస్థ తయోర్హా తోగుణః । ౪ । ఇదానీంవష్టిర్లుణః । ౬౦ । అతోగుణభూతోవాతోగుణః । ౨౪౦ । హరస్తుగత్యంతరకలాః తాస్తుమధ్యమావీవృషీతాః । గుణహరయోర్భుతుర్వింశత్యా

అవపరితయః జాతోగుణః ౧౦౦ | హరః | ౩౦-౨౦ ఫలసంస్కృతిర్దశహృ
 తేత్యగ్రేక్షమస్తి | అయంహారోమధ్యః | అతః స్పష్టత్వం యథాభోగ్యఖండం పర
 మం ౧౩ ఇదంతేన గుణంపరమంగత ఫలంభవతి | అతేదం భోగ్యఖండం వేదైర్బ
 ణ్యం | తతః చతుర్వింశత్యావపరితం | గుణహరయోర్ధ్వజేనావపరితయోర్ధ్వజో
 హరః వత్ | ఇదింఫలం నగుణాంశక వస్తిమితే హరేసంస్కార్యం | తత్కర్తృకర్మాది
 మప్కేకేంద్రగతిఫలం ధనం అతోయక్తాఇతి | మకరాదిమప్కేబుణం అతో
 రహితాఇతి | ఏవంహతః స్పష్టోహరః | అతోహిఫలసంస్కృతిర్దశహారోద్భృతా
 నాడ్యః న్యురిత్యుపపన్నమ్. || ౧౧ ||

ఉదాహరణము || వృత్తభోగ్యఖండము ౧౬+౬=౨-౪౦-౦

౩౦-౨౦ లో వృత్తకేంద్రము మకరాది యగుటచేత ఋణము చేయవలెను.
 -౨-౪౦

౨౭-౪౦ హరము

ఈము ౧౫౫౦

౪౪౪

౧౪౦౬+౬౧=౨౩-౨౬-౦ అయనాంశలు ౧-౧౫-౨౧-౧౫ రవి

౨౩-౨౬-౦ అయనాంశలు

౨-౧౧-౪౩-౧౫

౩౭ ౧౨

౩౦

౬౯ ౩౦) ౧౪౧-౨౬-౨౪

౪ ౪

2౩ చరంమిషాదిరాత్రిగానధనము

అధస్సుట తిథిసాధనమాహ

శ్లో|| నాడ్యః, న్యుః ఫలసంస్కృతిర్దశహారోద్భృతా ఏవోచరం
 సాయం లక్షణకంత్వధోవిఘటికాః పశ్చాద్భుణం పౌర్ణమాసం సావం
 ఘ్రూనాస్తరయోజనాన్యధతిథిః స్పష్టాతిథిః సంస్కృతా |
 తత్సంస్కారఘటి సమాశ్చకలికా దేయావ్యగ్రాచోష్ణగ్రా || ౧౨ ||

టీ|| ఫలసంస్కృతిః=ఫలద్వయ్యసంస్కృతవృత్తము, దశహారా=౧౦ చే గుణం
 పబడి, తతః=ఏమట్లు, హారోద్భృతాసతి = హరముచేత విభజింపబడినదగుచు,
 నాడ్యః=గడియలు, న్యుః=అగుచున్నవి, అధ=ఏమట్లు, చరం=చరము, సాయం
 లక్షణమే=సాయంకాలమును, పౌర్ణ=అగును, అధ=తరువాత, స్వాఃఘ్రూనాస్తర
 యోజనాని, స్వాఃఘ్రీ=తపదేశాంతరముల యోజనములలోని నాల్గవవంతు, ఊనా=
 తివచబడిన యోజనములు, అంతరయోజనాని=అంతరయోజనములు, విఘటికాః=విగ
 డియలు, పశ్చాత్=పడమరదిట్టు అయితే, ఋణం=ఋణమును, పౌర్ణ=తూర్పు
 అయితే, ధనం=ధనమును, స్వాత్=అగును, అధ=ఏమట్లు, తిథిః=మూడు సంస్కా
 రములచేత, సంస్కృతా=సంస్కరింపబడి, తిథిః=తిథి, స్పష్టా=స్పష్టమైనది, స్వాత్=
 అగును, తత్సంస్కారఘటిసమా=అ సంస్కారగడియలలో సమమగు, తిథిః=
 తిథిలు, వ్యగ్రా=వ్యగునందును, ఉష్ణగ్రాచ=నూర్పునియందును, జేయా= ఇవ్వదగి
 నది || ౧౨

తా|| ఫలద్వయ్యసంస్కృత వృత్తము ౧౦ చే భేదపబడి హరముచే భాగింప
 బడినదై గడియాడలగుచున్నవి. ఏమట్లు చరము పౌర్ణమాసంకాలములనుబట్టి
 సంస్కరించవలెను. పడపదేశాంతరయోజనములలో నాల్గవవంతు తివచి మిగిలిన
 విగడియలను భూరేఖకు పడమరయైతే ఋణమును తూర్పుఅయితే ధనమునుచేయ
 వలెను. యీమూడుసంస్కారములచేత స్పష్టతిథిగడియలగును. యీ తిథిలు
 వ్యగువునందును రవియందును సంస్కరింపవలెను || ౧౩ ||

ఉపపత్తి|| ఫలనాడిరహితపత్తి పూర్వమేవోక్తా | చరంవృత్తత్వే హేతు
 ర్యధా, యద్ధౌహేఋణంత్రిభాధనం, యద్ధనం తద్వృణంభోగ్యత్వాత్, అతఃచరం
 విపరితం, తేషాన్యదేశాంతరో పపత్తిపూర్వం పృథిపాదితాస్తి, తిథిరవిచంద్యాంత
 రాద్భవతి, అతోగత్యంతరాధనుపాతః, యదిభూపరిధియోజనైః, ౪౫౦౦ గత్యంత
 రకలాలభ్యంతే, తదాతేషాన్యదేశాంతరయో జనైఃకిమితి, పునస్సుటిరణాయాను
 పాతః, యదిగత్యంతరకలాభిః వస్తికలాః తదాభికిమితి, గత్యంతరకలాతుల్యయోర్ధ్వణ
 హరయోర్నాశః, పునరన్యధులన్యధతి తరణార్థం వస్తిర్ధ్వణః ౬౦, ఏవంగుణఘ్రా
 గుణః ౩౬౦౦ హరః, ౪౫౦౦ గుణహరౌద్వాదశకతాపన ౧౨౦౦ క్రితౌగుణః,

-3- నారా -౪- అతః స్వాంత్యూ నాని యోజనాని పలానిశ్యురిత్యుపపన్నమ్-
 ఏతత్ఫలక్రియ సంస్కృతాతిథిః స్వప్రాభవతీత్యుపపన్నమ్- రవివ్యూహమధ్యమతిథ్యంత
 కాలీనాశయోః స్వప్రాతిథి కాలీన కరణార్థం ఫలసంస్కారఘటిభి క్వాలసంజేయం -
 అతోలాఘవార్థం స్వల్పాంతర్వాత్సంస్కారఘటి సమాకలాః నూర్యేత్యగ్గా దేయా
 స్తాతాత్కాలికా మధ్యమాభవతఇతి॥ ౧౨.

ఉదాహరణము: ఫలద్యయ సంస్కృతవృత్తము -౩౯-౦౫-౫×౦౦=౩౯౨-
 ౩౨-౫౦ + ౨౩-౨౩=౦౪-౦౦- ౫ చరం -౦-౦౩ = ౦౫-౨౪-౩౮ దేశం
 తరం =౦౬-౨- వారాదితిథి ౦-౦౩-౦౫ + ౦౬-౨ = ౦-౦౩- ౦౪=౦-౨౯-౨౦
 స్ఫుటతిథి: రవి -౦-౦౪-౨౦-౦౪ + ౦౬-౨=౦-౦౪-౩౭-౨౦ వ్యయ: ౦-౨-
 ౨౬-౦ + ౦౬-౨=౦-౨-౪౨-౨॥ ౧౨.

అత స్తయోఃస్వప్రాత్వార్థం పలమగ్రేసాధయతి.

శ్లో॥ సస్వార్థల్లవామినజంఫలం యుగఘ్నంలిప్తాస్తాః । కురుచతయోః
 స్ఫుటాచ తోస్తాః । విత్క్రింతద్వియుతహరః కృశానుభక్తశ్చంద్ర
 స్యప్రభవతిబింబ మంగళాద్యం ॥ ౧౩.

టీ॥ ఇనజంఫలం=తెనుఃరీతిని రాబడిన రవిఫలమును, యుగఘ్నం = ౪ చే
 తెంచబడి, సస్వార్థల్లవాం=౨౪ చే భాగింపగా వచ్చిన దానిని కలాప, లిప్తాః=
 లిప్తాదియగును, తాలిప్తాః=చలిప్తాదులు, తయోః=అరవివ్యగ్వర్కలయందు, కురు=
 సంస్కరింప, తో=అరవివ్యగువులు, స్ఫుటా=స్ఫుటములు, స్తాః=అగును, విత్క్రింత
 ద్వియుతహరః=మూడవవంతు తివచబడిన రెండు హారమునందు, యుతః=కలాపబడి
 కృశానుభక్తః=మూడుచే భాగింపబడి, చంద్రస్య = చంద్రునియొక్క, బింబం=
 బింబము, అంగులాద్యం=అంగులాది, ప్రభవతి=అగుచున్నది॥ ౧౩.

తా॥ ఇదివరకు రీతినిరాబడిన రవి ఫలమును ౪ చే గుణించి ౨౪ చే
 భాగింపగా వచ్చినదానిని కలాప లిప్తాదియగును, ఆ లిప్తాదులు రవివ్యగువులందు
 సంస్కరింపబడి స్ఫుటములగును, మూడవవంతు తివచబడిన రెండు అనగా, ౦-౪౦
 హారమునందు కలాపబడి మూడుచే విభజింపబడి అంగులాది చంద్రబింబమగును॥ ౧౩.

ఉపపత్తి:॥ అత్రరవిఫలం పంచదశభిర్భాజ్యం పూర్వం పంచదశగుణితత్వాత్.
 తతఃకలార్థంవ ప్రిద్యుణః । గుణహరయోర్హరేణా పనర్దితయోద్ద్యుణః । ౪ । అతో
 యుగఘ్నమితి । ఆత్రప్రభవం రవిఫలం పరమేతావత్ । ౨-౫-౩౦ భృశమ్ ।
 ఏతన్నికంధార్థం । ౨-౦౦-౩౦ అనయోగంతగమిదం । ౦-౫ ఇదంచతుర్వింశత్యా
 సవర్ణితంజాతంద్వయం ఫలంతుల్యమేవ । అతః సస్వాగ్ధల్లవామితి । తాలిఫలం
 రవివ్యగ్వర్కేయాస్తాస్ఫుటాభవతః । అథచంద్రబింబస్యోపపత్తిః । అత్రా లిప్తా
 నయనంకార్యం ఇత్యత్రాహరోపిగతఖండమతో నారాదనసాతః । యద్యస్మిన్వ్యధ్య
 మేహరే । ౩౦-౨౦ ఇదంచంద్రబింబం । ౦౦-౪౦ తదేష్టస్య స్వప్రాచాలేమితి ।
 అత్రగుణాద్యహరోపిగుణానన్వీ౭తో౭త్రవిత్క్రింత కాద్యతేస్తా । తతఃక్రి
 గుణం చంద్రబింబంభవతి । అత ఉక్తంవిత్క్రింతకద్వియతచరః । కృశానుభక్తశ్చంద్ర
 బింబమితి ॥ ౧౩.

ఉదాహరణము: రవిఫలం । ౩-౪-౪౭×౪=౧౨-౧౮-౨౪+౨౪=౦-౩౦
 ౪౬+ ౧౨-౧౮-౨౪=౦౨-౪౯-౦౪.

౦-౧౨-౧౮+౩౦=౦-౧౨-౪౮+౦-౧౮-౩౭-౨౦ రవి=౦-౧౮-౫౦-౪
 స్ఫుటరవి.

వ్యయ । ౦-౨-౪౨-౨+౧౨-౪౮ = ౦-౨-౫౪-౫౦ స్ఫుటవ్యయ: హరం
 ౨౩-౪౦÷౩=౯-౦౩ చంద్రబింబము॥ ౧౩.

అథనూర్యబింబభూభావినాసాధయతి॥

శ్లో॥ ఖాభ్యాస్తారాగతదళయతోనాః స్వకేంద్రేకుశీరన కాద్యేస్యా
 ద్వ్యంజిలవభవా అంగులాద్యర్కబింబం । హరోపీయః స్వతిథిలవ
 యుక్ స్వాత్మభావా స్వాంధసర్వంస్వాత్మాస్తారాగతదళయతో
 నకృతరాగ్యది కేంద్రే॥ ౧౪

టీ॥ అర్కాగతదళయతోనాః । అర్కాగతదళ = మూర్ధ్వనియొక్క గత
 ఖండములను, యతోనా=రవినుండ కేంద్రము కర్కాదీధనమును మకరాది ఋణ

ములను, కార్యము=చేయవలెను, భూభాగము=రం చే భాగింపగా వచ్చిన లిప్తాదిని, వ్యతిథిలవధువా=౧౦-౫౦ లో వైరితిని ధన ఋణములు చేయవలెను, రవిబింబమును, హారము=హారము, లీఘము=౫ చే తివచుచున్నదై, స్వతిథిలవధువా, స్వ=ప్రతిగానుంచి, తిథిలవేన=౧౫ చే విభజింపగా వచ్చిన విభక్తముచేత, యుక్=కలుపబడినదై, భూభాగము, స్వాత్=అగును, ఆస్యాం=దీనియందు, భూత్వై=రం చేత భాగింపగా వచ్చినది, అర్కాగ్రతదశం=నూర్వని భోగ్యఖండమును విభజించి, నక్షరార్కాగ్రతదశం=మకరార్కాగ్రతదశములయందు, ధనర్ణం=ధనఋణములు, కార్యం=చేయవలెనది ౧౪.

తా|| రవిభోగ్యఖండమును ౪౦ చే విభజింపగా వచ్చిన లిప్తాది రవి మధ్యగతి బింబమును రవి మందశంధ్రము కర్కాశ్విదిధనమును మకరాది ఋణమును చేయగా అంగురాది రవిబింబమును, హారము ౫ చేత తివచుచున్నదై ౧౫ వకుతు కలుపబడి భూభాగింబమును । భోగ్యఖండమును ౫౦ చే విభజింపగా వచ్చిన లిప్తాది మకర కర్కాశ్విది శంధ్రముల వెలి ధన ఋణములు చేయవలెను ౧౪.

ఉపపత్తిః|| మధ్యగతి ప్రమాణేన రవేర్మధ్యాదింబమిదం ౧౦-౫౦ యది మధ్యగత్యా ఇదంతదాస్వప్త్యగత్యాకిం । ఆరభోగ్యఖండ పరమత్వ గతిఫల పరమత్వ మిత్వత్రి । భోగ్యఖండాత్ గతిఫలం ప్రసాధ్య బింబంసాధ్యం । తదత్రపరమం బింబం ౧౧-౧౫ అనయోర్మధ్య స్వప్త్యయోరంతరం । ౦-౨౫ ఇదం పరమభోగ్య ఖండస్యాస్య ౧౭ చత్వారింశత్రమాభాగః । ఆయం మధ్యాదిచేదేయః । కర్కాశ్విదాగతిఫలం ధనమతో యతోయుక్తః । మకరాదాగతిఫల మ్మణమతో హీనః । ఏవంరవిబింబంభవతి । అధభూభాగింబోపపత్తిః అత్రచంద్ర మధ్యగతి వశాత్ వాతం । భూభాగింబమేకం । ౨౭ ఇదం మధ్యహారస్య । ౩౦-౨౦ పంచోనతస్య స్వతిథిలవధుక్తస్య సమంభవతి । అతోహిస్వప్త్యహారదేవం సాధ్యమ్ । తదత్ర నూర్వగతిఫలోత్థంబింబం భూచ్చాయాయామస్వాదేయమ్ । తత్రనూర్వభోగ్య ఖండస్వపంచదశాంశందేయమిద్యత్యతే । యతోహిపరమం భోగ్యఖండమిదమ్ । ౧౭ త్ర్యంశో హిస్వప్త్య=౭-౪౦ భక్తం రవిగతిఫలం భవతి । ౨-౧౩ తదపివ ప్రభక్తం భూభాగింబం భవతి । అతోవయం హారభూతోహరః । ౫౦ భోగ్యఖండం వంచా

శిష్యక్తం భూభాగింబదేయః । మకరాదా ఋణం । ఫలంకతే । అత్రమూర్ఖభా యాయుజ్యతే । కర్కాశ్విదా భనంఫలం తద్భూభాయాం న్యూనం భవతి ౧౪.

ఉదాహరణము|| రవిగతిఖండం ౧౬ ÷ ౪౦ = ౦-౨౪ వ్యతిథిలవధువా = ౧౦-౫౦ = ౦-౨౪ = ౧౦-౨౬ రవిబింబం ||
హారం ౨౭-౪౦
౫
౨౨-౪౦ ÷ ౧౫ = ౧-౩౦ + ౨౨-౪౦ = ౨౪-౧౦ | ఖండం ౧౬ ÷ ౫౦ = ౦-౧౯
౦-౧౯ మకరత్వాద్ధనం
౨౪-౨౯ భూభాగింబం ౧౪.

అధగ్రహణ సంభవమాహ

శ్లో|| జ్ఞాతైవంతిధిపూర్వకం గ్రహణజం శేషంభవేత్పూర్వవత్ ।
వజ్ఞానైరుతవజ్జవర్జితయుతైః పక్షేధవాలోకయేత్ । అర్కేందు
గ్రహణంవ్యగోర్భుజల వై సిద్ధ్యల్పైశ్చరుష్ట్య గోర్వామైర్వస్వధ
వైష్వర్యాదిగతిథా చాఽహర్నిశామాశ్రితే ౧౫.

టీ|| ఏవం=వై ప్రకారము, తిధిపూర్వకం=తిధినిబట్టి, జ్ఞాత్యా=తెలిసికొని, శేషం=శేషము, గ్రహణజం=గ్రహణమునల్ల కలుగు కరము స్థితి మొదలైనవి, పూర్వవత్=చంద్రగ్రహణాధ్యాయమందు చెప్పినరీతిని, భవేత్=అగును, అర్కేందు గ్రహణం=రవి చంద్రగ్రహణములు, వజ్ఞానైః=గ్రహణాది తెలిసి గ్రహణము కలుగుటకు అణుమానుషులచేత, న్యుః=కలుగుచున్నది, అధనా=అణుగానియెడల, పక్షవర్జితయుతే=ఒకపక్షము తక్కువగాని యెక్కువగాని ఆయమానుషులకు, అలోకయేత్=గ్రహణమును చూడవచ్చును, గ్రహణముపుట్టుటకు, వ్యగోర్భు జలవైః=వ్యర్కేందుభుజభాగము, తిధ్యల్పైః=౧౫ కంటె తక్కువగానుండుటవలన, గ్రహణం=గ్రహణము, స్వాత్=అగును, తు=మరియు, ఉష్ణగ్నే=నూర్వనియొక్క, గ్రహణే=గ్రహణమందు, వ్యగుభుజభాగై ర్వామైః=వ్యగుభుజదక్షిణగోళమందైన, వస్వధరైః=భాగలచేత, స్వాత్=గ్రహణముకలుగును, ద్యురాత్రిగతిథాసత్యాం=నూర్వగ్రహణముపాటియందును, చంద్రగ్రహణము రాత్రియందును, భవతి=కలుగు

చున్నది. అథవా=అట్లుగాకపోతే, అహర్నిశం=పగలు రాత్రియందుగల, తిథా= తిథియందు, ఆశ్రితే=కొంచెమురాత్రి తక్కువగానుండునపుడును, పగలుతక్కువగా నుండునపుడును, గ్రహస్తోదయ గ్రహస్తాస్తయగ్రహణములు కలుగును॥ ౧౫॥

తా॥ వైన చెప్పినట్లు తిథినిబట్టి తెలిసికొనిన తేమము గ్రహణ మగును. శరముస్థితిచంద్ర గ్రహణములో చెప్పినరీతిని చేసికొనలెను. సూర్యచంద్రగ్రహణములు గ్రహణానంతరము అటుమానములకు గాని ఒకపక్షము యొప్పుతక్కువగా గాని కలుగును. గ్రహణముకలుగుటకు వ్యర్థేందు భుజభాగము ౧౫ కంటె తక్కువగా నుండునపుడు కలుగును సూర్యగ్రహణము దక్షిణగోళమగునపుడు ౮ భాగలకంటె తక్కువగానున్నయెడల గ్రహణము కలుగదు. సూర్యగ్రహణము పగటియందును చంద్రగ్రహణము రాత్రియందును తిథి గడియలనుబట్టి చేయవలెను. రాత్రిమానము పగటికి కొంచెము తక్కువగానుండు నపుడును దినమానము రాత్రికి కొంచెము తక్కువగానుండునపుడును చంద్రసూర్య గ్రహణములు గ్రహస్తోదయ గ్రహస్తాస్తయగ్రహణములగును. గ్రహస్తోదయమనగా గ్రహణముతోనుదయించుట. గ్రహస్తాస్తయమనగా గ్రహణముతోనే అస్తమించుట. ఇప్పుడు వ్యగుభుజాంశలు ౨ గాన సంపూర్ణ చంద్రగ్రహణముకలుగును. దీనికి ఉప పత్రికాతములు అనవసరము. ౧౫॥

అథగ్రాసం సాధయతి

శ్లో॥ సత్ర్యంశగుణో నితోహరోయం వేదఘ్నాం కహ్మలోవ్యగోర్భు జాతైః । హినోభవతాడితోఽద్రిహ్మత్ స్యాచ్చనం శీతరుచోం గుళాదికంవా॥ ౧౬॥

టీ॥ అయంహరః = ఈహరము, సత్ర్యంశగుణః=౩-౨౦ ఉనితః=తివచ బడినదై, వేదఘ్నః=రచేతగుణింప, అంశవృతః=౯ చే భాగింపబడినదై, వ్యగోః= వ్యగువుయొక్క, భుజాంతైః=భుజభాగలచేత, హినః=తివచబడినదై, కార్యః= చేయవలెను, వేదీనఃసాన్యత్=అట్లుతివచబడినయెడల, గ్రహణమేవనాస్తి = గ్రహణ మేలేదు, తతః=పిమ్మట, సభవతాడితః= సభవ = ౧౧ చేత, తాడితః=గుణిం

పబడినదై, అద్రిహ్మత్=౭ చే భాగింపబడవలెను, ఫలః=ఫలము, శీతరుచః = చంద్రునికి, అంగులాదికం = అంగుళాదియైన, ఛన్నంవా = గాగ్రసము, స్యాత్ = అగును॥ ౧౬॥

తా॥ హరము ౩-౨౦ చే తివచబడినదై ౪ చేత గుణింపబడి ౯ చే భాగింప బడి వ్యగువుయొక్క భుజభాగలచేత తివచబడినదిగా చేయవలెను- అట్లు తివచబడిన యెడల గ్రహణముకలుగదు. పిమ్మట ౧౧ చే గుణింపబడినదై ౭ చే భాగింపబడి చంద్రునికి అంగుళాది గాగ్రసమగును॥ ౧౬॥

ఉపపత్రి॥ శలోసం మానైక్యఖండం గ్రాస ఇతి ముఖ్యముక్తిః - తదత్ర మధ్యమం మానైక్యఖండ మిదమ్ - ౧౫-౫౨ అత ఏనభాగాః - సాధితా - విలో మవిధాశరవద్యగు భుజభాగాభవమ్॥ సప్తభక్తాః శలోభవతి - అతోవ్యస్త విధినామానైక్యఖండంసప్తగుణమే కాదశభక్తంజాతాభాగాః-౧౨-ఏతేమధ్యమరాద్య ధా ౯ గచ్ఛంతి తథాకార్యం - అతోమధ్యమారే సత్యంశగుణో నిలేసతి - సప్తవింశ త్తిర్యావత్ చతుర్దశానవభిర్భజ్యతే - తావద్వాదశభాగా ఏభవంతి - అతః సత్యం శగుణోనితచ్చతుర్దశానవభిర్భాగాః న్యస్తేభ్యోర్యగుభుజభాగా ఊనాః కార్యః- శరస్యన్యానీ కర్తవ్యత్వాత్ తతోభాగా భవగుణాః సప్తభక్తాచ్చన్నమంగులాద్యం చంద్రస్యభవతి త్యుపపన్నమ్॥ ౧౬॥

ఉదాహరణము॥ హరము ౨౭-౪౦-౩-౨౦=౨౪-౨౦ X ౪=౯౭-౨౦ + ౯=౧౦-౪౮-౫౩-౨-౪౨-౨=౮-౬-౫౧ X ౧౧=౨౯-౧౫-౨౧ + ౭= ౧౨-౪౬ గాగ్రసము॥ ౧౬॥

అథసూర్యగ్రహణే గ్రహస్తోదే గ్రహస్తాస్తేనతఃకుటికాజ్ఞానమాహ.

శ్లో॥ చేన్నితైవ్యకే గతేఽర్కగ్రహస్త ధాన్వితమ్ । స్యాద్దివాదళం నతం పాక్ పరంకమాత్రదా॥

టీ॥ చేన్నితైవ్యకే = రాత్రికేవమయితే, గతేవా = గతించినదగుచుండగా, అర్కగ్రహః = సూర్యగ్రహణము, స్యాత్తదా = కలిగినప్పుడు, అన్నితం = కరగతి

యలుకలుపబడి, దినాళం = అపార్థ, క్రమాత్ = వరుసగా, పాక్షికం = తూర్పుపడ
మరల, సతం = సతము, స్యాత్ = అగును.

తా|| ఉదయ పృథ్వీకలుగు నూర్వగ్రహములు గత గడియలు అపార్థతో
కలిపిన తూర్పుపడమరల సతము అగును||

అధరవిగ్రహణే గ్రాసనయనం ఘాలమహ

శ్లో|| అమాంతసతనాడికాంఘ్రిహితాద్యుతాత్ పాక్షికే | గ్రహాది
కరవేత్తుతాంశకిరసాంశసంసారితాః | వ్యగోర్భుజలవాఃస్ఫుటాః
స్మృరథసప్తమధ్యాశ్చతే | నిజార్ధసహితారవేః స్థగితమంగులాద్యం
స్ఫుటమ్ || ౧౭ ||

టీ|| అమాంతసతనాడికాంఘ్రిహితాత్, అమాంత = దర్శాంతమందలి, సత
నాడికా = సతగడియలలో, అంఘ్రి = నాల్గవంతు రాశ్యాదిపూర్వసతమందు, రహి
తాత్ = తనమటవల్లనుంది, గృహాదిరవేః = రాశ్యాదియైనవినుంది, వలే = పడమరసత
మందు, యుతాత్ = కలుపుటవల్లనుంది, సతాంశకాః = సతాంశలు, స్ఫుటాః = అగుచున్నవి.
తస్య = రవియొక్క, కాంతిః = కాంతి, అక్షాంశైః = అక్షాంశలతోడ, సంస్కృతాః =
సంస్కరించబడినవై, సతాంశాః = సతాంశలు, భవంతి = అగుచున్నవి, లేహం = ఆసత
భాగలయొక్క, యోరసాంశకః = యే అతవభాగముగలదో దానిచేత, వ్యగోర్భు
జలవాః = వ్యగుపుయొక్క భుజభాగాలు, సంసారితాః = సంస్కరించబడినవై,
(అనగా ఏదికొయోగము భిన్నదికాంతరము) లే = అవి, స్ఫుటాః = స్పష్టములు, స్ఫుటాః =
అగుచున్నవి, తిరః = పిమ్మట, లే = అవి, సప్తభ్యః = ౭ నుంది, శుద్ధాః = తనచబడినవై,
కార్యాః = చేయబడినవి, యదినశుద్ధంతి తదాగ్రహణమేవనాస్తి, లే = అవి, నిజార్ధ
సహితాః = తనసగముతో కూడికొనినవై, రవేః = నూర్వనికి, అంగులాదికం = అంగులాది,
స్ఫుటం = స్పష్టమగు, స్థగితం = గ్రాసము, స్యాత్ = అగును || ౧౭ ||

తా|| దర్శాంతమందలి సతనాడికలలో నాల్గవంతు రాశ్యాది పూర్వసతమందు
ముఖమున్న పశ్చిమసతమందు భవమాన్నుచేయుటవలన సతాంశలగుచున్నవి. రవి
యొక్క కాంతి అక్షాంశలు సంస్కరింపబడి సతాంశలగుచున్నవి. అసతాంశల

అతవవంతుచేత వ్యగుభుజభాగాలు సంస్కరింపబడి ౭ నుండితనచబడనలెను. అవి
తనచబడనియెడల గ్రహణమేలేదు. అందులో సగముతో ౪౬ నినరవికి అంగులాది
స్పష్టమగు గ్రాసమగుచున్నది.

ఉపపత్తి|| అగ్రిరవిగ్రహణే లంబనసతి సాధనం వినాగ్రహణ సంభవో
పిజ్జాయతే - అతఃస్థానే లంబన సతీసాధ్యతే - సతభుజీసాంచతుర్థాంతో లంబనం
తద్దర్శాంతే కేయం = పునస్తత్కాలీన సతాద్యః పంచమాంశః సరవౌపూర్వపాతే
యావత్ న్యూనీకృత్యతే - పశ్చిమకపాలేయక్తః క్రియతే - తత్క్రిభోన లగ్నంభ
వతి - అత్రచతుర్థాంత సంస్కృతవ్య తస్య పశ్చిమాంశః కేవలచతుర్థాంత్యు ఏవ
భవతి - అతోసతభుజీసాంచతుర్థాంతః | పూర్వపతేన తేనాపీనాధికః కార్యః -
తత్ క్రిభోనలగ్నం స్యాత్ - తస్యసతాంశాః కార్యాః | లేభ్యోనతిః సాధ్యాసాత
తేన సంసారితాః - స స్పష్టకరో మనైక్యఖండా నిష్కాసనీ యోగ్యాః - స్యా
దిత్యగ్రహణవార్ధం సతభాగోర్భుజభాగైర్వ్యగుభుజభాగాయేలేవిహితాః కృతాః
తద్యధా | సతభాగానాంచతుర్థాంతః స్థూలాః సతిర్భవతి | సతిస్తుస్పష్టకరఖండం
అతో ౭ స్యాః భాగఃకార్యార్ధం సప్తగుణ ఏకాదశహరః | పూర్వంచత్వారోహరః ఏవం
జాతోహరఃపూతోహరః | ౪౪ | గుణహరయోర్ధ్వే నాపనైకార్థభావారస్థానే
ఏవత్ | అతోసతాంతరసాంశసంసారితా వ్యగుభాజభాగాః స్ఫుటాః | అత్రర
నేర్వానైక్యఖండమిదం | ౧౦ | మధ్యంతియదోభ్యభుజభాగేభ్యః స్యాదితిజ్ఞానార్ధం
సప్తగుణమేకాదశకృత్ జాతాభాగాః సప్త | ౩ | అతఏలేషభాగేషసప్తభ్యో
న్యూనేస్వేషగ్రహణం | అతః సప్తశుద్ధాః | కార్యార్థంధూలత్వాత్ నిజార్ధసహితాశ్చతి,
తత్ అంగులాదికం నూర్వగ్రహణే ఛన్నంభవతీత్యుపపన్నమ్ || ౧౭ || అధరూర్వగ్రహణే
కించిత్ స్థూలంగ్రాసనయనమాహ, అమాంతేతి అస్యోదాహరణం నూర్వగ్రహణే
ఉక్తం || ౧౭ ||

అధపర్వేశానయనమాహ.

శ్లో|| వ్యగుమధ్యపర్యయ గణోవణిగాదిగే వ్యగుగృహేకుయుతః |
స్మృతచక్రిసంజ్ఞకయుతో విధితో గతవర్షహేముని మాతోర్వ
రితః || ౧౮ ||

టీ. తేజచక్రిఘ్నభ్రమయక్త్య క్షగోర్మభ్యోయః పర్యయః=వర్షాగ్రహ
 నయనేదాతయోద్వాదకభిర్భజ్యంతే ఫలం పర్యయాః, సపర్యయః=అపర్యయః
 ణము, ద్విగుణః=రెండుచే గుణింపబడినదిగా, కార్యాః=చేయవలెను, వణిగాదిగే=
 తులాదివట్టుమందైన, వ్యగుప్తహేసతి=వ్యగురాశియగుచుండగా, వయతః=౦
 కలుపబడి, తతః=పిమ్మట, అసౌస్మృతం=చక్రిసంజ్ఞ మేదికలతోఅది, తేనయుతః=
 ద్వానిచేత కలుపబడినదై, తతః=పిదప, మునిహృతోర్వరితః=౭ చే భాగింపగావచ్చిన
 శేషము, విధితః=బ్రహ్మమొదలుకొని, సకాకాత్ శేషతుల్యః గతఃపర్య=గ్రహ
 ణము, పాతి=కలుగుచున్నది, తథా=అప్రకారము, పర్యేకాః=పర్యాధిపతులు,
 సప్త=౭, ఉక్తంచనరాహసంహితాయా॥

శ్లో॥ వజ్రాసోత్తరవృద్ధ్యావర్షేశాః సప్తదేవతాః క్రిమశ్శే, బ్రహ్మ
 శశీంద్రకుబేరావరణాగ్నియమాశ్చవిజ్ఞేయాః॥ ౧౮॥

తా. తేజచక్రిఘ్నభ్రమ సంస్కారమధ్య క్యగుపర్యయఃణమును దాని
 రాగులు ౧౨ చే విభజింపగా ఫలముపర్యయమగును దీనిని ౨ చే గుణించి తులాది
 వట్టువ్యగులై ౭౦ కలుపబడి చక్రిసంఖ్యలపి ౭ చేత విభజింపగా మిగిలిన
 శేషము బ్రహ్మ మొదలుకొని పర్యాధిపతులగుదురు, పర్యాధిపతులు, ౧. బ్రహ్మ
 ౨. చంద్రుడు, ౩. ఇంద్రుడు, ౪. కుశేరుడు, ౫. వరుణుడు, ౬. అగ్ని, ౭. యము
 డు, అగుదురు॥

ఉపపత్తిః॥ మానవశ్చేదవిః పర్యేకః=వర్షమధ్యేతు క్యగుపర్యయో ౩
 శ్లేకః=అతః=౩ - ద్విగుణః పర్యేకః స్వాదిత్యుపపన్నమ్ - సరాశివట్టుస్య
 వినయతోరాశివట్టునంతర మేకవృద్ధిః - అతిమలాదిగవ్యగౌమయంతి ఇతి - అత్రైకా
 దశవర్షాత్మకచక్రిమధ్యేద్వావింశతిః పర్యేకాః= తేనప్రతప్తాః ఏకశ్చక్రితుల్యవింశతి-
 అతశ్చక్రియంతి ఇతి - పర్యేకాః సప్తవతః సప్తప్రతిత్తుపపన్నమ్ - స స్వత్రిచక్రి
 శోత్పన్నపర్యేకస్యయోజితత్వాత్ - పూర్వంచక్రిఘ్న భ్రమయోగోనోపవర్తత ఇతి
 శ్లో - భాగంతోసి - నహ్యేకచక్రినిరవయతై కాదశభగణాయేన చక్రోత్పర్యేక
 యోగచక్రిఘ్నభ్రమయోగో ౩ సర్వఃస్యాత్ - ౧౦త్యేతావాకభగణాదివ్యగుః
 ౧౧ - ౩ - ౧ - ౧౨ తత్రరాశ్యాదిరయంధ్రవః ౩ - ౧ - ౧౨ చక్రఘ్నః పూర్వ

యోజిత ఇదానీంచక్రిఘ్నకాదశయోజ్యాః - ఆచార్యణత్యేకాదశోత్పర్యేక ఏకశ్చ
 క్రిఘ్నః పర్యేకయోజిత ప్రదపియక్తమేన - నత్యేకంగ్రంథాదిజవ్యగుభగణానాం
 తేదుత్పన్నపర్యేకస్యనాయోజనైః ప్రసజ్యేత - వాదమ్ - తదుత్పర్యేక ఇతివరాహోక్తే
 ర్గాసకబ్రహ్మచాండ్యే ముఖ్యత్వాత్ - చాంద్యవర్షేద్వైపర్యేకాదిగవ్యతే - నపున
 రేకస్మిత్ భగణఇతి - నత్యేకవర్షేద్వైపర్యేకాభగణో ప్యేకఇతివాచ్యం - గణితేనాధిక్య
 దర్శనాత్ - అతఏకభగణేపర్యేకద్వయంనయక్తమితిచేత్ - అత్రిబ్రూమః
 బ్రహ్మేంద్రకక్రివిలేకవరణాగ్నియమాః క్రిమాత్ - ఫణిభగణేశ్వర్షముద్విమిత
 గ్రహణాధిపాః ఇతిబ్రహ్మసిద్ధాంతోక్తే క్రిమణాదేవభగణేద్వైపర్యేకాదిత్యేన
 యక్తమ్ - వరాహోక్తిర్యథాకథందింతయేతి విస్తరభయోద్విరరామ॥౧౯॥

ఉదాహరణము॥ ౦ - ౨ - ౨౩ - ౦ ÷ ౧౨ = ౦ - ౦ - ౧౨ - ౧౦
 పర్యయఃణము - మధ్యక్యగురాగులు ౪ X ౨ = ౮ + ౩౭ = ౪౫ ÷ ౭ = ౬
 శేషం - ౩ ఇందురు॥౧౯॥

అథ సూర్యాచ్ఛంద్యం సాధయతి.

శ్లో॥ తిధి రవిహతిరం శాస్త్రద్వ్యతో ౭ రోవిధుః స్వాదధజనః ౨౪
 గుణహారోద్వ్యంగయుక్ తద్గతిః స్వాత్ । స్వచరశరకలాః స్వాత్
 సూర్యభుక్తిస్తతః స్యుర్భయతి జగతగమ్యానాడి కాస్తిధ్యపా
 యాత్ ॥ ౧౯॥

టీ. తిధిరవిహతిః, తిధిః=తిధిసంఖ్య ౧౫, రవిహతిః=౧౨ చే చెంచబడి,
 అంశాః=భాగలు, న్యుః=అగుచున్నవి, తత్=అభాగలు, అక్రే=నూర్వనియందు,
 యతః=కలుపబడినదై, విధుః=చంద్రుడు, స్వాత్=అగును, అధ=పిమ్మట, జనః=
 ౨౪ చేత, గుణః=గుణింపబడి, హరః=హరము, ద్వ్యంగ ౬౨ యుక్ కలుపబడి,
 తద్గతిః=చంద్రగతి, స్వాత్=అగును, స్వచరశర=౫౯ కలులు, సూర్యభుక్తిః=
 సూర్యగతి, స్వాత్=అగును, సూర్యచంద్రాభ్యాం=రవిచంద్రులవలన, భయతిజ=
 నక్షత్రయోగమునల్లపుట్టిన, గతగమ్యా=గతేవ్యములైన, నాడికాః=గడిమలు, తిధ్య

సూర్యో = తిథియొక్క అంతమునుంచి, న్యూన్ = కాపు, నూర్యోదయాత్ = నూర్యో
దయమునుంచి, యతోరవిచంద్రా = రవిచంద్రులు, తిభ్యంతకాలీనా = తిభ్యంతకాల
మందు, తాః = అది, తిథిఘటిసంస్కృతాః = తిథిగడియలు సంస్కరింపబడి, నూర్యో
దయాత్ = నూర్యోదయము మొదలుకొని, సత్కర్తయోగఘటితాః = సత్కర్తయోగ
గడియలు, న్యూన్ = అగుచున్నవి ౧౯.

తా. తిథిసంఖ్యను ౧౨ చే గుణించి భాగలగును అభాగలు నూన్యనిలోగలవ
చంద్రుడగును, పిమ్మట ౨౪ చే గుణించబడిన హారము ౬౨ చే గలవబడిన చంద్ర
గతియగును, ౫౯ కలలు రవిగతియగును రవిచంద్రులవల్ల కలిగిన సత్కర్తయోగముల
గతైష్యగడియలు నూర్యోదయాదియగును ౧౯.

ఉపపత్తిః॥ నూర్యచంద్రాంతరము ద్వాదశభాగకుశ్యే ఏకాతిథిర్భవతి - అతో
ద్వాదశగుణాతిథిః - నూర్యచంద్రాంతర భాగస్తేరవా యావత్ క్షిప్యంతే తావచ్చం
దోభవతి - ఆత్మగత్యంతరం చతుర్వింశతి భక్తం హరః వతోఽస్తి - అతోజనగుణో
హోగత్యంతరం - తత్త్రినూర్యగతిర్యోజ్యా చంద్రగతిః - స్వాదిత్యత్రయ్యంత
మితా నూర్యగతిః ప్రిత్వితా - అతోద్వ్యంతగయగిత్యపపన్నమ్ ౧౯

ఉదాహరణము॥ రవి ౧-౧౮-౫౦-౮

౬- ౦- ౦-౦

చంద్రుడు ౨-౧౮-౫౦-౮

౩౦

౨౨౮

౬౦

౮౦౦)౧౩౭౩౦(౧౭ గతసత్కర్తములు

౧౩౬౦౦

౧౩౦-౮

౬౦

౨౮౦౮

౬౦

౪౩౩౬౦)౪౬౮౪౮౦(౧౦

౪౩౫౬౦౦

౩౨౮౦౦

౬౦

అనూరాధా

౧౯౭౨౮౦౦(౪౫

సత్కర్తవ్యఘడియలు

౧౭౪౨౪౦

౧౦-౪౫

౨౩౦౪౦౦

౨౧౭౮౦౦

౧౨౬౦౦

౧౫ X ౧౭ = ౧౮౦ భాగలు + ౩౦ = ౨౧౭౮౦౦ భాగలు

౨౭ - ౪౦ హారము X ౨౪ = ౬౬౨ + ౬౨ =

౭౨౬ చంద్రగతి రవిగతి ౫౯

౬౦

౪౩౫౬౦

౭౨౬

౫౯

౭౮౫

౬౦

౪౩౧౦౦

రవి ౧-౧౮-౫౦-౮

చంద్ర ౨-౧౮-౫౦-౮

౯-౭-౪౦-౧౬

౩౦

౨౭౭

౬౦

౧౬౬౨౦

౪౦

౮౦౦)౧౬౬౬౦(౨౦ గతయోగములు

౧౬౦౦

౬౬౦

౬౦

౩౯౬౧౬

౬౦

౪౩౧౦౦)౨౩౭౬౯౬౦(౫౦ యోగ గత గడియలు

౨౩౫౫౦౦

౫౦ - ౨౩

౨౧౯౬౦

౬౦

౧౩౧౭౬౦౦(౨౩

౯౪౨౦౦

3౭౫౬౦౦

3౨౯౭౦౦

౪౪౬౦౦

ఇతి క్రిందఁ జేసినవిధమున గ్రహలాఘవే మాగగణా ద్గ్రహణద్వయ సాధనాధి కారః సప్తమః

భూగోళాధ్యాయ సంగ్రహమ్

(౧) భగవంతుండీ లోకములన్నిటిని సృజించుటకు పూర్వము ఉదకములను గలిగించి అందు సువర్ణవికారమగు బ్రహ్మాండమును బుట్టించెనుగాని యదిమిగుల సంభవారమగుటచే నూర్వూని సృజించెను. అందువలననే అదిత్యుడను పేరు నూర్వూ నకు గలిగెను. ఇతనిచేతనే దినారాత్రములు కలిగి మెరుకులు కలుగుచుండెను పిమ్మట నీలోకములను సృష్టికొఱకు బ్రహ్మను సృజించి చతుర్వేదముల నొసంగి లోకసృష్టికి వరమిచ్చి యీ బ్రహ్మాండ మధ్యమందు బ్రవేశపెట్టెను.

(౨) బ్రహ్మ సృష్టిచేయుటకై మనమున సంకల్పించగా చంద్రుడుద్భవించెను. అందువలననే “చంద్రమామనసోజాతః” అని శ్రుతిగలదు. పిమ్మట భూమి, ఉదకము, అగ్ని, వాయువు ఆకాశము అను పంచభూతములు కలిగెను. ఆకాశమువలన శబ్దము, వాయువువలన స్పర్శము, అగ్నివలన రూపము, ఉదకము వలన గసము, భూమివలన గంధము. అను విషయములుగలిగెను. అగ్నివలన నూర్వూడు, జలమువలన చంద్రుడు, తేజస్సువలన అంగారకుడు, భూమివలన బుధుడు, ఆకాశమువలన గురుడు, ఉదకమువలన శుక్రుడు, వాయువువలన శనియు కలిగిరి. మఱియు బ్రహ్మ మనోధ్యానముచేత మేషాది ౧౨ రాసులు అక్వివ్యాది ౨౭ నక్షత్రములును సృజింపబడెను.

(౩) పితవ ప్రకృతిననుసరించి ఉర్వభాగమందు దేవతలను, గంధర్వులను, మధ్యభాగమందు పక్ష్యాదులను, అథోభాగమందు మనుష్యాదులను, స్థావరములగు పర్వతములను, వృక్షములను సృజించి కర్మానుసారమునుబట్టి దేవతాప్రదేశమును

మానుషప్రదేశమును విభజించి సృష్టించెను. బ్రహ్మాండ కటానామును జూచుటకు ద్వివిధములుగా నేర్పబడి భూర్భువాదికమగు పదునాలుగు లోకములను సృజించెను. అనగా ౧ భూర్లోక ౨ భువర్లోక ౩ సువర్లోక ౪ జనుర్లోక ౫ మనులోక ౬ తపోలోక ౭ సత్యలోక ౮ అతల ౯ వితల ౧౦ సుతల ౧౧ తలాతల ౧౨ రసాతల ౧౩ మహాతల ౧౪ పాతాళలోకములని॥

భగోళనిర్ణయము

(౪) బ్రహ్మాండ మధ్యమందు ఆకాశక్షత్వగలదు. దానిపరిమాణము ముందు చెప్పబడును. ఆ యాకాశ మధ్యమందు నక్షత్రములును నక్షత్రమండలము మధ్య నక్షత్రక్షత్వగలదు. నక్షత్రమండలముకు అథోభాగమందు శనిక్షత్వ దాని దిగువున గురుక్షత్వ దీనికింద కుజక్షత్వ దానికింద రవిక్షత్వ దీనియడుగున కుక్రక్షత్వ దానిదిగువ బుధక్షత్వ దీనికింద చంద్రక్షత్వ దాని క్రిందవరుసగా సిద్ధ విద్యాధర మేఘనాయుమండలములు గలవు, వీటికి అథోభాగమందు సమస్త ఓషధులచేతను నిండియుండు భూమండలముగలదు. దీని దిగువను పాతాళాదిలోకము లును, నాగకన్యకలచేతను రాక్షసులచేతను ప్రకాశించుచుండెను॥

మేరుపర్వతస్థితి

(౫) భూమండలమున కుపరిభాగమందు ఉభయగోళములకు మధ్య సువర్ణవికార మయిన మేరుపర్వతముగలదు. దానియంపరిభాగమందు దేవేంద్రాదులును మహా ఋషులును ఉండిరి. మేరుగిరియొక్క అథోభాగమందు రాక్షసులుండిరి. దేవతలకు రాక్షసులకు సదా శత్రుత్వమే స్వాభావికమయ్యెను. భూమండలముచుట్టును సముద్రముగలదు.

పురచతుష్టయ నిర్ణయము

(౬) మేరుపుమధ్యగాగల భూమియొక్క చుట్టునుండు సముద్రమునంటి కలుదిక్కులును సువర్ణప్రాకారములుగల దేవగిరితమైన నాలుగుద్విపములుగలవు.

ఏవియనగా తూర్పుదిశయందు భూమియొక్క నాల్గవభాగమున ౧౨౬౫ యోజనముల ప్రదేశమందు భద్రాకర్ణవర్ణమందు యనోటియను ద్వీపమును దక్షిణదిశయందు భూమియొక్క నాల్గవభాగమందు భరతవర్ణమందు లంకాద్వీపమును పశ్చిమదిశయందు భూమియొక్క నాల్గవభాగములో కేతుమాతావర్ణమందు రోమకద్వీపమును ఉత్తరదిశని భూమియొక్క నాల్గవభాగములో కురువర్ణమందు సిద్ధపురియనుద్వీపమునుగలవు సిద్ధపురియందు దేవసూనులగు సిద్ధులును దేవతలునుగలరు. లంకాయందు రాక్షసులుగలరు. ఈ నాలుగుద్వీపములకు ఉన్నతమగు సుత్తరభాగమందు మేరుపర్వతముగలదు. నూర్పుడు మేషకటక తులామకరరాసులయందుండునపుడు నాలుగుద్వీపములకు ఉపరిభాగమందు సందరించుచుండును. అట్టికాలములయందు మధ్యాహ్నకాలమున విషువచ్ఛాయుండును. అప్పుడు నూర్పుడు భృవునకు ౯౦ భాగము ఎచ్చుకర్ణుగానుండును. ఆ కారణముచేతనే ఆ నాలుగుద్వీపములయందును విషువచ్ఛాయ లేదు.

అథ ధృవనిర్ణయ మాహ

(2) మేరుపర్వతముయొక్క రెండుపార్శ్వములయందును గగనమధ్యమందు ధృవనక్షత్రములు రెండుగలవు. ఈ రెండును లంకాసిద్ధపురిద్వీపముల ప్రాంతములయందుండి భూమండలము నాక్రియించియుండును. మేరువునందు విషువచ్ఛాయ లేదు. ఈ నాలుగుద్వీపములయందును లంబనాంశలు ౯౦ ధృవమండలమందు ఆక్షాంశలు ౯౦||

అథ దేవరాక్షసయోః కాలభేదమాహ

(౧) రవి మేషాదిపట్న సంచారదైనిపుడు స్వస్థానమందుండే దేవతలకున్న తులాదిపట్నమందుండునపుడు రాక్షసులకున్న అగపడును. మేషాదిరాశులయందుండే నూర్పుడు దేవభాగమునకు సమీపముడగుటచే గ్రీష్మకాలమందు ఎండవేడియియును, తులాదిపట్నరాక్షస ప్రదేశసంచారము దూరమగుటచేత మేషమంత ఋతువునందు రవికి మందకిరణములున్న మంచున్నగలుగును. రవి మేషప్రదేశమందు దేవతలకు నూర్మోదయమున్ను రాక్షసులకు అస్తమయమున్ను కలుగును.

రవిమేష సంచారింపినమందు తూర్పుదిశయందుదయించి ఉత్తరదిశయందు దిరుగుచు మిథునముకు మధ్యాహ్నమునుగలిగించును. కర్కటాదిక న్యాయమువరకు దక్షిణదిశయందు దిరుగుచు పడమట అస్తమించును. తులాదిభవరంతమువరకు సుత్తరసంచారముగలిగి రాక్షసులకు మధ్యాహ్నముగలిగించి మీనాంతమువరకు దక్షిణసంచారదై అస్తమించును. ఈ కారణములవల్ల దేవాసురులకు అహోరాత్రములు వ్యత్యయములుగానుండును.

అథలోకనిర్ణయమాహ

(౯) భూగోళమున కుపరిభాగమునందు ఆకాశముండుటచేత పరలోకములే వియు ఊర్ధ్వగోడేశముల యందు లేవని తెలియవలెను.

అథదినప్రమాణ అధికన్యూన కారణమాహ

(౧౦) భీచక్రిము దేవతలకు ప్రదక్షిణముగాను రాక్షసులకు అప్రదక్షిణముగాను తిరుగును. నిరక్షదేశములకు భచక్రిము సమముగా దిరుగుటచేత నా ప్రదేశమునందెప్పుడును దినప్రమాణము ముప్పదిగడియలేయగును. నిరక్షదేశమునుండి దేవాసురుల ప్రదేశముయొక్క మేషతులా సంక్రిమణములకు వ్యతిరేక దినములయందు ఆ రెండుప్రదేశములకు మధ్య భవక్ర సంచారాధిక న్యూనములవల్ల స్వదేశవిషువచ్ఛాయనుండి దినరాత్రిప్రమాణములు వృద్ధిక్షయములు గలుగును. రవి మేషాదిపట్నమందుండగా ఉత్తరకాంతిగలుగును. అందువలననే రవిఉత్తరదిక్కుగా తిరుగుచున్నట్లు కనిపించును. స్వదేశలంకామధ్య దేశముకు రవి దూరముడగును. గాన దినప్రమాణమెక్కువగా నుండును. తులాదిపట్నమందు రవియుండగా నిరక్షదేశమునుండి స్వదేశముకు ఊర్ధ్వముగానుండుటచే అహోరాత్రవృత్తముకు ఊర్ధ్వఖండము అర్ధన్యూనమగుటచే దినప్రమాణము తగ్గియుండును. ఊర్ధ్వఖండము అర్ధాధికమగుటచే రాత్రిప్రమాణము తగ్గును.

అధికాంతి విధినా దినప్రమాణమాహా

౧౦౧ భూపరిధి ౧౦౮౫౩౮౫ ని ఉత్తరాశ్రాంతిచేగుణించి భగవాంశలగు
 ౩౬౦చే భాగింపగా వచ్చినలబ్ధము ఉత్తరాశ్రాంతి. నిరక్షదేశముకు రవి అన్నియోజ
 నములు ఉత్తరదిక్కుగా తిరుగును. దక్షిణాశ్రాంతియందు దక్షిణముగా యిదేప్ర
 కారముండును. ఇట్లే స్వదేశనిరక్షదేశముల అంతరమున్ను తెలియకర్గది. ఎట్లనగా
 స్వదేశఅక్షాంశలచే భూమధ్యపరిధి యోజనములుగుణించిభగవాంశలచేవిభజింపవలెను.
 అక్షాంశలు ౬౬౬ గలప్రదేశమును మిథునాంతముకు ౬౦ గడియలు దినప్రమాణమేగాని
 రాత్రిలేదు. దీనికి వ్యతిరేక దేశములయందు రాత్రిప్రమాణము ౬౦ గడియలు దినప్ర
 మాణము కూన్యమగును. రవిదక్షిణదిశను దిరుగుచుండగా నుత్తరదేశముందు రాత్రి
 కాలము వృద్ధిగాను పగటిభాగము తక్కువగాను యుండును. నిరక్షదేశమునుంచి దక్షి
 ణోత్తరములకు ౯౨౫ యోజనములకు పిమ్మటభవక్రిము ప్రభాగమందు సంచరించదు.
 ఆ ప్రదేశమునందు దినారాత్రులప్రమాణము ౬౦ గడియలు, నిరక్షదేశమునకు ౨౯౦
 యోజనములు దూరముగల భూమియొక్క నాల్గవవంతువద్ద అక్షాంశలు ౬౯. ౨౩
 అక్కడ భనుర్వ్యకరమాసములయందు రవి దేవభాగమందు కనిపించదు. ఇట్లు నిరక్ష
 దేశమునకు ౯౨౫ యోజనములుగలచోట మిథునకర్కటమాసములయందును కన
 వడదు. అదేశమును విభవద్యోత్రము దక్షిణక్షితిజముఅయిన ఉత్తరక్షితిజవరకు
 ౨౦ భాగము కలిగియుండును. రవి ఎప్పుడు ౨౦ భాగము ఉత్తరాశ్రాంతిగలి
 యుండునో అప్పుడు దక్షిణక్షితిజము, ౦ రదింబము సగముకనిపించును, మధ్యాహ్న
 మందు దక్షిణక్షితిజమైన ౪౦ భాగల ఉన్నతముగానుండును. అక్కడ దినప్రమా
 ణము ౬౦ గడియలు, రాత్రికూన్యము, పిమ్మట దినమునుండి ఉత్తరాశ్రాంతి
 హచ్చుటవలన ఉత్తరక్షితిజను స్పృకించక పిమ్మట పరమశ్రాంతిని యెంతవరకు
 సంచరించునో అప్పుడు మిథునాంతమందు ఉత్తరక్షితిజమైన ౪ భాగము పొందును.
 తిరిగి యిట్లే క్రిమముగా అధికమగును. అట్లు కర్కటాంతమందును తిరిగి క్షితిజను
 స్పృకించును. అందువల్ల రెండుమాసములు దేవభాగమండెల్లప్పుడును రవి గన
 వడును. ఈ కాలములో అనురభాగమందు రవి కనిపించదు. ఈ యుక్తిచేతనే
 భనుర్వ్యకరమాసములయందు దేవభాగమందు రవి కనిపించదు. ౯౨౫ యోజనముల

లోపల ప్రదేశమందు కనబడును. నిరక్షదేశమునుండి ౧౧౦౦ యోజనములలోపల
 వృశ్చికాది నాలుగుమాసములయందు దేవభాగమందు రవి కనపడదు. వృషాది
 నాలుగుమాసములయందు అనురభాగమందు కనిపించదు. ఆ దేశమందు విభవద్యో
 త్రము ౧౧ భాగల రవి లిప్తయందును. అక్కడ రాత్రి కూన్యము. ఇట్లు సింహాంతము
 మొదలు నాలుగుమాసములు దేవభాగముకు రవి యెల్లప్పుడును కనబడుచుండును.
 రాత్రికూన్యము, రాక్షసభాగమందు రాత్రియగును పగలులేదు. ఇట్లే అక్షాంశలు
 ౯౦ గల దేశమందు రవి మేషమాసమందు ఉదయించి మిథునాంతముకు మధ్యాహ్న
 ముకు అరమాసములగువరకు దేవభాగమంద ప్రమించును. ఈ కాలము రాక్షసులకు
 రాత్రికాలమగును. కులాది మిశాంతము దేవతలకు రాత్రియు రాక్షసులకు
 పగలు అగును. పితృదేవతలు చంద్రమండలమునకు ఊర్ధ్వము గనుక కృష్ణాష్టమి
 యందు రవి ఉదయమై అమావాస్యకు మధ్యాహ్నమై శుక్లాష్టమికి అస్తమించి
 పూర్ణిమకు నిశ్చయమైయుండును. గనుకనే మధ్యాహ్న కాలమైన అమావాస్య పితృ
 తర్పణార్ధతయగు భూమండలమునుండి ౧౫ భాగములకు ౩౩౩ యోజనములగును.
 అప్పుడు మిథునాంతార్కటై మధ్యాహ్నమగును. అప్పట్లో అక్కడ మధ్యాహ్న
 చ్ఛాయలేదు. అక్కడ ౨౪ భాగములు శ్రాంతియగును. యదేశమందు అక్షాం
 శలు ౨౪ భాగములకంటె తక్కువయగునో అచ్చట మధ్యాహ్నచ్ఛాయ దక్షిణ
 దిక్కుగానుండును. ఉత్తరాశ్రాంతి ౨౪ భాగలకంటె తగ్గినయెడల ఉత్తరదిక్కు
 గా ఛాయలుండును. అనురదేశమునందు నిరక్షదేశమునుంచి ౩౩౩ యోజనములలోపల
 భనురంతనూర్వ్యకు మధ్యాహ్నమందుండును. అచ్చట ఛాయాభావము. ఇట్లు నుర
 భాగమందు మేడవుకు అభిముఖమున్ను దేవభాగమునకు దక్షిణమున్ను అగును.
 భద్రాకర్షవర్షమునకు ఉపరిభాగమందు యవకోటి పట్టణమందు రవి మధ్యాహ్నమై
 నప్పుడు భరతవర్షమందు శంకాపట్టణమందు రవి ఉదయమున్ను కేళుమాలవర్షమందు
 రోమకపట్టణమందు అర్ధరాత్రియు కురువర్షమందు సిద్ధపురియందు అస్తమయమున్ను
 కలుగును. ఇట్లే లంకయందు మధ్యాహ్నముకు రోమకయందుదయము. సిద్ధపురియం
 దర్ధరాత్రియు యవకోటియంద ప్రమానమున్ను కలుగును. లంకయందుదయము యవ
 కోటియందు మధ్యాహ్నము సిద్ధపురియంద ప్రమయము రోమకయందు అర్ధరాత్రియు
 అగును.

అధనత్యున్నతిప్రకారమాహ

౧౨. ఓషణుండి ఉన్నతిన్ని ఆకాశమధ్యనుండిన తిన్ని అగును. ధ్రువమేరు వలకు ఉన్నతి ౯౦ భాగలు భవక్రియనునది ౯౦ భాగలు సరముకు నిరక్షణమునుండి ఉత్తరముకు మేరువునుపొంది ౩౩౭ యోజనములుగల స్థానమందు ఉత్తరక్షితిజుండి ధ్రువునకు ౨౪ భాగలు ఉన్నతము, ఆ ప్రదేశమందు ఆకాశమధ్యమునుండి భవక్రియముకు దక్షిణముగా ౨౪ భాగలునది. ఆ ప్రదేశమందే ఖయధ్యమునుండి ఉత్తరముగా ధ్రువుని ౬౬ ఆ దేశమందే దక్షిణక్షితిజుండి భవక్రియకు ఉన్నతి ౬౬ భాగలు. ఇట్లే స్వదేశకాక్షాంశలు భవక్రియయొక్క మధ్యనుండి దక్షిణముకు నతియగును, ఉత్తరక్షితిజుండి ధ్రువునకు ఉన్నతియగును. సర్వత్రా స్వదేశకాక్షాంశపరమభాగలు ౯౦ ఖయధ్యనుండి ధ్రువునకు ఉత్తరము నతియగును. దక్షిణక్షితిజుండి భవక్రియనకు ఉన్నతియును దెలియవలెను. ఇట్లు నిరక్షిణమునకు వెళ్ళుచు ఉన్నతి విపరీతముగా నుండును.

అధగ్రహణాం కక్ష్యనిర్ణయమాహ

౧౩. మేరుపర్యవాయొక్క క్రిందను మీదను ఉండు అగ్రద్వయములకు ఉపర్యథోభాగములయందున్న ధ్రువనక్షత్రములకు కట్టబడిన భవక్రియ ప్రసహాఖ్య వాయువుచే ప్రేరేపింపబడి సదా తిరుగుచుండును. ఆ చక్రమందు గ్రహక్షేపకంటె నుపరిభాగమందు నక్షత్రక్షేపకంటె. నక్షత్రక్షేపకు దిగువున కనిక్షేపయు దానికింద

గురుక్షేపయు పిమ్మట వరుసగా క్రిందకు కుజ, రవి, శుక్ర, బుధ, చంద్రక్షేపములు గలవు. భవక్రియంతరాళపరిమితమునుబట్టి దగ్గరగానుండు గ్రహములు స్వల్పకాలములోను దూరముగానుండు గ్రహములు అధికకాలములోను భవక్రియనుతిరిగి వచ్చుచుండును. చంద్రుని మార్గప్రదేశము సమీపమగుటచేత క్షిప్రకాలములో అక్రొందినములలోను, కని దూరమగుటచేత అలస్యముగా ౩౦ సంవత్సరములలోను భవక్రియ తిరిగి వచ్చుచుండును.

అధవారోత్పత్తి సృష్ట్యాదిసావనవర్షమాసాధిపనిర్ణయమాహ

౧౪. కని, గురు, కుజ రవి శుక్రబుధచంద్రులు వరుసగా నోకరికంటె నోకరు భూమికి సమీపమునందుండిరి. మొదటిగ్రహమునకు నాల్గవగ్రహముయొక్క వారముచొప్పున క్రియముగా యేడుగురు సావనవారాధిపతులయ్యెను. ఉదాహరణము. కనికి నాల్గవగ్రహము రవిగాన అదివారము, రవికి నాల్గవగ్రహము చంద్రుడు గనుక ౨ సోమవారము, చంద్రునకు నాల్గవగ్రహము కుజుడగుటచే ౩ ఆంగారక వారము, కుజునికి నాల్గవగ్రహము బుధుడైనందున ౪ బుధవారము, బుధునికి ౫ రవ గ్రహము గురుడుకాబట్టి ౫ గురువారము, గురునికి ౬ కనిగ్రహము కుక్రుడుఅయినందున ౬ శుక్రవారము, కుక్రునకు ౭ కనిగ్రహము కనిగనుక ౭ కనివారము. ఇట్లేకని మొదలుకొని మూడవగ్రహముచొప్పున సృష్ట్యాది వర్షాధిపతులయ్యెను. ఉదాహరణము. కుజ, శుక్ర, చంద్ర, గురు, రవి, బుధ, కేనులు ఇట్లు వ్యత్యయముగా చంద్రుడు మొదలుకొని మూడవగ్రహము చొప్పున సృష్ట్యాదిసావనమాసాధి పతులగుదురు. ఉదాహరణము. కుక్రుడు, కుజుడు, కని, బుధుడు, రవి, గురుడు, చంద్రుడు వరుసగానగును.

అధవారోరాధి పతినిర్ణయమాహ

౧౫. అదివారము, మొదటి వారోరాధిపతిరవి, పిమ్మట వరుసగా, శుక్రబుధ చంద్రకేనిగురుకుజులు తిరిగి రవిమొదలు ౨౪ గంటలకు అధిపతులగుదురు. సోమ వారం ఉదయముకు చంద్రవారయొక్క వారమునకు మిగిలిన ఆయావారోరాధి

గ్రహములదిగతియొజనములు ౧౦౮౫౮౪	భవకలిప్రకారము	సంమాది
సౌరవత్సరప్రమాణం	౪౫ ౨౧౬౦౦ ÷ ౨ = ౧౦౮౦౦	÷ ౩౬౦ = ౩౦౧౦౧౦
దిగవిగతవలస	సురసు ౨౧౬౦౦ ÷ ౫ = ౪౩౨౦	÷ ౩౬౦ = ౧౦౧౦౧౦
౩౬౫౧౫౧౩౦౧౨౩౦	౪౩౨౦	
౩౬౧౧ బార్హస్పత్యం	౪౩౨౦ ÷ ౩౦ = ౧౪౪	÷ ౩౬౦ = ౦౧౦౧౨౩
౩౬౦ సాధనం	౪౩౨౦ ÷ ౫ = ౮౬౪	÷ ౩౬౦ = ౦౧౦౧౫
౩౫౪ చాంద్రం	౮౬౪ ÷ ౫ = ౧౭౨	÷ ౩౬౦ = ౦౧౩౧౩౧
౩౫౪ నాక్షత్రం	౧౭౨ ÷ ౫ = ౩౪	÷ ౩౬౦ = ౦౧౩౧౫
ఇంగ్లండులోదిగతిగతి	౩౪ ÷ ౫ = ౬	÷ ౩౬౦ = ౦౧౦౧౨౩
౩౬౫౧౫౧౩౦౧౨౩౦	౬ ÷ ౫ = ౧	÷ ౩౬౦ = ౦౧౦౧౨౩
రవియొక్క మధ్యనండి భూమధ్యకు గల దూర యోజనములు ౧౦౮౦౦౦౦౦౦	బుధ శుక్రలకు వ్యతిరేకముల యొక్క దూరము	ములైయెడల యీ భూమి అగును.